

Львівський державний університет внутрішніх справ

МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
В УМОВАХ ВІЙНИ
(осінні читання)

*Збірник тез
Всеукраїнської наукової конференції
здобувачів вищої освіти*

24 листопада 2023 року

Львів

УДК 34
М 52

Рекомендовано до друку та розміщення
в електронних сервісах ЛьвДУВС
Вченою радою Львівського державного
університету внутрішніх справ
(протокол від 25 жовтня 2023 року № 4)

Упорядник
Л. В. Павлик,
кандидат юридичних наук

МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО
М 52 **СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ (осінні читання) :**
збірник тез Всеукраїнської наукової конференції
здобувачів вищої освіти (24 листопада 2023 року) /
упор. Л. В. Павлик. Львів : Львівський державний
університет внутрішніх справ, 2023. 468 с.

Збірник містить тези доповідей та повідомлень, які внесено до програми традиційних «осінніх читань», що проводитимуться у рамках щорічної Всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти «Механізм функціонування громадянського суспільства в умовах війни» у Львівському державному університеті внутрішніх справ 24 листопада 2023 року. Учасники конференції – курсанти, студенти, магістранти, аспіранти та ад'юнкти закладів вищої освіти України.

Опубліковано в авторській редакції.

The collection contains abstracts of papers and reports included in the program of traditional «Autumn Readings», which will be held as part of the annual All-Ukrainian scientific conference of higher education graduates «Mechanism of Civil Society Functioning in Conditions of War» at the Lviv State University of Internal Affairs on November 24, 2023. Participants of the conference are cadets, students, master degree students, postgraduate students and adjuncts of higher education institutions of Ukraine.

Published in the author's editorial office.

УДК 34

© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2023

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: ШЛЯХ СУПРОТИВУ ТА ЄДНАННЯ

Щороку восени традиційним дискусійним майданчиком для обговорення напрямів розвитку громадянського суспільства в Україні є Львівський державний університет внутрішніх справ. Звісно, війна внесла свої корективи у всі сфери життя українців, але завдяки мужності та відважності тих, хто стоїть на захисті нашої Батьківщини, ми маємо змогу продовжувати працювати. Цьогоріч Всеукраїнська наукова конференція здобувачів вищої освіти «Механізм функціонування громадянського суспільства в умовах війни (осінні читання)» об'єднала наукову молодь довкола вирішення важливих для сьогодення України питань: від розуміння коду української нації (її незалежності, патріотизму, незламності та єднання), усвідомлення важливості дотримання прав, свобод, законних інтересів та неухильного виконання обов'язків громадян України в умовах воєнного стану – до протидії злочинності та використання потенціалу науки у виявленні загроз для України і пошуку шляхів їх подолання.

Історично зумовлені виклики, з якими зіткнулась Україна, спонукають нас до вибудовування нової системи взаємовідносин науки і суспільства, науки і держави, державних інститутів та інститутів громадянського суспільства. Зокрема, за результатами дослідження стану громадянського суспільства в Україні в умовах війни, проведеного Ініціативним центром сприяння активності та розвитку громадського почину «Єднання» в консорціумі з Українським незалежним центром політичних досліджень і Центром демократії та верховенства права, за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку, вивчено досвід адаптації та роботи громадських і благодійних організацій, а також волонтерських та гуманітарних ініціатив у грудні 2022 – січні 2023 року. Аналітики наводять дані: за 11 місяців 2022-го було зареєстровано 6367 нових

благодійних (майже у 8 разів більше, ніж у 2021 році) та 2760 громадських (приблизно в 1,5 раза більше, ніж у 2021-му) організацій. При цьому новостворені організації є більш активними у спробах залучення людей та різних об'єднань за межами України для громадської діяльності і благодійної допомоги. Результати дослідження свідчать, що переважна більшість організацій не лише продовжила активність та зберегла команду, а також повністю або значною мірою зберегла комунікацію з цільовими аудиторіями. Крім того, у цих надскладних умовах організаціям здебільшого вдалося зберегти й напрацювати нові партнерства та успішно реалізовувати проекти й активності. Водночас майже третина таких об'єднань вважають, що у спільному подоланні наслідків війни їм вдалося дуже добре налагодити контакти з органами центральної влади та органами місцевої влади.

Одним із основних показників, який характеризує стан держави, є довіра до державних інституцій та громадських утворень, різке зростання якої на початку повномасштабного вторгнення зафіксували соціологи. Наприклад, до війни Збройним силам України довіряла лише половина населення. Щойно ж почалась війна, суспільство мобілізувалося, рівень довіри зріс до 95 % і наразі практично не змінюється. Тож початок війни став тим кризовим моментом, який активізував потужне громадянське суспільство. Левова частка ініціатив виникла в перші місяці після повномасштабного вторгнення росії та стала рішеннями тих проблем, які зачепили більшість населення країни.

Попри це існує безліч питань, які потребують невідкладного вирішення. Це і розвиток власного оборонно-промислового комплексу, залучення всього потенціалу науки та ІТ-сфери до вирішення потреб захисників, протидії загрозам у зв'язку з військовою агресією, формування національної стратегії розвитку та поствоєнної відбудови України, подальшої підтримки громадянських інституцій у період воєнного стану, дотримання прав, свобод і законних інтересів людини, забезпечення публічної безпеки та порядку, особливо на деокупованих територіях, протидії злочинності, фіксування воєнних злочинів, напрацювання єдиного механізму притягнення до кримінальної відповідальності воєнних злочинців тощо.

Вирішення цих надскладних завдань постає перед нами вже сьогодні і вимагає мислити нестандартно, приймати оперативні рішення, прогнозувати можливі варіанти розвитку подій і завжди бути готовими до дій у відповідь та на випередження.

Усі ми соборно (держава, сили безпеки та оборони, підприємства та організації, волонтери, активісти, науковці) спрямовуємо свої зусилля на досягнення спільної мети – вистояти та перемогти ворога. Кожен із нас повинен докластися в тих сферах діяльності, де ми можемо бути корисними нашій Батьківщині. Тільки так, будуючи міжособистісні і міжінституційні відносини на взаємній підтримці та довірі, стоячи пліч-о-пліч проти ворога, вкладаючи всі свої вміння та професіоналізм у спільну справу, ми можемо досягти бажаного результату.

Сподіваємось, наша конференція стане ще одним кроком до згуртованості української талановитої молоді, додасть їм віри у себе і впевненості у нашій перемозі, стане надійним плацдармом для об'єднання спільних зусиль у пошуку креативних рішень щодо важливих процесів державотворення та розвитку громадянського суспільства у такий нелегкий для країни час.

Бажаємо учасникам заходу цікавих дискусій, колективних рішень, єдності думок, нових наукових звершень, остаточної перемоги та миру.

Слава Україні! Героям слава!

Роман БЛАГУТА,
*ректор Львівського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор,
заслужений юрист України*

Олександра АВРАМЕНКО

*(Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету
внутрішніх справ)*

СОЦІАЛЬНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЗЛОЧИННІСТЬ ТА ПРАВОПОРЯДОК

Війна – це явище, яке несе негативний вплив на всі аспекти суспільства, включаючи соціальні та психологічні. У наших тезах ми розглянемо, наслідки війни, які можуть впливати на рівень злочинності та правопорядок. Щодо впливу воєнного конфлікту на вищезазначені аспекти, то варто зазначити, що воєнний конфлікт призводить до величезних збитків в економіки та соціальному середовищі. Війна має значний вплив на психічне здоров'я людей, зокрема дітей та підлітків. Психіатричні та психологічні дослідження показали, що війна має довготривалі наслідки для дитячої психіки: чим довший конфлікт, тим серйозніші симптоми. Громадяни, як правило, страждають від таких проблем, як тривожні розлади, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія, дисоціативні розлади, небажання розмовляти, поведінкові розлади (зокрема агресивна поведінка, асоціальна і злочинна поведінка, схильність до насильства), а також більш схильні до зловживання алкоголем і наркотичними засобами [1].

Війна, будучи складним і деструктивним явищем, завжди викликає серйозні зміни в суспільному житті та психічному стані людей. Ось деякі ключові аспекти цього впливу:

1. Травми та стрес: Участь у військових діях або навіть просто перебування в зоні конфлікту може призвести до серйозних психологічних травм і стресу. Люди можуть долати страх, втрату товаришів та страх перед майбутнім. Це може викликати ряд психічних розладів, включаючи посттравматичний стресовий розлад (ПТСР).

2. Втрата близьких і руйнування: Війна часто призводить до великої кількості жертв та руйнування майна. Люди втрачають рідних, друзів та домівки. Це може викликати глибоку траур і депресію, а також призвести до відчуття безнадійності і агресії.

3. Розпад соціальних структур: Війна може розірвати соціальні структури та норми, що регулюють поведінку людей. Це може сприяти виникненню хаотичності та беззаконня.

4. Відсутність правопорядку: Війна може супроводжуватися відсутністю ефективного правопорядку і правоохоронних органів. Це робить суспільство більш вразливим перед злочинністю, адже злочинці можуть діяти без страху перед покаранням.

5. Міграція і дезінтеграція: Військові конфлікти можуть призводити до масової міграції і розпаду спільнот. Мігранти можуть потрапляти в складні умови та стикатися із соціальним виключенням, що може збільшити ризик втягнення їх у злочинну діяльність.

6. Високий рівень насильства в суспільстві: Війна зазвичай супроводжується з великим кількістю насильством і жорстокістю, що може збільшити загальний рівень насильства в суспільстві.

Війна має негативний вплив на правопорядок та злочинність. Україна, як і багато інших країн, стала свідком зростання злочинності під час війни. За даними ГО «Екодія», з 24 лютого 2022 року фіксується збільшення випадків забруднення та впливу на навколишнє середовище, частина яких стосується екологічних злочинів [2]. Оголошення стану війни має певні правові наслідки для всіх воюючих сторін, зокрема, означає початок юридичного стану війни й має певні правові наслідки для всіх воюючих сторін [3]. Збройний конфлікт також може мати наслідки для природи. Наприклад, уламки зброї, потрапляючи в землю, можуть отруювати її та ґрунтові води [4].

Враховуючи ці фактори, розуміємо, що війна може створювати сприятливі умови для збільшення рівня злочинності та порушень правопорядку. Вирішення цих проблем вимагає комплексного підходу, включаючи психологічну підтримку постраждалим, відновлення інфраструктури, встановлення правопорядку та зусиль у гуманітарній сфері. Але це завдання надзвичайно складне і тривале, і його успішність залежить від багатьох факторів, включаючи політичну волю та підтримку міжнародного співтовариства.

Список використаних джерел

1. Вплив війни на психічне здоров'я дітей. URL: Вплив війни на психічне здоров'я дітей (warchildhood.org) (дата звернення: 11.10.2023).
2. Як війна росії впливає на екологію, енергетику та продовольство в Україні та Європі. URL: Наслідки війни: продовольча криза, енергетична політика, екологія. Спецпроект Заборони (zabogona.com) (дата звернення: 12.10.2023).
3. Оголошення стану війни» та «введення воєнного стану»: конституційно-правове закріплення, зміст і юридичні наслідки. URL: «Оголошення стану війни» та «введення воєнного стану»: конституційно-правове закріплення, зміст і юридичні наслідки – LexInform: Правові та юридичні новини, юридична практика, коментарі (дата звернення: 12.10.2023).
4. Спустошені землі. Якою буде природа України після війни. URL: Як війна руйнує природу України (bbc.com) (дата звернення: 14.10.2023).

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Умови воєнного стану негативно впливають на різні сфери правового регулювання, включаючи цивільне судочинство. Відсутність стабільності та загроза для життя та майна громадян ставлять перед правовою системою завдання забезпечити не тільки безпеку, але й збереження прав та свобод людей у таких надзвичайних умовах.

Здійснення цивільного судочинства в умовах воєнного стану в Україні є актуальною та складною темою, яка потребує ретельного вивчення та розгляду. Ця тема стає надзвичайно важливою в контексті збереження руху суспільства та забезпечення справедливого розгляду цивільних справ, незважаючи на воєнний стан.

Згідно ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» правосуддя на території, на якій введено воєнний стан, здійснюється лише судами. На цій території діють суди, створені відповідно до Конституції України. Скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється.

Також у вище вказаному Законі зазначено, що у разі неможливості здійснювати правосуддя судами, які діють на території, на якій введено воєнний стан, законами України може бути змінена територіальна підсудність судових справ, що розглядаються в цих судах, або в установленому законом порядку змінено місцезнаходження судів. Створення надзвичайних та особливих судів не допускається [1].

Зміст та форма провадження у цивільних справах в умовах воєнного стану повинні відповідати завданням та основним засадам цивільного судочинства, але мають бути особливості здійснення такого провадження в умовах воєнного/надзвичайного стану. На жаль, на сьогодні (як і з 2014 року – початку АТО) такі особливості у ЦПК не вносились. А точкових змін недостатньо (та їх по суті і не було) Загальновідомо, що процесуальне право відповідає на питання,

як саме захистити суб'єктивні права, визначені у матеріальному праві. Тобто забезпечує формалізацію і незаперечність конкретних суб'єктивних прав та обов'язків. Незважаючи на відсутність змін до ЦПК України, які б відповідали умовам воєнного стану, під час здійснення правосуддя суди повинні вміти пристосовувати чинні процесуальні норми для дієвого здійснення правосуддя в умовах воєнного стану. При цьому:

1) не порушувати вимоги ст. 6 Конвенції щодо справедливого суду;

2) скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства в умовах воєнного стану забороняється [2].

Важливим є момент пристосування законодавства до умов воєнного стану, зокрема створення нових законопроектів щодо внесення змін для покращення судово-цивільної судової системи. Зокрема було запропоновано Проект Закону України № 7316 від 26 квітня 2022 року «Про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України щодо здійснення судочинства в умовах воєнного чи надзвичайного стану» [3]. Проте 01 липня 2022 року даний проект закону було відхилено. Даним законопроектом пропонувалося внести зміни до ЦПК України щодо здійснення судочинства в умовах воєнного чи надзвичайного стану.

Наведений вище проект закону видозмінений після отримання рекомендацій експертів СЕРЕJ (Європейської комісії з ефективності правосуддя) і 13 січня 2023 року зареєстровано проект Закону України № 8358 «Про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України та інших законодавчих актів щодо здійснення судочинства під час дії воєнного чи надзвичайного стану та врегулювання спорів за участі судді».

Законопроектом № 8358 пропонується:

1) через брак секретарів у судах їхні обов'язки дозволяється виконувати працівникам апарату суду, які мають відповідну освіту і кваліфікацію;

2) особливості повідомлень про судові засідання: сторони можуть повідомлятися електронною поштою, СМС та месенджерами. Але необхідно, щоб адресат однозначно підтвердив

суду отримання повідомлення. Ця опція дозволяє повідомляти людей, які змінили місце проживання, виїхали за кордон або туди, куди неможливо доставити пошту;

3) застосування розгляду справ протягом розумних строків з урахуванням можливості сторони взяти участь у судовому засіданні. При цьому на вимогу сторони суд повинен мотивувати, чому він виходить за межі встановлених кодексом строків;

4) ширші можливості застосовувати письмові провадження при розгляді справ (без виклику сторін в судове засідання). При цьому суд зобов'язаний повідомити сторони про письмове провадження і може продовжувати такий розгляд лише за відсутності заперечень сторін. Тобто, якщо хтось буде проти, справа має слухатися в судових засіданнях, в т.ч. в режимі відеоконференції через власні засоби;

5) можливість проведення засідань в режимі відеоконференції через власні технічні засоби на «постійній основі», а не лише під час ковідного карантину чи війни;

6) можливість фіксувати хід судового засідання в протоколі або іншими технічними засобами. Це актуально за відсутності електроенергії в судах;

7) можливість повідомляти про прийняті судові рішення додатково через електронну пошту та телефон з розміщенням відповідної інформації на сайті судової влади;

8) можливість за бажанням військовослужбовців відновлювати провадження у справах за їх участю. Зараз такі справи суд зобов'язаний автоматично зупинити і не розглядати, поки особа перебуває на військовій службі;

9) врегулювання зупинки, поновлення та продовження процесуальних строків в умовах воєнного чи надзвичайного стану [4].

На сьогоднішній день значна кількість судових засідань наразі проводиться або запланована в режимі відеоконференції. Сама процедура проведення судового засідання в режимі відеоконференції передбачена ст. 212 ЦПК України [4]. Учасники справи мають право брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду за умови наявності у суді відповідної технічної можливості, про яку суд зазначає в ухвалі про відкриття провадження у справі,

крім випадків, коли явка цього учасника справи в судове засідання визнана судом обов'язковою. Учасник справи подає заяву про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду не пізніше ніж за п'ять днів до судового засідання. Копія заяви в той самий строк надсилається іншим учасникам справи. Учасники справи беруть участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів та електронного підпису згідно з вимогами Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему та/або положень, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів) [5].

Система цивільного судочинства в умовах воєнного стану потребує особливої уваги та адаптації. Вона повинна забезпечувати швидкий та справедливий розгляд цивільних справ, зберігати принципи правової держави та гарантувати доступ до правосуддя для всіх громадян. Є надія, що незабаром ситуація в країні покращиться, і суди зможуть повноцінно працювати, що дозволить кожному громадянину реалізувати його право на доступ до суду та правосуддя, а також захистити свої порушені права та інтереси протягом розумного строку, що є однією із засад цивільного судочинства.

Список використаних джерел

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 року. № 389-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>.
2. Луспеник Д. Цивільний процес в умовах воєнного стану: презентація. Верховний суд України, 2023. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_voen_stan.pdf.
3. Про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України щодо здійснення судочинства в умовах воєнного чи надзвичайного стану : Проект Закону України від 26 квітня 2022 року. № 7316. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39489>.
4. Про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України та інших законодавчих актів щодо здійснення судочинства під час дії воєнного чи надзвичайного стану та врегулювання спорів за участі судді : Проект Закону України від 13 січня 2023 року. № 8358. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41130>.
5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

ПРОБЛЕМИ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ЛЮДСЬКИХ ОРГАНІВ У КОНТЕКСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Проблема соматичних прав людини є важливою. Ці права прийнято вважати новітніми правами (або «правами третього покоління» [1, с. 130]), які стосуються тілесності людини та за своєю суттю надають можливість реалізації волевиявлення особи щодо цілісності її тіла, органу (або органів), тканин та біологічних компонентів, їх видозміни, модифікації чи вдосконалення. До соматичних прав людини варто віднести такі права, як: право на евтаназію, аборт, трансплантацію органів та тканин, зміну статі, клонування, штучне репродукування, сексуальні права людини та право на самовільне розпорядження своїм життям та тілом [2].

У сучасному світі трансплантологія є однією з найбільш високотехнологічних галузей медицини, вона дає можливість лікарям рятувати чи принаймні збільшити тривалість життя людей, що страждають від важких захворювань. Цей метод лікування розкриває перед медичними спеціалістами та пацієнтами безліч можливостей, але водночас актуалізує питання і проблеми, пов'язані з етикою, законодавством та доступністю органів для трансплантації.

Сталий розвиток Української держави безпосередньо залежить від здоров'я нинішніх і майбутніх поколінь. На жаль, Україна опинилася в аутсайдерах трансплантації. Саме недосконалість законодавчого правового регулювання призвела до значного сповільнення розвитку трансплантології в Україні. Проте, повномасштабне вторгнення російської федерації на територію нашої держави значно вплинуло на цей розвиток. З одного боку, впродовж перших кількох місяців війни, операції, що стосувалися пересадки органів чи тканин не виконувалися. З іншого боку, у воєнних обставинах проблема трансплантації є надважливою через постійну потребу в порятунку людських життів.

Будь-які відносини, що виникають для забезпечення можливості збереження життя та здоров'я особи, потребують чіткого та обґрунтованого врегулювання.

01.01.2019 року набув чинності Закон України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» [3], в якому закріплені необхідні для розвитку трансплантології в Україні положення щодо презумпції незгоди, функціонування системи трансплант-координації, створення Єдиної державної інформаційної системи трансплантації.

Потреба у проведенні дослідження відповідного правового регулювання викликана необхідністю подальшого вдосконалення законодавства, що регулює відносини у сфері трансплантації анатомічних матеріалів людині, ксенотрансплантації. Урахування при цьому міжнародних стандартів, світового досвіду щодо прав людини, забезпечення реалізації права на охорону здоров'я, є запорукою побудови ефективного механізму захисту прав донорів, реципієнтів та інших зацікавлених осіб [4].

Конституційний Суд України наголошує, що людську гідність необхідно трактувати як «право, гарантоване статтею 28 Конституції України, і як конституційну цінність, яка наповнює сенсом людське буття, є фундаментом для усіх інших конституційних прав...» [5]. Збереження гідності людини під час трансплантації є важливим завданням для медичних фахівців, законодавців та суспільства в цілому. Важливо, щоб потенційні донори та реципієнти бути поінформовані щодо процесу трансплантації, розуміли можливі ризики та наслідки. Також важливим елементом збереження гідності є забезпечення конфіденційності медичної інформації про донора та реципієнта. Інформація такого роду повинна бути оброблена з особливою повагою до приватності осіб [6].

Обов'язковим елементом на всіх стадіях процесу трансплантації є врахування етичних стандартів: починаючи з відбору донорів, визначення пріоритетних критеріїв для надання органів і до завершення процедури оперативного втручання. Забезпечення справедливості, рівності та раціонального розподілу ресурсів важливо для збереження гідності всіх сторін у цьому процесі. Актуальною також є проблема, яка безпосередньо стосується теперішньої ситуації в Україні:

воєнні обставини можуть породжувати етичні складнощі, пов'язані з використанням органів та тканин загиблих військовослужбовців.

Загалом, збереження гідності під час трансплантації – це колективне завдання, яке вимагає спільної роботи медичних працівників, законодавців, етичних комісій та суспільства в цілому.

Наразі більшість європейських країн мають достатньо прогресивну позицію стосовно трансплантації. Ця позиція закріплюється в міжнародних документах. Зокрема, в Резолюції Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я «Трансплантація органів і тканин людини» 2004 р., Резолюції Всесвітньої асамблеї «Трансплантація органів і тканин людини» 2010 р., Стамбульській декларації щодо незаконної торгівлі органами й трансплантаційного туризму 2008 р., Декларації щодо трансплантації людських органів (Мадрид, 1987 р.) тощо.

З положень цих документів випливають такі принципи: повна поінформованість донора та реципієнта; посвідчення смерті донора двома або більше медичними працівниками; неприпустимість присутності лікарів, що посвідчили факт смерті, при вилученні органів із тіла померлого донора; заборона торгівлі людськими органами, а також заборона отримання вигоди за надання органів для трансплантації.

Проте, в Україні досі не запроваджено повноцінну систему трансплант-координації, застосування якої дозволяє розвинути країнам ЄС суттєво збільшити кількість потенційних донорів не лише серед померлих осіб.

Цікавою є відповідна практика ЄСПЛ. За фабулою справи Петрова проти Латвії син позивачки потрапив у автомобільну катастрофу. Після констатації факту смерті працівники здійснили розтин тіла, під час якого вилучили дві нирки та селезінку з метою подальшої трансплантації. Заявниця увесь цей час перебувала поза межами лікарні, проте медичні працівники не здійснили спроб повідомити про можливість вилучення органів з тіла померлого з метою трансплантації. Відповідно, жодної згоди на таке вилучення заявниця не давала. Генеральна прокуратура Латвії відхилила скаргу заявниці, посилаючись на норми внутрішнього законодавства, за якими обов'язок повідомляти близьких родичів про можливість

вилучення внутрішніх органів померлого існує лише у випадку, якщо останній є неповнолітнім, або у зв'язку із безпосередньою присутністю родичів у приміщенні лікарні. Проте ЄСПЛ постановив, що таке застосування норм внутрішнього законодавства є неправильним, і зазначив, що згода близьких родичів не є обов'язковою, якщо потенційний донор сам у змозі використати своє право. А оскільки останній знаходився у стані непритомності, то його позбавили цього права через неповідомлення родичам [7].

Отже, діяльність, пов'язана з трансплантацією, отриманням анатомічних матеріалів потребує відповідного правового регулювання з дотриманням балансу охорони прав і свобод донорів, родичів померлих та реципієнтів. Медичні дослідження та практика повинні здійснюватися за умови дотримання правових положень, які гарантують захист прав людини.

Список використаних джерел

1. Панкевич О. Колективні людські права: деякі філософсько-правові та загальнотеоретичні аспекти (до ювілею Загальної декларації прав людини). *Право України*. 2018. № 9. С. 124–139.
2. Афтanasів В. М. Четверте покоління прав людини: конституційно-правовий аспект. *Наукова робота*. Львівський державний університет внутрішніх справ. м. Львів. 2023 р. С. 9–10.
3. Закон України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19#Text>
4. Цибулько А. С. Трансплантація органів: як не порушити право на гідність. *Асоціація правників України*. Київ, 2020. URL: <https://uba.ua/ukr/news/8117>
5. Рішення Конституційного Суду України від 23 травня 2018 р. № 5-р/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-18#Text>
6. Панкевич О. З. Право на приватне життя. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні* : тези регіональної науково-практичної конференції (16 грудня 2016 р.). Львів : ЛьвДУВС, 2016. С. 361–364.
7. Пасечник О. В. Діяльність Європейського суду з прав людини у сфері трансплантації органів та тканин людини. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. Том 30 (69). № 5. 2019. С. 238–242.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Згідно із ст. 2 ГК України учасниками відносин у сфері господарювання є суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності [1]. Одним із головних аспектів цієї тези є точне визначення суб'єкта господарювання. Отже, суб'єкт господарювання – це учасник господарських відносин, який здійснює господарську діяльність та має господарські права та обов'язки, також, має відокремлене майно і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, які будуть передбачені у законодавстві.

Я вважаю, що організаційно-правова форма є найважливішим критерієм, для класифікації суб'єктів господарювання. У вузькому розумінні, організаційно правова форма – це тип (форма) суб'єкта господарювання, яка визначає порядок її створення, обов'язки, права, відповідальність, систему органів управління, тощо.

Суб'єкти господарювання є лише ті учасники відносин у сфері господарювання, яким притаманна сукупність необхідних для цього ознак, а саме:

- безпосереднє здійснення господарської діяльності;
- створення у встановленому законом порядку;
- ресурси, необхідні для здійснення обраної суб'єктом господарської діяльності;
- наявність господарської правосуб'єктності [2, с. 68].

Суб'єкти господарювання реалізують свою господарську компетенцію на основі права власності, права господарського відання і оперативного управління [3, с. 90].

Підприємство – самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку [1]. Залежно від форм власності, передбачених законом, в Україні можуть діяти підприємства таких видів:

- приватне підприємство;
- підприємство, що діє на основі колективної власності (підприємство колективної власності);
- комунальне підприємство;
- державне підприємство;
- підприємство, засноване на змішаній формі власності (на базі об'єднання майна різних форм власності);
- спільне комунальне підприємство.

В Україні можуть діяти також інші види підприємств, передбачені законом.

Залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного капіталу в Україні діють підприємства унітарні та корпоративні [1].

ФОП (фізична особа підприємця) – це ще один із видів суб'єктів господарювання, який представляє собою фізичну особу, яка здійснює підприємницьку діяльність на правах самостійного підприємця. ФОП може вести власний бізнес, займатися комерційною діяльністю, торгівлею тощо. Він несе особисту відповідальність за свою діяльність і має певні права та обов'язки.

Незалежно від організаційно-правової форми, суб'єкти господарювання утворюються шляхом заснування нового суб'єкта господарювання чи реорганізації діючого суб'єкта господарювання. Слід визначити і припинення суб'єкта господарювання, за юридичними підставами – це добровільне і примусове припинення.

Суб'єкт господарювання припиняється як суб'єкт права без правонаступництва. У разі реорганізації суб'єкта господарювання усі його права та обов'язки переходять до правонаступника (правонаступників). Реорганізація ділиться на способи, а саме: злиття, приєднання, поділ, перетворення.

Примусовий поділ діючого суб'єкта господарювання за розпорядженням антимонопольних органів відповідно до антимонопольно-конкурентного законодавства [4, с. 33–34].

Отже, аналізуючи з вище зазначеного, можемо зробити висновок, суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію, мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством. Потрібно чітко визначати поняття, і завжди брати до уваги визначення організаційно-правової форми.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
2. Господарське право України : підручник : у 2 ч. Ч. 1 / Андрєєва О. Б., Жорнокуй Ю. М., Гетманець О. П. та ін. 2-ге вид., зі змін. та випр. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2016. 324 с.
3. Г. В. Смолин, О. А. Туркот, Л. В. Хомко Господарське право України. Загальна частина : підручник / за заг. ред. Г. В. Смолина. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 484 с.
4. Господарське право : навч. посібник / укл. А. А. Бутирський. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 144 с.

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА СИСТЕМУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Система охорони здоров'я України зазнала руйнівного впливу внаслідок розпочатої Росією військової агресії.

Військова агресія спричинила масове переміщення людей, загострення тяжких захворювань, поширення рідкісних у минулому хвороб, проблеми ментального здоров'я, професійного вигорання й переміщення медпрацівників, руйнування інфраструктури та ланцюгів постачання, а також значне падіння життя громадян України.

Станом на кінець лютого 2023 року країну залишили понад 8 мільйонів людей, 11756 отримали поранення, 7199 загинули внаслідок воєнних дій, зафіксовано 769 нападів на медичні заклади (WHO, 2023) [1].

І хоча військова агресія також надає можливість реформувати медичну галузь так, щоб уможливити «стрибок уперед» системи охорони здоров'я, потенційними загрозами цьому є довгостроковий вплив війни на економіку (безробіття, девальвація гривні), низький кадровий потенціал, залежність від міжнародних донорів і неурядових організацій, що діють через множинну паралельних систем, викривлення в оплаті праці медичних працівників, нерівність у наданні медичних послуг по всій країні, потенційне зниження довіри до уряду у майбутньому (WHO, 2023) [1]. <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/03/3/697633/>

Міжнародна допомога та ресурси, спрямовані на відновлення України, мають бути націлені на стрибок уперед і модернізацію, а не на відбудову наявної системи охорони здоров'я та її інфраструктури.

Це дозволить медичній галузі надавати допомогу більш ефективно й досягти мети із забезпечення загальнодоступних та високоякісних медичних послуг. Для цього знадобляться значні інвестиції в людський капітал, методи роботи та механізми управління, а також зміни, спрямовані на відновлення фізичного капіталу[1].

Ще одна важлива проблема – доступ до медичних послуг. Очільник МОЗ Віктор Ляшко в лютому 2023 року розповів, що за рік повномасштабної війни зруйновано або пошкоджено понад 1200 закладів охорони здоров'я. Проте лікарні – це лише елемент системи.

Щодо системи охорони здоров'я, то перша проблема – фізична руйнація. В Україні на 183 заклади стало менше, а це означає, що на територіях обмежений доступ до медичної допомоги. Маємо розуміти, що на території може бути також обмежений доступ до аптечної мережі. Фізична руйнація закладів охорони здоров'я, принаймні на прифронтових територіях, неабияк впливає на доступність до медичної допомоги [2].

Одним із варіантів вирішення цієї проблеми (до відновлення повноцінної медичної допомоги в тому або іншому населеному пункті) є створення виїзних медичних бригад або так званих мобільних амбулаторій. Зараз ця модель вже має непоодинокую реалізацію (зазвичай завдяки сприянню міжнародних, волонтерських та благодійних організацій, фондів).

Відмітимо, що особливу роль у «прифронтових» зонах, територіях, де ведуться бойові дії відіграє військова медицина. У Міністра охорони здоров'я між Міністерством охорони здоров'я та керівництвом медичних служб Збройних Сил існує узгоджена позиція, що в умовах воєнних дій медична допомога з боку військових медиків може надаватись як військовослужбовцям, так і цивільному населенню. Проте на законодавчому рівні питання залучення військових медиків залишається не врегульованим, і тільки їх роботою всі потреби не закрити.

Оскільки пацієнти в такій місцевості позбавлені можливості отримання медичної допомоги іншим шляхом, то на такі виїзні бригади є великий попит і, відповідно, на них зростає навантаження [3].

Організація діяльності мобільних виїзних амбулаторій потребує більшого державного врегулювання на законодавчому рівні. Окремим питанням є значна проблема з медикаментами на деокупованих і «прифронтових» територіях. Насамперед вона пов'язана з їх повною відсутністю, через те, що не залишилось працюючих лікарень і аптек.

Як висновок можна сказати, що на сьогодні закупівля лікарських засобів здійснюється за донорські кошти, і такі

ресурси є обмеженими. Мобільні бригади надають пацієнтам аптечки і ліки за призначенням лікаря, але проблема виділення коштів на їх закупівлю залишається нагальною. Таким чином слід зазначити, що наразі є нагальна потреба у здійсненні належного нормативного врегулювання діяльності мобільних виїзних бригад та будівництва нових лікарень та аптек. Вважаємо, що довгостроковий вплив війни на економіку (безробіття, девальвація гривні), низький кадровий потенціал, залежність від міжнародних донорів і неурядових організацій, що діють через множини паралельних систем, викривлення в оплаті праці медичних працівників, нерівність у наданні медичних послуг по всій країні, потенційне зниження довіри до уряду у майбутньому.

Підсумовуючи всі перераховані проблеми, для їх вирішення потрібне сприяння та допомога міжнародних, волонтерських та благодійних організацій, фондів.

Список використаних джерел

1. Відновлення сектору охорони здоров'я України. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/05/3/699728/>
2. Довготривалі наслідки для громадського здоров'я. URL: <https://tyzhden.ua/dovhotryvali-naslidky-dlia-hromadskoho-zdorov-ia-budut-shche-10-15-rokiv-pislia-zakinchennia-vijny-holovnyj-sanlikar-ukrainy-ihor-kuzin/>
3. Надання мобільної медичної допомоги як відповідь на виклики війни. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/nadannya-mobilnoyi-medichnoyi-dopomogi-yak-vidpovid-na-vikliki-viyini.html>

ПРАВО НА БЕЗОПЛАТНУ ПРАВНИЧУ ДОПОМОГУ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Право на правничу допомогу закріплено в Конституції України (далі – КУ). Зокрема, у ст. 59 КУ зазначено, що кожен має право на правничу допомогу. У передбачених законом випадках ця допомога надається безоплатно [1]. Ця конституційна норма передбачає створення в державі умов, щоб кожен міг би отримати необхідну юридичну допомогу. І ця допомога, перша за все, повинна бути доступною, тобто держава гарантує створення юридичних установ, які гарантують надання правничої допомоги населенню.

Б. П. Ратушна зазначила, що підтримка розвитку системи безоплатної правничої допомоги є важливою з огляду на те, що вона є гарантом забезпечення рівного доступу до правосуддя, правової інформації та консультацій, посилення правової спроможності громадян. Взагалі, питання підтримки розвитку системи безоплатної правничої допомоги в Україні є дуже актуальним, і тому враховуючи висновки та рекомендації звіту Ради Європи за результатами оцінювання системи безоплатної правничої допомоги в Україні, система такої допомоги в Україні потребує реформ [2, с. 195]. С. В. Вилков визначив, що правнича допомога визнається на сьогодні як найважливіша умова гарантій прав і свобод кожної особи, а конституційне право на правничу допомогу є одним з основних, найважливіших та невід'ємних прав людини, оскільки передбачає гарантовану можливість людині отримувати необхідну їй кваліфіковану допомогу від професійно підготовлених осіб, що володіють спеціальними знаннями у сфері права [3, с. 50].

Законодавче закріплення цього питання є у Законі України «Про безоплатну правничу допомогу» (далі – ЗУ «Про безоплатну правничу допомогу»). Безоплатна правнича допомога – це правнича допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [4].

Цей закон визначає зміст права на безоплатну правничу допомогу, види безоплатної правничої допомоги, суб'єктів, підстави та порядок надання безоплатної правничої допомоги. Закон поділяє безоплатну правову допомогу на два види – первинну та вторинну. Безоплатна первинна правнича допомога – вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи та обов'язки, порядок їх реалізації та виконання, відновлення прав у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Щодо вторинної правничої допомоги – то це також вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя.

Щодо первинної правничої допомоги, то вона включає такі види правових послуг: 1) надання правової інформації; 2) надання консультацій і роз'яснень з правових питань; 3) складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру); 4) надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правничої допомоги та медіації [4]. Отримати таку допомогу може кожен. Це можуть бути як громадяни України, так і іноземці, особи без громадянства, тобто усі особи, які перебувають під юрисдикцією держави [5, с. 279].

Суб'єктами надання безоплатної первинної правничої допомоги в Україні є: 1) органи виконавчої влади; 2) органи місцевого самоврядування; 3) центри з надання безоплатної правничої допомоги; 4) спеціалізовані установи з надання безоплатної первинної правничої допомоги, утворені органами місцевого самоврядування з урахуванням потреб територіальної громади; 5) юридичні особи приватного права, які мають право надавати правничу допомогу, залучені органами місцевого самоврядування у встановленому законом порядку; 6) адвокати та інші фахівці у відповідній галузі права, залучені органами місцевого самоврядування у встановленому законом порядку.

Вторинна правнича допомога полягає у наданні таких правових послуг: 1) захист від обвинувачення; 2) здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правничу допомогу, в судах, інших державних

органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; 3) складення документів процесуального характеру [4].

До суб'єктів права на безоплатну вторинну правничу допомогу згідно зі ст. 14 ЗУ «Про безоплатну правничу допомогу» належать різні категорії осіб [4]. Але це коло осіб є обмеженим. В. І. Форманюк визначив, що всіх суб'єктів права на безоплатну вторинну правничу допомогу можна поділити на такі групи: 1) неплатоспроможні громадяни; 2) ті, що володіють певними пільгами; 3) ті, що належать до тих категорій осіб, для яких законами вже закріплено право на безоплатну правничу допомогу [6, с. 34]. Слід зазначити, що таке право передбачено і для іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, і часто є учасниками справ цивільних процесуальних відносин. Вони мають таке саме право на безоплатну вторинну правничу допомогу, як і громадяни України, крім винятків, встановлених Конституцією, законами України чи міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Відповідно до ст. 4 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) кожна особа має право звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів. Відмова від права на звернення до суду за захистом є недійсною. Тому всі учасники справи мають право користуватися правничою допомогою (ст. 15 ЦПК України), всі види якої надаються спеціальними суб'єктами та в порядку, встановленому законом, що регулює надання безоплатної правничої допомоги [7]. Щодо суб'єктів надання безоплатної вторинної правничої допомоги в Україні, то ними є: 1) центри з надання безоплатної вторинної правничої допомоги; 2) адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правничу допомогу.

Отже, право на безоплатну правничу допомогу означає, що особа може отримати безкоштовну допомогу від держави та інших державних органів, які забезпечують цю правничу допомогу. Вона може включати консультації з юридичних питань, представництво у суді, складання документів та інші послуги, пов'язані з правовою сферою.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Ратушна Б. П. Право на безоплатну вторинну правову допомогу як запорука доступності правосуддя в Україні. *Вісник ЛТЕУ. Юридичні науки*. № 8. 2019. С. 193–198.
3. Вилков С. В. Щодо визначення правової природи та сутності права на безоплатну правову допомогу в Україні. *Юридичний вісник*. 2017. С. 48–52.
4. Про безоплатну правничу допомогу : Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.
5. Ключка Д. М. Право на безоплатну правову допомогу в Україні. *Правозахисний рух: історія та сучасність*. 2015. С. 278–282.
6. Форманюк В. І. Надання безоплатної вторинної правової допомоги в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. С. 32–35.
7. Цивільний процесуальний кодекс України у редакції Закону від 03.10.2017 р. № 2147-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48.

ПРИНЦИП НЕВТРУЧАННЯ У ПРИВАТНЕ ЖИТТЯ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПРАВОЗАСТОСОВНІЙ ПРАКТИЦІ

Принцип невтручання у приватне життя є одним з основних міжнародних та конституційних принципів. Він закріплений у ст.32 Конституції України, ст.15 Кримінально процесуального кодексу України (далі – КПК), ст. 12 Загальної декларації прав людини і ст. 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права.

У ст. 32 Конституції України закріплено положення про те, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією [1]. До таких випадків відноситься і боротьба зі злочинністю. Відповідно до ст. 15 КПК України, під час кримінального провадження кожному гарантується невтручання у приватне (особисте і сімейне) життя. Ніхто не може збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію про приватне життя особи без її згоди, крім випадків, передбачених КПК. Інформація про приватне життя особи, отримана в порядку, передбаченому КПК, не може бути використана інакше як для виконання завдань кримінального провадження. Кожен, кому надано доступ до інформації про приватне життя, зобов'язанні запобігати розголошенню такої інформації [2].

Поняття «приватне життя» є дуже «широким» терміном, який охоплює: 1) фізичну та психічну цілісність особи; 2) аспекти фізичної (вік, стан здоров'я, зріст та ін.) та соціальної особистості людини (національність, сімейний стан, професія тощо); 3) право на особистий розвиток і право людини налагоджувати й розвивати стосунки з іншими людьми та зовнішнім світом; 4) право людини будувати своє життя в обраний нею спосіб; 5) право на доступ до персональної інформації, що має визначальний характер для особи; 6) стеження за комунікаціями та телефонними розмовами та інші.

Щодо поняття «сімейне життя», то сімейне життя – це особисті майнові та немайнові відносини між подружжям

та іншими членами сім'ї, яке здійснюється на засадах, визначених у Сімейному кодексі України. Згідно положень цього нормативного акту, кожна особа має право на повагу до свого сімейного життя; ніхто не може зазнавати втручання в його сімейне життя, крім випадків, встановлених Конституцією України; регулювання сімейних відносин здійснюється з урахуванням права на таємницю особистого життя їх учасників, їхнього права на особисту свободу та недопустимості свавільного втручання у сімейне життя та інше.

Загалом відповідно до ст. 32 Конституції України, право на захист від втручання в особисте і сімейне життя гарантується конституційними нормами, відповідно до яких: 1) не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди (проте існують винятки, які передбачені законом, наприклад, в інтересах національної безпеки та прав людини); 2) кожен громадянин має право ознайомлюватися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях із відомостями про себе; 3) будь-кому гарантується судовий захист задля спростування недостовірної інформації про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації; 4) кожному гарантується право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням недостовірної інформації про себе і членів своєї сім'ї [1].

Суб'єктами права на невтручання у приватне життя в кримінальному провадженні переважно є особи, які обстоюють власні інтереси. Це підозрюваний, обвинувачений. Тому на цих осіб поширюються гарантії, передбачені Конституцією і КПК України: 1) допускається закритий судовий розгляд з метою запобігання розголошенню відомостей про особисте або сімейне життя осіб, які беруть участь у провадженні; 2) у разі, якщо прокурор має намір використати під час судового розгляду як доказ інформацію, отриману внаслідок втручання у приватне спілкування, або певний її фрагмент, він зобов'язаний забезпечити збереження всієї інформації або доручити слідчому забезпечити збереження; 3) кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення може бути розпочате слідчим, прокурором лише на підставі заяви потерпілого;

4) з матеріалами кримінального провадження закон дозволяє ознайомлюватися лише учасникам судового провадження (ст. 317 КПК України) [2].

Наприклад, слідчий під час проведення обшуку не має права розголошувати особисті подробиці життя обшукуваного та інших осіб, що стали йому відомі при проведенні слідчої дії. Коли особи звертаються за юридичною допомогою до адвокатів, то вони повідомляють відомості особистого характеру. Законодавство України вимагає від адвоката збереження інформації, що стала йому відома. Відповідно до п. 2 ч. 2 ст. 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокату забороняється без згоди клієнта розголошувати відомості, що становлять адвокатську таємницю, використовувати їх у своїх інтересах або інтересах третіх осіб [3].

Відповідно до КПК, отримання відомостей про приватне життя особи допускається в кримінальному провадженні. Але в разі цього можуть бути застосовані до особи такі обмеження: 1) аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК); 2) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК); 3) зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК); 4) обстеження публічно недоступних місць, житла або іншого володіння особи; 5) спостереження за особою (ст. 269 КПК); 6) аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК) [2].

Отже, засада невтручання у приватне життя є важливою складовою кримінального процесу, яка повинна дотримуватись з метою захисту прав та свобод людини. У кримінальному процесі можуть бути здійснені деякі заходи, які пов'язані з втручанням у приватне життя підозрюваного або обвинуваченого. Проте такі заходи повинні проводитися з дотриманням законодавства та прав людини. Окрім того, у кримінальному судочинстві повинна бути забезпечена конфіденційність інформації, яка стосується приватного життя підозрюваного або обвинуваченого. Це означає, що така інформація не може бути розголошена без належної підстави та дозволу відповідної особи.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність. Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Початок широкомасштабної агресії російської федерації поставив перед нашою державою, всім українським народом непересічні виклики щодо збереження права на саме існування. Збройна агресія, тимчасова окупація окремих територій України, супутній їй масові воєнні злочини протягом останнього року сформували осердя загроз національній безпеці [3].

Існування інституту місцевого самоврядування та функціонування органів місцевого самоврядування у контексті виконання ними своїх повноважень та основоположних функцій фактично створює осередок життя в межах територіальної громади та напряду сприяє жителям такої громади у розумінні, формуванні, реалізації та гарантії реалізації їх життєвого циклу у процесі повсякденної життєдіяльності. Звідси можна визначити, що існування саме місцевого самоврядування та функціонування органів місцевого самоврядування сприяє формуванню, функціонуванню і вдосконаленню локальної системи охорони і захисту прав та свобод людини і громадянина, завдяки чому формуються та виокремлюються одні з найважливіших функцій місцевого самоврядування – правоохоронна і правоохоронна.

Треба зазначити, що така суттєва роль і значення діяльності інституту місцевого самоврядування та органів місцевого самоврядування об'єктивується та все більше зростає в умовах екстраординарного функціонування державності, тобто в умовах воєнного стану, пов'язаного з війною між державами, зокрема в умовах розв'язаної російською федерацією війни проти України [4].

З одного боку, треба враховувати, що у період воєнного стану в державі основним об'єктом посягання виступають права і свободи людини, які дуже грубо порушує держава-агресор, яка веде військові дії на території нашої держави.

З іншого – агресивна війна РФ проти України актуалізувала суттєву роль органів місцевого самоврядування нашої держави та територіальних громад, що ними очолюються, в організації опору окупаційним військам, причому як в ординарних умовах ведення бойових дій на їх території, так і в екстраординарних умовах у період окупації території.

Світ вже став свідком злочинних дій окупаційних військ, що не тільки скеровані проти правового статусу органів місцевого самоврядування (Херсон, Мелітополь, Бердянськ), коли агресор діє шляхом створення квазілегітимних органів місцевої влади, використовуючи суб'єктів, що згодні на колаборацію з ним, або арештовує чи бере у заручники, а також викрадає міських та сільських голів (Мелітополь тощо) або службовців органів місцевого самоврядування, з метою залякування членів територіальних громад та зламу їхнього спротиву окупаційній владі. Окупанти вчиняють дії, що прямо скеровані на порушення природних прав і свобод жителів-членів територіальних громад, всупереч законам і звичаям ведення війни, здійснюючи затримання, тортури, згвалтування, вбивства громадянського населення і навіть депортацію людей, зокрема дітей, на територію держави-окупанта (Буча, Бородянка, Ірпінь, Маріуполь тощо), а також варварськи руйнують життєзабезпечувальну інфраструктуру міст, селищ, сіл. Систематичними стають пограбування військовими майна, житла і домівок мешканців населених пунктів.

Отже, саме територіальні громади та їхні члени, а також соціально-економічний і соціально-культурний потенціал людських поселень стають без перебільшення об'єктами тероризму, геноциду, екоциду.

Треба зазначити, що органи місцевого самоврядування суттєво впливають на організацію та здійснення громадського нагляду у сфері безпеки України: по-перше, через громадян, що одночасно виступають як жителі-члени відповідних територіальних громад; по-друге, через членів територіальних громад, що обрані громадою до представницьких органів місцевого самоврядування; по-третє, через інституції громадянського суспільства, що створюються і функціонують на рівні відповідних територіальних громад у вигляді різних громадських формувань [2].

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про національну безпеку України», що регламентує та регулює нормативні засади громадянського нагляду у профільній сфері, у його здійсненні беруть участь громадяни України через: а) громадські об'єднання, членами яких вони є, б) через депутатів місцевих рад, в) особисто шляхом звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або до державних органів у порядку, встановленому Конституцією України, Законом України «Про громадські об'єднання» та іншими законами України [1].

Системний аналіз наведених профільним законодавством можливостей свідчить про можливість активної участі органів місцевого самоврядування у їх реалізації через здійснення та реалізацію інформаційної, організаційної, координаційної, допоміжної, матеріально-фінансової, кадрової, технологічної та інших функцій локального управління щодо території та супроводження і забезпечення функціонування територіальної спільноти, що функціонує на неї.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що:

– питання захисту прав людини органами місцевого самоврядування у період воєнного стану (війни) не тільки об'єктивується, але й актуалізується завдяки здійсненню на території України воєнних дій різної інтенсивності, що апріорі вимагає модифікації їхніх повноважень, у тому числі й у контексті діяльності органів місцевого самоврядування у сфері захисту прав людини;

– питання захисту прав людини органами місцевого самоврядування у період воєнного стану (війни) особливо актуалізуються під час окупації територій держави, на яких функціонують відповідні територіальні громади, з боку військ держави-агресора. На сьогодні службовці органів місцевого самоврядування при вирішенні цього питання опинилися перед дилемою: або працювати в інтересах територіальної громади, або наразитися на обвинувачення у колабораціонізмі та державній зраді. Зокрема, треба зазначити, що це питання є вельми актуальним, бо воно вже розглядається на рівні Мін'юсту України. Враховуючи гібридний характер цієї війни, це питання потребує відповідної активізації нормопроектної та нормотворчої діяльності парламенту в контексті чіткого

та однозначного закріплення відповідного алгоритму дій органів місцевого самоврядування в екстремальних умовах функціонування державності хоча б шляхом використання бланкетних норм.

Список використаних джерел

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31.
2. Батанов О. В. Феноменологія сучасного муніципального права. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/Unzap_2012_1_24.pdf (дата звернення: 24.10.2023).
3. Герасименко О. В., Орлов Ю. В. Проблеми протидії організованій злочинності в умовах війни: від актуальних викликів до стратегічного управління. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2023. № 1 (28) С. 72–86.
4. Сметана В. В. Конституційно-правове забезпечення правозахисної діяльності у сфері місцевого самоврядування: вітчизняний та світовий досвід : канд. юрид. наук. Спеціальність – конституційне право; муніципальне право. Київ, 2020. 238 с.

ГЕНОЦИД НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Останнім часом злочинність стала виходити за межі національних кордонів, набуваючи міжнародний характер. Із найбільш небезпечних і жорстоких злочинів є саме міжнародні, оскільки вони загрожують миру, безпеці людства та міжнародному порядку. Жертвами цих злочинів можуть бути як окремі групи людей, так і навіть цілі держави. Серед них, в першу чергу, можна виділити дії, спрямовані на незаконне захоплення території іншої держави, ініціювання та ведення війни, що, у результаті, може призвести до масових вбивств.

Геноцид це злочин спрямований не лишень заподіяти шкоди щодо здоров'я окремих людей, а передбачає повне знищення нації, знищення етнічної приналежності. У Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, яка набула чинності у 1958 році, а також у Статуті Міжнародного кримінального суду зазначено визначення геноциду (дії, вчинені з наміром знищити повністю або частково будь-яку національну, расову, етнічну або релігійну групу як таку, тобто: вбивство членів такої групи; спричинення серйозних тілесних ушкоджень або розумового розладу членам такої групи; навмисне створення для будь-якої групи таких життєвих умов, які розраховані на повне або часткове фізичне знищення її; заходи, розраховані на запобігання дітородінню в середовищі такої групи; насильницька передача дітей з однієї людської групи в діянню, іншу) [1].

Протягом століть радянська влада катувала український народ. Мільйони були вбиті, піддані тортурам і вбиті голодом через радянські злочини. Відомо, що російський терор і геноцид тривають і тепер, у 21 столітті. У цей складний період, коли боротьба українського народу посилюється проти збройної агресії російської федерації, спостерігається зростаюча жорстокість з боку противника, яку слід належним чином оцінити. На сьогоднішній день можна стверджувати, що дії збройних сил РФ не обмежуються лише актами агресії,

але мають систематичний та послідовний характер в спробі знищити український народ, його ідентичність, право на самовизначення та саморозвиток. У такій ситуації необхідно негайно визнати дії збройних сил російської федерації під час останньої фази збройної агресії проти України, яка почалася 24 лютого 2022 року, як акти геноциду українського народу.

Міжнародний Суд реалізує відповідальність держав за злочини геноциду на підставі статті 9 Конвенції про геноцид. Одним із головних органів системи ООН є Міжнародний суд ООН. Статут в якому говориться про проведення мирним шляхом, дотримуючись принципів справедливості та міжнародного права, вирішення міжнародних спорів, які призводять до порушення миру. Тільки держави можуть бути сторонами спору, що розглядає Суд. До відання Суду належать усі справи, що будуть передані йому сторонами, всі докази та факти, що підпорядковуються діючим договорам та конвенції. Результат рішення суду діє лише на ті країни, що приймають участь у вирішенні спорів. Воно також є остаточним та не підлягає оскарженню [2].

Заявленою метою воєнної агресії з боку російської федерації є «денацифікація» України. Цей термін створено саме для того, аби прив'язати збройну агресію до знищення «нацистів», яким, начебто, населено Україну. «Нацистами» російське керівництво називає українців, які заперечують існування лише одного народу та виборюють право Українського народу на самоідентифікацію. У такий спосіб російська федерація проводить політику, спрямовану на створення викривленого уявлення про самотність Українського народу та його прагнення до незалежності, що реалізується через поширення в усьому світі фальшивих ідеологем, в основі яких лежить завідомо хибне та маніпулятивне ототожнення українського патріотизму з «нацизмом» чи іншими людиноненависницькими ідеологіями [3].

Російські військові систематично здійснювали умисне вбивство цивільних осіб та створювали нелюдські умови життя, блокували поселення, перешкоджали передачі гуманітарної допомоги та евакуації цивільних осіб, а також захоплювали та навмисно знищували інфраструктурні об'єкти, які забезпечують основні людські потреби. Російські війська вчинили

численні випадки фізичного, сексуального та психологічного насильства проти населення України, включаючи жінок, дітей, немовлят та людей похилого віку, незалежно від їхньої статі. Більшість міст зруйновано, міграційні процеси набувають катастрофічних масштабів. Україна працює над обізнаністю міжнародної спільноти щодо агресії російської федерації проти України та працює над створенням спеціального трибуналу з метою відповідальності росії за вчинені дії проти населення України. Наша держава розширює міжнародну коаліцію з даного питання шляхом інформованості на загал та примушення російської федерації визнати свої злочини.

Отже, конфлікт з росією призвів до серйозного занепаду України у всіх галузях. Проте Україна вже відновлюється, бізнес адаптується до нових реалій та продовжує працювати. Водночас російські громадяни відчують наслідки світових санкцій. Відсутність підтримки зі сторони Європи матиме серйозні наслідки для російської економіки. Цей процес може бути повільним, проте з часом росія зрозуміє свою помилку.

Список використаних джерел

1. Конвенція «Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього» від 09.02.1948. URL: <http://www.preventgenocide.org/ua/konventsia.htm>
2. Гай-Нижник П. П. Корупція в Україні: (не)протидія влади й законодавчий популізм (нотатки з недавнього минулого та про (не)уроки історичного досвіду) // Гілея. 2021. Вип. 100 (№9). С. 47–89.
3. Постанова про Заяву Верховної Ради України «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні» від 14.04.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2188-20#Text>

Денис БЕЛЬЦИК

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОХОРОНА ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ ПОЛІЦІЄЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Нинішнє покоління дітей в Україні є завтрашніми громадянами з усіма належним їм правами та обов'язками, тому їх захист та їхній розвиток є передумовою розвитку України, як демократичної, правової держави [1, с. 5].

Одним із ключових завдань, яке має сприяти захисту прав дитини в умовах збройної агресії та окупації частини території України, є систематичні дії держави зі збирання та фіксації всіх випадків порушень прав дитини. Державні органи, правозахисні організації в особі поліції систематично працюють над документуванням вчинених воєнних злочинів, зокрема тих, що вчинені відносно дітей [2].

Серед основних прав дитини, що порушуються в умовах будь-якого збройного конфлікту, можна виокремити такі: право за життя, право на охорону здоров'я, право на освіту, право на захист, право вибору місця проживання, право на захист від усіх форм насилля тощо. Необхідність приділення особливої уваги саме виробленню механізмів забезпечення прав дитини в умовах воєнного стану зумовлена, у першу чергу, віком дітей, через який вони не здатні самостійно приймати свідомі рішення та нести за них відповідальність, тобто є вразливою категорією населення. Зважаючи на це, діти потребують особливої підвищеної уваги з боку держави. Відповідно до статистичних даних станом на 01.06.2022 року «з початку війни слідчими Національної поліції було розпочато 393 кримінальні провадження щодо злочинів, що були вчинені російськими військовими, і внаслідок цих злочинів постраждало 588 дітей. З них 162 дитини загинуло, 232 дитини було поранено, і 103 – наразі рахуються як безвісти зниклі діти». Це свідчить про те, що органами поліції постійно вживаються заходи щодо створення належного безпекового середовища для дітей та відновлення порушених прав дітей [3, с. 65–66]. Наразі Закон України «Про охорону дитинства» – основний

закон України, що регулює ситуацію з дітьми в умовах збройних конфліктів. Згідно з ним, дитиною, постраждалою внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, вважається «дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні». Поліція зобов'язується вживати всіх необхідних заходів для забезпечення охорони законних інтересів та захисту прав цих дітей [1, с. 65].

Особливої уваги потребує така категорія дітей як діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, діти, що знаходяться на вихованні в інституційних заходах. Як зазначає заступник міністра внутрішніх справ Катерина Павліченко, з початку війни за межі України евакуйовано 4177 дітей – вихованців інституційних закладів, серед яких 2382 – це діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування. Наведене вище вимагає оновлення механізмів надання кваліфікованих медичних та психологічних послуг, посилення евакуаційних механізмів держави та приділення поліцейськими підвищеної уваги використанню додаткових гарантій охорони та захисту прав дітей (проведення поліцейськими ювенальної превенції профілактичних бесід щодо поводження в екстремальних ситуаціях, поводження з вибухонебезпечними предметами, правил безпеки в освітньому середовищі) [3, с. 66].

Діяльність поліцейських ювенальної превенції в умовах воєнного стану є серйозним випробуванням їхнього фізичного та психічного здоров'я, критичною перевіркою ступеня їхньої професійної надійності [4, с. 9].

Наведене вище вимагає оновлення механізмів надання кваліфікованих медичних та психологічних послуг, посилення евакуаційних механізмів держави та приділення поліцейськими підвищеної уваги використанню додаткових гарантій охорони та захисту прав дітей (проведення поліцейськими ювенальної превенції профілактичних бесід щодо поводження в екстремальних ситуаціях, поводження з вибухонебезпечними предметами, правил безпеки в освітньому середовищі) [3, с. 66].

Список використаних джерел

1. Збірник матеріалів круглого столу до 110-річчя Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (м. Вінниця, 17 травня 2022 року). Вінниця. 2022. 90 с. URL: <https://ippi.org.ua/zakhist-prav-ditei-v-umovakh-viini>

2. Дії влади України, спрямовані на повернення українських дітей та захист їхніх прав – Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Київ. 2023. URL: <https://ombudsman.gov.ua/childrenofwar-2023/dii-vlady-ukrainy-spriamovani-na-zakhyst-prav-ditei>

3. Адміністративна діяльність поліції в умовах воєнного стану : довідник. Безпалова О. І., Чишко К. О., Бахаєва А. С., Макаренко В. С.. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. 2022. 105 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/17143>

4. Поліцейська юрисдикція в умовах воєнного стану. Семенишин М. О., Швець Д. В. Харків. 2022. 15 с. URL: <politseyska-yurisdiktsiya-v-umovakh-voienного-stanu.pdf>

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ: ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ

Відповідно до Закону України «Про протидію торгівлі людьми» від 20.09.2011 торгівля людьми – здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, що відповідно до Кримінального кодексу України визнаються злочином [1].

У ч. 1 ст.149 КК України зазначено торгівля людиною, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію [2].

Торгівля людьми – порушення прав людини, яке часто порівнюють із «сучасним рабством», яке зачіпає понад 27 мільйонів жертв у всьому світі в будь-який час. Злочин, за словами уряду США, має дві форми: примусова праця та торгівля людьми в сексуальних цілях. У більш широкому сенсі це визначається як злочин, коли «торгівці людьми використовують і отримують прибуток за рахунок дорослих або дітей, примушуючи їх виконувати роботу або займатися комерційним сексом». Державний департамент США зазначає, що жертви не повинні бути «фізично транспортовані з одного місця в інше», щоб злочин вважався торгівлею людьми, і що, коли мова йде про комерційні сексуальні акти, це злочин, коли жертва знаходиться під дією 18 років, незалежно від того, «чи застосовувалася сила, шахрайство чи примус» [3].

Окрім цього, торгівля людьми має різні види, серед яких примусова праця, рабство, звичаї подібні до рабства, сексуальна експлуатація, використання у порнобізнесі, примусова вагітність, вилучення органів, проведення дослідів над людиною, використання у жебрацтві, втягнення в злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, продаж дитини.

1) Примусова праця – будь-яка робота, що вимагається від особи під загрозою застосування покарання, фізичного та психологічного насильства. Основні ознаки втягнення особи у примусову працю: недобровільний характер роботи; відсутність дійсної трудової угоди та або утримання частини заробітної плати або її невплата взагалі; робота в умовах, що не сумісні з поняттям гідної / безпечної праці; погані умови проживання; повна залежність від експлуататора; примусова консумація.

2) Сексуальна експлуатація – використання особи у діяльності сексуального характеру за винагороду або будь-яку іншу форму відшкодування незалежно від того, чи носить така діяльність добровільний або примусовий характер. Ознаки сексуальної експлуатації: недобровільний характер роботи; неможливість розпоряджатися прибутками, отриманими від надання своїх послуг.

3) Використання у порнобізнесі – діяльність юридичних та фізичних осіб у сфері надання послуг сексуального характеру, створення або утримання місць розпусти та звідництво, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів з метою отримання прибутку.

4) Примусова вагітність – це: а) посягання на волю, життя та здоров'я жінки, пов'язане із здатністю народжувати, проведення протиправних дій щодо запліднення у примусовому порядку, в тому числі штучного; б) використання репродуктивної функції організму жінки шляхом природнього або штучного запліднення без її згоди та подальше примушування жінки до виношування дитини.

5) Вилучення органів людини – вилучення з організму людини її складової частини, що має певну будову і спеціальне призначення без згоди самої особи або за її згодою, досягнутою шляхом використання злочинних засобів впливу на неї.

Обіцяна особі винагорода не сплачується в повному обсязі або не сплачується взагалі.

6) Проведення дослідів над людиною без її згоди – незаконне проведення медико-біологічних, психологічних або інших дослідів над людиною, що створює небезпеку для її життя чи здоров'я.

7) Використання у жебрацтві – організація та примушування осіб до заняття жебрацтвом шляхом побиття, зґвалтування, навмисного заподіяння каліцтва, нанесення фізичних та/або психологічних травм та інших видів насильства.

8) Втягнення в злочинну діяльність – передбачає дії, пов'язані з безпосереднім психологічним або фізичним впливом на особу, вчинені з метою викликати в неї прагнення взяти участь у одному чи кількох злочинах (примушення до крадіжок, виготовлення та/або перевезення, та/або розповсюдження наркотиків, інших заборонених товарів, торгівлі зброєю, викрадення та/або збуту автотранспортних засобів, здійснення інших злочинів).

9) Використання у збройних конфліктах – використання особи, яка знаходиться у підневільному стані іншої особи, для виконання нею бойових завдань, пов'язаних з поваленням державної влади або порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, тощо.

10) Усиновлення (удочеріння) з метою наживи – взяття на виховання в сім'ю дитини на правах сина чи доньки, оформлене в установленому порядку, вчинене з метою отримання будь-якої матеріальної вигоди або уникнення певних витрат завдяки усиновленню (удочерінню) (наприклад, бажання отримати контроль над власністю усиновленої особи, залучення до заняття жебрацтвом, азартними іграми, проституцією тощо).

11) Продаж дитини – продаж батьками, близькими родичами, подружжям тощо особи, яка не досягла 18 річного віку, з метою отримання прибутку [4].

Для України питання торгівлі людьми під час війни стало ще болючішим. Окрім великих втрат по всій території нашої країни втрачено дітей як неповнолітніх, так і немовлят. З окупованих територій дітей вивозили в росію, щоб на дитячий розум легше було вплинути. Яскравий приклад, який об'єднав два міста Київ та Харків. Керівники ряду клінік

репродуктивної медицини організували незаконну схему продажу та відправлення за кордон дітей, народжених в Україні, під виглядом сурогатних матерів. Під час перевірки було встановлено, що до цієї злочинної організації входило 12 осіб. Організаторами програми є директори медичних клінік, а також співробітники, керівники, адміністратори та юристи цих клінік. «З метою отримання грошової винагороди вони продавали новонароджених дітей іноземним громадянам, які проживають у країнах, де сурогатні матері заборонені», – повідомив прокурор. Підозрювані шукали на території Харківської області жінок, які погодилися стати сурогатними матерями. Грошова винагорода за новонароджену дитину становить від 500 000 до 70 000 євро, з яких 12 000 євро виплачується сурогатній матері. Після народження дитини сурогатна мати має право вивезти дитину за кордон і погоджується отримати громадянство іншої країни. Якщо жінка не погоджувалася до неї застосовувалися погрози та залякування. Під час розслідування було встановлено 8 переміщень за кордон немовлят до війни та 1 під час воєнних дій. На даний момент ще розглядається 40 фактів переміщення новонароджених дітей з України за кордон. Поки 12 учасникам злочинної організації повідомлено про підозру у торгівлі людьми. Правоохоронці затримали на цей час п'ятьох осіб (в порядку ст. 208 КПК), вирішується питання щодо обрання підозрюваним запобіжних заходів [5].

Отже, торгівля людьми – означає здійснення з метою експлуатації, вербування, перевезення, передачі, приховування або одержання людей шляхом загрози силою або її застосування, або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою, або уразливості положення, або шляхом підкупу у вигляді платежів або вигод для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу.

Список використаних джерел

1. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20 вересня 2011 р. № 3739. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text> (дата звернення: 13.10.2023)
2. Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 05.01.2022. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 13.10.2023).

3. Найгірші місця торгівлі людьми у світі. URL: <https://www.usnews.com/news/best-countries/slideshows/worst-countries-for-human-trafficking>

4. Торгівля людьми. Основні поняття та види експлуатації. Міністерство соціальної політики України веб-сайт. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/16080.html?PrintVersion> (дата звернення: 13.10.2023).

5. Прикривалися сурогатним материнством: в Україні викрили схему продажу немовлят. URL: <https://www.unian.ua/society/prikrivalis-surogatnim-materinstvom-v-ukrajini-vikrili-masshtabnu-shemu-prodazhu-nemovlyat-foto-12349635.html>

Валерія БЕЛОВА

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Умови воєнного стану відзначаються не лише військовими операціями і політичною нестабільністю, але й погіршенням ситуації щодо правопорядку та зростанням рівня злочинності. Це стає викликом для суспільства, оскільки перехід від звичайного функціонування до умов воєнного стану може суттєво підірвати нормальний лад та порядок.

Однією з основних проблем є **розпад правопорядку**. В умовах військових дій звичайні інституції правопорядку можуть втратити свою ефективність або зовсім припинити свою роботу. Загроза відсутності справедливості та відповідальності може сприяти безкарності, а це в свою чергу стимулює ріст злочинності.

Другою важливою проблемою є **надмірна військова присутність**. Хоча збільшення кількості військових може забезпечити безпеку від зовнішніх загроз, це також може призвести до того, що цивільне населення не отримує достатньої уваги. При цьому злочинці можуть намагатися скористатися відсутністю контролю для розповсюдження злочинних дій.

Економічні труднощі також зазнають великого погіршення в умовах війни. Руйнування інфраструктури та виробництва може спричинити безробіття та бідність серед населення. Зростання економічної нерівності та відсутність засобів до існування можуть надихати громадян на вчинення злочинів для забезпечення своєї сім'ї.

Невіддільною складовою проблеми є **існування біженців та внутрішньо переміщених осіб**. Ці групи стають дуже уразливими перед злочинністю, оскільки часто знаходяться поза зонами, що контролюються владою, і тому стають легкою мішенню для злочинців або самі можуть потрапляти в кримінальні структури в пошуках захисту.

Спроби вирішити цю проблему можуть включати посилення правоохоронних органів в умовах війни. Забезпечення

додаткових ресурсів, навчання та високого ступеня координації може покращити ефективність правоохоронних заходів в умовах воєнного конфлікту.

Зокрема, важливо забезпечити правозахисні механізми. Міжнародні гуманітарні організації та місії можуть відігравати ключову роль у забезпеченні дотримання прав людини та наданні допомоги тим, хто став жертвою злочинності.

Не менш важливою є роль громадськості. Свідомість громадян щодо їхніх прав та обов'язків може стати ефективним інструментом для забезпечення правопорядку в умовах воєнного стану. Громадянська активність може виступити як сила, яка вимагає дотримання законів та виступає проти беззаконня.

Узагальнюючи, проблема протидії злочинності в умовах воєнного стану є складною та многогранною. Вона вимагає комплексного підходу, який обов'язково повинен включати підтримку правопорядку, допомогу внутрішньо переміщеним особам та біженцям, підсилення правозахисних механізмів та активізацію громадської свідомості. Тільки за умови взаємодії цих компонентів можна досягти відновлення порядку та створення стійкої, безпечної спільності в умовах військових дій.

Список використаних джерел

1. Протидія злочинності в умовах воєнного стану: підсумки, проблеми, реалії та нові виклики // Харківська обласна прокуратура. URL: https://khar.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=328776.
2. Steven Lanting. Changing the rules of the game: special report rebuilding fragile states / Steven Lanting. URL: <https://www.kpsrl.org/publication/changing-the-rules-of-the-game-special-report-rebuilding-fragile-states>.
3. Актуальні проблеми протидії злочинності в умовах воєнного стану // Полтавський юридичний інститут. URL: <http://pli.nlu.edu.ua/?p=20643>.

Ярослав БЛАГУТА

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

СТАН ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Роль України на глобального продовольчому ринку щороку зростає і перед війною у 2019–2021 рр. українська пшениця становила 10% світового експорту даної культури, ячмінь – 15%, соняшникова олія – 50% [1]. Ще понад двадцять років тому український експорт продовольчої продукції міг нагодувати 40 млн осіб, а вже на початку війни – понад 400 млн осіб.

Сільське господарство є економікозабезпечуючою галуззю в Україні, так в ньому працювало на початок війни понад 15% населення, а доходи від нього становили 20% ВВП.

Війна спричинила чимало проблем і в сільському господарстві зокрема. Так, окремі території стали непідконтрольними Україні, багато господарств фізично знищено, втрачена техніка, пошкоджені сільськогосподарські угіддя, спостерігається брак робочої сили через службу у ЗСУ чоловіків та еміграції за кордон жінок, проблема із експортом та імпортом продукції.

До початку війни індекс доступності продовольства становив 12,8. Це означає, що пересічний громадянин із середньою заробітною платою міг забезпечити себе продуктами харчування на 12,8 місяців. З ходом війни цей показник суттєво знизився і на вересень 2022 року становив 7,24 (табл. 1). Це зумовлено ростом цін та зниженням рівня доходів громадян.

Проблемою для продовольчої безпеки України внаслідок війни стало порушення логістичних ланцюгів, зриви посівної кампанії, неможливість збору урожаю тощо.

Суттєвої проблеми з рівнем продовольчої безпеки України зазнала через підлив Каховської ГЕС, що призвело до суттєвих екологічних проблем в регіоні.

Таким чином, війна спричинила суттєві проблеми для продовольчої безпеки України і тому необхідно розробляти дієві державні заходи та формувати відповідну державну політику для підтримки належного рівня продовольчої безпеки в Україні.

Таблиця 1

Динаміка індексу доступності продовольства в Україні у 2022 р.

	ІДП		Зміна ІДП		Зміна цін
	Нижня межа	Верхня межа	Нижня межа	Верхня межа	
21.02	12.80	12.80	0.00%	0.00%	0%
22.04	6.51	11.36	-49.16%	-11.24%	+5.8%
13.05	7.55	11.39	-41.02%	-11.04%	+4.4%
27.05	7.43	11.22	-41.91%	-12.33%	+7%
17.06	7.13	10.96	-44.32%	-14.41%	+10.6%
01.07	6.28	9.59	-50.93%	-25.09%	+25.7%
15.07	6.57	10.09	-48.70%	-21.17%	+19.4%
29.07	6.78	10.52	-47.03%	-17.82%	+14.5%
26.07	7.02	10.67	-45.17%	-16.61%	+12.9%
09.09	7.24	10.92	-43.42%	-14.68%	+10.3%

Джерело: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/11/1page_6-Months-Food-Security_ukr_mib_final.pdf

Список використаних джерел

1. Огляд продовольчої безпеки та політики. URL: <https://kse.ua/ua/oglyad-prodovolchoyi-bezpeki-ta-politiki/> (дата доступу: 25.10.2023)
2. Копитко М., Grabar N., Storozhuk O., Borutska Y., Doroshenko T. Influence of Negative Factors of War: Economic, Legal, Regional and Environmental Aspects. *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2022. Vol. 22. No. 6. pp. 13–18.
3. Урба С. І., Копитко М. І. Зміцнення продовольчої безпеки як інструмент реалізації конкурентоспроможного розвитку аграрного бізнесу в системі забезпечення економічної безпеки України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2022. № 5. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-5-03-07>
4. Франчук В. І., Копитко М. І., Мельник С. І. Забезпечення продовольчої безпеки України в умовах мінливого безпекового середовища. *Вчені записки університету КРОК*, 2022. № 3 (67). С. 9–17.

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ

За інформацією ПРООН, від фізичного домашнього насильства в Україні страждає близько 2 мільйонів людей. У понад 80% це насильство чоловіків щодо жінок. Щороку від домашнього насильства в Україні гинуть 600 жінок. Багато жертв домашнього насильства через страх, чи осуд, чи інші причини, замовчують акти домашнього насильства [1].

Над проблемою недостатньо ефективного механізму запобігання та протидії домашньому та насильству за ознакою статі та забезпечення захисту прав осіб, які постраждали від домашнього насильства, працюють на основі затвердженої 24 лютого 2021 року Державної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року. Це один із найважливіших кроків для подолання домашнього насильства, адже означає, що у державному бюджеті будуть передбачені видатки на протидію домашньому насильству.

Стандартом у сфері протидії домашньому насильству є Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція), більшість положень якої імplementовано у законодавство України. Стамбульська конвенція встановлює, що «домашнє насильство» означає всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні або незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні [2].

Згідно з пунктом 3 частиною 1 статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» домашнє насильство – це діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного

насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [3].

А у статті 126-1 КК України, домашнє насильство це умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [4]. Як бачимо ст. 126-1 КК України не охоплює сексуальне насильство. Такі прояви насильства слід кваліфікувати за відповідними ст.ст. 152, 153, 154 КК України.

Важливою та обов'язковою ознакою для кваліфікації дій вчинених за статтею 126-1 КК України є систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства. Постанова Верховного Суду у справі № 583/329/19 від 25.02.2021 дає змогу охарактеризувати поняття «систематичності». Суд зазначає: *«словосполучення «систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства» описує діяння. Закінченим кримінальне правопорушення вважається з моменту вчинення хоча б однієї із трьох форм насильства втретє, у результаті чого настав хоча б один із вказаних в законі наслідків [5].* Не важливо, чи відображено в адміністративному протоколі поліції, в обмежувальному приписі чи в іншому документі факт перших двох актів насильства. Факт документування має значення для доказування систематичності, але не більше, ніж інші передбачені законом докази».

Згідно з Законом України *«Про запобігання та протидію домашньому насильству»* формами домашнього насильства є фізичне, психологічне, економічне та сексуальне насильство [3].

Фізичне насильство – це форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення

побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру.

Психологічне насильство – включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи.

Економічне насильство включає в себе умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборона навчатися та інші правопорушення економічного характеру.

Сексуальне насильство – форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності.

Окрім цього можна виділити ще домашнє кібернасильство – незаконний моніторинг електронних акаунтів, копіювання листування, документів та фото інтимного партнера. Європейський суд з прав людини рішенням у справі «Buturugă v. Romania» вперше ідентифікував явище кібернасильства як одного з видів домашнього насильства над жінками [6].

Отже домашнє насильство – це явище, яке може мати форму суспільно небезпечного діяння та кваліфікуватися як кримінальне правопорушення, передбачене ст. 126-1 й іншими статтями КК України.

Список використаних джерел

1. Мультимедійна платформа іномовлення України «Укрінформ». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3621741-vid-domasnogo-nasilstva-v-ukraini-soroku-ginut-600-zinok-lubinec.html>
2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. Офіційний переклад. URL: <https://rm.coe.int/1680462546>.
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
5. Постанова Верховного Суду у справі № 583/3295/19 від 25.02.2021 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95213443>
6. Buturugă v. Romania (Requête no 56867/15). 11 février 2020. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-200842%22%5D%7D>.

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Освіта відіграє ключову роль в житті суспільства. Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [1].

Протягом останніх років українська освіта функціонує в надзвичайно складних умовах, які спричиненні спочатку пандемією COVID-19, а потім широкомасштабним вторгненням росії на територію України.

Військова агресія російської федерації проти України, розпочата 24 лютого 2022 р., стала викликом самому існуванню нашої держави, її суверенітету та соборності. Суттєвими викликами для сфери освіти є:

1) загроза життю та здоров'ю учасників освітнього процесу, обмеження доступу до базових потреб людини;

2) масштабні руйнування освітньої інфраструктури: пошкодження приміщень закладів освіти, навчальної матеріально-технічної бази, навчально-виробничих баз практики;

3) вимушене масштабне переміщення багатьох учасників освітнього процесу до інших регіонів України та за кордон, що призвело до зменшення якості надання освітніх послуг;

4) загострення проблеми забезпечення доступу до освіти українським школярам та студентам, порушення безперервності освітнього процесу;

5) втрата управлінського освітнього контролю на територіях, що потрапили під тимчасову окупацію або перебувають у зоні активних військових дій. Насильницька переорієнтація

українських здобувачів освіти на російській навчальній програмі, підручники, примусовий перехід на російську мову навчання;

б) зменшення видатків державного та місцевих бюджетів на освіту;

в) забезпечення розвитку приватної освіти на рівнях дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти[2].

В умовах воєнного стану важливо забезпечити права дітей, які внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації вимушено опинилися за межами України, дітей з неконтрольованих територій, територій населених пунктів на лінії зіткнення, деокупованих територій на безперервне здобуття освіти; надати можливість українським дітям, які наразі перебувають в інших країнах, продовжити навчатись за українською програмою; сприяти тому, щоб українські діти не втрачали зв'язок з Україною і могли продовжити здобуття освіти в Україні. Усі діти, які вимушені були змінити місце проживання і здобували освіту в школах за кордоном, після повернення в Україну зараховуються до закладів загальної середньої освіти України (у ті, де навчались до вимушеного переміщення, зокрема за межі України, або в інші заклади загальної середньої освіти України)[3].

Отже, незважаючи на всі виклики сьогодення, освіта в умовах воєнного стану повинна стати інструментом для забезпечення всебічного розвитку кожної людини та України в цілому. Для реалізації стратегії розвитку освіти в Україні важливо забезпечити особисту безпеку усіх учасників освітнього процесу, а також забезпечити доступ до якісної, сучасної освіти за міжнародними стандартами.

Список використаних джерел

1. ЗУ «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

2. Освіта України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serp.n.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Informanalityc.zbirn-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf>

3. Методичні рекомендації щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні : Наказ Міністерства освіти і науки № 563. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0563729-23#Text>

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ КІБЕРАТАК ЯК ЕЛЕМЕНТІВ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Вступ. У сучасному взаємопов'язаному світі війна вийшла за межі традиційних полів битв і перейшла в цифрову сферу. Конфлікт, що триває в Україні, супроводжується не лише звичайними бойовими діями, але й значним зростанням кількості кібератак. Ці кібератаки продемонстрували зростаючу важливість кіберпростору в сучасній війні та потенціал руйнівних наслідків. У цій тезі буде розглянуто феномен кібератак під час війни в Україні, їхній вплив та уроки, які можна з них винести [1].

Конфлікт в Україні, що розпочався у 2014 році, характеризується низкою подій – від територіальних суперечок до повномасштабних військових операцій. Паралельно з цими подіями різко зросла ескалація кібератак.

1. Атаки, що фінансуються державою: Одним із найбільш тривожних аспектів кібератак під час війни в Україні була участь у них хакерів, що фінансуються державою. Російський уряд звинувачують в організації численних кібератак на українські об'єкти. Ці атаки включали дезінформаційні кампанії, розподілені атаки типу «відмова в обслуговуванні» (DDoS) та спроби проникнення в об'єкти критичної інфраструктури.

2. Дезінформація та пропаганда: Кібератаки не обмежуються технічними порушеннями; вони також включають поширення неправдивої інформації та пропаганду. Поширення дезінформації відіграє значну роль у формуванні громадської думки та сіянні розбрату всередині України та на міжнародному рівні [2].

3. Вразливість критичної інфраструктури: Кібератаки на об'єкти критичної інфраструктури, такі як електромережі, водоочисні споруди та транспортні системи, викликали занепокоєння щодо потенційних руйнівних наслідків. Ці атаки можуть вивести з ладу основні послуги, спричинити масштабний хаос і поставити під загрозу життя людей [3].

4. Тактика гібридної війни: Кібератаки стали невід'ємним компонентом гібридної війни, яка поєднує звичайні військові дії з невійськовими засобами. Націлюючись на інформаційні системи, учасники бойових дій можуть підірвати здатність супротивника до ефективного реагування.

Наслідки кібератак під час війни в Україні були далекосяжними та багатогранними:

1. Економічні збитки: Кібератаки на український бізнес та державні установи призвели до значних економічних втрат. Порушення роботи критично важливої інфраструктури може перешкоджати економічній діяльності та посилювати фінансову напругу, спричинену конфліктом, що досі триває.

2. Загроза національній безпеці: Компрометація конфіденційних військових та урядових даних становить пряму загрозу національній безпеці. Порушення в системах зв'язку можуть поставити під загрозу оперативну ефективність і захист конфіденційної інформації.

3. Ескалація бойових дій: Кібератаки можуть сприяти ескалації бойових дій, створюючи відчуття незахищеності і невизначеності. Цифрове поле бою додає конфлікту складності та ускладнює зусилля з деескалації.

4. Гуманітарний вплив: Атаки на критично важливу інфраструктуру можуть мати безпосередній вплив на цивільне населення, призводячи до гуманітарних криз. Перебої в наданні основних послуг, таких як охорона здоров'я та водопостачання, можуть поставити під загрозу життя і посилити страждання цивільного населення, яке потрапило під перехресний вогонь [4].

Висновки. Війна в Україні висвітлила значну роль, яку кібератаки відіграють у сучасній війні. Атаки, що фінансуються державою, дезінформаційні кампанії та націленість на об'єкти критичної інфраструктури – все це стало інструментами в арсеналі конфлікту. Поки світ бореться з цією еволюціонуючою загрозою, урядам, організаціям і міжнародному співтовариству необхідно адаптувати і посилити свої заходи кібербезпеки, щоб захиститися від руйнівних наслідків цифрових битв. Крім того, дипломатичні зусилля, спрямовані на встановлення чітких норм і правил відповідальної поведінки в кіберпросторі, мають вирішальне значення для зменшення ризиків, пов'язаних з кіберчастиною війни.

Список використаних джерел

1. Impact of the First Months of War on Routing and Latency in Ukraine. URL: <https://www.semanticscholar.org/reader/7cdf8cc485079d4cb30c05076ec30214cdde45c> (дата звернення: 21.09.2023).
2. The Blurred Lines of Peace and War – An Analysis of Information Operations Used by the Russian Federation in CEE. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13518046.2022.2139071> (дата звернення: 21.09.2023).
3. Qualitative risk assessment of cyberattacks on power systems URL: <https://dl.acm.org/doi/10.1145/3212687.3212867> (дата звернення: 21.09.2023).
4. Fortinet. Types of Cyber Attacks. URL: <https://www.fortinet.com/resources/cyberglossary/types-of-cyber-attacks> (дата звернення: 21.09.2023).

КОНЦЕПЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ З НАСЕЛЕННЯМ НА ЗАСАДАХ ПАРТНЕРСТВА

У сучасних умовах одним із ключових аспектів реформи правоохоронних органів, зокрема стосовно діяльності Національної поліції України, є законодавчо врегульований обов'язок поліції діяти в тісній взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства. Зокрема, Законом України «Про Національну поліцію» передбачено, що діяльність поліції має бути спрямована на задоволення потреб населення, а рівень його довіри до поліції є одним з основних критеріїв оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції [1, ст. 11].

Саме цей критерій найбільш об'єктивно свідчить про ефективність діяльності Національної поліції України. Тому в сучасних умовах базовим принципом діяльності поліції має стати захист індивідуальних прав і свобод громадян України, а також інтересів суспільства й держави. Через усвідомлення цієї гуманістичної ідеології і повинні вирішуватися основні завдання в діяльності поліцейських: забезпечення публічної безпеки й порядку, протидія злочинності, здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень.

Правову основу взаємодії поліції та суспільства на засадах партнерства утворюють такі джерела: Конституція України від 28.06.1996; Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015; Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» від 22.06.2000; Наказ МВС України від 28.07.2017 № 650 «Про затвердження інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції»; Наказ МВС України від 19.12.2017 №1044 «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України».

В статті 36 Конституції України зазначено, що громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав

і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей [2, с. 6].

Необхідно зауважити, що перші кроки на шляху перетворення в діяльності міліції за напрямом упровадження принципу взаємодії з населенням у сучасній історії незалежної України було здійснено на початку 2000-х років. Вони спиралися на сформовану Радою Європи стратегію, в основі якої пріоритет загальнолюдських цінностей. Це було підтверджено на конференції міністрів внутрішніх справ країн – членів Ради Європи із символічною назвою «Поліція XXI сторіччя», яка відбулася в Бухаресті в червні 2000 року [3, с. 150].

Можна наголосити, що важливим завданням процесу визначення та подальшого вирішення внутрішніх проблем Національної поліції України є вивчення громадської думки щодо оцінки її діяльності. З цією метою, на мою думку, доцільним було б запровадження під егідою або міжнародних неурядових організацій, або правозахисних організацій щорічного загальноукраїнського соціологічного моніторингу громадської думки про роботу Національної поліції України. До того ж такі соціологічні опитування повинні регулярно проводитися і в окремих регіонах нашої держави.

Важливим інструментом реалізації цього завдання є затверджений Кабінетом Міністрів України порядок проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції. Порядком визначаються основні завдання, принципи, періодичність проведення оцінки (на загальнодержавному рівні не рідше одного разу на рік, на територіальному рівні у разі потреби), порядок дій поліції та незалежної соціологічної служби під час організації та проведення оцінки тощо.

Проведення оцінки рівня довіри населення до органів і підрозділів Національної поліції дозволить виявляти проблемні питання в їх діяльності, враховувати думку громадськості для удосконалення їх роботи, що сприятиме підвищенню ефективності роботи органів і підрозділів поліції, зробить їх діяльність більш прозорою, зрозумілою та підконтрольною суспільству [4].

Наступним кроком на шляху інтенсифікації роботи органів поліції та удосконалення партнерських відносин поліції і населення стала зміна критеріїв оцінки ефективності поліції. Нова система оцінки діяльності поліції повинна і надалі спиратися на довіру населення і базуватися на чотирьох напрямках: результати зовнішнього опитування; оцінка бізнес-середовищем; результати внутрішнього опитування; результати виконання пріоритетних завдань.

Зокрема, у поточному році Програмою ООН із відновлення та розбудови миру було вирішено провести грантовий конкурс, у результаті якого має бути розроблено та впроваджено програму підтримки профілактики правопорушень та негативних явищ через взаємодію поліції та населення на засадах партнерства. Суттєвими перевагами цієї програми є те, що в реалізації програми братиме участь значна кількість представників громадянського суспільства та поліції, програма включатиме реалізацію проектів за різними тематичними напрямками, які насамперед є пріоритетними для громади в покращенні безпеки; вона не дублюватиме профілактичну роботу поліції та наявні програми з профілактики, а навпаки, має її посилити та покращити її ефективність через залучення до активної участі громадськості; надає можливість поліції самій виступати з певними ініціативами та обговорювати їх із громадянським суспільством під час розробки заходів програми (концепції) [5].

Постійна систематична цілеспрямована діяльність керівництва МВС України, Національної поліції України щодо ефективного впровадження принципу взаємодії з населенням на засадах партнерства є необхідною умовою реалізації європейських та міжнародних стандартів у діяльності органів і підрозділів поліції. Тому головною ідеєю є те, що діяльність поліції має бути максимально прозорою та зрозумілою для населення, сама поліція як репресивний інструмент держави має стати помічником для громадян. Без довіри населення поліція не зможе ефективно функціонувати та виконувати покладені на неї завдання. Сучасні механізми реалізації у сфері партнерських відносин поліції і населення необхідно вибудовувати з урахуванням тих форм і методів цієї роботи, які довели свою ефективність за часів функціонування міліції незалежної України.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. Відомості Верховної Ради. 2015. № 40-41 Ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
2. Логвиненко Б. О., Кравченко І. С. Взаємодія поліції та суспільства на засадах партнерства в діяльності підрозділів превентивної діяльності. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. м. Дніпро, 2018 р., с. 6.
3. Зозуля Є. В. Органи внутрішніх справ України на етапі розбудови незалежної держави (історико-правове дослідження) : монографія. 2-ге вид., переробл. і доповн. Херсон : Грінь Д. С., 2017 рік, 270 с.
4. Про затвердження Порядку проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції: Постанова Кабінету Міністрів України від 07 лютого 2018 р. № 58. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/27/2004#Text> (дата звернення: 27.06.2021).
5. Гранти та можливості від Програми ООН із відновлення та розбудови миру. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/recovery-and-peacebuilding/grant-opportunities-UN-RPP.html> (дата звернення: 27.06.2021).

**ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ПРОВЕДЕННЯ
ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ ЗАХОДІВ
З ПРОТИДІЇ ПРОТИПРАВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
СЛУЖБОВИХ ОСІБ ДЕРЖАВНОЇ
МИТНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ**

Аналіз практики інформаційно-аналітичного забезпечення протидії злочинності дозволяє зробити однозначний висновок про те, що в сучасній Україні в системі правоохоронних органів використовувані організаційні підходи до налагодження та врегулювання цих відносин не є адекватними характеру і масштабам загроз національній безпеці з боку злочинності [1, с. 129].

В умовах воєнного стану, запровадженого у зв'язку з військовою агресією рф проти України, залишається актуальним питання щодо запобігання, виявлення та припинення корупційних кримінальних правопорушень, які зумовлюють недоотримання державним бюджетом значних коштів, яких так гостро потребує держава в умовах сьогодення.

Однак, у період воєнного стану оперативними підрозділами правоохоронних органів фіксується надходження інформації від негласного апарату про те, що посадові особи органів Державної митної служби України за винагороду залучаються до протиправних схем, пов'язаних із незаконним переміщенням товарів через державний кордон України.

Аналіз інформації щодо фактів можливих корупційних дій посадових осіб органів Державної митної служби України, які призвели до значних втрат дохідної частини Державного бюджету України, свідчить про наявність ознак функціонування вертикально-побудованих механізмів протиправної діяльності, що налагоджені керівниками відповідних структурних підрозділів.

До прикладу, за матеріалами оперативного відділу одного із правоохоронних органів зареєстровано кримінальне провадження за фактом функціонування стійкого протиправного механізму, пов'язаного із вимаганням та систематичним

одержанням неправомірної вигоди в особливо великих розмірах з осіб, які здійснюють переміщення вантажів, у тому числі гуманітарної допомоги у зоні діяльності МП «Т» Закарпатської митниці. Своєчасно та якісно проведеними негласними слідчими розшуковими діями (зняттям інформації з електронних комунікаційних мереж, аудіо контролем особи, відео контролем особи, візуальним спостереженням за особою, місцем та річчю) встановлено фігурантів та механізм їх незаконного протиправного збагачення. Проведеним аналізом з'ясовано, що дана схема функціонує під контролем керівництва МП «Т» Закарпатської митниці, з подальшим делегуванням вказівок начальникам відділів митного оформлення для отримання неправомірної вигоди через довірених працівників відділів. У контексті цього слід зазначити, що відповідна протиправна схема функціонує на митниці за умови її безпосереднього координування керівництвом митниці та із залученням ряду працівників для її реалізації.

Так, у ході оперативного супроводу вказаного кримінального провадження з'ясовано, що у період з четверга по вівторок щотижнево через митний пост «Т» Закарпатської митниці, у напрямку в'їзду в Україну з Республіки Італія, перетинає державний кордон України близько 200 автобусів (пасажи́рські автобуси з кількістю посадкових місць більше 40 осіб – «рейсові автобуси»), водії яких переміщують до України особисті речі, товари домашнього вжитку та поси́лки заробітчана. Відповідні транспортні засоби заїжджають у зону митного контролю по смузі руху «червоний коридор», де працівники митниці перевіряють вагові параметри вантажу та здійснюють їх огляд без складання акту митного огляду. Після проведення даної митної формальності працівники митниці повідомляють водіям, яку кількість вантажу у кілограмах, необхідно зазначити у деклараціях з метою митного оформлення вантажу з випуском у вільний обіг, а щодо різниці товарів – повідомляють суму неправомірної вигоди, яку варто сплатити за безперешкодний проїзд через державний кордон, для уникнення 100% митного огляду та складання протоколу про порушення митних правил. Слід зазначити, що незважаючи на системні заходи із виявлення та припинення каналів незаконного переміщення товарів через державний кордон України, до правоохоронних органів продовжує надходити інформація про спроби службових

осіб митних органів налагодити аналогічні канали переміщення товарів до сусідніх країн.

Доцільно відмітити, що функціонування окреслених схем та механізмів стало можливим як за умови відсутності системи роботи з боку підрозділів внутрішньої безпеки органів митної служби у вказаному напрямку, так і за неналежного виконання окремими керівниками Державної митної служби своїх службових обов'язків.

Зокрема, у відповідності до Положення про Управління внутрішньої безпеки Державної митної служби України та реорганізацію підрозділів власної безпеки митної служби України, затвердженого наказом ДМС України від 03.04.2009 № 301, основними завданнями підрозділів внутрішньої безпеки митних органів є: профілактика правопорушень, пов'язаних із здійсненням службової діяльності працівниками митної служби; контроль, аналіз і прогнозування стану додержання законності в митній службі, своєчасне інформування про нього керівництва ДМС України тощо.

Таким чином, маємо всі підстави зробити висновок про необхідність посилення профілактичних заходів та запровадження наступних змін у системі Державної митної служби України: здійснення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа не рідше одного разу на рік під час проходження служби в Державній митній службі України; мінімізація участі службових осіб митних органів у прийнятті рішень під час проведення митних формальностей; запровадження технологічної схеми «електронний контрольний талон», що буде пов'язаний між митними та прикордонним автоматизованими системами, усуне можливість здійснення виїзду та випуску з пункту пропуску без завершення всіх митних та прикордонних процедур; здійснення фіксації в автоматичному режимі всіх дії посадових осіб, в тому числі автоматичного фотографування транспортних засобів та багажних відсіків; технічне забезпечення та технічне обслуговування автоматизованих систем, відеоспостереження у пунктах пропуску та зонах митного контролю покласти, до прикладу, на ДП «НАІС».

Список використаних джерел

1. Гладкова Є. О. Удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення боротьби зі злочинністю. *Актуальні питання діяльності правоохоронних органів у сфері протидії кіберзлочинності*. Харків. 2014. С. 129–133.

КІНЦЕВИЙ МОМЕНТ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПОЗОВУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження. На жаль, слід констатувати, що правова регламентація питань, пов'язаних із пред'явленням, розглядом і вирішенням цивільного позову в кримінальному процесі, забезпеченням майнових й інших пов'язаних із ними прав осіб, постраждалих від кримінального правопорушення, є доволі нечіткою та суперечливою

Важливе значення в механізмі кримінального судочинства мають питання правового забезпечення інституту цивільного позову як важливого складника гарантування та захисту прав громадян.

Прояв диспозитивності справедливо вбачають і в тому, що відповідна особа не тільки вправі вирішувати, подавати їй цивільний позов чи ні, але й у тому, у який час у ході кримінального провадження у його подавати (звісно ж, у межах, встановлених законом) [1, с. 94–99].

Відповідно до ч. 1 ст. 128 КПК України особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової та /або моральної шкоди, має право під час кримінального провадження до початку судового розгляду пред'явити цивільний позов до підозрюваного, обвинуваченого або до фізичної чи юридичної особи, яка за законом несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діяннями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння [2].

У КПК 2012 р. передбачено існування таких стадій процесу:

- 1) досудове розслідування;
- 2) підготовче провадження;
- 3) судовий розгляд;
- 4) провадження в суді апеляційної інстанції (апеляційне провадження);

5) виконання судових рішень;
6) провадження в суді касаційної інстанції (касаційне провадження);

7) провадження у Верховному Суді України;

8) провадження за нововиявленими обставинами.

При цьому третя стадія процесу – судовий розгляд, своєю чергою, поділяється на наступні частини (етапи):

1) підготовча частина судового засідання;

2) судовий розгляд;

3) судові дебати;

4) останнє слово підсудного;

5) постановляння і проголошення судового рішення.

Отже, як видно, у новому КПК єдиним терміном «судовий розгляд» іменовано різні поняття: і самостійну стадію кримінального процесу, і один з її етапів.

Тому не зовсім зрозуміло, що у ч. 1 ст. 128 КПК України має на увазі законодавець під терміном: «судовий розгляд»?

Позов пред'являється до початку судового розгляду. Згідно ч. 2 ст. 347 КПК України судовий розгляд починається з оголошення прокурором короткого викладу обвинувального акта. З цього можна зрозуміти, що кінцевим моментом подання цивільного позову є «судовий розгляд», як етап третьої стадії кримінального процесу. Також у підтримку моєї позиції можна послатися на постанову Верховного суду України від 26.05.2020 року (у справі № 754/10041/18), де цей суд приходить до висновку, що порушень вимог ст. 128 КПК під час звернення потерпілої з цивільним позовом не було, оскільки цивільний позов нею було заявлено до оголошення прокурором короткого викладу обвинувального акта, отже, в розумінні ст. 347 КПК до початку судового розгляду. При цьому у касаційній скарзі захист якраз і вказував на те, що цивільний позов було заявлено після закінчення підготовчого судового засідання та призначення справи до розгляду, тобто на думку захисника з порушенням ст. 128 КПК. Але Верховний суд цю позицію не підтримав.

Отже, можна зробити висновок про те, що кінцевим моментом пред'явлення цивільного позову у кримінальному провадженні є «судовий розгляд» як другий етап третьої стадії кримінального процесу.

Список використаних джерел

1. Навроцька В. Засада диспозитивності та її реалізація в кримінальному процесі України : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2010. 440 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. URL: zakon.rada.gov.ua/go/4651-17.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ДІЛЬНИЧНИХ ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ ТА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ОФІЦЕРІВ ГРОМАД НА ПОЛІЦЕЙСЬКІЙ ДІЛЬНИЦІ

Беззаперечно, на сьогоднішній день одним із найважливіших напрямів роботи Національної поліції України є робота дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад. Діяльність ДОП та ПОГ, яка спрямована на забезпечення публічної безпеки та порядку, а також на формування правосвідомості громадян шляхом постійної взаємодії з громадськістю та місцевими органами самоврядування, має багато особливостей. Але зупинімося докладніше на основних особливостях роботи ДОП та ПОГ на поліцейській дільниці.

Перш ніж перейти до особливостей роботи ДОП та ПОГ на поліцейській дільниці, звернімося до основних понять та правової основи їхньої діяльності.

Потрібно зазначити, що дільничний (старший) офіцер поліції (поліцейський офіцер громади) – це посадова особа Національної поліції, на яку покладено виконання завдань служби дільничних офіцерів поліції та яку наділено повноваженнями відповідно до законодавства. Дільничний/поліцейський офіцер громади є представником поліції (поліцейським) на поліцейській дільниці [1, с. 10, 11]. Окрім дільничного офіцера поліції, на поліцейській дільниці також здійснює свою діяльність ПОГ. Поліцейський офіцер громади – це наступний крок у реформі Національної поліції. Його основна мета – забезпечити кожному територіальну громаду окремим офіцером, який не тільки працюватиме на території цієї громади, але й житиме там. Оскільки поліцейський офіцер стане повноправним представником своєї громади (яка візьме на себе частину фінансової підтримки його роботи), то й звітуватиме він не тільки перед керівництвом, але й перед самою громадою [2].

ДОП та ПОГ здійснюють свою діяльність відповідно до Конституції України, Законів України «Про Національну

поліцію», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків», «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк», «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», інших актів законодавства, нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України [3].

Слід зазначити, що поліцейська дільниця – територія, що обслуговується ДОП та ПОГ, із чисельністю населення, що не перевищує 6 тис. осіб у сільській місцевості та 7 тис. осіб – у містах [3].

Розглянувши основні поняття, перейдемо до основних особливостей роботи ДОП та ПОГ на поліцейській дільниці.

Організація та контроль за роботою ДОП та ПОГ покладається на заступника начальника територіального (відокремленого) підрозділу поліції, який відповідно до розподілу обов'язків координує діяльність ДОП та ПОГ та начальника відділу (сектору) превенції територіального (відокремленого) органу (підрозділу) [4, с. 17].

Організаційно-розпорядчим актом керівника ТВП за ДОП закріплюється конкретна поліцейська дільниця (територія якої визначається та змінюється керівником відділу поліції за поданням заступника керівника), якій присвоюється відповідний порядковий номер.

Особливістю також є надання інформації керівникам виконавчих органів місцевого самоврядування щодо призначення ДОП і ПОГ та закріплення за ними відповідних поліцейських дільниць в адміністративних межах територіальної громади [2].

ДОП та ПОГ ведуть контроль-наглядові справи, у яких містяться відомості відносно: особливостей території обслуговування, їх довідкових та інформаційних матеріалів; кількості населених пунктів та кількості населення на їх території; кількості вчинених на поліцейській дільниці адміністративних та кримінальних правопорушень; прикмет осіб, які підозрюються в учиненні кримінального правопорушення або вчинили його; викрадених та втрачених речей, транспортних

засобів; місць концентрації осіб, схильних до вчинення правопорушень; сил та засобів, які залучаються до охорони публічного порядку на поліцейській дільниці.

ДОП та ПОГ працюють за двотижневим планом, який складається з урахуванням оперативної обстановки на поліцейській дільниці та пріоритетів громади у сфері публічної безпеки і порядку. План затверджується керівником ТВП, на території обслуговування якого розташована відповідна територіальна громада, або заступником керівника, який відповідно до розподілу обов'язків координує діяльність ДОП та ПОГ [2].

Слід зауважити, що у плані йдеться про проведення превентивних заходів ДОП та ПОГ на території обслуговування (до прикладу, отримання інформації від громадян про проблемні питання у місцях масового скупчення; робота з особами, які перебувають на обліках Національної поліції України; профілактичні бесіди у закладах освіти).

У плані ПОГ додатково зазначаються заходи, направлені на запобігання дорожньо-транспортних пригод та виявлення інших правопорушень шляхом патрулювання території обслуговування [2].

ДОП та ПОГ взаємодіють з іншими органами (підрозділами) поліції шляхом обміну інформацією. Розгляньмо статтю 282 КУпАП, у якій зазначено, що встановивши причини та умови, що сприяли вчиненню адміністративного правопорушення, ДОП вносить у відповідний державний орган, громадську організацію або посадовій особі пропозиції про вжиття заходів щодо усунення цих причин [5].

Отже, дільничний офіцер поліції та поліцейський офіцер громади відіграють основну роль в профілактиці адміністративних та кримінальних правопорушень. Їхня діяльність полягає у постійному спілкуванні з населенням. ДОП та ПОГ знають територію своїх поліцейських дільниць в адміністративних межах територіальної громади, слідкують за громадським порядком, ведуть контрольню-наглядові справи, проводять превентивні заходи на території обслуговування, а також взаємодіють з працівниками оперативних та слідчих підрозділів в частині попередження та розкриття злочинів. Станом на сьогодні, діяльність ДОП та ПОГ є однією із найважливіших.

Список використаних джерел

1. Довідник поліцейського офіцера громади. В. М. Братковський, В. М. Висоцький, Р. Г. Гранківський, Н. І. Дідик, Д. І. Йосифович, К. М. Костовська, Л. М. Сукмановська, Ю. А. Хатнюк, О. Л. Хитра. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 240 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2963/1>.

2. Поліцейський офіцер громади. Офіційний сайт Національної поліції України. URL: <https://www.npu.gov.ua/diyalnist/reforma-policiyi/policejskij-oficer-gromadi>

3. Наказ МВС від 28.07.2017 № 650 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції». Офіційний вісник України від 08.09.2017. № 70. С. 471. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17>.

4. Організація роботи дільничних офіцерів поліції в об'єднаних територіальних громадах на засадах партнерства: методичні рекомендації / Д. В. Голобородько, Б. О. Логвиненко, М. А. Очеретяний, А. О. Собакарь. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. 68 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/3754/1/методичка%20ДОП%2>.

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 80731-Х. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

ПОВНОВАЖЕННЯ, ЯКІ НАДАНО ПОЛІЦЕЙСЬКИМ НА ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Запровадження воєнного стану через напад росії на Україну змінило життя та діяльність усіх верств населення країни та інституцій. Нові повноваження отримали правоохоронні органи України. Так, набули чинності зміни до Закону України «Про Національну поліцію», якими передбачено розширення повноважень поліціантів на період введення в Україні воєнного стану [1].

У мирний час, у визначеному законом порядку та випадках, поліцейським дозволено застосовувати такі заходи примусу як фізичний вплив (*сила*), *спеціальні засоби (кййки, кайданки, засоби сльозогінної та дратівної дії, ін.)*, вогнепальна зброя. Поліцейським заборонено застосовувати заходи примусу, не передбачені законом [2].

Втім, під час дії воєнного стану, у разі необхідності відбиття нападу або при затриманні особи, яка вчинила правопорушення або чинить опір поліцейському, поліцейський має право використати як заходи примусу, так і підручні засоби. Також поліцейським представлено право застосовувати заходи примусу до осіб, які беруть участь у збройній агресії проти України без урахування окремих обмежень та заборон, визначених законом (*зокрема, дозволяється застосування заходів примусу без попередження, нанесення ударів спеціальними засобами без обмежень щодо локації їх нанесення, а також застосування вогнепальної зброї*) [3].

За загальним правилом носіння спеціального жетону поліцейським який виконує службові обов'язки в цивільному одязі, зобов'язаний мати при собі спеціальний жетон.

Проте розширено коло випадків, коли носіння жетону не є обов'язковим: коли це перешкоджає проведенню оперативно-розшукових заходів, негласних слідчих (розшукових) дій, виконанню секретних завдань, здійсненню заходів із забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, спеціальних

заходів із забезпечення безпеки працівників суду та правоохоронних органів та їх близьких родичів, або під час здійснення повноважень під час дії воєнного стану [2].

Відповідно на час дії воєнного стану поліцейській, який виконує службові обов'язки в цивільному одязі, не зобов'язаний мати при собі спеціальний жетон. Також під час дії воєнного стану на території України не обов'язковим є розміщення ідентифікаційних номерів або спеціальних жетонів на індивідуальних засобах захисту поліцейських у разі виконання ними своїх обов'язків із використанням таких засобів [3].

Поліція для виконання покладених на неї завдань та здійснення повноважень, визначених законом, може застосовувати такі технічні прилади, технічні засоби та спеціалізоване програмне забезпечення: 1) фото- і відеотехніку, у тому числі техніку, що працює в автоматичному режимі, технічні прилади та технічні засоби з виявлення або фіксації правопорушень; 2) технічні прилади та технічні засоби з виявлення радіаційних, хімічних, біологічних та ядерних загроз; 4) спеціальні технічні засоби перевірки на наявність стану алкогольного сп'яніння [2].

У зв'язку з воєнним станом поліція зможе використовувати у своїй діяльності такі технічні засоби, як безпілотні літальні апарати, та спеціальні технічні засоби протидії їх застосуванню [3].

Ці засоби зможуть полегшити роботу поліції, а саме: припинення терористичної чи розвідувальної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань, колабораціонізму, терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій; здійсненні прикордонного контролю та захисту територіальної цілісності та суверенітету держави; проведення спостереження за особою, річчю або майном; контрольованої поставки і оперативної закупівлі товарів, предметів та речовин з метою виявлення та документування фактів протиправних діянь; збирання відомостей про протиправну діяльність осіб, відносно яких проводиться перевірка; здійснення проникнення та обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи.

Також спеціалізоване програмне забезпечення для здійснення аналітичної обробки фото і відеоінформації, у тому

числі для встановлення осіб та номерних знаків транспортних засобів [3].

Під час наповнення баз даних ,поліція забезпечує збирання, накопичення мультимедійної інформації (фото, відео, звукозапис)та біометричні дані (дактилокартки ,зразки ДНК)[2].

На період введення в Україні воєнного стану при наповненні реєстрів та баз даних поліція забезпечує відцифрований образ обличчя особи, відцифровані відбитки пальців рук, відомостей про генетичні ознаки людини. Також поліція забезпечує внесення відомостей до Єдиного реєстру осіб ,зниклих безвісти під час воєнного стану та здійснює підтримання таких відомостей в актуальному стані [3].

Отже, Національна поліція відіграє центральну роль у забезпеченні публічної безпеки і порядку ,як у мирний час так і в умовах воєнного стану ,що обумовлено її сутністю та відображено у завданнях ,якими вона законодавчо наділена. Це яскраво відображається у Законі України «Про Національну поліцію», який було розширено Законом України « Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції ,у тому числі під час дії воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Право на захист: які повноваження надано поліціантам на час дії воєнного стану. URL: <https://mind.ua/openmind/20242900-pravo-na-zahist-yaki-povnovazhennya-nadano-policiyantam-na-chas-diyi-voennogo-stanu>
2. Закон України «Про Національну поліцію». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
3. Закон України Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#Text>

Альона ВОЙТОВИЧ
(Національна академія
Служби безпеки України)

НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ ПРОГРЕС І ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Науково-технічний прогрес в сучасному світі є невід'ємною частиною суспільного життя і відіграє важливу роль у формуванні національної ідентичності. Україна, як одна з країн, що проходить складний шлях становлення та самоідентифікації, не може залишити осторонь цю суттєву складову свого розвитку.

Розвиток штучного інтелекту в Україні відкриває нові можливості для збереження та просування національної культурної спадщини. Завдяки аналізу природної мови та обробці великих обсягів текстової інформації, створюються інноваційні інструменти для дослідження і просування української мови, літератури, мистецтва та історії. Штучний інтелект допомагає виявляти та зберігати унікальну культурну спадщину, що сприяє формуванню національної ідентичності нашого народу.

Штучний інтелект (ШІ) – це галузь науки, яка займається розробкою систем, що можуть виконувати завдання, які зазвичай потребують людської інтелектуальної діяльності [1].

Розвиток галузі ШІ в Україні стимулює освітні ініціативи в цій сфері. Це надає можливість молодому поколінню отримати сучасну освіту та розвивати власні навички в цій галузі, що впливає на становлення національної ідентичності через збільшення технологічної компетентності.

Зокрема, в Україні функціонують декілька наукових інститутів та лабораторій, які займаються дослідженнями у галузі ШІ:

1. Інститут проблем штучного інтелекту Міністерства освіти і науки України та Національної академії наук України є науково-дослідною установою, яка спеціалізується на вивченні проблем штучного інтелекту та його застосування в різних галузях науки та технологій. Інститут здійснює науково-

дослідницьку роботу в галузі штучного інтелекту, включаючи розробку нових методів та алгоритмів машинного навчання, нейронних мереж, обробки природних мов, комп'ютерного зору та інших напрямків.

2. Національний університет «Києво-Могилянська академія» також працює в галузі штучного інтелекту. Університет пропонує спеціальність «Інформатика» з поглибленим вивченням штучного інтелекту, а також проводить наукові дослідження в цій галузі. Університет розробляє методи та алгоритми штучного інтелекту, зосереджуючись на прикладних задачах, таких як обробка природних мов, комп'ютерний зір, автоматичне розпізнавання голосу, рекомендаційні системи та інші.

Важливим напрямком розвитку ШІ в Україні є підготовка висококваліфікованих фахівців з цієї галузі. В Україні є декілька вишів, які пропонують спеціальності та програми зі штучного інтелекту:

1. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Університет пропонує курси та програми, які охоплюють різні аспекти штучного інтелекту, такі як машинне навчання, обробка природних мов, комп'ютерний зір та інші. Університет має кафедру інформатики, яка займається дослідженнями та навчанням у галузі штучного інтелекту, а також інші наукові підрозділи, які працюють над проблемами штучного інтелекту.

2. Національний університет «Львівська політехніка». Університет пропонує різні програми навчання в галузі штучного інтелекту, включаючи магістерські програми з машинного навчання, обробки природних мов та інших суміжних галузей.

Українські досягнення в галузі штучного інтелекту роблять країну помітною на світовій арені. Українські компанії активно розробляють системи штучного інтелекту та впроваджують їх у різні галузі, такі як медицина, фінанси, сільське господарство та інше.

Одним з прикладів є розробка українською компанією Grammarly системи перевірки граматики та орфографії в текстах з використанням машинного навчання та нейронних мереж. Іншим прикладом є компанія Joooble, яка розробляє систему пошуку вакансій з використанням ШІ. Також, українські

науковці активно працюють над розробкою і вдосконаленням алгоритмів машинного навчання та нейронних мереж.

Користуючись Global Skills Index 2020, який підготувала компанія Coursera можемо зробити висновок, що Україна є одним зі світових лідерів у сфері IT-послуг, і займає четверте місце в когорті передових країн. Високе місце в рейтингу свідчить про те, що інші країни, шукаючи спеціалістів зі штучного інтелекту, з високою ймовірністю будуть розглядати кандидатів з України [2].

Висновок

Науково-технічний прогрес стає невід'ємною складовою сучасного суспільства та має вирішальне значення для подолання глобальних викликів. Штучний інтелект, що розвивається в Україні, відкриває широкі можливості для вирішення важливих завдань в різних сферах, включаючи медицину, економіку, освіту та оборону. Завдяки новітнім технологіям, які засновані на штучному інтелекті, українські науковці і підприємці можуть сприяти розвитку культури, підвищувати рівень життя громадян, а також конкурентоспроможність нації.

Особливо важливо враховувати цей потенціал в умовах війни, коли ресурси та інфраструктура країни піддаються найважливішому тесту. Інноваційні рішення, базовані на штучному інтелекті, можуть допомогти в ефективному управлінні ресурсами, розробці передових оборонних технологій та підтримці інформаційної безпеки.

Список використаних джерел

1. Saleh Z. Artificial Intelligence Definition, Ethics and Standards. ResearchGate. URL:https://www.researchgate.net/publication/332548325_Artificial_Intelligence_Definition_Ethics_and_Standards (дата звернення: 12.10.2023).

2. «Світле III-майбутнє»: як Україні закріпитись на світовій карті штучного інтелекту. Mind.ua. URL: <https://mind.ua/openmind/20221401-svitlye-shi-majbutne-yak-ukrayini-zakripitis-na-svitovij-karti-shtuchnogo-intelektu> (дата звернення: 12.10.2023).

ПРАВА, СВОБОДИ, ЗАКОННІ ІНТЕРЕСИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті висвітлено які права, законні інтереси та обов'язки громадян України змінюються в умовах воєнного стану, також йдеться мова про ті які не можуть зазнати змін в жодному випадку, оскільки це передбачає закон.

В зв'язку з повномасштабним вторгнення російської федерації в Україну, життя українців вкрай змінилось. Двадцять четвертого лютого у 2023 році, був ведений воєнний стан в країні і зв'язку з цим в силу вступив закон України «Про правовий режим воєнного стану».

Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводить в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Поговоримо конкретніше про обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану. В таких умовах можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України. Проте згідно з статтею 20 закону України «Про правовий режим воєнного стану» зазначено що, в умовах воєнного стану не можуть бути обмежені права і свободи людини і громадянина, передбачені частиною другою статті 64 Конституції країни. А саме, не можуть

бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 52, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції. Наприклад, не змінним залишається те що, громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом.

Проте поговоримо і про іншу сторону цієї медалі. Які ж зміни все-таки є. Першим йде свобода пересування, під час воєнного стану може бути запроваджена комендантська година – тобто заборона перебування на вулицях в певний час доби без спеціальних дозволів. Комендантська година вводиться за окремим дорученням військового командування на встановлений ним період, але не довше строку дії правового режиму воєнного стану.

Друге що змінилось це можливість вільно володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Під час воєнного стану може примусово забиратися майно, що перебуває у приватній або комунальній власності, майна державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку. Про це йдеться в законі України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану». Таке рішення, про примусове відчуження майна місцевостях, де ведуться бойові дії, примусове відчуження здійснюється за рішенням військового командування без погодження з такими органами як: Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласною, районною, Київською чи Севастопольською міською державною адміністрацією або виконавчим органом відповідної місцевої ради. Проте держава надає компенсацію за відчужене майно. Наприклад, колишній власник майна, яке було примусово відчужене, може вимагати взамін надання йому іншого майна, якщо це можливо.

Третє є запровадження трудової повинності та залучення громадян до суспільно корисних робіт, але забороняється залучати до суспільно корисних робіт малолітніх дітей та дітей віком від 14–15 років, жінок, які мають дітей віком до 3 років, а також вагітних жінок у разі, коли виконання таких робіт може негативно вплинути на стан їх здоров'я.

Сама суть трудової повинності полягає у виконанні робіт оборонного характеру, а також у ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного, природного та воєнного характеру, а також їх наслідків. При цьому тривалість виконання таких робіт та їхня оплата встановлюються відповідно до трудового законодавства. Також військовому командуванню надається право використовувати потужності, ресурси та майно підприємств та організацій усіх форм, а також окремих громадян. Варто зауважити, що з кожною особою, залученою до суспільно-корисних робіт укладається строковий трудовий договір, але при цьому на час виконання таких робіт зберігається попереднє місце роботи (посада).

Ось одні з основних критерій прав, свобод, законних інтересів та обов'язків громадян України які змінюється під час ведення воєнного стану. Проте незмінним залишається те, що кожна людина має невід'ємне право на життя (стаття 27 Конституції України), кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність (стаття 29 Конституції України), права і свободи людини і громадянина захищаються судом (стаття 55 Конституції України), та інше зазначене в частині другій статті 64 Конституції України.

Список використаних джерел

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 «Про введення воєнного стану в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2>
4. Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ ПОТЕРПІЛИХ В «ЗЕЛЕНІЙ КІМНАТІ»

Відповідно до ст. 224 та ст. 225 КПК допит за загальним правилом повинен проводитися за місцем проведення досудового розслідування або у судовому засіданні в місці розташування суду, проте законодавець передбачає можливість проведення виїзних судових засідань (ч. 3 ст. 225) а також дозволяє проводити допити і в інших місцях за погодженням із особою, яку мають намір допитати (ст. 224 КПК) [1, с. 53]. Для того, щоб зменшити повторювані травми неповнолітніх і виконати вимоги статті с. Стаття 35 Конвенції (якомога менше допитів і в обсязі, суворо необхідному для цілей кримінального провадження) дозволяє практикам проводити судові слухання в кризових кімнатах, сприятливих для дітей, для опитування неповнолітніх. клопотати про тримання слідчого судді. проведення таких допитів відповідно до статті 225 Кримінального процесуального кодексу або у формі відео конференц зв'язку під час досудового розслідування (232 КПК).

На практиці місце проведення допиту дітей, які стали жертвами злочинів, вирішують самі допитувачі. Якщо мова йде про допит на досудовому розслідуванні, то, як правило, допит відбувається в кабінеті слідчого. Допит потерпілих дітей під час судового слідства відбувається в суді. Проте ані в кабінеті слідчого, ані в залі суду не є дружнім до дітей середовищем. У всіх справах, що стосуються дітей, найкращі інтереси дитини повинні визначатися в кожному конкретному випадку. Найкращі інтереси дитини повинні розглядатися разом з іншими правами дитини. Правилком має бути комплексний підхід [2].

Згідно з міжнародними стандартами та практикою свідчать про те, що допит дитини, яка постраждала від злочину, має відбуватися в атмосфері, де вона почувається захищеною та комфортною. Таким місцем є спеціально обладнане приміщення під назвою «кризова кімната».

Тому, наказом МВС України від 19 грудня 2012 року № 1176 було затверджено Інструкцію з організації роботи підрозділів кримінальної міліції у справах дітей (на сьогодні це Наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044 «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України») [3], там використовується термін «зелена кімната».

Основною метою проведення допитів у таких кімнатах є зменшення повторної травматизації дитини в процесі допиту завдяки спеціальним методам і комфортній атмосфері, а також технічному обладнанню, яке дозволяє в подальшому вести відеозапис допиту, розслідування без повторного допиту. Робота організована на основі індивідуального підходу до кожної дитини з урахуванням її віку та ступеня розвитку. Допити у «зеленій кімнаті» дітей особливо актуальні у справах про сексуальне насильство та експлуатацію, а також у справах про торгівлю дітьми, дитячу проституцію та дитячу порнографію [2].

Сама «зелена кімната» нагадує звичайну дитячу кімнату. В ній наявні іграшки, м'які меблі різного розміру, рослини, є фарби, олівці, книжки, тобто все, що може бути у звичайній дитячій кімнаті. Однак, найголовніше, що допит дитини автоматично записується. У кімнаті є вбудований мікрофон і камера, що дозволяє автоматично записувати допит. У майбутньому це дозволить уникнути повторних допитів дитини іншими учасниками процесу (прокурорами, суддями, експертами) та постійного нагадування дитині про негативні події в її житті. Кожен, хто ставить під сумнів протокол допиту дитини, може переглянути відеозапис допиту на будь-якій стадії кримінального провадження [1, с. 55]. Як правило, допит в «зеленій кімнаті» проводить психолог, який володіє спеціальними знаннями і знайомий з психологією дітей відповідного віку. Психологи знайомлять з переліком питань, які цікавлять слідство. Дитина та психолог перебувають у самій кімнаті, а інші учасники процесу в окремій(технічній) кімнаті і спостерігають за процесом допиту через камери спостереження та венеціанське скло, але можуть бачити все, що відбувається в основній кімнаті, яка для дитини виглядає як звичайне дзеркало. На сьогодні в Україні функціонують «зелені кімнати», які обладнані

відповідно до стандартів (дві у Києві, та по одній у Харкові та Одесі, «Кризова кімната» у ДДУВС, «зелена кімната» у ЛьвДУВС, та кімната дружня до дитини у Львівському ОХМАТ-ДИТІ). На жаль, на практиці дані «зелені кімнати» не використовуються в повному обсязі. Слідчі відмовляються проводити допити у «зелених кімнатах», мотивуючи тим, що немає чіткої норми у КПК України відсутній прописаний механізм на рівні інструкції, тому, за звичай, допит дитини продовжують проводити у своїх робочих кабінетах [5, с. 200]. Але, зрозумілим є той факт, що сьогодні по всій території України є неможливим проведення допиту за методикою «Зелена кімната» у зв'язку з відсутністю спеціально об'єднаних таких кімнат. Але є виходи з ситуації. По-перше, можливо застосувати п. 6 ст. 218 КПК України, який регламентує, що «слідчий, прокурор має право провадити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії на території, яка знаходиться під юрисдикцією іншого органу досудового розслідування, або своєю постановою доручити їх проведення такому органу досудового розслідування, який зобов'язаний її виконати» та провести допит дитини у одній з кімнат, які вже створені та функціонують. На практиці це складно, але цілком реально.

Окрім цього, КПК України передбачив можливість відео- та аудіофіксації такого допиту. Все це надасть можливість уникнути постійного допиту дитини, що відповідає її інтересам, а також є ефективним для самого слідчого, оскільки не потрібно буде витрачати додатковий час на організацію повторних допитів. Варто сказати, що такий підхід до допиту на практиці залежить в першу чергу від бажання самого слідчого та його можливостей [6, с. 182]. В той же час, на нашу думку, відеофіксація допиту неповнолітньої особи дає прозорість всьому процесу спілкування.

Таким чином, методика «зелена кімната» – це методика проведення інтерв'ювання дитини, яка потерпіла або стала свідком злочину, в умовах, що мінімізують та не допускають повторної травматизації психіки дитини, з урахуванням її індивідуально-психологічних і психофізіологічних властивостей [4].

Отже, основна мета створення та використання «зелених кімнат» у роботі з дітьми-жертвами – зменшення повторної

травматизації дитини під час опитування. Робота в таких кімнатах побудована на основі індивідуального підходу до кожної неповнолітньої особи з урахуванням її вікових і психологічних особливостей. Під час проведення допиту з метою з'ясування певних обставин використовуються малюнки, тести, анонімні ляльки, опитування. За результатами опитування неповнолітніх у вказаних кімнатах складається висновок спеціаліста, який працював з дитиною, що має рекомендаційний характер. Такий підхід проведення допиту є дуже актуальним, адже Україна є на шляху до вступу в ЄС і потребує відповідних стандартів в проведенні допиту.

Список використаних джерел

1. Алгоритм дій працівників Національної поліції з суб'єктами, які здійснюють заходи щодо захисту дітей, постраждалих від насильства : методичні рекомендації. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 136 с.

2. Nichd Protocol. URL: <http://nichdprotocol.com/the-nichd-protocol>. (дата звернення 27.10.2021).

3. Кримінальний процесуальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини / за ред. А. В. Столітнього. Харків : Право, 2019. 952 с.

4. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : наказ МВС України від 19 груд. 2017 р. № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#n7>. (дата звернення 15.01.2023 р.).

5. Настільна книга слідчого (детектива). Коментар. Зразки та бланки процесуальних документів: практ. посіб./О. М. Бандурка, М. В. Лошицький, С. В. Петков, А. М. Подоляка. Київ :ЦУЛ, 2018. 277 с.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини / за ред. А. В. Столітнього. Харків : Право, 2019. 952 с.

УМОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ

Правоохоронні органи в кожній країні грають надзвичайно важливу роль у забезпеченні порядку та безпеки суспільства. Однак забезпечення громадського порядку і боротьба зі злочинністю часто вимагають від поліції вживання заходів примусу. Розглянемо поняття поліцейських заходів примусу, їх значення, сферу застосування, а також важливість дотримання прав та відповідальності поліцейських під час їх використання.

Поліцейські заходи примусу – це набір дій та методів, які правоохоронці можуть використовувати для досягнення своїх завдань, таких як затримання злочинців, запобігання злочинам або забезпечення безпеки громадськості. Ці заходи можуть включати в себе фізичну силу, затримання, обшук, застосування не смертельних та вогнепальних засобів [1, с. 147].

Значення поліцейських заходів примусу важко переоцінити. Вони дозволяють поліції ефективно виконувати свої обов'язки і забезпечувати безпеку громадян. За допомогою цих заходів поліція може розслідувати кримінальні правопорушення, затримувати небезпечних злочинців та втручатися в ситуації, де порушується закон і загрожує громадській безпеці.

Однак важливо розуміти, що використання поліцейських заходів примусу повинно бути обмеженим і регульованим законом. Відповідно до міжнародних норм і стандартів, поліцейські повинні дотримуватися принципу пропорційності та необхідності при використанні сили. Це означає, що сила повинна застосовуватися тільки тоді, коли інші засоби недостатні для досягнення мети і лише в обсягу, необхідному для забезпечення безпеки.

Важливим аспектом є забезпечення прав людини та громадянських свобод під час використання заходів примусу. Поліція повинна поважати права на гідність, недоторканність особи, а також право на справедливе судове провадження. Надмірне застосування сили може призвести до порушення цих

прав і призвести до юридичних наслідків для правоохоронців [2, с. 135].

Розглядаючи положення, які визначені в Законі України «Про Національну Поліцію» та стосуються поліцейських заходів примусу, можна відзначити, що ці заходи можуть бути розглянуті як заходи адміністративного припинення спеціального призначення згідно з теорією адміністративного примусу.

Згідно із Законом України «Про Національну Поліцію», стаття 42 передбачає такі заходи примусу: фізичний вплив (сила); використання спеціальних засобів; використання вогнепальної зброї [3].

Проте слід відзначити, що стаття 23 Закону про поліцію, яка присвячена основним повноваженням поліції, не включає право поліції на застосування таких заходів. Щодо вогнепальної зброї, то вона згадується лише в контексті контролю за її зберіганням і використанням (пункт 21 статті 23) та при прийманні та зберіганні вилученої, добровільно зданої або знайденої зброї (пункт 22 статті 23).

Зокрема, частини 2 статті 45 та частини 2 статті 46 Закону про поліцію передбачають необхідність проходження спеціальної підготовки перед застосуванням спеціальних засобів та використанням вогнепальної зброї відповідно.

Умови та особливості застосування поліцейських заходів примусу визначаються законодавством і міжнародними стандартами прав людини. Застосування цих заходів повинно відповідати принципам пропорційності, необхідності та законності. Таким чином основні умови та особливості є наступними. Поліцейські заходи примусу повинні ґрунтуватися на чіткому законодавстві, яке визначає умови та обмеження їх використання. Це допомагає уникнути зловживань та незаконного вживання сили.

Використання сили або інших заходів повинно бути пропорційним загрози, яку вони призначені зупинити чи усунути. Поліцейські повинні застосовувати лише той рівень сили, який необхідний для досягнення мети.

Поліцейські повинні вживати заходів примусу лише тоді, коли інші доступні засоби не є ефективними для досягнення мети. Наприклад, перед застосуванням фізичної сили, поліція повинна спробувати інші методи, такі як переконання чи переговори. Важливо, щоб поліцейські використовували силу,

яка відповідає характеру і рівню загрози. Наприклад, вогнепальна зброя має використовуватися тільки в надзвичайних ситуаціях, коли інші заходи не ефективні.

Застосування поліцейських заходів примусу може відрізнятися в залежності від конкретних обставин. Наприклад, при затриманні злочинця, поліцейські мають дотримуватися правил, що регулюють процес затримання. Поліцейські повинні проходити спеціальну підготовку та навчання з використання поліцейських заходів примусу, включаючи вогнепальну зброю та несмертельні засоби, щоб ефективно та безпечно виконувати свої обов'язки.

Використання сили або інших заходів повинно бути документоване, і поліцейські повинні нести відповідальність за свої дії. Незаконне або недоречне використання сили може призвести до дисциплінарних заходів чи кримінальної відповідальності.

Враховуючи ці умови та особливості, поліцейські можуть ефективно та законно використовувати заходи примусу для забезпечення громадської безпеки і виконання своїх обов'язків [4, с. 198].

Отже, поліцейські заходи примусу є необхідним інструментом для забезпечення безпеки та порядку в суспільстві. Однак вони повинні застосовуватися з обов'язковим дотриманням закону, пропорційності та захисту прав і свобод громадян. Тільки такий підхід гарантує збалансований підхід до використання сили та захищає права і гідність кожного громадянина.

Список використаних джерел

1. Біліченко В. В. Поліцейські заходи примусу в Україні та їх ефективність. *Trends in the development of science in the modern world* : Proceedings of the XXXIII International Scientific and Practical Conference. 2022. С. 146–148.

2. Костенко І. В., Білоусова К. В. Поліцейські заходи в Україні: види та застосування. Вісник НТУУ «КПІ». *Політологія. Соціологія. Право*. 2021. С. 134–137.

3. Про Національну Поліцію: Закон України від від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40–41. Ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 06.10.2023).

4. Комзюк М. А. Особливості застосування поліцейських заходів примусу правоохоронними органами держав світу. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів в умовах воєнного стану* : тези доп. Всеук. наук.-практ. конф. Харків : ХНУВС. 2022. С. 197–200.

НАДАННЯ ПІЛЬГ В СТРУКТУРІ ОСВІТИ ДЛЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Через збройну агресію російської федерації в Україні оголошено воєнний стан. Особливий правовий статус якого, передбачає обмеження прав та певних можливостей держави у наданні допомоги, реалізації прав своїм громадянам. Серед тих, чиї права було обмежено – значний відсоток складають внутрішньо переміщені особи (*далі – ВПО*), оскільки на окупованих територіях неможливо в повній мірі реалізувати своє конституційне право на освіту. Відповідно до статті 3 Конституції України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [2]. Іншими словами, забезпечення реалізації прав ВПО є не лише важливим питанням гуманності, а й здійснення обов'язку держави. Відповідно, зі сторони держави передбачається надання пільг та інших форм допомоги цій частці населення.

Для досягнення мети даної роботи, відповідно діючого національного законодавства встановимо хто є внутрішньо-переміщеними особами. Відповідно ЗУ «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [1]. Зазначимо, що передумовою впровадження закону про ВПО, є збройна агресія росії 2014 року, яка стала причиною від'їзду з власних домівок українців з фронтової та прифронтової зони.

Саме в 2014 році, задля втілення своїх конституційних прав та обов'язків (включно з обов'язком повної загальної середньої освіти), ВПО вперше отримали пільги.

Україна, як соціальна держава створює сприятливі умови для забезпечення реалізації прав: на здобуття вищої освіти, здобуття повної середньої освіти. Які ж пільги мають ВП здобувачі освіти? По-перше, встановимо, які пільги мають *студенти, що здобували передвищу та вищу освіту за державним (регіональним) замовленням у державному (комунальному) закладі*. Відповідно до ч. 9, ст. 7 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» взята на облік ВПО має право на продовження здобуття певного освітнього рівня на території інших регіонів України за рахунок коштів державного бюджету або інших джерел фінансування. Порядок фінансування навчання категорій осіб, які були зараховані у навчальні заклади на територіях, де виникли обставини, зазначені у статті 1 цього Закону за рахунок коштів державного бюджету, встановлюється Кабінетом Міністрів України (*надалі – КМУ*).

Фінансування навчання згідно з частиною 3 Постанови КМУ за № 975 від 23 листопада 2016 року. «Про надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти» надається у вигляді: повної оплати; часткової оплати; соціальної стипендії; безоплатного забезпечення підручниками; безоплатного доступу до Інтернету, систем баз даних у державних та комунальних закладах освіти; безоплатного проживання в учнівських та студентських гуртожитках або проживання у студентських гуртожитках з пільговою оплатою – для осіб, які навчаються за денною формою навчання [3].

По-друге, родини, з дітьми дошкільного та шкільного віку, мають право на їх влаштування у відповідні (дошкільні та шкільні) загальноосвітні навчальні заклади. Сприяння в цьому, відповідно Наказу Міністерства освіти і науки України (надалі – МОН України) за № 274 від 28.03.2022 року здійснюють місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, установи освіти [3]. Окрім того відповідно ч. 10, ст. 7 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо

переміщених осіб» та ч. 4 ст. 3 Постанови КМУ «Про затвердження норм та Порядку організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку» за № 305 від 24.03.2021 року діти, що навчаються у дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладах, забезпечуються безкоштовним харчуванням та можуть отримувати психологічну допомогу.

Проаналізувавши вищезазначені нормативно-правові акти, можна зробити висновок, що ВПО отримали важливі та потрібні пільги задля отримання освіти. І найголовнішим є те, що збройна агресія не може стати перешкодою в реалізації конституційних прав громадян.

Список використаних джерел

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 08.10.2023)

2. Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (станом на 1 січ. 2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 08.10.2023)

3. Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні : Наказ від 28.03.2022 р. № 274. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0274729-22#n6>. (дата звернення: 08.10.2023).

ГАРАНТІЇ ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО ТА ВОЄННОГО СТАНУ

Права і свободи людини і громадянина є фундаментальним надбанням людства та важливим елементом процесу становлення і соціалізації кожної особистості. Ступінь їх гарантованості визначає рівень демократичного розвитку суспільства. Особливе місце в системі прав і свобод людини і громадянина займають конституційні права і свободи, які разом з відповідними обов'язками закріплюються в основному законі відповідної держави [1, с. 381]. В принципі, конституції містять найважливіші загально визнані громадянські (особисті), політичні, економічні, соціальні, культурні та інші права і свободи. Таким чином, творці Конституції визначають правовий статус людини і громадянина та регулюють діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування.

Українське законодавство на конституційному рівні закріплює комплекс прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, реалізація яких гарантує функціонування держави на демократичних, соціальних та правових засадах. Хоча конституційні права і свободи мають найвищу юридичну силу, більшість з них не є абсолютними і їх здійснення може бути обмежене законом [2, с. 261].

Однак, досліджуючи це питання, слід звернути увагу на те, що обмеження основних прав і свобод в умовах спеціальних правових режимів визначаються відповідно до Конституції України, законів України «Про правовий режим надзвичайного стану» [3], «Про правовий режим воєнного стану» [4] та інших законів України. Розглядаючи особливості захисту прав людини в умовах воєнного стану, насамперед необхідно з'ясувати, що саме передбачає такий стан речей.

В українській юридичній літературі та законодавстві дається досить широке визначення цього явища. Зупинимось на такому підході: «воєнний стан» – це особливий правовий

режим, що встановлюється в державі або в окремих її місцевостях. Запровадження цього правового режиму наділяє органи виконавчої влади, військове командування та органи місцевого самоврядування особливими повноваженнями порівняно з повноваженнями, передбаченими законодавством мирного часу, і створює необхідні умови для здійснення цих особливих повноважень та зосередження всіх ресурсів, необхідних для забезпечення оборони держави» [5, с. 10].

Слід зазначити, що запровадження особливих правових режимів, особливо воєнного стану, завжди є потенційною загрозою для основоположних прав і свобод людини та громадянина. Зокрема, обмеження конституційних прав і свобод громадян, які можуть застосовуватися в умовах надзвичайного або воєнного стану, є вичерпними і не підлягають розширеному тлумаченню. Строк їх застосування не може перевищувати строку дії надзвичайного або воєнного стану. В умовах надзвичайного та воєнного стану не можуть бути обмежені права і свободи людини і громадянина, передбачені частиною другою статті 64 Конституції України [6].

Однак права людини і громадянина гарантуються навіть під час дії особливих правових режимів. Тому у разі введення надзвичайного або воєнного стану це не може бути підставою для катувань, жорстокого або такого, що принижує гідність, поведження чи покарання, а також для обмеження права на життя, свободу думки, совісті та релігії у розумінні цих прав і свобод, закріплених у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права та українському законодавстві [1, с. 382].

У зв'язку із запровадженням воєнного стану в нашій державі основною проблемою на сьогодні є налагодження комунікації та чіткої взаємодії між усіма органами державної влади та посадовими особами при виконанні ними своїх обов'язків. Водночас воєнний стан в Україні не повинен використовуватися жодною владою у власних політичних інтересах.

Підсумовуючи, слід зазначити, що в сучасному світі здійснення обмежень прав і свобод людини є одним з основоположних елементів взаємовідносин між особою та державою. Це робиться з метою пошуку компромісу між суспільством і державою, який проявляється у захисті особи від свавілля

та захисті прав і свобод інших осіб. В Україні ця теза закріплена в статті 23 Конституції [6].

Таким чином, можливість обмеження державою основоположних прав і свобод людини передбачена в законодавстві України та усіх міжнародних актах, що регулюють права людини та основоположні свободи. Кожен нормативно-правовий акт визначає межі можливих обмежень та вичерпний перелік підстав для таких обмежень, а також встановлює низку прав, які не можуть бути обмежені за жодних обставин.

Список використаних джерел

1. Проць І. М. Окремі організаційно-правові механізми обмеження основних прав і свобод людини і громадянина за законодавством України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 381–384.

2. Демків Р. Я. Конституційне право України : курс лекцій. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. 332 с.

3. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 р. № 1550-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>

4. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. №389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

5. Кириченко С. О., Лобко М. М., Семененко В. М. Щодо питання правового режиму воєнного стану і стану війни. *Наука і оборона*. 2019. № 2. С. 9–16.

6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text>

ЗАГРОЗИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Питання інформаційної безпеки підприємств пов'язані зі станом захищеності їх інформації від несанкціонованого доступу, використання, розголошення, модифікації або знищення, що може призвести до збитків. Цифровізація, автоматизація, запровадження штучного інтелекту створюють для підприємств нові, складні виклики. Вміння реагувати та долати їх в найкоротші строки стає головною передумовою виживання підприємств, забезпечення конкурентоспроможності на ринку.

Зростання економічної конкуренції між суб'єктами господарювання сприяє значному поширенню таких незаконних явищ як прослуховування, викрадення комерційної інформації на матеріально-речових носіях, вилучення інформації з технічних каналів зв'язку через комп'ютерні мережі тощо. Тобто, інформація стає об'єктом підвищеного інтересу і навіть злочинних посягань. А, отже, захист інформації, забезпечення інформаційної безпеки стає для підприємств стратегічним питанням.

Розв'язана росією війна поглибила проблеми захисту інформації на підприємствах, організаціях, установах. За даними Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України під час війни кількість ворожих кібератак на інформаційний простір країни зростає втричі. Ворог найбільше атакує інформаційні ресурси органів державної і місцевої влади, медіаресурси, енергетичну сферу та сферу логістики [1].

Так, наприклад, за даними публічних джерел за період з 11.05.2023 по 27.09.2023 організованою групою зловмисників, що відстежується за ідентифікатором UAC-0165, здійснено втручання в інформаційно-комунікаційні системи (ІКС) не менше ніж 11 провайдерів телекомунікацій України, що, серед іншого, призвело до перебоїв в наданні послуг споживачам [2].

Проте, підприємства також зазнають кібератак. Як зазначає керівництво Групи «Метінвест Діджитал», лише в їх інформаційних системах за лютий–квітень 2022 року кількість інцидентів зросла на 125% у порівнянні з періодом листопад 2021 – січень 2022 року, а кількість інцидентів високого рівня зросла ще більше – на 233%. Проте жоден з інцидентів не призвів до відчутних наслідків завдяки швидкому реагуванню, локалізації та запровадження коригуючих заходів нашими спеціалістами [3].

Отже, найбільш серйозною загрозою інформаційній безпеці підприємств під час війни є кібератаки. Ворог використовує широкий спектр кібератак для досягнення своїх цілей, включаючи:

- викрадання інформації, наприклад, комерційної таємниці, фінансової інформації, персональних даних тощо;
- деструктивні атаки, спрямовані на руйнування або пошкодження інформаційних систем;
- блокування доступу до інформаційних систем, що може призвести до зупинки виробництва або надання послуг.

Також одним з найпоширеніших методів кіберзлочинців для отримання доступу до інформації є фішинг. Ворог розсилає електронні листи або SMS-повідомлення, які містять посилання на підроблені веб-сайти або додатки. Коли користувачі натискають на ці посилання, вони вводять свої дані, які потім можуть бути використані зловмисниками.

Значну шкоду інформаційному забезпеченню діяльності підприємств може нанести зловмисне програмне забезпечення. Його можуть використовувати для крадіжки інформації, пошкодження систем або отримання несанкціонованого доступу до систем. Злочинці можуть поширювати шкідливе програмне забезпечення через електронні листи, веб-сайти або інші канали.

Отже, забезпечення інформаційної безпеки є важливим завданням для будь-якого підприємства. Особливої актуальності воно набуває в умовах війни. Вважаємо, що система впровадження комплексної системи захисту інформації на підприємстві повинна включати в себе заходи для запобігання, виявлення та реагування на кібератаки. Співробітники повинні бути обізнані про ризики, пов'язані з несанкціонованим

доступом до інформації, та про те, як їх уникнути. Проведення регулярних аудитів стану інформаційної безпеки підприємств дозволять виявити наявні вразливості та прогалини в системі захисту інформації та вжити заходів щодо їх усунення.

Список використаних джерел

1. Інформаційна безпека в умовах війни. досвід метінвест діджитал. URL: <https://metinvest.digital/ua/page/information-security-in-conditions-war> (дата звернення: 21.10.2023).

2. Особливості деструктивних кібератак у відношенні українських провайдерів (CERT-UA#7627). URL: <https://cert.gov.ua/article/6123309> (дата звернення: 23.10.2023).

3. Інформаційна безпека в умовах війни. досвід Метінвест Діджитал. URL: <https://metinvest.digital/ua/page/information-security-in-conditions-war> (дата звернення: 24.10.2023).

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Сучасне становлення адміністративного права відіграє ключову роль у діяльності органів державної влади. Становлення нового законодавства, яке відповідає вимогам Європейського Союзу набирає обертів в діяльності органів місцевого самоврядування, адже задля верховенства права, яке так цінується Європейською спільнотою, потрібно чимало зусиль для покращення системи законодавства та адміністративного права вцілому. Ключовою складовою зміцнення та покращення законодавства України, повинна бути витончена система захисту прав свобод людини і держави, верховенство права, свобода слова, протидія злочинності та підтримання публічної безпеки і порядку та запобігання дій та наслідків корупції.

Основним джерелом забезпечення верховенства права є Конституція. Поміж неї, є також низка інших нормативно-правових актів, які регламентують свою діяльність щодо запобігання та протидії корупції. У діяльності запобігання та протидії корупції важливо враховувати всі фактори, чинники та дії згідно яких виникають такі протиправні діяння.

На сьогодні законодавством виділена така група суб'єктів, на яких поширюється дія ЗУ «Про запобігання та протидію корупції» [1]:

1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

а) Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник та заступник, Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор, Голова Національного банку України, його перший заступник та заступник, Голова та інші члени Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини,

Уповноважений із захисту державної мови, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

б) народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови;

в) державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування;

г) військові посадові особи Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та інших утворених відповідно до законів військових формувань, крім військовослужбовців строкової військової служби, курсантів вищих військових навчальних закладів, курсантів вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, курсантів факультетів, кафедр та відділень військової підготовки;

г) судді, судді Конституційного Суду України, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої ради правосуддя, посадові особи секретаріату Вищої ради правосуддя, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, посадові особи секретаріату цієї Комісії, посадові особи Державної судової адміністрації України, призначні (під час виконання ними обов'язків у суді) та ін.

Згідно вимог Кодексу України про адміністративні правопорушення [2] визначено наступні корупційні правопорушення за вчинення яких передбачено адміністративну відповідальність:

1. Порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності;

2. Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунка (пожертви);

3. Порушення вимог фінансового контролю;

4. Порушення вимог щодо повідомлення про конфлікт інтересів;

5. Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень.

6. Невжиття заходів щодо протидії корупції.

Також, у певному контексті, запобіганню та протидії корупції, посприяли декларації Національного агентства

з питань запобігання корупції, які повинні заповнювати та декларувати своє майно працівники державних установ чи організацій. Та саме за не своєчасне подання без поважних причин, систематичні нехтування внесенням у реєстр чинної інформації про матеріальний статус особи, її можна притягнути до адміністративної відповідальності.

Визначним є факт того, що розслідування за фактом вчинення корупційного правопорушення за нормами ФСРА тягнуть за собою як наслідок не лише садміністративне стягнення у вигляді штрафу, але й суттєві заходи впливу у формі примусової зміни в організаційній формі (якщо мова йде про юридичну особу), заборону займати певні посади на певний строк та інше.

Комплексність розгляду справи та індивідуальний підхід до її вирішення доводить тезу необхідності встановлення поряд із адміністративною відповідальністю ще ряд негативних наслідків для порушника, що будуть стимулювати його правомірну поведінку [3, с. 55–56].

Отже, проблемою сьогодення України, як кандидата в ЄС, є підвищений рівень корупції в усіх сферах державного управління. Держава вже ухвалила нормативно-правові акти у сфері запобігання та протидії корупції, а також притягненню відповідальних, які вчиняють такі діяння. Таким нормативно-правовим актом є Закон України «Про запобігання корупції». Саме він регламентує боротьбу проти цих діянь та має перелік суб'єктів, які можуть бути притягнуті як до адміністративної, так і до кримінальної відповідальності. На порядку денному стоїть затверджена Урядом Державна антикорупційна програма на 2023–2025 роки, яка має на меті забезпечити її результативне та своєчасне виконання всіма органами державної влади. Державна антикорупційна програма включає в себе план, що має бути реалізований у встановлені терміни, усіма органами влади. Включає у себе порядок координації реалізації Антикорупційної стратегії та виконання програми; Порядок проведення моніторингу та оцінки ефективності реалізації Антикорупційної стратегії та виконання програми; Порядок надання міністерствами, іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади, державними підприємствами, установами та організаціями статистичної

інформації про результати роботи; Положення про інформаційну систему моніторингу реалізації державної антикорупційної політики. Крім того, реалізація заходів Державної Антикорупційної Програми, сприятиме прозорій повоєнній відбудові та інтеграції України до ЄС, НАТО та ОЕСР.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції : Закон від 14 жовтня 2014р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2014, № 49, ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення. *Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР)*, 1984, додаток до № 51, ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

3. Цебека К. Є. Адміністративна відповідальність за вчинення корупційних правопорушень у контексті співвідношення з нормами ФСПА. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 18–19 травня 2017 року). С. 54–57. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/download/123456789/66477/1/Tsabeka_administrative_liability.pdf

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ТА ОГЛЯДУ ТРУПА ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВА ЧЕРЕЗ НЕОБЕРЕЖНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану розслідування окремих кримінальних правопорушень має свої особливості. Серед них своєрідне місце займають і вбивства через необережність. Зазначені протиправні діяння є складними для розслідування через свою специфіку. Адже смерть в даній категорії кримінальних проваджень здебільшого не є наслідком умисного насильства. Однак її причина може бути пов'язана як з недбалістю, так і з необережністю особи, яка буде нести відповідальність за вчинене. Тому для успішного розслідування визначеної категорії кримінальних правопорушень необхідно використовувати специфічні методи та техніки огляду трупа, щоб визначити точну причину смерті, а також з'ясувати механізм її заподіяння.

Слід мати на увазі, що можливість проведення якісного огляду місця події та огляду трупа забезпечується відповідною уповноваженою особою. Тобто, у випадку відсутності необхідних умов, судово-медичний експерт (спеціаліст) може відмовитися від проведення огляду трупа. Крім цього, згідно зі ст. 69 та ст. 71 Кримінального процесуального кодексу України, судовий експерт і спеціаліст мають право подавати клопотання щодо забезпечення безпеки відповідно до закону. Проте, на відміну від судового експерта, який несе кримінальну відповідальність за необґрунтовану відмову від виконання своїх обов'язків, спеціаліст не підлягає такій відповідальності. Це дає йому можливість відмовитися від участі у зазначеному огляді [2]. Необхідно зазначити, що якість і швидкість розслідування кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я людини залежать від якісного первинного огляду місця події та трупа проведеного як судово-медичним експертом (спеціалістом), так і уповноваженою особою.

Як вказують окремі автори (М. М. Єфімов, А. В. Іваниця), на практиці огляд місця події починається через 20–50 хвилин після надходження повідомлення та триває протягом значного часу. Науковці зазначають, що терміновість проведення огляду місця події суттєво впливає на розслідування протиправних діянь, зокрема, лише у 56% кримінальних проваджень стосовно нерозкритих кримінальних правопорушень минулих років огляд місця події було проведено своєчасно; у 21% виїзд було здійснено запізно, а у 23% випадків дана процесуальна дія взагалі не проводилась. Крім того, дослідники акцентують увагу на тому, що невчасний виїзд слідчо-оперативної групи на місце події найчастіше спричиняє непоправну втрату речових доказів [1, с. 75].

В свою чергу, В. В. Тіщенко та О. О. Подобний надають окремі рекомендації щодо огляду місця події під час розслідування вбивства через необережність. Зокрема, автори наголошують на обов'язковому забезпеченні повного та якісного первинного огляду місця події, включаючи створення належних умов для огляду трупа, такі як належне освітлення та вільний доступ. Крім того, науковці визначають, що у випадку неможливості провести огляд трупа на місці події спеціалістом, труп повинен бути перевезений до зручного місця, про що повинно бути зазначено в протоколі. Також дослідники рекомендують залучати саме лікаря – судово-медичного експерта для огляду трупа, а не фахівців інших спеціальностей. В. В. Тіщенко та О. О. Подобний зауважують, що хоча чинне законодавство не обмежує залучення лікарів інших спеціальностей, практика показує, що відсутність спеціалізованого досвіду може призвести до помилок у визначенні трупних ознак, ушкоджень та навіть категорії смерті (насильницька чи ненасильницька), що може мати негативні наслідки [4, с. 78], що ми повністю підтримуємо.

З приводу покарання за вказане протиправне діяння, то ми підтримуємо позицію Т. М. Луцького, який наводить його з Кримінального кодексу України, зазначивши, що воно полягає у виді позбавлення волі найбільш часто використовується законодавцем у санкціях кримінальних правопорушень, що мають своїм наслідком необережне заподіяння смерті. Також автор вказує, що зазначений вид покарання застосовується

135 разів у санкціях з 137 кримінальних правопорушень, що становить 98,54%. На основі вищевказаного науковець зробив висновок, що законодавець вважає позбавлення волі основним видом покарання за досліджувані кримінальні правопорушення, тому у 77 складах позбавлення волі є єдиним видом покарання (56,2%) [3, с. 241].

Підводячи підсумок, зауважимо, що огляд тіла загиблої особи в результаті вбивства через необережність вимагає специфічних методів та процедур, щоб забезпечити точне встановлення причини смерті та зібрати достатньо доказів для судового розгляду. Негайна реакція, фаховий підхід та співпраця між різними фахівцями є ключем до успішного розслідування вказаних протиправних діянь. Цілеспрямоване та правильне дотримання вищезазначених методів допоможе забезпечити справедливість та прозорість під час розслідування вбивств через необережність. Особливо це важливо зараз – в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Іваниця А. В., Єфімов М. М. Розслідування вбивств через необережність : навч. посібник. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 152 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 20.10.2023).
3. Луцький Т. М. Кримінальна відповідальність за необережне заподіяння смерті в Україні : теорія та практика : монографія. Львів. Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 544 с.
4. Тіщенко В. В., Подобний О. О. Криміналістика : навчально-методичний посібник. Одеса : Видавництво «Юридика», 2022. 236 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Розвиток нашої держави майже у всіх сферах життєдіяльності означений низкою проблем. Військове повномасштабне вторгнення країни агресора російської федерації на територію України впливає на організацію забезпечення публічної безпеки та публічного порядку, здійснення превентивної діяльності в умовах воєнного стану [1, с. 36].

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводить на території держави у випадку збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності чи її територіальній цілісності [2, с. 117]. Громадська безпека є однією із ключових категорій у здійсненні превентивної діяльності поліцейських і виступає як визначальна якість суспільства щодо його цілісності та громадянської злагоди. Громадська безпека, поряд з іншими складовими національної безпеки, характеризує надійність існування та стійкість розвитку соціально-політичної системи держави, особливо під час дії воєнного стану [1, с. 37]. З метою оптимізації діяльності поліції, зокрема під час дії режиму воєнного стану, Верховна Рада України ухвалила зміни до Закону України «Про Національну поліцію» щодо переліку підстав застосування превентивних поліцейських заходів та заходів примусу, оскільки воєнний стан запроваджений на території України від 24.02.2022 року Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» передбачає надання відповідним органам публічної влади повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, що супроводжується обмеженням конституційних прав і свобод людини і громадянина у цей період. Під час дії воєнного стану поліцейський має право застосовувати заходи примусу, передбачені Законом України «Про Національну поліцію» стосовно осіб, які беруть участь у збройній агресії проти України без урахування вимог і заборон, передбачених статтею 43

«Порядок застосування поліцейських заходів примусу», частинами четвертою і п'ятою статті 45 «Застосування спеціальних засобів», частиною дев'ятою статті 46 «Застосування вогнепальної зброї» [3].

Також внесено зміни до статті 40 «Застосування технічних приладів, технічних засобів та спеціалізованого програмного забезпечення», зокрема поліцейський для виконання покладених на нього повноважень може застосовувати такі технічні прилади, як фото- і відеотехніку, що працює в автоматичному режимі, технічні прилади і засоби з виявлення та/або фіксації правопорушень, технічні прилади та технічні засоби з виявлення радіаційних, хімічних, біологічних та ядерних загроз, безпілотні повітряні судна та спеціальні технічні засоби протидії їх застосуванню, спеціальні технічні засоби перевірки на наявність стану алкогольного сп'яніння, спеціалізоване програмне забезпечення для здійснення аналітичної обробки фото- і відеоінформації, у тому числі для встановлення осіб та номерних знаків транспортних засобів [3].

Органи поліції в системі органів виконавчої влади займають особливе місце, адже від ефективності їх роботи безпосередньо залежить забезпечення внутрішньої безпеки суспільства та дотримання законів громадянами держави.

Також доповнено статтю 23 Закону України «Про Національну поліцію» новими пунктами, необхідними для виконання завдань, зокрема доповнення стосуються питань взаємодії органів і підрозділів Національної поліції з державними органами, органами місцевого самоврядування, стосовно військовополонених, забезпечення конвоювання та утримання затриманих осіб, розмінування та допуску поліцейських до проведення спеціальних вибухотехнічних робіт, а також представництва в Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерполі та виступає як Національне центральне бюро Інтерполу [3].

Отож, сьогодні пріоритетним завданням кожного поліцейського є «служіння народові» тобто захист та охорона прав і законних інтересів громадян України. Кожного дня виконання обов'язків з охорони публічної безпеки і порядку, боротьби із злочинністю та попередження адміністративних правопорушень вимагає ефективної роботи правоохоронних органів,

в тому числі і органів Національної поліції [4, с. 5]. В часи сьогоднішнього від поліцейського вимагається максимальна згуртованість, відповідальність та оперативність реагування під час виконання завдань в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми превентивної діяльності Національної поліції в умовах воєнного стану : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 27 квітня 2022 р.). Дніпро : ДДУВС. 2022. 97 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/10340>

2. Діяльність Національної поліції України в умовах воєнного стану : матеріали Міжн. наук.-практ. конференції (Анкара, Туреччина, 02–05 травня 2023 р). URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/17629/1/%D0%A1%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%A2%D1%83%D1%80%D1%86%D0%B8%D1%8F_2023_%D0%98%D0%BB%D1%8C%D0%B8%D0%BD%D0%B0_%D0%9A%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%B8%D1%80%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_.pdf#page=118.

3. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

4. Порядок та особливості складання адміністративних матеріалів: посібник поліцейського : навч. посібник / В. В. Бондар, М. Ю. Бездольний та ін. Херсон : Видавничий дім «Гельветика». 2020. 44 с. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e328eb8d-a35a-4b3c-96cd-162f02688293/content>

СУБ'ЄКТИ, ДО ЯКИХ МОЖУТЬ БУТИ ЗАСТОСОВАНІ ЗАХОДИ БЕЗПЕКИ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

В сучасному світі, де кожен день супроводжується різноманітними викликами і загрозами для громадського порядку та безпеки громадян, питання ефективного забезпечення правопорядку і боротьби із злочинністю набуває особливого значення. Зазначена тема є надзвичайно актуальною, адже вона стосується забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, забезпечення справедливого та раціонального вирішення кримінальних проваджень, і в кінцевому підсумку, зміцнення довіри до правової системи.

Дослідження цієї теми дозволить краще розуміти роль суб'єктів правосуддя, та їхній внесок у забезпечення безпеки у кримінальному судочинстві, а також виявити можливість удосконалення цього процесу для досягнення більш ефективних результатів у гарантуванні прав та свобод громадян.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», поняття забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві тлумачиться як здійснення правоохоронними органами правових, організаційно-технічних та інших заходів, спрямованих на захист життя, житла, здоров'я та майна цих осіб від протиправних посягань, з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя.

До осіб, які мають право на забезпечення безпеки відповідно до статті 2 цього закону, належать:

1. особи які повідомили про кримінальне правопорушення (особи, які заявили до правоохоронного органу про вчинене кримінальне правопорушення або надавали допомогу у виявленні, запобіганні, припиненні або розкритті кримінальних правопорушень);

2. потерпілий і його представники у кримінальному провадженні (тобто, сюди входять особи які стали жертвами кримінального правопорушення та їхні представники, які беруть участь у судовому процесі);

3. підозрювані, обвинувачені та їхні захисники і законні представники;

4. цивільні позивачі та цивільні відповідачі у справах про відшкодування шкоди;

5. представники юридичних осіб, щодо яких здійснюється провадження;

6. персонал органу пробації;

7. свідки та викривачі;

8. експерти, спеціалісти, перекладачі та поняті;

9. члени сімей та близькі родичі осіб, зазначених вище категорій осіб [1].

Слід відзначити, що цей перелік видається не до кінця проробленим, оскільки сюди можливо додати декілька інших категорій осіб, до яких теж варто застосовувати заходи безпеки.

Варто погодитись із думкою В.В. Навроцької, яка вказує на необхідність розширення кола осіб, щодо яких можуть бути застосовані заходи безпеки. Серед таких категорій осіб, автор виділяє:

– осіб, котрі заявили про інше суспільно небезпечне діяння (вчинене особою, що не досягнула віку, з якого настає кримінальна відповідальність або неосудними) чи яка в іншій формі брала участь або сприяла виявленню, попередженню, припиненню або розкриттю іншого суспільно небезпечного діяння;

– цивільних позивачів / цивільних відповідачів (та їх представників) у провадженнях про відшкодування шкоди, завданої іншим суспільно небезпечним діянням;

– осіб, які вчинили інше суспільно небезпечне діяння, заборонене КК України (неповнолітніх, що не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність та осіб, котрі були неосудними на момент вчинення діяння, забороненого КК України)

– осіб, щодо яких було винесено ухвалу про закриття кримінального провадження – за умови, що вони не сприяли виявленню, припиненню, розкриттю кримінальних правопорушень або інших суспільно небезпечних діянь;

– засуджених / виправданих;

– заставодавців;

– статистів [2, с. 89–90].

Забезпечення безпеки в кримінальному судочинстві є ключовим завданням для гарантування прав та свобод громадян і створення умов для належного правосуддя [3, с. 339; 4, с. 160–162; 5, с. 83]. Важливо також наголосити на необхідність балансу між захистом прав та інтересів осіб і забезпеченням правопорядку та справедливості в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23 грудня 1993 року № 3782-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12#Text>.

2. Навроцька В. В. Зміцнення процесуальних гарантій забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства. *Соціально-правові студії*. 2021. Випуск 2. С. 86–93.

3. Навроцька В. Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства – засада кримінального процесу. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні* : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Львів, 11 грудня 2020р.). Львів : ЛьвДУВС. С. 338–340.

4. Навроцька В. В. Зміцнення кримінально-правових гарантій забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному та інших видах судочинства, а також учасників провадження у Конституційному суді України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ*. 2021. Випуск 1. С. 154–166.

5. Навроцька В. В. Удосконалення кримінально-правових та процесуальних гарантій безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві. Сучасні тенденції розвитку кримінальної юстиції в Україні : колективна монографія. Львів : ПП «Видавництво БОНА», 2021. С. 63–90.

ВИМУШЕНА ТРУДОВА МІГРАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА БІЗНЕС В УКРАЇНІ

Посилення процесів глобалізації істотно дестабілізувало світогосподарський порядок та спричинило низку проблем соціально-економічного та воєнного характеру як на міжнародному рівні, так і на національному, однією із яких є зростання показників вимушеної трудової міграції. Вимушена трудова міграція являється складним та неконтрольованим явищем, яка в Україні виникла у 2014 р. через анексію значних українських територій внаслідок військово-політичного конфлікту між росією та Україною. Особливо гостро проблеми вимушеної трудової міграції постали у 2022 р. після повномасштабного воєнного вторгнення країни-агресора на територію України та розв'язання нею війни. Обсяги вимушеної трудової міграції з України набули критичних значень, досягнувши мільйонних показників. За даними Національного інституту стратегічних досліджень [1] станом на листопад 2022 р. з України виїхало понад 7,8 млн осіб., а внутрішньо переміщених – понад 8 млн осіб. При цьому, більша частка трудових мігрантів знаходиться в країнах Європейського Союзу, зокрема, на рис. 1 відображено основні тенденції щодо перебування мігрантів з України в таких країнах як Польща (27,7 %), Чехія (11,5), Угорщина (7,31 %), Німеччина (6,44 %).

Переміщення значної частки населення України за межі країни створює значні проблеми як в середині країни, так і на міжнародному ринку праці, який перевантажується робочою силою та характеризується посиленням конкурентної боротьби за більш оплачувані місця.

Водночас, значних дестабілізуючих змін зазнає бізнес в Україні, який функціонує в умовах надмірного впливу чинників війни та не має змоги в повній мірі використовувати висококваліфіковану робочу силу, яка переміщена закордон. Очевидно, що втрати людського капіталу створюють перешкоди для максимізації прибутку суб'єктів господарювання.

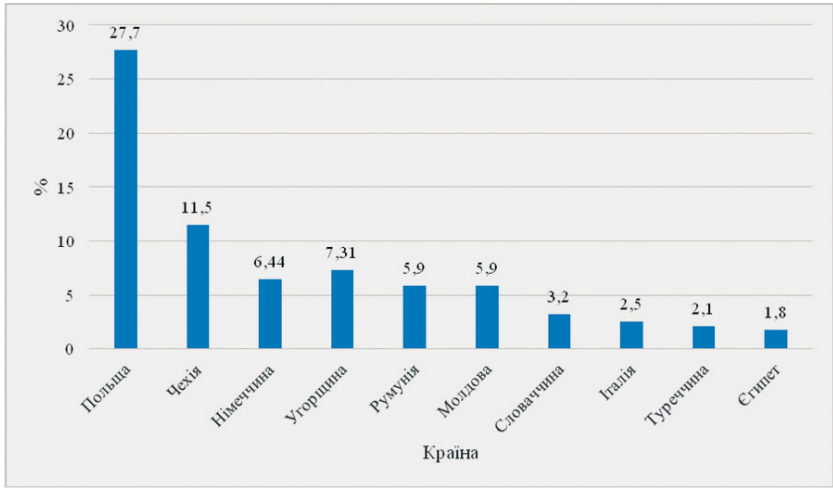

Рис. Частка мігрантів з України в окремих країнах ЄС у 2022 р., %
 Розраховано за: [2]

З метою виходу із кризової ситуації необхідним виявляється створення сприятливих умов в Україні, які б дозволяли емігрантам повернутися в країну та здійснювати господарську діяльність безперешкодно та з можливістю одержувати максимальний дохід.

Таким чином, проведені дослідження дозволяють констатувати, що вимушена трудова міграція з України набула критичного значення, продовжує збільшувати свої масштаби та чинить негативний вплив на бізнес.

Список використаних джерел

1. Вплив міграції на соціально-економічну ситуацію в Україні: аналітична довідка за ред. В. Потапенка. К. : НІСД, 2023. 33 с. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.01>.

2. Nearly 5 million jobs have been lost in Ukraine since the start of the Russian Aggression, says ILO, 2022. International Labour Organization. URL: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_844625/lang-en/index.htm.

ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА ЖИТЛО ГРОМАДЯНАМИ, ЩО ПОТРЕБУЮТЬ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Масштаби втрат житла внаслідок війни: станом на 21 червня 2023 року за кордоном перебували 8 млн. 177 тис. українців [1].

Внутрішньо переміщені особи: офіційно зареєстровано 4 867 106 ВПО, а за міжнародними оцінками кількість внутрішніх переселенців перевищує 7 мільйонів громадян [2].

Ініціативи влади під час першого місяця війни: Органи влади фокусувалися на забезпеченні прихистком людей, які втратили житло, використовуючи як житловий фонд, так і нежитлові приміщення.

Спроби забезпечити тимчасове житло включали облаштування різноманітних тимчасових прихистків у різних регіонах України: спортзали, школи та садочки – всі ці місця використовувалися для тимчасового проживання тих, хто втратив свої домівки.

Пошук сталих рішень: З кожним місяцем війни зростає потреба у більш сталих та довгострокових рішеннях для забезпечення житлом всіх, хто опинився у складних умовах військового конфлікту.

Міжнародні стандарти в галузі прав людини надають важливий фундамент для захисту прав належного рівня життя, зокрема права на житло. Згідно із міжнародним правом, органи влади зобов'язані гарантувати право на належне життя, включаючи аспекти, такі як харчування, здоров'я, благополуччя, водопостачання та санітарія.

Це право визначено в таких ключових міжнародних документах, як Загальна декларація прав людини та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права. Комітет Організації Об'єднаних Націй з економічних, соціальних і культурних прав роз'яснює компоненти цього права у своїх Загальних коментарях, підкреслюючи, що право на належне житло означає можливість жити в умовах безпеки, миру і гідності.

Узагальнено, що держава повинна вживати систематичних заходів, спрямованих на забезпечення належного рівня житла для всіх своїх громадян, з особливим акцентом на тих, хто опинився у вразливих ситуаціях, таких як військові конфлікти [3].

Згідно з частиною 2 статті 47 Конституції України [4], громадянам, які потребують соціального захисту, держава та органи місцевого самоврядування надають житло безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону. Закон України «Про житловий фонд соціального призначення» [5] визначає, що громадянам України, які потребують соціального захисту, соціальне житло надається безоплатно.

Право ВПО на житло було проголошено серед прав ВПО у Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [6].

Однак виникає питання щодо трактування терміну «соціальне житло» в контексті Конституції України. Чи обмежується це лише наданням соціального житла, як визначено в законі, чи може мати більш широкий зміст?

У Житловому кодексі України (ЖК України) [7] зазначено, що житловий фонд включає житлові будинки і приміщення в інших будівлях, які належать державі (державний житловий фонд). Цей фонд перебуває у віданні місцевих рад та відомчих органів.

Соціальне житло, визначене в Законі про житловий фонд соціального призначення, охоплює різні форми власності з житлового фонду соціального призначення. Це включає квартири в багатоквартирних будинках, одноквартирні будинки та жилі приміщення в соціальних гуртожитках, які безоплатно надаються громадянам, які потребують соціального захисту.

Також важливо розуміти різницю між житловим фондом соціального призначення та державним житловим фондом. Перший призначений для громадян, які потребують соціального захисту, і включає квартири та жилі приміщення, надані безоплатно. Державний житловий фонд включає житлові об'єкти, які належать державі, і може включати різні категорії житла.

Згідно з ЖК України, черги для отримання соціального житла встановлюються місцевими радами. Громадяни, які потребують соціального захисту, можуть отримати соціальне житло на підставі договору найму. Договір найму соціального житла оформляється письмово і укладається між органами місцевого самоврядування та громадянами, які мають право на отримання соціального житла.

Узагальнено, що система соціального житла в Україні включає різноманітні форми житла, які надаються громадянам, що потребують соціального захисту, відповідно до законодавства та пріоритетності черговості.

Це складне питання, що охоплює економічні та соціальні аспекти. Щорічний моніторинг доходів може ефективно використовувати ресурси для надання соціального житла. Однак змінюваність доходів може ускладнювати постійність надання допомоги в умовах складних життєвих обставин.

Коливання доходів можуть бути обумовлені змінами на ринку праці, економічними труднощами та іншими ситуаціями. Система, яка автоматично припиняє надання соціального житла при зростанні доходів, справедлива, але може створювати замкнене коло для громадян у цих умовах.

Не лише кількість, а й стабільність доходу важлива. Система повинна враховувати середній дохід за період, уникати різних коливань та надавати громадянам підтримку при фінансових змінах, уникаючи автоматичного розірвання договору.

В умовах війни забезпечення права на житло стає необхідністю в рамках цивільного права. Система житлового обслуговування повинна відповідати вимогам цивільного законодавства, зокрема гарантувати право на володіння та користування житловою нерухомістю. Важливо враховувати стабільність доходів та застосовувати принципи справедливості при розподілі соціального житла, забезпечуючи громадянам належні умови проживання відповідно до вимог цивільного права.

Список використаних джерел

1. Національне інформаційне агентство України «Укрінформ»: «Кількість українців та їх міграція за кордон через війну» 06.07.2023. URL:<https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainciv-ta-ih-migracia-zakordon-cerez-vijnu.html>

2. Національне інформаційне агентство України «Укрінформ»: «В Україні офіційно зареєстрували 4 867 106 переселенців» 10.01.2023. URL:<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3649695-v-ukraini-oficijno-zareestruvali-4-867-106-pereselenciv.html>

3. Звіт про оцінку потреб – «Соціальні права в Україні під час війни»; Моніка Смуш-Кулеша, Алла Федорова, Богдан Мойса, – грудень 2022 р. URL:<https://rm.coe.int/needs-assessment-ua-2/1680a9b408>

4. Конституція України: офіц. текст від 28.06.1996 №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

5. Про житловий фонд соціального призначення : Закон України від 12.01.2006 №3334-IV. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3334-15#Text>

6. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 №1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>

7. Житловий Кодекс України : офіц. текст від 30.06.1983 №5464-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ БІЖЕНЦІВ

Актуальність проблеми міжнародно-правового статусу біженця обумовлена, зокрема, тим, що збільшення чисельності біженців та пов'язаних з цим явищем проблем політичного, економічного, соціального характеру підтверджує необхідність в переоцінці та переосмисленні правового становища зазначеної категорії осіб і розробці нового підходу до аналізу й вирішення проблеми біженців як на міжнародному, так і на регіональному рівнях.

Питання міжнародно-правового статусу біженців має довгу історію. Міжнародне співтовариство неодноразово зверталося до питання ефективного захисту та реалізації прав біженців, які залишають країни свого походження через страх переслідувань або з інших вагомих причин. Жорстока війна, розв'язана Росією на території суверенної незалежної держави, перетворила тисячі і мільйони громадян України на вимушених біженців, які тікають від війни, залишаючи домівки, сім'ї та мирне і спокійне життя. Система права біженців у міжнародному праві розвивалася паралельно з розвитком міжнародних відносин. Останні події в Україні, зокрема, тотальна війна в Україні, спричинили найбільшу кризу з біженцями з часів Другої світової війни.

Актуальність цього дослідження визначається необхідністю з'ясування правового статусу вимушених біженців з України, які стали внутрішньо переміщеними особами внаслідок війни на території України.

Метою цього дослідження є визначення та аналіз правового статусу біженців з України та підтвердження прав, визначених за біженцями в різних країнах світу.

В умовах загострення збройних конфліктів у різних частинах світу зростає актуальність вирішення питань, пов'язаних зі становищем цивільного населення, життя якого перебуває під загрозою. Історично склалося так, що цьому питанню, мабуть, приділяється більше уваги з часів Першої світової війни

та її наслідків. Глобальні територіальні зміни, розпад Російської та Османської імперій, нацистське правління в Німеччині призвели до масового переселення людей, статус яких на нових місцях проживання не був жодним чином визначений [1, с. 122].

Вперше термін «біженець» був визначений в Угоді про видачу посвідчень особи вірменським біженцям 1926 року. Угода визначає цю категорію як «осіб відповідного походження, які не користуються або більше не користуються захистом свого уряду і які не набули жодного іншого громадянства». Важливим досягненням у вирішенні цього питання стало заснування Лігою Націй у 1930 році Міжнародної організації у справах біженців [2, с. 38–40].

Після Другої світової війни світ зіткнувся з низкою негативних наслідків, включаючи катастрофічне збільшення кількості людей, які потребують притулку з тих чи інших причин. Реакцією ООН стало створення нової організації – Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, яке існує і сьогодні, а також прийняття Конвенції про статус біженців у 1951 році [3]. Цей міжнародно-правовий акт визначав, кому може бути наданий статус біженця. У визначенні, наведеному в документі, зазначалося, що Конвенція застосовується лише до жертв подій, що сталися до 1 січня 1951 року. Оскільки передбачалося, що таке формулювання не відповідатиме реальним потребам на універсальній і довгостроковій основі, у 1967 році Конвенція була доповнена Протоколом [4]. Конвенція, доповнена Протоколом, визначає біженця як особу, яка перебуває за межами країни своєї громадянської належності внаслідок цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознакою раси, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань і не може користуватися захистом цієї країни внаслідок таких побоювань, а також особи, які не мають громадянства і перебувають за межами країни свого постійного проживання та які, внаслідок таких побоювань, не можуть або не бажають повернутися до цієї країни [5].

Джерелами регулювання правового статусу осіб, які користуються фактичним міжнародним захистом, є резолюції Генеральної Асамблеї ООН та Економічної і Соціальної Ради

ООН, висновки Виконавчого комітету Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, інші консультативні документи Управління Верховного комісара ООН у справах біженців та Близькосхідного агентства ООН для допомоги палестинським біженцям і організації робіт, а також акти регіональних міжнародних організацій (Рада Європи, Африканський актив регіональних міжнародних організацій (Ради Європи, Африканського Союзу).

На біженців також поширюються окремі положення міжнародних конвенцій про статус біженців та універсальних міжнародних угод про захист прав людини [3].

Багато біженців – це люди, які з якихось причин і не зі своєї вини втратили підтримку держави, громадянами якої вони є або були. Це ставить їх у нерівне становище, на відміну від тих, хто не належить до групи, що потребує додаткового захисту, і користується своїми правами в повному обсязі. Як правило, отримання статусу біженця дуже тісно пов'язане з додержанням прав людини в країні походження.

Тому достатній рівень захисту прав людини в усьому світі значно зменшив би кількість осіб, які належать до вищезгаданих груп. Можливо, найкращим виходом із ситуації порушення прав і свобод людини однією державою було б добровільне повернення, але не шляхом отримання статусу біженця в іншій державі, а шляхом визнання в державі походження. Перевага такої добровільної репатріації полягає в тому, що адаптуватися і вести повноцінне життя легше лише в тій країні, де людина раніше проживала. Процедура являє собою тристоронню угоду між УВКБ ООН, країною притулку та країною походження [5].

Міжнародне публічне право та правові норми, які закріплюють міжнародно-правовий захист біженців, потребують ретельного розмежування права притулку та принципу невисилки у їх взаємодії. Право притулку включає в себе і уточнюється принципом невисилки, який є основою міжнародно-правового захисту біженців. Він закріплений у статті 4 Женевської конвенції, яка передбачає, що особи, які перебувають під захистом, не повинні передаватися до країн, де їм загрожує переслідування за їхні політичні або релігійні переконання. Факт незаконного переслідування, що суперечить загальним

принципам захисту прав людини, є суттєвим. Варто також зазначити, що не існує єдиного механізму міжнародно-правового захисту біженців. Це пов'язано з тим, що, хоча в документах, виданих ООН, викладені загальні положення з цього питання, вони повинні бути передбачені в рамках законодавства конкретної країни. Основні проблеми щодо захисту прав біженців виникають тоді, коли ці норми імплементуються в законодавство окремих країн.

В Україні захист біженців регулюється Законом України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» [4]. Згідно з цим законом, біженець – це особа, яка не є громадянином України, але перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань або не бажають користуватися таким захистом через такі побоювання, або не мають громадянства і перебувають за межами країни свого попереднього постійного проживання [3, с. 153]. Це визначення ідентичне визначенню, наведеному в Протоколі до Конвенції про статус біженців.

Отже, незважаючи на те, що існує низка міжнародних правових актів, які регулюють питання захисту та правового статусу біженців, закріплені в них положення не є достатньо ефективними через відсутність уніфікації. Хоча було б бажано прийняти законодавство, яке б регулювало всі питання, пов'язані з правовим статусом і захистом таких осіб, а також встановити єдине визначення терміну «біженець» у всьому міжнародному праві, ця ідея, швидше за все, є утопічною на сьогоднішній день.

Наразі слід приділяти увагу не розробці законодавства, а створенню єдиного, універсального та ефективного для всієї світової спільноти правового механізму спрощення процесу отримання такого статусу від тієї чи іншої країни для тих, хто дійсно потребує такої додаткової допомоги.

Список використаних джерел

1. Буроменський М. В. Міжнародний захист прав людини та права біженців : навч. посібник. Київ, 2017. 160 с.
2. Свящук А. Л. Проблеми прав біженців та виклики сучасності. Харків : ФОРУМ Голембовська О. О., 2018. 321 с.
3. Конвенція про статус біженців від 28.07.1951 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_011 (дата звернення: 04.10.2023).
4. Протокол щодо статусу біженців від від 16.12.1966. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_363 (дата звернення: 04.10.2023).
5. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_154 (дата звернення: 04.10.2023).

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ВИЗНАЧЕННЯ ТА КВАЛІФІКАЦІЇ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Вторгнення Російської Федерації на територію України, яке почалося 24 лютого 2022 року, об'єднало всіх патріотів проти окупантів. Це стосується не тільки аспектів військових дій, а й багатьох інших аспектів, включаючи необхідність адаптації національного законодавства до умов воєнного стану та викликів, що виникають в цей період.

Об'єктивні реалії висувають підвищені вимоги до компетентностей слідчих, які під наглядом прокурорів-процесуальних керівників здійснюють специфічну роботу зі збирання доказів учинення воєнних злочинів, найнебезпечніший і найпоширеніший з них – порушення законів та звичаїв війни.

Забезпечення неминучості кримінальної відповідальності за воєнні злочини залежить від точної кваліфікації та адекватного розслідування таких подій. Важливо враховувати не лише оцінку доказів на національному рівні, а й у міжнародних судових органах, зокрема в Міжнародному кримінальному суді, який вже розпочав відповідні розслідування.

Створення правового механізму для адекватної реакції на вияви державної зради, колабораціонізму, сприяння державі-агресору, насильства проти мирних громадян, незаконного розповсюдження важливої воєнної інформації, незаконного використання гуманітарної допомоги та ін. – це один із ефективних правових засобів наближення до нашої перемоги. Національне законодавство відіграє важливу роль у виконанні міжнародних норм та забезпеченні відповідальності тих, хто винен у воєнних злочинах. Зараз українське законодавство не має чіткого визначення терміну «воєнний злочин». Країнам слід розробити внутрішні правові акти, що визначатимуть цей та інші терміни, а також процедури щодо притягнення до відповідальності тих, хто вчинив такі порушення. Крім того, важливо надати національним судам можливість розглядати ці справи [1].

Кроки, які допоможуть державі створити ефективний правовий механізм для реагування на вияви зазначених правопорушень:

1. *Розробка та удосконалення законодавства*: проведення аналізу існуючих нормативно-правових актів та розробка нових законів, які визначатимуть правила та процедури реагування на зазначені порушення.

2. *Створення спеціалізованих органів та служб*: уповноваження спеціальних органів, комісії чи служби для ефективного вирішення справ, пов'язаних з виявами порушень.

3. *Навчання та підготовка кадрів*: організування навчальних програм для правоохоронних органів, судів та інших відповідальних структур з питань виявлення та реагування на вказані правопорушення.

4. *Впровадження превентивних заходів*: розробка та впровадження програми для запобігання державній зраді та іншим порушенням, включаючи інформаційні кампанії та навчальні заходи.

5. *Міжнародна співпраця*: впровадження співпраці з іншими країнами та міжнародними організаціями для обміну досвідом та вдосконалення законодавства. Українське законодавство має враховувати міжнародні норми для ефективного розгляду та кваліфікації воєнних злочинів [2].

6. *Створення механізмів моніторингу та оцінки*: регулярний аналіз діяльності нових механізмів для виявлення та усунення недоліків.

7. *Розробка механізмів взаємодії з громадянськістю*: залучення громадських організацій та активістів у моніторинг та звітність щодо виявлення порушень.

8. *Створення ефективної системи звітності та відповідальності*: забезпечення того, щоб порушення були ретельно розглянуті, а винні були притягнуті до відповідальності.

9. *Впровадження системи моніторингу та контролю за використанням гуманітарної допомоги*: забезпечення, щоб надана гуманітарна допомога використовувалася за призначенням та в тих місцях, де вона дійсно необхідна.

Висновки: розроблення дієвого юридичного інструментарію для ефективного реагування на вияви воєнних злочинів є надзвичайно важливою задачею в умовах війни.

Виконання наведених вище кроків сприятиме створенню ефективного правового механізму, який гарантує адекватну реакцію на порушення та забезпечить справедливість та правопорядок. Додатково, важливо підкреслити, що успішна реалізація цих кроків передбачає не лише зусилля з боку органів влади та правоохоронних структур, але й активну участь громадськості та громадських організацій у процесі моніторингу та виявлення порушень. Спільна робота всіх суб'єктів суспільства сприятиме створенню стійкого та ефективного правового механізму, який буде гарантувати захист прав громадян.

Список використаних джерел

1. Гнатівський М., Короткий Т. Що таке воєнні злочини: визначення, історія виникнення, закони та юрисдикція. Зміна інфо. 2022. URL: <https://zmina.info/instructions/shho-take-voeyenni-zlochyny-vyznachennya-istoriya-vynyknennya-zakony-ta-yurysdykciya/>
2. Римський статут Міжнародного кримінального суду // База даних «Законодавство України» *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII // База даних «Законодавство України». *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
4. Драгоненко А. О. Поняття та ознаки воєнних злочинів у міжнародному кримінальному праві. *Наукові записки*. Серія: Право №12. 2022. С.151-157.

ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Умови воєнного стану завжди висувають особливі вимоги до боротьби зі злочинністю, конфлікти і загрози національній безпеці створюють сприятливі умови для зростання злочинності. Актуальність протидії злочинності в умовах воєнного стану полягають в необхідності забезпечення безпеки та захисту громадян, уникнення хаосу та анархії, а також у збереженні нормального функціонування суспільства та інфраструктури. Запобігання злочинам, розслідування і покарання винних має важливе значення для підтримання порядку та морального духу населення в найбільш важких часах, коли кожне зусилля суспільства та влади спрямовані на подолання загрози національній безпеці.

Проблематика дослідження протидії злочинності в умовах воєнного стану полягає в тому, що воєнний стан створює особливі умови, які сприяють зростанню різноманітних злочинних діянь, включаючи злочини проти людяності, тероризм, розповсюдження зброї, злочини проти майна та інші. Це може включати в себе як внутрішні конфлікти, так і міжнародні війни, і вимагає системного підходу до попередження та контролю за злочинністю в умовах військового конфлікту. Тому проблематику протидії злочинності в умовах воєнного стану у своїх працях досліджували наступні науковці: Абламський С. Є., Конюшенко Ю. Ю., Луценко Ю. В., Орлов, Ю. В., Титаренко О. О. та інші.

Мета дослідження полягає в аналізі та розробці ефективних стратегій і заходів, спрямованих на зниження рівня злочинності в умовах воєнного стану.

Протидія злочинності – це комплекс заходів і стратегій, спрямованих на попередження, припинення і зниження рівня злочинності в суспільстві. Це включає в себе дії правоохоронних органів, уряду, громадських організацій та інших структур із надання послуг, охорони власності та забезпечення безпеки громадян [4, с. 79].

Нормативне регулювання протидії злочинності в Україні в умовах воєнного стану базується на комплексі законодавчих актів та нормативних документів, які регламентують порядок запобігання, виявлення, розслідування та припинення злочинів у цих особливих умовах.

До основних нормативних документів, які регулюють протидію злочинності в Україні в умовах воєнного стану відносять:

- Конституція України – встановлює загальні принципи правопорядку та права громадян, які залишаються невід'ємними навіть в умовах воєнного стану [2].

- Кримінальний кодекс України містить положення про злочини, у тому числі ті, які можуть виникнути в умовах воєнного стану, і встановлює відповідні санкції для порушників [3].

- Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» передбачає умови введення та функціонування воєнного стану, а також повноваження органів влади та правоохоронних органів під час його дії [6].

- Інші нормативні документи, які регулюють правопорядок та роботу правоохоронних органів: діяльність поліції, Служби безпеки України, Генеральної прокуратури та інших правоохоронних органів в умовах воєнного часу.

Головними напрямками діяльності протидії злочинності в умовах воєнного стану в Україні є:

- введення воєнного стану Україна – це надає органам влади додаткові повноваження для забезпечення порядку і безпеки громадян.

- мобілізація та підготовка національних сил – умови воєнного стану передбачають мобілізацію військових та цивільних ресурсів для забезпечення оборони країни.

- крім того, в умовах воєнного стану права і свободи громадян залишаються невід'ємними, і вони підлягають захисту. Норми міжнародного та національного права спрямовані на забезпечення цього захисту.

- влада приділяє особливу увагу підтриманню порядку, запобігання та припиненню злочинів, у тому числі терористичних актів, під час воєнного стану.

- в умовах конфлікту дуже важливо забезпечити гуманітарну допомогу та підтримку тим, хто постраждав від військових дій, включаючи біженців і внутрішньо переміщених осіб [1, с. 122].

Ця система заходів має на меті забезпечити безпеку та стабільність в умовах воєнного стану, а також захистити права та інтереси громадян України.

Для подальшого удосконалення системи протидії злочинності в умовах воєнного стану в Україні пропонується відзначити можливість посилення інформаційного обміну та співпраці між правоохоронними органами, військовими структурами та громадськістю. Такий підхід сприяє більш ефективному виявленню та запобіганню злочинності під час воєнного конфлікту, а також забезпечує більшу довіру та співпрацю між всіма суб'єктами влади та суспільством у цей важливий період [5, с. 191].

Отже, усвідомлюючи надзвичайну важливість забезпечення порядку, безпеки громадян і захисту їхніх прав навіть в умовах воєнного стану, система протидії злочинності в Україні має відігравати ключову роль у забезпеченні стабільності та розвитку суспільства. Це вимагає постійного вдосконалення законодавчих та організаційних механізмів, спрямованих на запобігання та припинення злочинів, а також на забезпечення гуманітарної допомоги та підтримки тим, хто постраждав від військових конфліктів. Тільки через поєднання зусиль держави, правоохоронних органів та активної участі громадян можна забезпечити ефективну боротьбу з злочинністю і зберегти дух національного спілкування в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Абламський С. Є., Конюшенко Ю. Ю. Стратегічне управління у сфері протидії злочинності в Україні. *Форум Права*, 2023. №74 (1), С. 122–131.

2. Конституція України Верховна Рада України; Конституція України, Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР/. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.09.2023).

3. Кримінальний кодекс України Кодекс України; Кодекс, Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 15.09.2023).

4. Луценко Ю. В. Протидія злочинності в сучасних умовах. *Соціально-правові студії*. 2020. Вип. 1 (7). С. 79–84.

5. Орлов Ю. В. Система протидії злочинності в умовах війни: від дисбалансу до стабілізації. *Право.ua*. 2023. № 1. С. 190–200.

6. Про введення воєнного стану в Україні Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 15.09.2023).

КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА ВІДНОСНО ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

В сучасних умовах військового конфлікту, стала особливо актуальною та складною проблемою визначення і кваліфікації воєнних злочинів, що вчинялися в ході цього конфлікту. Дії країни-агресора були неодноразово визнані порушенням міжнародного права, включаючи міжнародне гуманітарне право, але наразі практично не були супроводжені покаранням за ці порушення. Ця ситуація може бути пояснена проблемами і недоліками в системі кваліфікації та визначення воєнних злочинів.

Зокрема, існують труднощі у зборі доказів та кваліфікації конкретних дій як воєнних злочинів, а також встановлення відповідальних осіб. Процес визначення воєнних злочинів може бути складним та тривалим, вимагаючи багато доказів і ресурсів. Брак координації міжнародних організацій і країн також може гальмувати процес притягнення до відповідальності.

Класифікація та визначення проблеми воєнних злочинів вимагає врахування комплексного підходу та узгодження різних правових рамок. Ключовими аспектами вирішення цієї проблеми є міжнародне право, міжнародне гуманітарне право і національне законодавство. Ці аспекти взаємодіють між собою і відіграють важливу роль у забезпеченні відповідальності за порушення правил воєнних конфліктів і прав людини.

Міжнародне право становить основу для визначення стандартів і норм, які обов'язкові для всіх держав-учасниць спільноти міжнародного співтовариства. Воно включає в себе договори, конвенції та міжнародні угоди, які визначають права і обов'язки держав у контексті воєнних дій і конфліктів. Основним документом в цьому відношенні є Женевські конвенції та їх додаткові протоколи, які регулюють поведінку сторін у збройних конфліктах та захист цивільних осіб від наслідків воєн.

Міжнародне гуманітарне право визначає специфічні правила, які повинні дотримуватися під час збройних конфліктів з метою запобігання стражданням цивільних осіб і невинних, а саме це має передбачати відповідна організація в збройних силах. Ці правила охоплюють аспекти, такі як захист поранених і хворих, ображених, військовополонених і населення, що перебуває під окупацією [1].

Військовим командирам необхідно додержуватися юридичного обов'язку інформувати компетентний орган про порушення міжнародного гуманітарного права. Проте, важливо визначити, які саме дії конфліктуючих сторін вважаються порушенням цих норм [2, с. 22].

Національне законодавство відіграє роль в реалізації міжнародних норм і забезпеченні відповідальності осіб, винних у воєнних злочинах. На даний час українське законодавство не містить визначення поняття «воєнний злочин» Держави мають розробити внутрішні закони які будуть визначати цей та інші терміни та процедури для переслідування осіб, які вчинили такі порушення, і надати національним судам можливість розглядати ці справи [3].

Проблемність взаємодії між міжнародним правом та національним законодавством у контексті переслідування воєнних злочинців стає особливо очевидною при ближчому розгляді цієї проблеми. Однією з основних труднощів є те, що різні країни можуть мати різні підходи та обмеження у відносинах міжнародного права та національного законодавства.

По-перше, деякі національні системи правосуддя можуть не бути належно адаптованими до вимог міжнародного гуманітарного права, і це може ускладнювати виконання міжнародних зобов'язань стосовно переслідування воєнних злочинців. Крім того, існують різні підходи до інтерпретації міжнародних норм на національному рівні, що може призводити до розбіжностей у реалізації цих норм.

По-друге, іноді національні законодавчі акти можуть конфліктувати з міжнародними стандартами і обов'язками, що виникають з міжнародного права. Це може створювати юридичні перешкоди для ефективного переслідування та притягнення до відповідальності осіб, звинувачених у воєнних злочинах.

По-третє, важливо враховувати політичні аспекти, такі як недостатнє бажання чи нездатність країн здійснювати притягнення до відповідальності своїх власних громадян за воєнні злочини через політичні або інші обставини.

Таким чином, розв'язання цих питань вимагає спільних зусиль країн та додержання міжнародних угод і норм, таких як Римський статут Міжнародного кримінального суду та Женевські конвенції. Важливо, щоб законодавство і практика в цьому контексті сприяли приведенню відповідальних осіб до суду за вчинення воєнних злочинів та забезпеченню захисту прав людини під час воєнних конфліктів. Ці проблеми підкреслюють необхідність посилення виконання гуманітарного права та забезпечення відповідальності за вчинення воєнних злочинів у всіх конфліктах. Міжнародні організації, держави та громадянське суспільство мають спільно працювати для гарантування захисту прав людини під час збройних конфліктів і дотримання міжнародних норм і стандартів.

Список використаних джерел

1. Кошель В. В. Міжнародне гуманітарне право : сутність та зв'язок з українським законодавством : зб. наук. статей. *Сучасні глобалізаційні виклики і міжнародне право*. Харків. 2018. С. 196-199. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI_2020/VUKLUKU_15-11-18.pdf

2. Любелл Н, Пеїч Є, Сіммонс К. Керівні принципи розслідування порушень міжнародного гуманітарного права: право, політика та передова практика. Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ). 2019. 79 с. URL: [https://geneva-academy.ch/joomlatools-files/docman-files/Investigation%20guidelines%20UKR_v3%20\(1\).pdf](https://geneva-academy.ch/joomlatools-files/docman-files/Investigation%20guidelines%20UKR_v3%20(1).pdf).

3. Гнатівський М, Короткий Т. Що таке воєнні злочини: визначення, історія виникнення, закони та юрисдикція. *Зміна інфо*. 2022. URL: <https://zmina.info/instructions/shho-take-voeyenni-zlochyny-vyznachennya-istoriya-vynyknennya-zakony-ta-yurysdykciya/>

Єлизавета ДІДУХ

*(Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного)*

ПАТРІОТИЗМ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Повномасштабне вторгнення росії на територію України внесло кардинальні зміни у самовизначенні українського народу, що відіграло значну роль у підходах задля вдосконалення заходів патріотичного спрямування з метою покращення виховання військовослужбовця як патріота і захисника України. І це вкотре доводить, що формування національної свідомості та патріотизму посідає провідне місце у вихованні як цивільної молоді, так і військовослужбовців. Почуття патріотизму, військового обов'язку, вірність присязі – основні складові, що визначають рівень мотивації у служінні українському народу.

Патріотизм – це любов та відданість Батьківщині, прагнення своїми діями служити її інтересам [2].

Патріотизм включає:

- беззавітну любов і відданість своїй Батьківщині;
- гордість за приналежність до свого народу, до його здійснень, випробувань і проблемам;
- шанування національних святинь і символів;
- готовність до гідного й самовідданого захисту своєї Батьківщини [1].

Проблема вивчення патріотизму як професійної властивості особистості військовослужбовця в умовах істотних організаційних змін Збройних Сил України, особливостей їх функціонування як інституту держави й суспільства набуває актуального значення, оскільки вона безпосередньо пов'язана з підвищенням якісного рівня безпеки країни, морально-психологічним станом самих військовослужбовців. Україна сьогодні має відстоювати національно-державні інтереси різними способами, включаючи військові. Зробити це зможуть тільки підготовлені військовослужбовці, віддані своїй Батьківщині патріоти.

Патріот – людина, яка любить свою Батьківщину, йде на подвиг за неї, віддана своєму народові, його найкращим демократичним і революційним традиціям [1].

Бути патріотом – непросто. І не всім це по силі. Бути патріотом – це кожного дня сумлінно виконувати свою роботу. Бути патріотом – це нести відповідальність за обраних представників влади і, під час виборів, робити вибір вдумливо й усвідомлено. Бути патріотом – це не просто любити свою країну і народ. Бути патріотом – це складний комплекс характеристик, за які не кожен готовий взяти на себе відповідальність [3].

Патріотизм військовослужбовця України є основним аспектом їхньої служби та особистісного характеру. Військовослужбовці відчують глибоку зв'язаність зі своєю країною, культурою, історією та національними цінностями. Це обумовлено готовністю віддати все заради захисту України від будь-яких загроз та агресії. Патріотизм виявляється у готовності вступити в бій для захисту своєї країни та її гідності. Військовослужбовці усвідомлюють свою важливу роль у забезпеченні безпеки та стабільності України, і це додає їм мотивації віддавати свої навички та знання для блага рідної землі. Також, патріотизм виявляється у відданості цінностям демократії та правової держави. Військовослужбовці працюють над зміцненням правопорядку та розвитку країни, сприяючи стабільності та процвітання. У щоденній службі військовослужбовці виявляють патріотизм у відданості обов'язкам, відповідальності перед своєю країною та співробітниками. Вони демонструють відданість та готовність служити Україні та її народу. В цілому патріотизм військовослужбовців України виявляється в глибокій любові та готовності працювати на благо своєї країни, її народу та демократичного майбутнього.

Отже, патріотизм військовослужбовця України є важливим компонентом їхньої служби та особистості. Він виявляється у глибокій вірності, готовності вступити у бій для захисту країни, відданості ідеалам демократії та правової держави, гуманітарних діях для підтримки мирного населення та відданості обов'язкам у щоденній службі. Цей патріотизм є сильним рушійним фактором, який надихає військовослужбовців на здійснення важливих завдань та захист національних інтересів, забезпечуючи безпеку та гідність України.

Список використаних джерел

1. Алещенко В. І. Патріотичне виховання особового складу Збройних Сил України: проблеми та шляхи їх розв'язання. *Наука і оборона*. 2006. № 4. С. 27–33.
2. Циганчук, К. А. Патріотизм як цінність [Текст] / Соціальна педагогіка: теорія та практика. 2011. № 2. С. 4–11.
3. У чому може проявлятися патріотизм людини?: веб-сайт. URL: <https://dovidka.biz.ua/u-chomu-mozhe-proiavliatysia-patriotyzm-liudyny-tvir>. URL: <https://dovidka.biz.ua/u-chomu-mozhe-proiavliatysia-patriotyzm-liudyny-tvir> (дата звернення: 12.10.2023).

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Правова регламентація слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану є дуже важливою для забезпечення прав і законних інтересів громадян, які залучаються до розслідування кримінальних правопорушень. При цьому варто наголосити, що саме проведення допиту є необхідною та невід'ємною частиною розслідування і важливим інструментом для виявлення правопорушень, забезпечення справедливості та захисту прав учасників кримінального процесу.

К. Ю. Чугуєнко та О. І. Агаркова доречно наголосили, що «в умовах воєнного стану, коли існує загроза національній безпеці та життю громадян, необхідно забезпечити ефективне досудове розслідування кримінальних проваджень» [1, с. 162].

Так, суттєві зміни відбулися з прийняттям Закону України від 14.04.2022 р. №2201-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану», яким була закріплена остаточна назва розділу «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану» [2]. До того ж, було суттєво доповнено ст. 615 КПК України. Щодо проведення допиту в умовах воєнного стану, то він повинен відбуватись відповідно до вимог законодавства та з урахуванням особливостей, які виникають у зв'язку зі станом воєнного конфлікту [1, с. 162].

З цього приводу слід погодитись з думкою Д. Авзалової та В. Вичавки, що «від успішності проведення слідчих (розшукових) дій вагомою мірою залежить якість попереднього розслідування, та відповідно ефективність здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях» [3, с. 142].

Слід відзначити, що «допит – це різновид слідчої (розшукової дії), проведення якої регламентовано законом, і спрямований на отримання відомостей, щодо відомих обставин у кримінальному провадженні, і ці відомості мають важливе

та суттєве значення для кримінального провадження. Метою допиту є отримання повних та неупереджених показань від особи, яку було викликано на допит в установленому законом порядку» [4, с. 254]. На допиті отримуються показання, відповідно до ч. 1 ст. 95 Кримінально процесуального кодексу України (далі – КПК України), показаннями – є відомості, які надаються в усній або письмовій формі під час допиту, щодо обставин кримінального провадження [5]. Зазначимо також думку К. Ю. Чугуєнко та О. І. Агаркової, які відзначають, що «допит є одним з важливих етапів досудового розслідування кримінальних проваджень, тому його проведення повинно бути максимально ефективним та відповідати вимогам законодавства» [1, с. 163].

Загальні положення проведення допиту, регламентовано ст. 224 КПК України, в статті зазначається такі процесуальні особливості проведення допиту: визначається місце проведення допиту, час проведення, права особи яку допитують на відмову відповідати на запитання, засоби фіксації допиту. Особливості проведення допиту малолітньої або неповнолітньої особи регламентовані ст. 226 КПК України [5]. Так, Н. С. Харковенко та В. К. Волошина дві особливості проведення допиту в умовах воєнного стану, зокрема: щодо фіксації допиту та особливості щодо складання протоколу [6, с. 300].

У свою чергу К. Ю. Чугуєнко та О. І. Агаркова наголошують, що «в умовах дії особливих правових режимів часто виникає необхідність у досить стислі строки отримати показання від великої кількості свідків і потерпілих, а слідчих для проведення таких «масштабних» допитів зазвичай не вистачає. Вихід на практиці вбачають у тому, щоб свідки і потерпілі записували свої показання власноруч» [1, с. 164]. Так, для дотримання прав і свобод свідків, підозрюваних під час допиту в умовах воєнного стану доцільно використовувати спрощену процедуру допиту, оскільки вона дозволяє проводити зазначену слідчу (розшукову) дію без зайвих затримок та витрат, зменшує кількість формалізмів та дозволяє скоротити терміни розслідування.

Звернемо увагу також на думку Т. О. Лоскутова, який підкреслює, що «умови воєнного стану обумовлюють врегулювання допиту таким чином, щоб у виняткових випадках у суду

була можливість відступити від засади безпосередності судового отримання показань при дотриманні необхідних процесуальних гарантій» [7, с. 319].

Підсумовуючи зазначимо, що проведення допиту в умовах воєнного стану, є доцільними та необхідними, так-як умови воєнного стану обумовлюють проведення допиту, під час бойових дій, і це може створюватися перешкоди для виконання усіх процесуальних вимог проведення допит [6, с. 301].

Отже, умови воєнного стану накладають серйозні обмеження і водночас створюють особливі вимоги до проведення допиту. Допит осіб у таких умовах стає складнішим завданням, оскільки важливо забезпечити збереження прав і свобод громадян, уникнути надмірного втручання та забезпечити ефективну роботу правоохоронних органів.

Список використаних джерел

1. Чугуєнко К. Ю., Агаркова О. І. Особливості проведення допиту в умовах воєнного стану. *Актуальні питання діяльності підрозділів кримінальної поліції*. Кропивницький, 2023. С. 162–164.
2. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану : Закон України від 14.04.2022 р. № 2201-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text> (дата звернення: 05.10.2023 р.)
3. Авзалова Д. Вичавка В. Особливості проведення слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану. *Grail of Science*, (31). 2023. С. 136–143.
4. Авраменко О. В., Благута Р. І., Гуцуляк Ю. В. та ін. Слідчі (розшукові) дії : навч. посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. 416 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 24.08.2023 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 05.10.2023 р.).
6. Харковенко Н. С., Волошина В. К. Особливості проведення допиту в умовах воєнного стану. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку*. Київ, 2023. С. 299–301.
7. Лоскутов Т. О. Правова регламентація допиту в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. Вип. 71. С. 315–320.

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ НА ВИПАДОК БЕЗРОБІТТЯ

Соціальні стандарти в національному законодавстві України та в міжнародних нормативно-правових актах не втрачають своєї актуальності, оскільки кожна держава проголошує себе соціальною, а відповідно і соціальний захист має бути на високому рівні.

Сьогодні проблема впровадження міжнародних стандартів набула для України практичного значення. Передусім це зумовлено підготовкою проекту нового Трудового кодексу України, який має відповідати загальноєвропейським правам і принципам у сфері праці міжнародним співтовариством, зокрема конвенціям і рекомендаціям МОП та визначити співвідношення з таким важливим інститутом як загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Міжнародно-правовими стандартами соціального захисту безробітних є зафіксовані в міжнародних документах, добровільно взяті державами модельні зобов'язання зі встановлення й функціонування національної системи соціально-безробітних, що визначають перелік прав людини в цій сфері, окреслюють їх обсяг і зміст, а також встановлюють порядок реалізації, щодо виконання яких можливе застосування заходів міжнародного впливу і контролю.

Загальна Декларація прав людини – перший в історії міжнародних відносин акт, у якому було наведене широке коло прав і свобод людини у різних сферах суспільного життя, яких мають дотримуватись і поважати всі без винятку держави. Право на соціальне забезпечення і соціальний захист людина має за умови настання обставин, яким закон надає правового значення. Декларація наводить основні з них, а саме: безробіття, хвороба, інвалідність, удівство, старість, материнство, дитинство. У п. 1 ст. 25 зазначається, що кожна людина має право на такий життєвий рівень, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї. У п. 3 ст. 23

уточнюється, що кожний, хто працює має право на справедливу і задовільну винагороду, яка забезпечує гідне людині існування її самої та її сім'ї, а в разі необхідності доповнюється іншими засобами соціального забезпечення [1].

Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права також регулює питання зайнятості : «Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право на працю, що включає право кожної людини дістати можливість заробляти собі на життя працюю, яку вона вільно обирає або на яку вона вільно погоджується, і зроблять належні кроки до забезпечення цього права [2].

Не оминає проблему забезпечення зайнятості і соціального захисту безробітних Європейська соціальна Хартія. За цим міжнародним документом соціально-економічна політика держав і підприємств повинна: забезпечити повну зайнятість; гарантувати всім реалізацію права на працю.

Держава повинна сприяти створенню нових робочих місць у громадському секторі. Забезпечення безробітних, включаючи молодь, яка закінчила навчання, має гарантуватись законом про допомогу з безробіття. Одночасно за безробітними і членами їх сімей повинні бути збережені й всі інші права на підставі положення про соціальне забезпечення у випадку виникнення соціального ризику. Розмір допомоги з безробіття слід коригувати відповідно до зростання заробітної плати і вартості життя. Періоди безробіття повинні враховуватися і включатися під час обчислення трудового стажу для пенсії. Безробітні повинні бути звільнені від сплати внесків на соціальне забезпечення при повному збереженні своїх прав для користування ним. Розмір допомоги, в тому числі і з безробіття, слід збільшити, якщо в сім'ї є діти або утриманці[3].

Важливе значення на міжнародній арені відіграє Конвенція Міжнародної організації праці «Про мінімальні норми соціального забезпечення» від 28 червня 1952 р., яка проголошує, що кожна держава гарантує захищеним особам надання допомоги з безробіття. У даному випадку охоплюваний ризик включає призупинення заробітку, як це визначається національним законодавством, спричинене неможливістю для захищеної особи, яка здатна і готова працювати, отримати роботу, що їй підходить. Коли захист поширюється на категорії

працюючих, допомога надається у вигляді періодичних виплат. Допомога гарантується щонайменше тій захищеній особі, яка набула стаж, що може бути визнаним необхідним для запобігання зловживанням [4].

Можна виділити такі міжнародні стандарти забезпечення зайнятості:

1) обов'язок створення державою мережі закладів (бюро) захисту від безробіття та служб зайнятості, які повинні сприяти працевлаштуванню осіб; 2) служби зайнятості повинні здійснювати статистичний облік кількості безробітних, наявності вакансій, інших даних щодо профорієнтації, професійного навчання та перекваліфікації, здійснювати актуальний моніторинг потреб ринку праці та відповідно до таких потреб забезпечувати функціонування системи підготовки й перепідготовки кваліфікованих працівників, 3) надання допомоги по безробіттю повинне забезпечувати часткову компенсацію витраченого доходу безробітній особі й мати періодичний характер; 4) надання допомоги по безробіттю повинне мати характер, стимулюючий до пошуку робочого місця, що може забезпечуватися, зокрема, обмеженим періодом виплати допомоги або невеликим її розміром.

Отже, огляд міжнародного регулювання зайнятості свідчить про те, що міжнародне співтовариство прагне розробити заходи щодо повної, продуктивної і вільно обраної зайнятості. МОП приймає міжнародно-правові акти у сфері праці у напрямках закріплення основних правових стандартів, серед яких: гарантування права на працю, заборона примусової праці, право на страйк, зайнятість і працевлаштування, гідні умови праці, охорона праці тощо.

Варто зазначити, що в Україні потрібно інтенсивніше проводити роботу щодо введення загальновизнаних міжнародних стандартів у сфері безробіття, адже сьогодні під час повномасштабного вторгнення росії в Україну, проблема безробіття стоїть на перших місцях. Для вироблення належних методів імплементації цей процес потребує якісного та глибинного аналізу із залученням консультацій міжнародних фахівців і практиків як економістів, так і юристів з питань соціального захисту та соціального забезпечення безробітних.

Список використаних джерел

1. Загальна Декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення 25.10.2023р.)
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення 25.10.2023р.)
3. Європейська соціальна хартія від 03.05.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення: 25.10.2023 р.)
4. Про мінімальні норми соціального забезпечення Конвенція МОП від 28 06.1952 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011#Text (дата звернення: 25.10.2023р.).

Оксана ДОЛГУН

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРОБАЦІЙНИЙ НАГЛЯД ЯК НОВИЙ ВИД ПОКАРАННЯ

У 2022 р. Кабінет Міністрів України схвалив Стратегію реформування пенітенціарної системи на 2022–2026 роки та затвердив план заходів з її реалізації. Такі зміни Міністерство юстиції України пояснює, що незважаючи на широкомасштабну збройну агресію російської федерації проти України, реформування пенітенціарної системи триває, з огляду на необхідність запровадження комплексних довгострокових змін та з метою визначення напрямів розвитку національної системи виконання кримінальних покарань відповідно до стандартів Ради Європи. Основною метою Стратегії визначено створення гуманістичної системи виконання кримінальних покарань, що гарантуватиме безпеку суспільства і забезпечуватиме соціальну адаптацію засуджених та осіб, взятих під варту, на основі європейських стандартів та досвіду.

У рамках другого етапу пенітенціарної реформи в Україні буде запроваджено новий різновид покарання – пробаційний нагляд. Президент України, 23.08.2023 підписав Закон України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань», який набере чинності через 6 місяців. Саме цим Законом КК України буде доповнено статтю 59, яка буде передбачати новий вид покарання – пробаційний нагляд, який полягає в обмеженні прав і свобод засудженого, визначених законом і встановлених вироком суду, із застосуванням наглядових та соціально-виховних заходів без ізоляції від суспільства [1].

Впровадження покарання у вигляді пробаційного нагляду сприятиме гуманізації пенітенціарної системи та розширенню можливостей для виправлення особи без ізоляції від суспільства. Також воно дасть змогу виконати рекомендації ЄСПЛ про необхідність оптимізації пенітенціарної системи і зменшення кількості засуджених [2].

Пробаційний нагляд – буде одним із основних видів покарання, на рівні з обмеженням чи позбавленням волі, але в той же час буде їхньою альтернативою. Пробаційний нагляд тепер може бути застосований за злочинні діяння, передбачені окремими частинами статей Кримінального кодексу України, такі як: умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення меж необхідної оборони; перевищення заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення; умисне легке тілесне ушкодження; побої та мордування; домашнє насильство; погрози вбивством; експлуатація дітей; примушування до вступу в статевий зв'язок; крадіжку, грабїж, хуліганство і шахрайство; публічні заклики до вчинення теракту; наругу над могилою; та інші нетяжкі злочини.

Покарання виконуватиметься без ізоляції від суспільства, але з покладанням низки обов'язків, за невиконання яких може бути застосовано більш суворе покарання. Пробаційний нагляд може бути призначено на строк від 1 до 5 років.

При обранні покарання у виді пробаційного нагляду суд покладає на засудженого такі обов'язки:

1. періодично з'являтися для реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації;
2. повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну свого місця проживання, роботи або навчання;
3. не виїжджати за межі України без погодження з уповноваженим органом з питань пробації.

Крім цього, на засудженого судом можуть бути покладені й інші обов'язки:

1. використовувати електронний засіб контролю і нагляду та проживати за вказаною у рішенні суду адресою;
2. дотримуватися встановлених судом вимог щодо вчинення певних дій, обмеження спілкування, пересування та проведення дозвілля;
3. пройти курс лікування від наркотичної, алкогольної залежності, розладів психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин або захворювання, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб та інші.

Аналізуючи прийнятий Закон, впливає багато причин внесення таких змін Законодавцем:

По-перше, впровадження такого виду покарання – це певна вимога часу, адже ми прагнемо йти в ногу з прогресивними країнами.

По – друге, введення пробаційного нагляду, як покарання зменшить кількість ув'язнених. Отже, держава не витрачатиме кошти на забезпечення утримання засудженого в місцях позбавлення або обмеження волі.

По – третє, особа залишається у соціумі, не ізолюється від родини, може працювати, сплачувати податки. Тобто засуджений до такого виду покарання є повноправним членом суспільства без будь-яких обмежень – лише із додатковими зобов'язаннями, зокрема, щодо дотримання заходів нагляду та контролю [3].

Проте, існує ряд суперечливих питань: чи достатньо як покарання пробаційний нагляд застосовувати до осіб, які вчинили корупційні кримінальні правопорушення, такі як зловживання службовим становищем, прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою? Чи достатньо спеціалістів, які мають забезпечувати належний нагляд за пробаціонером; Слабкість методів психологічної роботи, звідси – низька ефективність системи пробації в Україні.

При застосуванні вже на практиці нового виду покарання важливо донести до суспільства фактичне значення та цілі пробаційного нагляду, демонструвати позитивні приклади виправлення засуджених, щоб у населення, в тому числі потерпілих осіб, не виникало враження несправедливості, послаблення покарань чи зменшення відповідальності.

За умови застосування судами пробаційного нагляду у вигляді покарання з дотриманням балансу між захистом суспільних інтересів, небезпечністю діяння та визначення достатньої кари за вчинене кримінальне правопорушення, зазначений вид покарання стане дієвим механізмом досягнення цілей інституту кримінальної відповідальності.

Безумовно, пробаційний нагляд – це крок вперед. Це шлях до цивілізованого розуміння мети та завдань кримінального покарання. І такі намагання Міністерства юстиції України слід оцінювати позитивно. Питання тільки в тому, як цей інститут запрацює на практиці. Проте для відповіді потрібен час.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань : Закон України № 3342 від 23.08.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3342-IX#Text> (дата звернення: 03.10.2023 р.).

2. Міністерство юстиції України: покарання без ізоляції від суспільства : Закон про пробачійний нагляд підписано! від 26.09.2023 р. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/pokarannya-bez-izolyatsii-vid-suspilstva-zakon-pro-probatsiyuniy-naglyad-pidpisano> (дата звернення: 03.10.2023 р.)

3. Доброчинська А. С. Пробачійний нагляд як новий вид покарання: *Юридична газета*. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/probatsiyuniy-naglyad-yak-noviy-vid-pokarannya.html> (дата звернення: 03.10.2023 р.).

ОБМЕЖЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Указом Президента України у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України вперше було введено воєнний стан на території всієї України із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб. Надалі цей строк неодноразово продовжувався. Під час такого періоду тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України. Обмеженню підлягають, зокрема, і політичні права громадян. До політичних прав громадян належать: право вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, право громадян України збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, право на участь в управлінні державними справами, право рівного доступу до державної служби. Розглянемо приклади обмежень деяких політичних прав громадян під час воєнного стану.

Статтю 38 Конституції України закріплюється право рівного доступу громадян до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування. Це право може бути обмежено під час дії правового режиму воєнного стану, проте законодавством не передбачено жодних обмежень щодо доступу до державної служби. Однак щодо державних службовців на період воєнного стану запроваджені деякі додаткові обмеження. Наприклад, певним категоріям державним службовцям забороняється перетин кордону.

Відповідно до частини 2 статті 39 Конституції України, обмеження щодо реалізації права збиратися мирно, може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку – з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей [1]. Проте не заборонено абсолютно всі зібрання. Організація мирних зборів, мітингів, походів та демонстрацій, а також спортивних,

освітніх, культурно-просвітницьких, релігійних, розважальних і видовищних масових заходів можлива лише за виключних обставин і тільки за умови їх письмового погодження.

Під час дії правового режиму воєнного стану забороняється проведення виборів та референдумів. Згідно з частиною 1 статті 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», у період дії воєнного стану не можуть бути припинені повноваження Президента України, Верховної Ради України [2]. Питання законодавчої та практичної можливості проведення виборів залишається дискусійним. На нашу думку, проведення виборів в умовах війни видається не лише такими, що суперечать законодавству, а також є нерациональною тратою коштів, які необхідні для витрат на оборону.

Актуальність питання проведення референдумів на території України сьогодні піднімається як на національному рівні, так і міжнародному. Водночас, відповідно до частини першої статті 21 Закону України «Про всеукраїнський референдум», у разі введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або окремих її місцевостях призначення та проведення всеукраїнського референдуму забороняється [3].

Загалом базовою нормативною основою обмеження політичних прав громадян під час дії правового режиму воєнного стану є Конституція України, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» та Указ Президента України про введення воєнного стану.

Отже, обмеження політичних прав осіб в умовах воєнного стану є розумною та обґрунтованою мірою з боку держави задля забезпечення правомірної поведінки громадян. Україна вперше зіштовхнулася з обмеженням прав і свобод громадян в умовах даного правового режиму. Ця політика держави є вимушеною мірою з метою запобігання свавілля та забезпечення безпеки.

Список використаних джерел

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 26.10.2023).

2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 26.10.2023).

3. Фокіна А. (2022). До питання обмеження політичних прав і свобод громадян в Україні в умовах воєнного стану. *Law. State. Technology*, 1, С. 25–33.

**Катерина ДУЗЯК,
Катерина ЛЮБАС**

(Державний податковий університет)

ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Україна стикнулася зі збройною агресією з боку рф, що супроводжується жорстокими та смертельними насильством, побиттями та сексуальними нападами на мирне населення, руйнуванням цивільної інфраструктури, викраденням представників місцевого самоврядування, активістів, волонтерів та інших подібними злочинами. Усі ці події відносяться до категорії воєнних злочинів, які не підлягають строкам давності та передбачають кримінальну відповідальність на національному та міжнародному рівнях. Саме з оглядом на це, в умовах воєнного стану можуть виникати труднощі з дотриманням процесуальних порядків збирання та оцінки доказів, що порушує принципи справедливості та правової держави.

Можна з упевненістю стверджувати, що у розрізі збирання доказів під час кримінального провадження в умовах воєнного стану правоохоронні органи стикаються із значними проблемними аспектами, що у свою чергу вимагає особливої уваги та обачності з боку працівників правоохоронних органів та судової системи.

У розрізі нашого дослідження варто звернути увагу на думку Д. О. Лященко та О. І. Агаркової, які слушно наголошують, що «кримінальне провадження в умовах воєнного стану є досить складним завданням для підрозділів досудового розслідування» [1, с. 134]. З оглядом на це, автори виокремили основні проблеми, які можуть виникнути при зборі доказів в таких умовах, зокрема: незручність збору доказів через відсутність стандартних процедур і обмеження вільного руху людей і транспорту; нездатність зібрати докази на місці події через небезпеку для учасників процесу і ризиків їх загибелі; невідповідність стандартів збору доказів через недостатню кваліфікацію учасників; несприятливі умови для доведення вини підозрюваного; неможливість використовувати стандартні

методи збору доказів, такі як дактилоскопія, зразки ДНК та інші; відсутність свідків або їх небезпека; надзвичайна ситуація, коли необхідно швидко реагувати на вчинене кримінальне правопорушення [1, с. 134].

Цілком слушною думкою є висловлювання А. В. Пономарьова, що «однією з особливостей збирання доказів під час кримінального провадження в умовах воєнного стану є відсутність реальної можливості проведення першочергової слідчої (розшукової) дії – огляду місця події на тимчасово окупованій території» [2, с. 119].

Необхідно погодитись з думкою О. В. Фесенко, який зазначає про те, що у випадку, коли кримінальне правопорушення вчинено на тимчасово окупованій території, джерелами доказів можуть бути: допити свідків та потерпілих; відомості, отримані за результатами проведення негласних слідчих (розшукових) дій, у тому числі за результатами зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж та з електронних інформаційних систем; відомості, отримані із засобів масової інформації та із всесвітньої мережі Інтернет; висновки судово-медичних експертиз та інших судових експертиз, що призначаються залежно від вчиненого кримінального правопорушення та заподіяної шкоди [3, с. 123]. Дійсно, отримання доказів з інших джерел малоімовірне, оскільки кримінальне правопорушення вчинено на окупованій території, де неможливо провести інші гласні та негласні слідчі (розшукові) дії.

Варто наголосити, що для збору доказів під час кримінального провадження в умовах воєнного стану необхідно залучати кваліфікованих фахівців та забезпечувати їхню безпеку [4, с. 5]. Також можна використовувати спеціальні методи збору доказів, які відповідають умовам воєнного стану. Наприклад, відеозаписи, фото- та звукозаписи, дослідження документів, що зберігаються у місцевих органах влади та інші. Такі докази можуть бути корисними під час кримінального провадження та використовуватися в якості доказової бази у судовому процесі.

Отже, в умовах воєнного стану працівники правоохоронного сектору стикаються з рядом особливостей у збиранні доказів. Процес збирання доказів вимагає високого професіоналізму, обережності та дотримання прав людини, навіть в умовах

воєнного стану. Важливо забезпечити прозорість та справедливість у кримінальному провадженні, забезпечуючи захист прав підозрюваних та обвинувачених. Однак важливо враховувати, що умови воєнного стану можуть обмежувати доступ до деяких регіонів або виділяти окремі території під контроль правопорушників. Тому важливо розвивати стратегії та методи збирання доказів, які враховують особливості воєнного часу та забезпечують ефективне розслідування злочинів.

Список використаних джерел

1. Лященко Д. О., Агаркова О. І. Проблемні питання збирання доказів під час кримінального провадження в умовах воєнного стану. *Актуальні питання діяльності підрозділів кримінальної поліції*. Кропивницький. 2023. С. 134–136.
2. Пономаренко А. В. Особливості збирання доказів у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану. *Актуальність та особливості наукових досліджень в умовах воєнного стану*. Київ, 2022. С. 118–121.
3. Фесенко О. В. Особливості процесуального доказування у кримінальних провадженнях про злочини, вчинені на тимчасово окупованих територіях. Особливості процесуального доказування у кримінальних провадженнях про злочини, вчинені на тимчасово окупованих територіях. Київ : Національна академія прокуратури України, 2016. С. 122–125.
4. Гловюк І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану. *Науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України*. Видання 2. Дніпро–Львів–Одеса–Харків, 2022. 58 с.

Анна ДУРМАНОВА
(Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького)

РОЛЬ СІМ'Ї У ФОРМУВАННІ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ДИТИНИ

Звернення до історичного минулого, народних звичаїв диктує й нинішня етнонаціональна ситуація, котра характеризується зростанням національної самосвідомості населення, підвищенням інтересу до витоків традиційної культури, етнічної історії тощо.

Особливістю сімейного виховання як складової соціалізації дитини, переконана Т. Кравченко, є «деяка його самостійність. У сім'ї дитина отримує не лише уроки «абстрактної соціальності», а й залучається до тих соціальних відносин, які формують зміст її внутрішньої культури, сприяють соціальному становленню. При цьому преференції сім'ї, замученість її членів до суспільного життя, міра морально-емоційного забарвлення можуть сприяти як цілеспрямованій, так і стихійній соціалізації, підтримувати позитивну спрямованість цього процесу чи, навпаки, спричинювати його деструкцію» [1, с. 166].

Певна нація є органічною частиною всього розмаїття народів, які населяють планету. Кінець ХХ – початок ХХІ ст. характеризується бурхливим розвитком міжнародних зв'язків і відносин. Тому освіта, уся система виховання «повинна готувати людину, органічно адаптовану до життя у світі багатоманітних зв'язків, від контактів з найближчим оточенням до глобальних. Треба навчити молоде покоління культури плюралізму думок. Виховання дитини має будуватися в такий спосіб, щоб вона відчувала себе і патріотом своєї Батьківщини, і громадянином світу.

Спільна праця згуртовує сім'ю, розвиває почуття відповідальності, самостійності, формує активне громадянське ставлення до навколишнього довкілля. Також це буде знаком вшанування пам'яті героїв Другої світової війни. У той же час це сприятиме охороні навколишнього середовища рідного краю.

Відомо, для того щоб виховати патріотичні почуття у дітей, необхідно самим їх мати. «Почуття являють собою

організовану систему емоційних переживань. Вони є важливою одиницею морально-духовного розвитку людини, її особистісними якостями» [2]. На підставі зазначеного можна виокремити таку властивість почуттів, як міцність. До того ж почуття відображають соціальну суть людини й можуть досягати великого ступеня узагальненості: почуття любові до Батьківщини, любові до рідної домівки, любові до матері, ненависті до ворога тощо.

Почуття патріотизму багатогранне за своєю структурою і змістом. До нього належать: відповідальність, бажання зберегти і примножити багатства своєї Вітчизни, працювати для покращення життя суспільства, родини, почуття захоплення красою природи, архітектури, народної творчості, гордість за людей, які створили цю красу. Підґрунтям формування почуття патріотизму є систематична робота з патріотичного виховання. Тому велику роль у сімейному патріотичному вихованні відіграє рівень патріотичних почуттів батьків. Це спричиняє особливу значимість безперервності процесу патріотичного виховання в родині від одного покоління до іншого. З раннього дитинства хто, як не батьки, як не бабусі з дідусями привчають дитину любити книгу, слово, пісню, рідну мову. Рідна (материнська) мова є «могутнім репрезентантом народної педагогіки». Втрата рідної мови призводить до трагедії того народу, якому вона належить. І. Огієнко рідну мову визначає як душу народу та як його живе серце: «...гине чи занепадає мова – гине і занепадає народ».

З молоком матері дитина має увібрати в себе незаперечну істину, яку висловив свого часу український поет Василь Симоненко:

*Можна все на світі вибирати, сину, –
Вибрати не можна тільки Батьківщину.*

Глибокі почуття патріотизму – це «та непомітна, але міцна пуповина, яка утримує особистість у колі морально-духовної святості, спонукає до високих духовних діянь – від любові до Мами і Тата до уболівання за свою країну» [3, с. 181].

Висновок. Отже, проведене дослідження переконує, що сім'я має вирішальний вплив на патріотичне виховання підростаючого покоління. Виховання патріотичної свідомості, почуттів і переконань неможливо відокремити від цілісного

процесу формування особистості. Зважаючи на вищесказане, вважаємо, що основними засобами сімейного патріотичного виховання є: особистий приклад, батьківський авторитет, духовний і моральний клімат сім'ї, виховні традиції, праця, сімейні звичаї, свята, національна символіка, історія рідного краю, рідна мова, родовід.

Список використаних джерел

1. Кравченко Т. В. Національна самосвідомість як складова соціалізації особистості. *Рідна школа*. 2008. № 1. С. 164–181.
2. Мірошніченко В. І. Роль сім'ї в патріотичному вихованні учнівської молоді. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : педагогічні науки*. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2018. № 4(15). С. 260–273.
3. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка родинного виховання : навч. посібник. К. : Знання, 2006. 324 с.

ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ СЕРЕД МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

Реформування освітньої галузі та відповідні її трансформації обумовлюють необхідність забезпечення неухильного дотримання етичних принципів всією освітньо-науковою спільнотою, як основи довіри, справедливості, відповідальності, чесності та поваги один до одного.

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

На сьогоднішній день питання у сфері забезпечення академічної доброчесності достатнім чином врегульовано на законодавчому рівні. Зокрема, їх вирішення ґрунтується на нормах Конституції України і складається із Законів України: «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про наукові парки») та інших актів законодавства.

Доцільно наголосити, що академічна доброчесність є важливим фактором успішності закладів вищої освіти, їх науково-педагогічних працівників, а також студентів, курсантів і згодом – випускників. На ній базується довіра колег, роботодавців, замовників освітніх і наукових послуг, грантодавців, інших партнерів, необхідна для належного ресурсного забезпечення якісної вищої освіти і наукових досліджень. Наявність ресурсів дає змогу залучати кращих студентів, викладачів і науковців, які формують репутацію університету, брати участь у цікавих і престижних освітніх, наукових та інших проєктах, отримувати важливі для науки і практики результати досліджень. Таким чином, формується позитивний зворотний зв'язок, який посилює репутацію університету, його працівників і студентів

та сприяє стійкому розвитку і конкурентоспроможності університету [2, с. 205].

Дотримання основних принципів академічної доброчесності гарантує якісне формування науковця, як цілісної особистості, й допомагає йому уникнути проблем, пов'язаних з плагіатом, або іншими аспектами, що виходять з поняття академічної недоброчесності, випадки якої, нажаль, нерідко зустрічаються у повсякденному житті. Ми зіштовхуємось із ними починаючи зі списування в школі, і закінчуючи «купівлею» контрольних, курсових проектів, дипломів, магістерських робіт в університеті.

Основними причинами цього явища, як показують результати опитувань, проведених серед студентів, є: нецікавий матеріал або предмет загалом, суміщення роботи з навчанням, великий обсяг навчальної програми, проблеми з розумінням навчального матеріалу, обмаль часу на підготовку, занадто складні завдання, завищені вимоги викладачів, проблеми з розподілом часу, власну ліню та інші чинники [3, с. 276].

Як справедливо зазначає Людмила Демидчук, плагіат знецінює роль наукових публікацій, ускладнює пошук і знаходження реально цінних джерел інформації, порушує етичні норми наукової діяльності та наукової комунікації, а також правові норми інтелектуальної власності. Ситуація, що склалася з плагіатом, диктує необхідність більш активної пропаганди норм наукової етики в процесі підготовки учнів, студентів, магістрів, аспірантів та й загалом всієї наукової спільноти [4, с. 226].

Починати потрібно з себе... Я, як курсант Харківського національного університету внутрішніх справ, дотримуюсь основних норм Положення про академічну доброчесність у Харківському національному університеті внутрішніх справ, яким закріплено правила професійного спілкування та поведінки між учасниками освітнього процесу стосовно питань академічної доброчесності.

У більшості університетів України діють розроблені та затверджені документи, якими регламентується політика академічної доброчесності саме в їх навчальному закладі: Положення про академічну доброчесність, Кодекси Честі, етичні Кодекси, Кодекси доброчесності і т.п., і якщо кожен із учасників

освітнього процесу буде їх дотримуватись – це вже стане впевненим кроком до гармонійного розвитку студентів, як висококваліфікованих фахівців у майбутньому.

Підсумовуючи, слід зазначити, що виключної важливості набуває законодавче врегулювання відповідних процесів, пов'язаних із дотриманням академічної доброчесності. Необхідним є подальше забезпечення активності як представників освіти і науки, так і громадських діячів, організацій, представників засобів масової інформації у висвітленні та популяризації інформації про суть та значимість академічної доброчесності у науковому середовищі. Адже етичне врегулювання діяльності академічного середовища являється фундаментом для сталого розвитку всієї освітньої галузі.

Список використаних джерел

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 20.10.2023 р.).

2. Казначеева Д. В. Академічна доброчесність як фактор забезпечення якості вищої освіти Харківського національного університету внутрішніх справ : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Харківський національний університет внутрішніх справ: 25 років досвіду та погляд у майбутнє (1994–2019 рр.)». (м. Харків, 22 листоп. 2019 р.). Харків, 2019. С. 204–207.

3. Варава І. Причини існування академічної недоброчесності студентства в сучасному освітньо-науковому просторі та шляхи її подолання. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 33. Т. 1 2020. С. 273–278.

4. Демидчук Л. Причини та прояв дій з академічної недоброчесності в закладах освіти. *Підприємництво та логістика в умовах сучасних викликів* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 26–28 трав. 2022 р.). Тернопіль : ЗУНУ, 2022. С. 225–229.

ВЕКТОРИ КІБЕРАТАК ТА МЕТОДИ ЗАХИСТУ ВІД НИХ

Кіберзлочинність є серйозною загрозою для суспільства в сучасному світі. Вона може призвести до витоку інформації, фінансових втрат, порушення роботи критичної інфраструктури та навіть дестабілізації суспільства. Фахівцям органів протидії кіберзлочинності вкрай важливо бути в курсі останніх подій у галузі аналізу кіберданих, оскільки технології постійно розвиваються та з'являються нові інструменти, а для ефективного захисту від кібератак необхідно розуміти принцип їх роботи. Саме тому ця тема є актуальною для вивчення як спеціалістами, так і звичайними громадянами, адже кожен може стати жертвою кіберзлочину. Згідно Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» (ст. 1.4), «кібератака – це спрямовані (навмисні) дії в кіберпросторі, які здійснюються за допомогою засобів електронних комунікацій та спрямовані на досягнення однієї або сукупності таких цілей: порушення конфіденційності, цілісності, доступності електронних інформаційних ресурсів, отримання несанкціонованого доступу до таких ресурсів; порушення безпеки, сталого, надійного та штатного режиму функціонування комунікаційних та/або технологічних систем тощо» [1].

Аналіз публікацій, що досліджували кібератаки, їх походження та спрямування, допоміг узагальнити та доповнити класифікацію векторів кібератак:

– фішинг – вид атаки, при якому шахраї виманюють цінну конфіденційну інформацію жертви, видаючи себе за надійне джерело;

– реклама – вектор, загалом напрямлений на все населення землі, який полягає у так званому «зомбуванні людей», що дозволяє організатору отримувати не тільки потрібні дані, а й певну підвладність жертви, відповідно і всі витікаючі з цього складові, завдяки чому отримує можливість вилучити фінансову вигоду, дестабілізувати суспільство тощо;

– спам – «закидування» жертви певними повідомленнями у великій кількості, які також спрямовані на захоплення свідомості чи заманювання особи у «пастку»;

– спливаючі вікна – вид кібератаки, який має вплив на рівні підсвідомості, завдяки чому діє максимально непомітно для жертви. Під час її здійснення використовується проектування потрібної інформації безпосередньо в мозок цілі, шляхом так званих «pop-up» (спливаюче вікно);

– віруси та вірусні програми – зловмисна програма, сайт чи лист, який «заражає» систему потерпілого, як слідство – отримує повний доступ не тільки до одного пристрою особи, а і до всіх інших пов'язаних між собою спільним обліковим записом або локальною мережею, відповідно зловмисник може контролювати певні дії особи та маніпулювати отриманою інформацією будь-яким чином.

– «людина посередині» – відбувається шляхом перехоплення електронних повідомлень зловмисником, наприклад підроблена точка доступу WI-FI, яка повністю виконує функції справжньої, але в той же час краде всю особисту інформацію жертви [2–3].

Дослідивши ряд кібератак, які мали місце в сучасному суспільстві, зокрема, «Крадіжка в розмірі 618 млн. доларів США з використанням Ronin Network», «Витік даних Міжнародного комітету Червоного Хреста», «Витік даних в Uber», «Титановий дощ», «ShadyRAT» та інші, можна стверджувати, що протидіяти кіберзлочинам досить не легко. Сучасний кіберпростір не стоїть на місці та безперервно розвивається, слідством чого є постійне ускладнення боротьби з кібератаками [4–5]. До основних труднощів слід віднести: розробку новітніх методів атак; працю в іноземних юрисдикціях, у яких закони про кібербезпеку більш «слабкі»; використання векторів атаки, що наближують шанси виявлення злочинця до критично мінімальних.

Спираючись на отриману інформацію, вважаємо, що найефективнішими є такі методи захисту від кібератак як:

- надійне шифрування особистих даних;
- використання та регулярне оновлення антивірусних програм, наприклад, «Avast», «ClamWin», «Microsoft Security Essentials»;

- використання Firewall;
- використання виключно найновішої версії ПО;
- використання тільки офіційних інтернет ресурсів, сайтів та програм;
- співпраця з правоохоронними органами.

Отже, в ході дослідження мною було розібрано основні типи векторів кібератак та запропоновано декілька методів захисту від них, які, на мою думку, є простими і досить ефективними для якісного захисту та регулярного використання. Кіберзлочинність є суттєвою проблемою сучасності, яка потребує особливого підходу, задля ефективного захисту від неї. Першою і найголовнішою складовою цього підходу є початок забезпечення власної безпеки шляхом самовдосконалення у світі кіберпростору, а другою – співпраця з правоохоронними органами України.

Список використаних джерел

1. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України 2163-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 45, ст. 403. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>
2. Найпопулярніші види кібератак у 2021 році. SPILNO. URL: <https://spilno.org/news/naipopolyarnishi-vydy-kiberatak-u-2021-rotsi>
3. Як ведуться сучасні кібервійни. Попередній аналіз. *Український тиждень*. URL: <https://tyzhden.ua/iak-vedutsia-suchasni-kibervijny-poperednij-analiz/>
4. Найбільші кібератаки 2022: під прицілом – енергетика, держустанови та корпорації. УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/techno/kiberataki-novini-pid-pricilom-energetika-derzhustanovi-ta-korporaciji-12092049.html>
5. Топ-10 найбільших кібератак десятиріччя. *Український тиждень*. URL: <https://tyzhden.ua/top-10-najbilshykh-kiberatak-desiatyrichchia/>

ДЕЗІНФОРМАЦІЯ В ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: МЕТОДИ ВИЯВЛЕННЯ ТА НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ

Цифровий простір – це віртуальне середовище в Інтернеті, де відбувається обмін інформацією, спілкування та взаємодія через різні онлайн-платформи і ресурси. На даний час, комунікація в глобальній павутині є також засобом впливу та маніпуляцією. Україна, що стоїть на передовій боротьби проти дезінформації, особливо відчуває цей вплив. *Метою* цієї тези є дослідження методів виявлення та нейтралізації дезінформації в цифровому просторі в контексті України.

За інформацією, яку надає Центр Протидії Дезінформації ЗМІ російської федерації неодноразово намагаються вплинути на громадян України, шляхом надання фейкової інформації та вигородити свої незаконні акти. Глобальним прикладом дезінформації є ряд джерел, в яких описуються напади рф на територію України, де ініціаторами смертей є конкретно Збройні Сили України (далі ЗСУ). Російські ЗМІ намагаються виправдати власні терористичні акти, шляхом надання недостовірної інформації, в якій нібито ЗСУ навмисно обстрілюють свою територію, займають будинки громадян України в своїх корисних цілях. У **відповідь**, керівництво України завжди пояснюють кожен крок ЗСУ фактами, при яких ця чи інша подія не могла б відбутися [1].

Виходячи з вищеперерахованих даних, російська пропаганда навмисно перекладає відповідальність задля налаштування громадян проти ЗСУ та поширення паніки серед цивільних осіб.

Важливим завданням є забезпечення точності та достовірності інформації, особливо в контексті воєнного конфлікту між Україною та рф. Базується це на комплексному підході до обробки та аналізу інформаційних потоків.

Аналіз джерел, де основна ідея методу полягає в систематичному вивченні джерел інформації з метою визначення

їхньої надійності та об'єктивності. В Україні це особливо актуально, оскільки країна є мішенню численних кампаній дезінформації, часто з орієнтацією на конфлікт на Сході. Аналіз може включати перевірку фактів, вивчення історії публікацій джерела, його власників та фінансування.

Big Data та AI, в якому розвитком технологій, зокрема великих даних та штучного інтелекту, з'явилася можливість автоматизованого аналізу інформаційних потоків. Спеціалізовані алгоритми можуть шукати шаблони, аномалії або незвичні тренди в соціальних мережах, новинах, блогах тощо. В Україні це може бути використано для виявлення та відслідковування кампаній дезінформації, спрямованих на піддрив стабільності або дискредитацію ЗСУ.

Громадський моніторинг, насамперед, включає активне залучення громадян до процесу виявлення фейкових новин та дезінформації. В Україні це може включати в себе такі ініціативи як громадські спостерігачі, волонтери, журналісти, а також спеціалізовані платформи для колективного виявлення та маркування дезінформації. Це допоможе не лише збільшити обсяги виявленої дезінформації, але й підвищити рівень медіаграмотності серед населення [2].

Після роз'яснення етапів, в яких громадяни України розуміють порядок дій, щоб не стати жертвою дезінформації, потрібно передати ці знання на план боротьби із дезінформацією. Цей порядок включає в себе ряд взаємодоповнюючих методів, від освітніх програм до законодавчих ініціатив і створення авторитетних медіа-платформ.

Однією з ключових стратегій протидії дезінформації є масове просвітництво з питань медіаграмотності. В рамках цієї ініціативи можуть проводитися тренінги, воркшопи, та освітні курси, які навчають людей розпізнавати фейкові новини, маніпулятивні заголовки, та інші форми дезінформації [3].

Щоб більше контролювати простір дезінформації, держава може вжити законодавчих заходів. Це може включати в себе введення штрафів, адміністративних або навіть кримінальних санкцій для осіб чи організацій, що займаються систематичним розповсюдженням дезінформації. У Україні такі механізми потребують особливої уваги, враховуючи їх можливий вплив на національну безпеку.

Створення авторитетних і незалежних медіа-платформ може слугувати суттєвою протипагою в екосистемі дезінформації. Ці платформи можуть пропонувати альтернативний, об'єктивний погляд на події, що відбуваються, тим самим зменшуючи ризик маніпуляції громадською думкою. В Україні це може включати в себе також спеціалізовані портали та платформи, які фокусуються на воєнних злочинах, гуманітарних питаннях, та ін.

Отже, боротьба з дезінформацією в Україні потребує комплексного підходу, який включає як технологічні, так і соціальні методи виявлення та нейтралізації. Важливо розуміти, що дезінформація є не лише засобом психологічної війни, але й загрозою національній безпеці країни.

Список використаних джерел

1. Огляд провокацій та дезінформації рф. (30.08.2023) Частина 1. URL: <https://voxukraine.org/oglyad-provokatsij-ta-dezinformatsiyi-rf> (дата звернення: 20.09.2023).
2. Artificial Intelligence in Automated Detection of Disinformation: A Thematic Analysis. (03.06.2023). URL: <https://www.mdpi.com/2673-5172/4/2/43> (дата звернення: 20.09.2023).
3. Tactics of Disinformation – CISA. URL: https://www.cisa.gov/sites/default/files/publications/tactics-of-disinformation_508.pdf (2020) (дата звернення: 21.09.2023).

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВЧОГО ЕТАПУ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВТЯГНЕННЯ ОСОБИ У ЗАНЯТТЯ ПРОСТИТУЦІЄЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Втягнення особи у заняття проституцією є серйозним порушенням закону, що вимагає компетентного та відповідального підходу під час його розслідування. Один з ключових етапів вказаного процесу – це проведення пред'явлення для впізнання, яке має велике значення для подальшого етапу кримінального провадження. В умовах військового стану процес проведення окремих слідчих (розшукових) дій потребує особливо ретельної підготовки.

Ми погоджуємося з твердженням М. М. Єфімова, який сформулював пред'явлення для впізнання як слідчу (розшукову) дію, що має на меті встановити тотожність, подібність або відмінність між пред'явленими для впізнання об'єктами та образами, які збереглися у пам'яті впізнаючої особи. Автор наголошує на тому, що вказана процедура використовується в різних сферах, включаючи правоохоронну діяльність та судову практику [4, с. 186].

Як вірно зазначає В. О. Лазарєв, під час вчинення втягнення особи в заняття проституцією завжди є певна кількість потерпілих та свідків. З огляду на зазначене, дослідник зробив висновок, що правильна організація і тактика проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії збільшить ймовірність швидкого розслідування вказаного протиправного діяння по «гарячих слідах» [, с. 255].

Головною метою досліджуваної процесуальної дії є визначення, чи може впізнаюча особа ідентифікувати певний об'єкт (наприклад, особу, предмет або місце) на основі свого попереднього досвіду або свідчень. Зазвичай пред'явлення для впізнання, про що говорять окремі вчені-криміналісти, проводиться шляхом показу певних об'єктів або фотографій впізнаючій особі. Науковці акцентують увагу на тому, що важливо

забезпечити правильність та об'єктивність процедури, уникнувши будь-якого тиску чи впливу на впізнаючу особу. Крім того автори зазначають, що учасниками визначеної слідчої (розшукової) дії є впізнаюча особа (свідок або потерпілий) і особа, яка здійснює пред'явлення, зазвичай слідчий чи детектив [5, с. 180].

Попередній допит особи, яка буде впізнавати, дійсно є одним із ключових елементів підготовчого етапу пред'явлення для впізнання. Серед основних аспектів, що характеризують важливість вказаного заходу, окрема група науковців, виокремлює наступні: «Під час попереднього допиту слідчий повинен підготувати впізнаючу особу до процедури пред'явлення. Це включає пояснення процедури, наголошення на важливості чесності та точності ідентифікації, а також надання відповідей на питання та врахування її стану психологічного комфорту... Під час попереднього допиту важливо уникнути будь-якого нав'язливого чи впливового підходу до впізнаючої особи, оскільки це може спричинити недостовірні результати під час пред'явлення» [1, с. 65].

Серед інших аспектів, які характеризують важливість проведення попереднього допиту, К. В. Гриненко вказала ймовірність зменшення помилок. Також авторка зауважила, що попередній допит може допомогти зменшити можливість помилок або непорозумінь під час самого пред'явлення, оскільки впізнаюча особа буде краще підготовлена та розумітиме очікування і процедуру [2, с. 157]. Усі ці аспекти підкреслюють важливість попереднього допиту як ефективного інструмента для забезпечення надійності та об'єктивності процесу пред'явлення для впізнання.

Ще одним важливим заходом підготовчого етапу до вказаної процесуальної дії є визначення місця, часу та способу її проведення. З приводу зазначених заходів ми підтримуємо думку М. М. Єфімова та В. О. Лазарева, що вони повинні бути направлені на те, щоб впізнання проводилося за часом, якомога ближчим до моменту сприйняття злочинної події [3, с. 164].

Підводячи підсумок, слід зазначити, що пред'явлення для впізнання є складною процесуальною дією, яка потребує ретельної підготовки. Проведення досліджуваної слідчої (розшукової) дії є невід'ємною частиною розслідування

втягнення особи у заняття проституцією. В той же час, загалом, підготовчий етап пред'явлення для впізнання, а також його правильна організація та врахування психологічних, соціокультурних аспектів є важливими чинниками для досягнення точних результатів. Врахування цих аспектів є необхідним у практиці кожного правоохоронного органу, особливо в умовах військового стану.

Список використаних джерел

1. Гловюк І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Затур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану : науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Видання 2. Електронне видання. Дніпро-Львів-Одеса-Харків, 2022. Станом на 03 травня 2022. 80 с.

2. Гриненко К. В. Організаційно-тактичні засади пред'явлення особи для впізнання за зовнішніми ознаками. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 1. С. 155–159.

3. Єфімов М. М., Лазарев В. О. Теоретичні засади методики розслідування втягнення неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства : монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 232 с.

4. Єфімов М. М. Підготовчий етап пред'явлення особи для впізнання під час розслідування злочинів проти моральності. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право*. 2017. № 1–2. С. 186–189.

5. Єфімов М. М., Пиріг І. В. Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень : підруч. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2022. 271 с.

6. Лазарев В. О. Організація і тактика проведення пред'явлення для впізнання при розслідуванні втягнення неповнолітнього в заняття проституцією та сутенерство. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Випуск 2. Том 3. С. 255–259.

ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Військові конфлікти завжди породжують проблеми, які вимагають детального аналізу з точки зору правових норм та забезпечення правопорядку. Сучасний світ стикається з новими викликами, що включають в себе збройні конфлікти, тероризм і гібридну війну, і ці явища ставлять під загрозу не лише безпеку та стабільність держав, але й права та свободи громадян. З початком повномасштабного вторгнення в Україну було введено воєнний стан, який створює умови для різноманітних правопорушень, включаючи злочини як військових, так і цивільних осіб. Залежно від конкретних обставин та масштабів конфлікту, військове право може бути пріоритетним перед цивільним правом, і це ускладнює забезпечення правопорядку.

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності... [2]

Воєнні конфлікти можуть впливати на країну як на внутрішньодержавному або на міждержавному рівні. Війни впливають на соціально-економічні та злочинну діяльність у суспільстві України, змінюють моральні цінності та знижує життя населення країни [3].

Кримінальні правопорушення у воєнний стан обтяжуються і класифікуються згідно до статті 67, частини 11 «вчинення злочину з використанням умов воєнного або надзвичайного стану, інших надзвичайних подій» [5].

Наприклад:

– Стаття 185 частина 4. «Крадіжка, вчинена у великих розмірах чи в умовах воєнного або надзвичайного стану, – карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років» [5].

– Стаття 189 частина 4. «Вимагання, що завдало майнової шкоди в особливо великих розмірах, або вчинене організованою групою чи в умовах воєнного або надзвичайного

стану, або поєднане із заподіянням тяжкого тілесного ушкодження, – карається позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років з конфіскацією майна.»[5].

Таких прикладів є безліч у Кримінальному кодексі України, який встановлює особливі види кримінальних покарань за такі та схожі діяння.

Здійснивши аналіз наукової літератури та інформації у друкованих засобах масової інформації, Інтернету, виокремлюємо фактори, які перешкоджають ефективному здійсненню протидії злочинності в умовах воєнного стану. Основними серед них є:

- надмірна навантаженість на органи правопорядку;
- збільшення кількості неправдивої інформації в інтернеті, яка дезорієнтує;
- діяльність влади, адже, в умовах воєнного стану, нерально дотримуватися повною мірою демократичного політичного режиму;
- понаднормовий робочий графік державних посадовців 60 годин на тиждень згідно до статті 6 закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [4], який втомлює посадовців, бо потреби людини, ніхто не відміняв;
- хибні телефонні виклики.

Вирішити ці та інші проблеми можна за допомогою ряду заходів, а саме:

1. Удосконалення національної законодавчої бази, що відповідатиме стандартам міжнародного гуманітарного права.

2. Створення необхідних ресурсів спеціалізованої підготовки та координації між правоохоронними та судовими органами.

3. Розвиток системи моніторингу, реагування на порушення та забезпечення доступу до правового захисту для всіх осіб, включаючи внутрішньо переміщених, військовополонених та тих, хто притягнутий до відповідальності зі сторони недобросовісних посадових осіб.

4. Розвиток гуманітарних програм, спрямованих на соціальну та економічну підтримку населення в умовах війни.

5. Посилення міжнародної співпраці.

6. Забезпечення інформаційної безпеки, створення цілісної системи законодавства з питань розвитку інформаційного суспільства.

Отже, варто зазначити, що воєнний стан створює серйозні правові та соціальні виклики для країни. Такими викликами є: конфлікти, тероризм, гібридна війна та інші аспекти, які розхитують безпеку та стабільність держави, а також права та свободи громадян. Кримінальне правопорушення під час воєнного стану є особливо тяжким і піддається спеціальній класифікації та покаранню. Для того щоб протидія злочинності в умовах воєнного стану була ефективною, необхідно удосконалити законодавчу базу, проводити превентивні заходи, налагоджувати співпрацю між органами, які забезпечують правопорядок, взаємодіяти з громадськістю на засадах партнерства.

Список використаних джерел

1. Протидія злочинності в умовах воєнного стану: теоретико-правові проблеми. URL: http://piv.nuoua.od.ua/v3_2022/16.pdf (дата звернення: 10.10.2023)

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII (дата оновлення: 20.08.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 10.10.2023)

3. Кримінальна відповідальність за встановлення або поширення злочинного впливу в Україні в умовах воєнного стану. URL: http://lsej.org.ua/6_2022/81.pdf

4. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. №2136-IX (дата оновлення: 19.07.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 13.10.2023).

5. Кримінальний кодекс України: від 05.04.2001 р. № 2341-III (дата оновлення: 05.10.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n302> (дата звернення: 13.10.2023).

Жасміна ЗАВОРОТНА
*(Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького)*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПРИКОРДОННИКІВ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Унаслідок узагальнення поглядів науковців [1–3] зроблено висновок, що під поняттям «педагогічні умови формування української ідентичності прикордонників в системі соціально-гуманітарного забезпечення» слід розуміти спеціально створені обставини, свідомі зміни перебігу процесу підготовки персоналу та його соціально-гуманітарного забезпечення у вигляді комплексу цілеспрямованих психолого-педагогічних заходів впливу на особистість військовослужбовця з метою формування у нього української ідентичності шляхом оволодіння знаннями про українську ідентичність, усвідомлення їх ролі в майбутній професійній діяльності, набуття умінь використання їх у повсякденній діяльності, здатності до удосконалення цих знань та умінь.

Організаційно-педагогічними умовами формування української ідентичності прикордонників в системі соціально-гуманітарного забезпечення визначено такі: дотримання спадкоємності поколінь і розвиток нових українських та військових традицій; спрямування змісту соціально-гуманітарного забезпечення на поглиблення обізнаності військовослужбовців щодо української ідентичності; активізація самостійного вивчення прикордонниками національно-культурної спадщини українського народу; підготовка керівників підрозділів до організації та керівництва процесом формування української ідентичності прикордонників в системі соціально-гуманітарного забезпечення.

Для перевірки дієвості запропонованих організаційно-педагогічних умов необхідним є послідовне здійснення організаційно-педагогічних заходів, спрямованих на формування української ідентичності прикордонників в системі соціально-гуманітарного забезпечення.

Заходи, що проводились для реалізації кожної із визначених організаційно-педагогічних умов, передбачали:

1) облаштування кімнат історії інформаційними стендами (українська ідентичність, українські та військові традиції, рідна мова – мова твого життя, спогади прикордонників тощо), інформаційних дошок та порталів (інформування);

– доведення позитивних прикладів та негативних виявів; цільова робота); розроблення Програми військово-краєзнавчої роботи (здійснення краєзнавчих подорожей);

– практичні дії керівників підрозділів щодо подолання кризи лінгвокультурного стану прикордонників (обговорення сучасних українських літературних творів про війну, читання напам'ять міліарних віршів сучасних українських авторів);

2) військово-педагогічні інновації в системі соціально-гуманітарного забезпечення, спрямовані на поглиблення обізнаності військовослужбовців щодо української ідентичності, а саме:

– проведення круглого столу «Формування української ідентичності військовослужбовців в системі соціально-гуманітарного забезпечення»;

– виявлення та використання психолого-педагогічних можливостей роботи з місцевим населенням щодо формування української ідентичності прикордонників (проведення занять мужності, вечорів-спогадів з учасниками російсько-української війни);

3) активізацію самостійного вивчення прикордонниками національно-культурної спадщини українського народу, українських та військових традицій завдяки їх участі у роботі «Клубу прикордонної звитяги». У межах клубної діяльності військовослужбовці працювали над проектами «Війна та мир очима очевидців» (збір інформації від очевидців видатних подій), «Витоки української ідентичності» (ознайомлення з історичними фактами, видатними подіями);

– складання індивідуального плану формування української ідентичності кожним військовослужбовцем (самостійне ознайомлення з військовими та прикордонними традиціями, ознайомлення з творами української сучасної військово-патріотичної літератури);

– виконання пісень на військово-патріотичну тематику.

4) проведення з керівниками структурних підрозділів в межах заходів професійної підготовки інструкторсько-методичних занять («Українська ідентичність: від витоків до сучасності»), семінарів-практикумів, проблемних семінарів (у тому числі дистанційних), науково-теоретичних конференцій та тренінгів «Прикордонник – професіонал, патріот та громадянин».

Після проведених заходів було проведено повторне дослідження (анкетування, опитування, співбесіди) з метою виявлення рівнів сформованості української ідентичності за розробленими критеріями персоналу різних категорій. Результати порівнювались з результатами попереднього опитування. Отримані за результатами експериментальної роботи дані та їх порівняння свідчать про ефективність організаційно-педагогічних умов формування української ідентичності в системі соціально-гуманітарного забезпечення.

Список використаних джерел

1. Військове виховання: історія, теорія та методика : навч. посібник ; за ред. В. В. Ягупова. Київ : «Graphic&Design», 2002. 560 с.
2. Райко В. В. Теоретичні і методичні засади формування правової культури офіцерського складу Державної прикордонної служби України : монографія. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2008. 348 с.
3. Шевченко Г. П., Рашидова С. С. Духовні основи патріотичного виховання : монографія. Луганськ. 2012. 198 с.

СУЧАСНІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЮ БЕЗПЕКОЮ

У сучасному цифровому світі, де величезні обсяги інформації постійно передаються через мережу, інформаційна безпека та управління нею стає однією з ключових проблем. Зростання кількості кіберзлочинів, витоків даних та загроз для конфіденційності та доступності інформації робить важливим розгляд сучасних проблем управління інформаційною безпекою та розробку нових стратегій для їх вирішення. У бізнесі 48% керівників стурбовані тим, що їх компанія може зазнати руйнівної цифрової атаки наступного року (PwC, 2022) [1]. Це привертає увагу до директорів з інформаційної безпеки та лідерів у галузі кібербезпеки, які змушені впроваджувати процедури управління інформаційною безпекою та стандарти, що забезпечують безпеку даних.

Для організації процесів управління інформаційною безпекою необхідні такі компоненти [3]:

- Вимоги щодо інформаційної безпеки
- Підтримка вищого керівництва організації
- Розробка політик інформаційної безпеки
- Тренінги з інформаційної безпеки для персоналу
- Поінформованість про інформаційну безпеку персоналу
- Впровадження культури інформаційної безпеки у організації
- Проведення аудитів щодо інформаційної безпеки
- Впровадження найкращих практик щодо управління інформаційною безпекою
- Впровадження процедур реагування на інциденти щодо інформаційної безпеки
- Впровадження сучасних стандартів та дотримання вимог щодо інформаційної безпеки та відповідність їм
- Ефективність управління інформаційною безпекою та критерії її оцінки.

Для забезпечення управління інформаційною безпекою розроблені та застосовуються системи управління

інформаційною безпекою (СУІБ) (Information Security Management System (ISMS))

Система управління інформаційною безпекою описує та демонструє підходи організації до інформаційної безпеки та конфіденційності. Це допомагає виявляти та усувати загрози та можливості витоку, пов'язані з цінною та чутливою інформацією та будь-якими пов'язаними з нею активами. СУІБ призначена захищати організації від порушень безпеки і збоїв, а також реагування на них якщо такі стануться.

СУІБ дають такі ключові переваги для організацій та бізнесу:

- Захист від порушень інформаційної безпеки та репутаційних втрат

- Підвищення рівня довіри партнерів та клієнтів

- Відкриття нових ринків та можливостей

Для досягнення відповідності певного рівня інформаційної безпеки або сертифікації ISO 27001, організаціям потрібна повнофункціональна система управління інформаційною безпекою, яка відповідає вимогам стандартів. Це визначить інформаційні активи організації, а потім охопить все що пов'язано із інформаційною безпекою:

- Ризики, з якими стикаються інформаційні активи організації

- Заходи, які мають бути вжитими для їх захисту

- Інструкції та правила, яким слід слідувати, або дії, які слід вжити у разі виникнення загроз

- Люди, відповідальні за кожний етап процесу інформаційної безпеки які беруть участь у ньому.

Отже у сучасному світі де інформаційні технології проникли у всі сфери життя суспільства управління інформаційною безпекою складно переоцінити. Обсяги інформації та складність сучасних систем не дозволяють здійснювати ефективне управління інформаційною безпекою та реагування на загрози без використання потужних систем управління інформаційною безпекою. І будь яка організація яка прагне до забезпечення безпеки своїх власних інформаційних активів, репутації та інтересів своїх партнерів має впровадити, постійно застосовувати та вдосконалювати свою систему управління інформаційною безпекою.

Список використаних джерел

1. The 3 Biggest Information Security Management Challenges for Leaders in 2022. URL: <https://www.eccouncil.org/cybersecurity-exchange/executive-management/information-security-management-challenges/> (дата доступу: 01.11.2023)
2. Analysis of evolution of information security management practices in organisations providing IT development & IT Enabled services, Ashish Ukidve, Dr S S Mantha, Dr D N Reddy. International Journal of Engineering Research and Applications www.ijera.com ISSN: 2248-9622, Vol. 11, Issue 5, (Series-VI) May 2021, pp. 18–24. URL: https://www.academia.edu/49083793/Analysis_of_evolution_of_information_security_management_practices_in_organisations_providing_IT_development_and_IT_Enabled_services (дата доступу: 01.11.2023)
3. ISO/IEC 27001:2022 – Information security, cybersecurity and privacy protection. URL: <https://www.iso.org/standard/27001> (дата доступу: 01.11.2023).

**Лариса ЗАЙЦЕВА,
Андріана ШИЛО**

*(Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного)*

ОЗНАКИ ГЕНОЦИДУ В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ

За своїм поняттям геноцидом є діяння, умисно вчинене з метою повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи шляхом позбавлення життя членів такої групи чи заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень, створення для групи життєвих умов, розрахованих на повне чи часткове її фізичне знищення [1].

Геноцид став офіційним злочином, який могли виявити, встановити та покарати винних, а у деяких випадках навіть попередити.

Події в Україні можна розглядати у декількох аспектах:

- формування ідеології ненависті у публічному просторі країни-агресора;
- заходи, спрямовані на повне, або часткове знищення членів групи;
- переміщення дітей в інші групи з метою знищення генофонду групи;
- альтернативні способи насильства: психологічне, сексуальне, яке включає не лише зґвалтування, а й каліцтво статевих органів, утримання чоловіків та жінок разом, тощо.

Генеральний прокурор України Андрій Костін станом на 01.03.23 зазначив, що росіянами було вчинено 68 тисяч воєнних злочинів та використано 952 заборонених засобів ведення війни і даний перелік стосується території, що не були окуповані, або ж є деокупованими. Тобто, на даний момент, встановити кількість даних дій на території, що є окупованими майже неможливо. Як мінімум 2600 воєнних злочинів були скоєні проти дітей, до таких відносяться вбивство чи каліцтво, агресія, спрямована на заклади освіти, охорони здоров'я та інші установи для дітей [2].

Уповноважені Верховної Ради з прав людини Д. Лубінець та з прав дитини Д. Герасимчук стверджують, що визначити

точну кількість дітей, що депортували майже неможливо через відсутність даної інформації у публічному просторі країни-агресора, проте, надають числа від 150 до 300 тисяч осіб. Діти так чи інакше були вивезені до Росії, за словами виконавців, для забезпечення, оздоровлення, або ж для усиновлення. Проте, навіть ті, хто були вивезені у табори та санаторії, так і не були повернуті батькам.

ОБСЄ у даному випадку висловлюють єдину позицію з українським урядом та дотримуються думки, що депортація дітей є насильницькою та примусовою. Також, важливо наголосити на тому, що діти перевезені без своїх опікунів (що вже є порушенням міжнародного гуманітарного права), часто піддаються усиновленню чи удочерінню, для чого у Росії створено полегшені та сприятливі умови [3].

Це свідчить про бажання росіян асимілювати майбутніх носіїв української національної ідентичності та змінити етнічний склад населення на окупованих територіях шляхом штучного заселення носіїв російського культурного коду на тимчасово окуповані території України. Також, ще одним проявом насильницької асиміляції є примусове нав'язування російського громадянства [4].

І. Діденко, начальник спеціалізованого управління офісу генпрокурора, зазначає про встановлених 156 фактів сексуального насильства під час війни, більшість з них у Херсонській області – 65 випадків, це дані отримані вже після часткової деокупації території.

Отже, геноцид, як злочин, є одним з найтяжчих міжнародних злочинів та потребує більш детального визначення у відповідних міжнародно-правових актах згідно з потребами часу, які включають у себе розвиток технологій, біоінженерії, зброї масового ураження тощо. Проблема визнання сукупності воєнних злочинів у війні геноцидом – це відсутність формальних доказів спланованого та систематичного характеру знищення українців як соціальної групи, хоча в публічній риторичі російських політиків та пропагандистів таких підтверджень досить багато.

Список використаних джерел

1. Про Заяву Верховної Ради України «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні» : Постанова Верховної Ради України від 14.04.2022 р. № 2188-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2188-20#Text>.

2. Чурікова Н. «Геноцидна риторика» щодо українців: до чого закликають російські політики та медіа. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/henotsydna-rytoryka-kremlya-media-bloheriv/32156793.html> (дата звернення: 24.10.2023).

3. Горбань М. «Може вважатися злочином проти людяності» : звіт ОБСЄ щодо депортації Росією українських дітей. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/zvit-obsye-pro-deportatsiyi-ukrayinskykh-ditey-rosiyeyu/32396448.html> (дата звернення: 24.10.2023).

4. Цінність життя і людини в Росії зменшилася, на окупованих територіях відбувається етноцид і геноцид, – Павліченко – Freedom. Freedom. URL: <https://uatv.ua/uk/tsinnist-zhyttya-i-lyudynu-v-rosiyi-zmenschylasya-na-okupovanyh-terytoriyah-vidbuvayetsya-etnotsyd-i-genotsyd-pavlichenko/> (дата звернення: 24.10.2023).

ПРАВА ТА СВОБОДИ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Права та свободи людини і громадянина є однією із фундаментальних категорій в теорії права, потребують чітко-го врегулювання як на міжнародному так і на внутрішньо-національному рівнях.

Одними із фундаментальних ознак вказаних категорій є загальнообов'язковість, невідчужуваність та гарантованість державою.

Тобто, з одного боку, права та свободи людини і громадянина є рівними для усіх у їх реалізації, мають гарантуватися державою, але в той же час, їх невідчужуваність може бути частково обмежена, виключно в законному порядку.

Актуальність тематики дослідження підкреслюється сучасними умовами та викликами, а саме необхідністю дотримання балансу між захистом національної безпеки та збереженням прав і свобод громадян в умовах воєнного стану. Обмеження прав та свобод громадян будуть обґрунтованими та законними в мінімально необхідному обсязі, забезпечуючи при цьому можливість громадян активно сприяти збереженню безпеки та законності в країні.

24 лютого 2022 року у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України [1], Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [2], в Україні введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб, який нажаль продовжено й до сьогодні.

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого

самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2].

В умовах воєнного стану задля більш ефективної мобілізації ресурсів держави з метою протидії військовій агресії деякі конституційні права громадян можуть обмежуватися. Рішення щодо обмеження прав та свобод населення приймається військовим командуванням разом з іншими органами влади. Так, під час дії правового режиму воєнного стану військовим командуванням можуть встановлюватися обмеження та заборони, пов'язані з вільним пересуванням та перебуванням громадян у певній місцевості, запроваджуватися обов'язкова перевірка документів та огляд особистих речей, транспортних засобів, вантажів, житлових та нежитлових приміщень.

У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися окремі конституційні права і свободи людини і громадянина.

Зокрема, на недоторканість житла (ст. 30), на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31), на втручання в особисте і сімейне життя (ст. 32), на свободу пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України (ст. 33), на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (ст. 34). Також, може обмежуватися право громадян брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування (ст. 38), право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації (ст. 39), право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст. 41), право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом (ст. 42), право на працю, що включає можливість

заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується (ст. 43), право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів (ст. 44), право на освіту (ст. 45) тощо [1].

Крім того, запровадження правового режиму воєнного стану допускає такі заходи як встановлення особливого режиму роботи великих підприємств; використання потужностей і трудових ресурсів підприємств для потреб оборони; примусове відчуження майна, що перебуває у приватній власності, та вилучення майна державних підприємств для потреб держави; введення трудової повинності або комендантської години та ін.

В той же час, право на справедливий суд в Україні за умов дії правового режиму воєнного стану обмежується не може. Суди, органи та установи системи правосуддя продовжують свою діяльність, судові органи, які розміщуються на територіях тимчасової окупації або в зоні ведення активних бойових дій можуть змінювати свою територіальну підсудність.

Отже, в умовах дії правового режиму воєнного стану, основним завданням є забезпечення національної безпеки та захист державних інтересів. Проте, це не повинно служити приводом для безконтрольного обмеження прав і свобод громадян. При збалансованості та обґрунтованості таких обмежень важливо зберегти основні цінності та гідність людини, не допускаючи незаконних їх порушень. Громадяни, в будь-якому випадку, мають право на інформацію, на справедливий судовий процес та інші гарантовані Конституцією права, які не можуть бути обмежені.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

**Данііл ЗІНЧЕНКО,
Дмитро ГОПКО**

*(Харківський національний університет
внутрішніх справ)*

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ ОРГАНАМИ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Військовий стан – це особливий правовий режим, що вводиться на певній території або по всій території держави в разі зовнішньої агресії, загрози нападу, у зв'язку з ним або з міжнародним конфліктом. Основне завдання військового стану – забезпечити безпеку населення та держави. Однак, як введення військового стану, відбивається на роботі органів безпеки та протидії злочинності в Україні? Ця робота спробує дати відповідь на це питання.

Військовий стан затверджує особливий режим діяльності в усіх сферах життєдіяльності держави, проте особливо відчутні його наслідки у сфері безпеки. Зміни, що відбуваються в діяльності органів безпеки під час військового стану, є многогранними і мають глибокий вплив на стабільність внутрішнього становища[1]. По-перше, діяльність органів безпеки стає набагато більш централізованою. Це пов'язано з необхідністю швидкого прийняття рішення та оперативного реагування на можливі загрози. Така централізація часто призводить до зміцнення ролі верховного командування та центральних органів управління безпекою.

Наступним значущим аспектом є збільшення ресурсів, які виділяються органам безпеки. Зокрема, це стосується матеріально-технічного забезпечення, фінансування, а також людських ресурсів. Однак, не завжди ці ресурси використовуються оптимально через невизначеність ситуації та потребу оперативного реагування на обставини що швидко змінюються. Також відбувається переорієнтація основних завдань органів безпеки. Якщо в мирний час основний акцент робиться на превентивній діяльності та забезпеченні громадського порядку, то під час військового стану пріоритетом стає контррозвідувальна діяльність, забезпечення безпеки критичної

інфраструктури та контроль над важливими транспортними артеріями. Слід зазначити, що військовий стан може спричинити підвищення соціальної напруги серед населення, що ставить перед органами безпеки завдання не лише забезпечення зовнішньої, але і внутрішньої безпеки[2]. Це вимагає адаптації до нових умов роботи, вивчення настроїв серед місцевого населення та здатності швидко реагувати на можливі конфлікти. В умовах військового стану важливим стає взаємодія різних органів безпеки, адже інтегрований підхід дозволяє ефективно вирішувати виникаючі проблеми та адекватно реагувати на загрози.

Під час військового стану зростає навантаження на органи безпеки. З'являється необхідність моніторингу зовнішніх загроз, контролю за міграційними потоками, а також забезпечення безпеки стратегічних об'єктів.

Зміцнення контролю за додержанням законодавства:

- під час військового стану відбувається зміцнення контролю за додержанням законодавства з боку правоохоронних органів;

- підвищення рівня взаємодії: для ефективної реакції на можливі загрози необхідна взаємодія між різними органами безпеки.

Тому співпраця між ними стає більш активною і координованою. Військовий стан накладає особливі вимоги до діяльності органів безпеки, вимагаючи від них гнучкості, оперативності, професіоналізму та вміння працювати в умовах постійної напруги та невизначеності [2].

Введення військового стану безпосередньо впливає на соціально-економічне життя країни, що, в свою чергу, може мати ряд наслідків для рівня злочинності. Питання ефективності протидії злочинності в таких умовах набуває особливої актуальності. Під час військового стану багато ресурсів і уваги переорієнтовуються на захист від зовнішніх загроз. Проте це не означає, що внутрішній порядок та безпека стають менш важливими. Навпаки, внутрішні зміни, спричинені військовим станом, можуть внести корективи в структуру злочинності. Введення обмежень на переміщення, карантинні заходи, економічні санкції можуть призвести до зростання злочинів, пов'язаних із забезпеченням основних потреб населення.

Зокрема, може відбутися зростання крадіжок, шахрайства та інших економічних злочинів[3].

Соціальна напруга, яка може виникнути внаслідок введення військового стану, сприяє росту злочинів на ґрунті міжособистісних конфліктів. Особливо це стосується громад, які можуть відчувати себе обмеженими у своїх правах або дискримінованими. Водночас військовий стан призводить до зміцнення присутності силових структур на вулицях, що може мати запобіжний ефект щодо вчинення випадкових або неорганізованих злочинів. Також слід враховувати, що ефективність протидії злочинності може залежати від того, наскільки добре органи правопорядку адаптуються до нових умов. Якщо вони швидко реагують на зміни, проводять необхідну аналітичну роботу та ефективно використовують наявні ресурси, це сприятиме зниженню рівня злочинності [3].

В Україні відбувається ряд специфічних викликів та проблем для органів безпеки, що значно відрізняється від їх стандартних функцій в мирний час.

Однією з ключових проблем є необхідність забезпечення двох паралельних напрямків діяльності: протидія зовнішнім загрозам, пов'язаним із військовими діями, та забезпечення внутрішнього порядку і стабільності, протистояння внутрішній злочинності та дестабілізуючим факторам [4]. У контексті протистояння зовнішнім загрозам органи безпеки можуть зіткнутися з розвідувально-диверсійними діями противника, які цілеспрямовано спрямовані на дестабілізацію ситуації в країні. Це вимагає високої оперативності, координації дій між різними підрозділами та агентствами, а також здатності швидко виявляти та ліквідувати загрози [5].

Внутрішній фронт також представляє низку викликів. Військовий стан може спричинити невдоволення частини населення, особливо якщо його введення викликає соціально-економічні труднощі. Органи безпеки повинні бути готові реагувати на масові заворушення, демонстрації або інші форми громадського невдоволення. Економічні та соціальні реалії військового стану можуть спричинити зростання злочинності, зокрема через зростання безробіття, обмеження доступу до товарів та послуг, а також стискання соціальних програм. Це ставить перед органами безпеки завдання посиленого контролю та превентивної діяльності.

Також важливим аспектом є психологічний тиск, під яким можуть опинитися співробітники органів безпеки. Тривалий стрес, неперервні бойові дії або збільшений рівень загрози можуть вплинути на моральний стан та ефективність праці. У підсумку, органи безпеки України під час військового стану стикаються з комплексом викликів, які вимагають гнучкості, адаптивності та високого рівня професіоналізму для забезпечення стабільності та безпеки в країні.

Отже, вплив військового стану на ефективність протидії злочинності органами безпеки та оборони України є предметом вивчення, який має істотний практичний та науковий інтерес.

На мою думку військовий стан, як надзвичайна ситуація, змінює параметри діяльності силових структур, їх пріоритети та завдання, а також взаємодію із громадськістю. В першу чергу, ресурси та увага органів безпеки часто переорієнтовуються на захист від зовнішніх загроз.

Проте паралельно існує проблема забезпечення внутрішнього порядку та стабільності, яка може бути ускладнена через економічні та соціальні виклики, що супроводжують військовий стан. Специфіка військового стану може сприяти зростанню деяких видів злочинності, зокрема економічних злочинів та злочинів на ґрунті міжособистісних конфліктів. Проте збільшення присутності силових структур на вулицях може мати запобіжний ефект у контексті випадкової або неорганізованої злочинності. Ключовим викликом для органів безпеки є адаптація до нових умов, здатність швидко виявляти та реагувати на виникаючі загрози, а також підтримання високого рівня морального та психологічного стану своїх співробітників. У підсумку можна констатувати, що ефективність протидії злочинності органами безпеки під час військового стану залежить від багатьох факторів, але найбільш значущими є гнучкість, оперативність та професіоналізм цих органів у контексті викликів, що виникають. Це, у свою чергу, підкреслює необхідність постійного розвитку та модернізації силових структур, навчання та підготовки кадрів, а також налагодження ефективної взаємодії між різними органами безпеки та оборони країни.

Список використаних джерел

1. Зінченко Д. А., Бутко А. О. Психоемоційний стан працівників поліції під час воєнного стану в Україні. Соціально-психологічне забезпечення діяльності сил безпеки та оборони України. МВС України, Нац. акад. Нац. гвардії України, каф. психології та педагогіки гуманіт. ф-ту. Харків : НА НГУ, 2023. С. 134–137.
2. Зінченко Д. А., Дерунов М. І. Психологічна підготовка фахівців правоохоронних органів України в умовах воєнного стану Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, каф. тактич. та спец. фіз. підгот. ф-ту № 3, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 242–244.
3. Макарова, О. П. Емоційний стан працівників поліції під час військової агресії в Україні Соціально-психологічне забезпечення діяльності сил безпеки та оборони України. МВС України, Нац. акад. Нац. гвардії України, Каф. психології та педагогіки гуманіт. ф-ту. Харків : НА НГУ, 2023. С. 78–81.
4. Макарова, О. П. Психологічна допомога постраждалим від воєнного конфлікту. Актуальні проблеми психологічного забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів. МВС України, Держ. наук.-досл. ін-т МВС України, Наук.-досл. лаб. психол. забезпечення. Київ, 2022. С. 189–192.
5. Собко, О. О. Вплив воєнного стану на економіку України. Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 491–494.

**Данііл ЗІНЧЕНКО,
Сергій МАРЧЕНКО**

*(Харківський національний університет
внутрішніх справ)*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА НА ВИЗНАЧЕННЯ ТА КВАЛІФІКАЦІЮ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Відносини між суверенними державами та їх взаємодія в умовах конфлікту регулюються комплексом норм та принципів, які узагальнено називають міжнародним правом. Одним з ключових аспектів міжнародного права є визначення та кваліфікація воєнних злочинів, які відбуваються в рамках збройних конфліктів. Ця робота досліджує вплив міжнародного права на цей аспект, з акцентом на його еволюцію, здатність адаптації та обмеження.

Історія впливу міжнародного права на визначення та кваліфікацію воєнних злочинів бере свій початок з ранніх спроб систематизації, які виходили за межі внутрішніх законів певних держав. Століттями, норми змінювалися і адаптувалися, але лише з прийняттям Гаазьких і Женевських конвенцій ці норми стали більш уніфікованими і взаємно визнаними. Ці конвенції стали першою цеглиною в основі сучасного міжнародного гуманітарного права, дефінітивно встановлюючи категорії воєнних злочинів, таких як порушення збройного нейтралітету, використання хімічної зброї. Створення Римського статуту Міжнародного кримінального суду стало етапом, який надав злочинам у сфері міжнародного права певної юрисдикції та механізмів відповідальності. Суд забезпечив судову практику, яка оформлює принципи міжнародного права у конкретній справі, створюючи прецеденти для майбутнього [2].

Однак, дії Міжнародного кримінального суду та й інших міжнародних органів часто викликають питання щодо балансу між суверенітетом держав та міжнародною відповідальністю. Це особливо стає важливим у випадках, коли держави-учасниці не визнають юрисдикцію цих органів або коли міжнародна спільнота не може дійти консенсусу щодо кваліфікації конкретних воєнних актів як злочинів. Таким чином,

міжнародне право відіграє двозначну роль: воно одночасно є інструментом для уніфікації та систематизації визначення воєнних злочинів і механізмом їх притягнення до відповідальності, і сферою, де юридичні та політичні змінні можуть впливати на ефективність та обсяг цієї самої відповідальності [1]. Міжнародне право регулює відносини між суб'єктами на міжнародній арені, включаючи проблематику воєнних злочинів. Основоположними документами, що визначають ці принципи і норми, є Женевські конвенції, Додаткові протоколи до них, а також Римський статут Міжнародного кримінального суду. Ці документи встановлюють юридичні рамки для дій в збройних конфліктах, визначаючи, які акти є неприпустимими і повинні кваліфікуватися як воєнні злочини. Специфіка юрисдикції в міжнародному праві особлива в контексті воєнних злочинів. Універсальна юрисдикція дозволяє будь-якій державі розслідувати і судити воєнні злочини, незалежно від місця їх скоєння або громадянства злочинця чи жертви. Це принцип, який дозволяє Міжнародному кримінальному суду займатися справами, які не були розслідувані національними юрисдикціями [1].

Однією з найважливіших концепцій є принцип «командної відповідальності», який став революційним в питаннях притягнення до відповідальності. За цим принципом, не лише виконавці, але і ті, хто давав накази, можуть бути визнані винними в скоєнні воєнних злочинів. Така норма розширює сферу відповідальності, охоплюючи вище командування, і створює додатковий тиск на військових лідерів для дотримання міжнародних стандартів. Хоча міжнародне право відіграє ключову роль у визначенні та кваліфікації воєнних злочинів, його ефективність часто залежить від політичної волі держав суверенно реалізувати ці принципи та норми. Така ситуація робить систему відповідальності крихкою і залежною від міжнародної політичної динаміки, але незважаючи на це, міжнародне право залишається найважливішим інструментом у регулюванні воєнних конфліктів та злочинів [3].

Визначення та класифікація воєнних злочинів в міжнародному праві вимагає деталізованого підходу, що ґрунтується на принципах гуманізму, рівності та відповідальності. Міжнародні конвенції та статuti, особливо Римський статут,

встановлюють критерії, за якими дії в збройних конфліктах можуть бути визнані воєнними злочинами. Зокрема, вони включають незаконне вбивство, тортури, беручі в неволю та атаки на цивільне населення або об'єкти, що не є військовими цілями. Зрозуміло, що не всі порушення підпадають під категорію воєнних злочинів [1].

На нашу думку важливо зрозуміти, що кваліфікація дій як воєнних злочинів вимагає не лише фактичного встановлення обставин, але і юридичної оцінки цих дій у контексті міжнародного гуманітарного права. Це означає, що необхідно довести «*mens rea*», або намір, за наявності якого дії можна кваліфікувати як злочинні. Особливої уваги потребує процес класифікації воєнних злочинів в рамках внутрішніх збройних конфліктів. У тих випадках, де суверенітет держави є чутливим питанням, міжнародне право намагається знайти баланс між принципами суверенітету та необхідністю захисту основних прав людини. Так, міжнародні норми стають все більш застосовними до внутрішніх конфліктів, що відкриває можливість для притягнення до відповідальності осіб, залучених до скоєння воєнних злочинів на території своєї країни. В цілому, визначення та класифікація воєнних злочинів у міжнародному праві є комплексним процесом, що включає в себе ряд юридичних критеріїв і принципів. Ці норми і принципи спрямовані на забезпечення правил ведення війни, захист прав людини і притягнення до відповідальності тих, хто порушує ці правила.

Відповідальність за воєнні злочини в міжнародному праві відзначається двома ключовими аспектами: індивідуальною та колективною. Індивідуальна відповідальність передбачає пряме притягнення до кримінальної відповідальності тих, хто особисто вчинив злочин. Тут акцентується увага на доказуванні наміру і вчинку, а також на встановленні незаперечних фактів через процеси розслідування та судового розгляду. Колективна відповідальність, у свою чергу, взаємодіє з принципом командної відповідальності. Він передбачає можливість притягнення до відповідальності командного складу за недотримання міжнародних норм, навіть якщо самі командири не брали безпосередньої участі в злочинах. Сучасний розвиток міжнародного права все більше зосереджується на цій формі

відповідальності, створюючи додаткові механізми її реалізації, такі як Міжнародний кримінальний суд. Також не можна ігнорувати принцип субсидіарності, за яким національні судові системи мають перевагу в розгляді справ про воєнні злочини, а міжнародні органи втручаються лише в разі недостатності або небажання національних юрисдикцій діяти. Цей принцип створює комплексну систему відповідальності, в якій міжнародні і національні механізми доповнюють один одного. Справедлива і ефективна реалізація відповідальності за воєнні злочини є не лише питанням юстиції, але і важливим засобом запобігання майбутнім злочинам. Вона відіграє ключову роль у створенні системи міжнародного права, яка підтримує глобальний порядок та сприяє захисту прав людини [4].

Отже, міжнародне право відіграє критичну роль у визначенні та кваліфікації воєнних злочинів, створюючи рамки для їхнього правового розгляду і забезпечуючи механізми для притягнення до відповідальності. Через ряд міжнародних конвенцій та статутів, таких як Женевські конвенції та Римський статут, встановлено конкретні критерії та норми, які служать основою для кваліфікації дій як воєнних злочинів.

Ці норми і принципи не лише визначають, що є неприпустимим у контексті збройних конфліктів, але і розширюють поняття відповідальності, включаючи індивідуальну та командну відповідальність. Вони також адаптуються до сучасних реалій, стаючи все більш застосовними у контексті внутрішніх конфліктів та глобальних військових операцій.

Система міжнародного права, що стосується воєнних злочинів, є гнучкою та динамічною, доповнюючись національними юрисдикціями через принцип субсидіарності. Це створює багаторівневу структуру відповідальності, в якій національні та міжнародні органи можуть взаємодіяти для забезпечення справедливості.

Загалом, вплив міжнародного права на визначення та кваліфікацію воєнних злочинів є однією з ключових складових у забезпеченні глобальної юстиції та прав людини. Через нормативний та юридичний інструментарій міжнародного права можлива не лише правова оцінка дій, але і ефективно притягнення до відповідальності тих, хто порушує міжнародні норми та принципи.

Список використаних джерел

1. Драгоненко А. О. Поняття та ознаки воєнних злочинів у міжнародному та кримінальному праві. *Наукові записки. Серія: Право*. 2022. Випуск 12. Кропивницький 2022. 300с. С. 151–157
2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 08.06.1977 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/995_911; Конвенція про закони і звичаї суходільної війни (IV Гаазька конвенція) від 18.10.1907 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222
3. Міжнародне гуманітарне право. Посібник для юриста ; за ред. Т. Р. Короткого. Київ–Одеса : Українська гельсінська спілка з прав людини. Фенікс, 2016. 2017. 145 с.
4. Хань, О. О., Маник О. В. Основи методики розслідування порушення законів і звичаїв війни. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2 (101), ч. 1. С. 301–309. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2023.2.27>.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗИ УКРАЇНИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

За останні, довоєнні роки, туристична галузь в Україні отримала стрімкий розвиток і стала масовим соціально-економічним явищем. Цьому сприяли особливості географічного розташування, рельєфу, сприятливого клімату, а також природний, історико-культурний та туристично-рекреаційний потенціал нашої держава. Також, швидкому розвитку туризму сприяли політичні, економічні, наукові, культурні зв'язки між Україною та іншими державами.

Однак, розвиток цієї важливої галузі економіки не є достатнім. Значна частина природних територій та об'єктів культурної спадщини України непристосована для туристичних відвідувань. Туристична інфраструктура потребує відбудови та високоякісного оновлення. Туристичні послуги, у більшості секторів індустрії, необхідно адаптувати до міжнародних стандартів якості обслуговування туристів. Особлива чутливість цих проблеми проявляється на регіональному рівні.

Слід вказати, що ефективний розвиток сфери туризму не можливий без державного регулювання, координації і контролю з боку структур, відповідальних за його розвиток. Це обумовлює необхідність розробки і реалізації туристичної політики, яка є діяльністю держави за такими напрямками:

- розвиток господарських відносин у сфері туристичних послуг (туристичних операторів і туристичних агентів);
- удосконалення форм туристичного обслуговування громадян;
- зміцнення на основі розвитку туризму свого політичного, економічного і соціального потенціалу [1, с. 32].

Держава, згідно із Законом України «Про туризм», визнаючи туристичну діяльність однією з пріоритетних галузей економіки України, сприяє туристичній діяльності й створює сприятливі умови для її розвитку; визначає і підтримує пріоритетні напрями туристичної діяльності; формує імідж України як країни, сприятливої для туризму; здійснює підтримку

і захист українських туристів, туроператорів, турагентів та їх об'єднань.

Одним із головних завдань державного регулювання туристичної галузі є поєднання місцевих інтересів із стратегічними пріоритетами національної економіки. Державне регулювання регіонів має стимулювати ефективний розвиток продуктивних сил на відповідній території, забезпечувати соціально-економічне зростання, раціональне використання ресурсів, створювати умови для покращення екологічно стану навколишнього природного середовища та нормальної життєдіяльності населення регіону.

Також, визнаючи туристичну діяльність однією із пріоритетних галузей економіки, керівництво країни має забезпечити повну взаємодію державного і приватного секторів. З метою підвищення ефективності розвитку сфери туризму і залучення до неї бізнес-структур, що володіють достатнім капіталом для реалізації туристичних проєктів, необхідно виробити більш ефективні механізми партнерства між державою і бізнесом [2, с. 163].

Якраз у цьому напрямку, вчені відмічають позитивні зрушення, особливо, що стосується управління сферою туризму на місцевому рівні. Так, з реалізацією процесів децентралізації, в структурі управління територіальних громад почали з'являтися посади проєктних менеджерів, спеціалістів з туризму тощо. Що стосується великих міст та обласних центрів, то поряд із діяльністю управліннь чи профільних департаментів з туризму часто створюються додаткові комунальні заклади, які підсилюють спроможність владних інституцій реалізувати туристичну політику на місцях [3].

Необхідно зауважити, що ефективність реалізації політики у сфері розвитку туризму, залежить не лише від діяльності найвищих ланок управління, але й – професіоналізму та конструктивності у роботі відповідальних осіб на регіональному рівні. Тим не менше, останні вибудовують систему управління туристичною галуззю, яка походить від сформованої в центральних органах влади. З цієї позиції, часто спостерігається ситуація, за якої зміна центральних органів, в рамках яких діють структури щодо управління сферою туризму, приводить і до змін в регіонах відповідно. Такі, не завжди виправдані

адміністративні рішення, не тільки не підвищують ефективність управління туристичною галуззю, а навпаки, створюють перепони для розвитку та нормального функціонування регіонального туризму.

Таким чином, необхідність державного регулювання туристичної діяльності не викликає сумнівів, особливо в умовах воєнного стану. Більше того, маючи усі передумови для розвитку регіонального туризму та значний ресурсний потенціал, українські культурні, природні, традиційні цінності залишаються не привабливими для іноземних туристів. З огляду на це, втручання держави в процеси розвитку туристичної індустрії є необхідним. Разом з тим, доцільним є делегування регіональним органам державної влади та органам місцевого самоврядування повноважень щодо розвитку місцевого туризму. Отже, з метою успішної реалізації туристичного потенціалу України, необхідно удосконалювати систему державного регулювання туристичної діяльності як в масштабі країни так і на рівні окремих її регіонів.

Список використаних джерел

1. Державне регулювання сфери туризму України в контексті процесів євроінтеграції : монографія / ред. В. Г. Герасименко, О. Л. Михайлюк. Київ : ФОРУМ, 2019. 332 с.
2. Набока К. О. Державне регулювання розвитку сфери туризму в Україні. *Держава та регіони. Серія: Державне управління.* 2019. № 4 (68). С. 159–165.
3. Дащук Ю. Є., Матвійчук Л. Ю. Туристична політика в умовах сьогодення : досвід України. *Економіка та суспільство.* 2022. № 36. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1122>.

РОЛЬ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ У ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ

Характерною ознакою української економіки у довоєнний період є низький рівень інноваційної активності, що проявляється у відсталості технологічної бази, відсутності фахівців-інноваторів, низькому рівні інноваційного менеджменту. На сьогодні українська економіка зазнає суттєвих втрат від війни. Військова агресія Російської федерації проти України стала причиною катаклізмів у економічній сфері, що проявилось у значному скороченні обсягів ВВП, руйнації активів, порушенні механізму функціонування фінансової сфери, падінні рівня та якості життя населення. Станом на кінець 2022 р. прями втрати українських підприємств становлять 13 млрд дол. США, а непрямі втрати сягають 33,1 млрд дол. США [1]. В умовах продовження військових дій, безумовно, ще рано говорити про повну оцінку втрат та напрямів відновлення. Проте вже сьогодні робляться кроки, спрямовані на повоєнну розбудову, зокрема, створено Національну раду з відновлення України від наслідків війни, робочі групи з відновлення інфраструктури населених пунктів.

У світі відбувається чергова промислова революція – розвиток цифрової економіки, яка є імперативом сучасного глобалізованого світу. Країни, які цього не розуміють і нічого не роблять у відповідному напрямі, залишаться на узбіччі світового економічного розвитку. Цифрова економіка – це система економічних відносин, що засновані на використанні інформаційно-комунікаційних технологій. Цифрова економіка виникла через різноманітні технологічні та соціальні зміни, які відбулися протягом останніх десятиліть. Цифрова економіка забезпечує конкурентні переваги інноваційного розвитку економічних систем різних рівнів. Інформаційно-комунікаційні технології і штучний інтелект стали рушіями соціально-економічного зростання та формування нової якості життя.

Компанія Boston Consulting Group прогнозує, що обсяг цифрової економіки до 2035 р. може досягти 16 трлн доларів США. Головну частку цієї вартості генерують найбільші світові економіки, такі як США – 35%, Китай – 13%, Японія – 8%, та близько 25% у європейському економічному просторі. Глобальна цифрова економіка стрімко зростає і постійно розвивається. Темпи зростання цифрової економіки в 2,5 рази перевершують темпи зростання світового ВВП за останні 15 років, і практично вдвічі – з 2000 р. [2].

Проте «цифрові дивіденди» отримують лише ті країни, які здатні створити «міцний аналоговий фундамент», включаючи нормативно-правову базу. Концепція цифрової економіки продовжує розширюватися, виходячи за межі електронної торгівлі, і включає в себе проведення бізнесу, підтримку комунікацій та надання послуг у всіх галузях, таких як транспорт, фінансові послуги, виробництво, освіта, охорона здоров'я, сільське господарство, роздрібна торгівля, засоби масової інформації та розважальна індустрія.

Висока концентрація прав цифрової економіки у знаннях, які виступають двигуном цифрової революції, спричиняє найгострішу нерівність на національному і міжнародному рівнях. Впровадження новітніх технологій, якість інтернет-інфраструктури, інституційний розвиток та інноваційний клімат – це ті напрями, які мають визначати розвиток цифрової економіки в Україні. Ключовою стратегією має стати «цифровізація» країни, формування внутрішнього ринку, включення до глобальних ланцюжків створення доданої вартості. Цифрова економіка у світі стрімко розвивається, і в Україні ще є можливості для включення в цей розвиток [3].

Список використаних джерел

1. Чалюк Ю. О. Глобальні соціально-економічні наслідки Російсько-Української війни. *Економка та суспільство*. 2022. № 37. URL: <https://www.researchgate.net/publication/360449883>

2. Голобородько А. Ю. Цифрова економіка: підходи та особливості розвитку. *Бізнес Інформ*. 2022. №9. С. 10–18.

3. Mature Risk Management in Uncertain Times. URL: <https://www.bcg.com/>

4. Бліщук, К., & Домша, О. Цифрова економіка як складова розвитку системи публічного управління. Ефективність державного управління, (202165), 183–194. <https://doi.org/10.33990/2070-4011.65.2020.226472>

Олександра ІСАЄВА

*(Харківський національний університет
внутрішніх справ)*

ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ: ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВІ СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ

Воєнні злочини – це свідоме, грубе, порушення законів та звичаїв війни, за який винуватці (учасники бойових дій та особи, які віддають їм накази) несуть кримінальну відповідальність, визначену рішенням міжнародних воєнних трибуналів.

Враховуючи дев'ять років війни на Донбасі, окупацію Автономної республіки Крим, а також інших областей, усе це спричинено агресією Російської Федерації – ці дії свідчать про необхідність використання ефективних міжнародно-правових законів, актів, договорів Україною задля притягнення Росії до відповідальності. Але на жаль, варто зазначити, що на сьогоднішній день Російська Федерація, яка вчинила значну кількість злочинів проти миру та безпеки людства, а саме це: вбивство; масове винищення людей; поневолення; депортація або насильницьке переміщення населення; поміщення у в'язницю або інше жорстоке позбавлення фізичної свободи; тортури; згвалтування, сексуальне рабство, примус до проституції, примусова вагітність; насильницьке викрадення людей; інші нелюдські діяння аналогічного характеру, які полягають в умисному заподіянні сильних страждань або серйозних тілесних ушкоджень, а також такі, що спричиняють негативний вплив на психічне або фізичне здоров'я, а також воєнних злочинів. Все частіше починає лунає слово «геноцид», в свою чергу Російська Федерація уникає відповідальності, а, отже, і покарання за вчинені злочини, лише через те, що законодавство України про кримінальну відповідальність не відповідає положенням міжнародного кримінального та гуманітарного права, що містять міжнародні стандарти у сфері відповідальності за воєнні злочини. Тому відповідальність за воєнні злочини – це одна із архіважливих проблем сучасної України, яка потребує негайного вирішення [1].

3 квітня 2022 року Президент України оголосив про створення спеціального механізму правосуддя для притягнення

до відповідальності осіб, причетних до злочинів проти українського народу [2].

Великою проблемою також є міжнародні імунітети. Президент, прем'єр-міністр і міністр закордонних справ Російської Федерації користуються особистим імунітетом від кримінального переслідування в межах державної юрисдикції протягом терміну їх повноважень. Проте наші національні суди не можуть висунути кримінальні звинувачення проти цих трьох осіб. Але це не стосується інших чиновників. Існує також так званий функціональний імунітет, який означає, що ці люди не несуть відповідальності за свої політичні рішення після припинення влади. Але, на щастя, в міжнародному праві існує інша концепція, яка полягає в тому, що функціональний імунітет не поширюється на міжнародних злочинців. Тобто після того, як вони завершили свою владу, ми можемо притягнути їх до відповідальності. Стаття 27 Римського статуту передбачає, що будь-який міжнародний імунітет жодним чином не впливає на міжнародну відповідальність. Тому трибунал, можливо, був створений для притягнення провідних політиків Російської Федерації до відповідальності за злочин агресії, але він не забезпечував би міжнародного імунітету [3].

Що ж на цю тему думають правники і як вирішити проблеми з притягненням до відповідальності воєнних злочинців в Україні?

Найголовніша рекомендація від випускників різноманітних освітніх програм – це ратифікація Римського Статуту, бо без цього Україна надто обмежена щодо свого представлення в Міжнародному Кримінальному Суді [3].

Проводити просвітницьку діяльність та забороняти розголошувати особу клієнта адвокатам. Питання забезпечення справедливого судового розгляду постає під час розслідування справ щодо російських військовослужбовців та інших учасників бойових дій, підозрюваних у вчиненні міжнародних злочинів в Україні. Важливо, щоб навіть за відсутності провадження їхні інтереси представляв адвокат. Зазвичай роль адвоката виконує представник Безоплатної правової допомоги, і, очевидно, кожен юрист намагається уникнути такої ситуації, оскільки це несе за собою певну втрату репутації. За таких умов важко професійно виконувати свої обов'язки.

Тому необхідно скоригувати ставлення суспільства до таких адвокатів і зайняти толерантне ставлення. Треба розуміти, що Україна – правова держава і має забезпечити чесність і справедливість для кожного [3].

Підвищення кваліфікації всіх учасників процесу. Це стосується не лише прокурорів і суддів, а й захисників підсудних. Оскільки такі злочини подібного масштабу є відносно новими для українського правосуддя, вони вимагають значних знань міжнародного гуманітарного права, що, у свою чергу, потребує постійного навчання та підвищення кваліфікації [3].

Отже, головною проблемою законодавчого визначення та кваліфікації можна вважати наступні аспекти: ратифікація Римського Статуту та міжнародні імунітети.

Список використаних джерел

1. Лучкін С. Военні злочини: проблема імплементації у національне законодавство України : матеріали IV Міжнародна студентська наукова конференція «Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді» (15 травня 2020 року). С. 117–120. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/40602/1/117.pdf>

2. Спеціальний механізм правосуддя для притягнення до відповідальності за міжнародні злочини проти українського народу: що це таке? URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/spetsialnyy-mekhanizm-pravosuddia-dlia-prytyahnnennia-do-vidpovidalnosti-za-mizhnarodni-zlochyny-proty-ukrainskohonarodu-shcho-tse-take/>

3. П'ять проблем на шляху покарання воєнних злочинців. Що пропонують судді, прокурори та адвокати? URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/p-iat-problem-na-shliakhu-pokarannia-voiennykh-zlochynstiv-shcho-proponuiut-suddi-prokurory-ta-advokaty/>

НЕЗЛАМНІСТЬ – ПСИХОЛОГІЧНА ОСОБЛИВІСТЬ УКРАЇНЦІВ

Ще з давніх-давен українці славилися своєю незламністю і стійкістю. На жаль, це враження створилося на основі постійних випробувань, які продовжуються дотепер.

Риси незламного духу можна прослідкувати навіть в літературі. Чудовим прикладом слугує Тарас Шевченко. Визначено, що творчість Т. Шевченка складає невичерпне ідентифікаційне джерело для українського народу як нації. Встановлено, що українці є одним із найбільш свободолюбних, демократичних за своїм життєвим укладом, трудолюбних і миролюбних народів світу. Також в творах можна помітити чітко прослідковується незламність духу та незгасну надію [2, с. 140].

На наш народ припало багато різних революцій, воєн, які були спрямовані на здобуття незалежності. Таким чином, сила духу і витривалість стали частиною нашого коду нації.

Психологічний стан українців на другий рік повномасштабної війни – це справжній феномен. Адже незважаючи на постійне перебування в жорстких надекстремальних умовах, результати дослідження Gradus Research довели, що загальна картина психоемоційного стану громадян не є панічною або навіть тривожною[1].

Так, 41% респондентів (серед яких українці віком від 18 до 60 років) оцінили своє психічне здоров'я за шкалою від 1 до 10 балів, на 8–10, де:

- 1 оцінювалось як «я маю велику кількість проблем з моїм психологічним здоров'ям»;
- 10 – «у мене взагалі немає проблем з моїм психологічним здоров'ям».

На думку фахівців, основним поштовхом до цих змін став саме перехід від обставин невизначеності до конкретної екстремальної ситуації в якій потрібно було максимально акумулювати усі внутрішні та фізичні ресурси. Крім цього, нові жорсткі умови сприяли тому, що українці змогли знайти новий

зміст та орієнтири, та навіть більш високо оцінити безпекову ситуацію в країні [1].

Звісно повномасштабна війна має негативний вплив, як на психічне, так і на фізичне здоров'я. Також не можна оминати економічні проблеми. Але навіть в такі важкі часи українці змогли знайти нові сенси, цілі, мету життя. Зміна професії на волонтерську та військову справу дало можливість змінити не тільки професію, а й життєві орієнтири та цінності.

Отже, наша незламність формувалася через важкі події, які відбувалися і продовжують відбуватися. Стійкість духу – це те, що нас відрізняє від інших народів. Українці є незламними та попри всі незгоди, завжди будемо боротись.

Список використаних джерел

1. Феномен стійкості українців: що допомагає народу України боротись незламно. Visit Ukraine: веб-сайт. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/1841/fenomen-stiikosti-ukrainciv-shho-dopomagaje-narodu-ukraini-borotisya-nezlamno> (дата звернення: 25.10.2023).
2. Родінова Н., Лазарева А. Незламність української нації – важливий урок для світу. *Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис*. № 26, 2022. С. 146–150.

ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна в Україні спричинила чимало проблем для бізнесу. Багато підприємств припинило свою діяльність, багато було релоковано, інші – перепрофілювалися, окремі – продовжують діяльність на межі з рівнем банкрутства. Бізнес зіткнувся із небаченими загрозами та викликами.

Найнижчий рівень значення індексу активності бізнесу (рис. 1) спостерігався у червні 2022 р., а станом на квітень 2023 р. значення даного індексу було найвищим за весь воєнний період. Це означає, що бізнес навчився поступово працювати в напружених умовах війни.

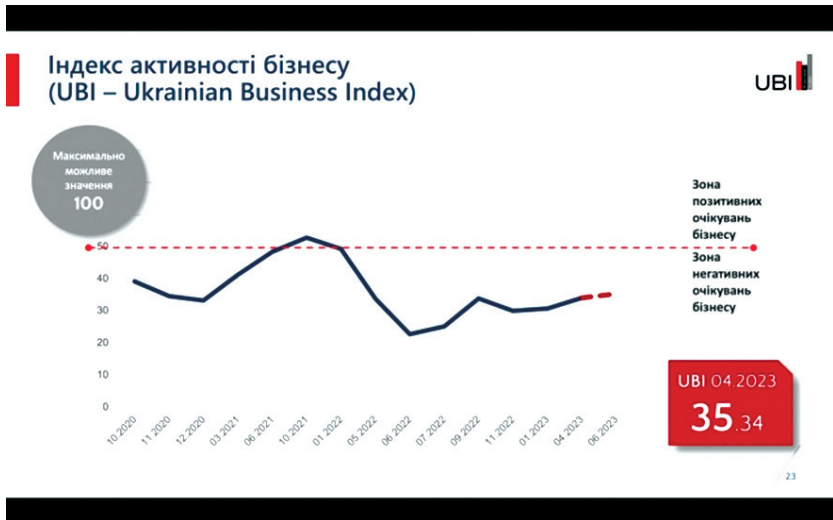

Рис. 1. Динаміка індексу активності бізнесу

Джерело: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/07/3/701842/>

Бізнес зіткнувся із значною кількістю проблем, так першочергово вплинуло фізичне знищення підприємств, їх руйнування, виїзд працівників і брак робочої сили, неможливість

забезпечити вчасно постачання та збут продукції, брак коштів і падіння платоспроможності населення, зростання цін, митні проблеми, логістичні проблеми, ускладнений доступ до сировини тощо.

Орієнтовний перелік проблем для бізнесу в умовах війни наведено на рис. 2.

Проблеми бізнесу

Що заважає Вам зараз відновлювати і розвивати бізнес? (до 7 ключових перепон)

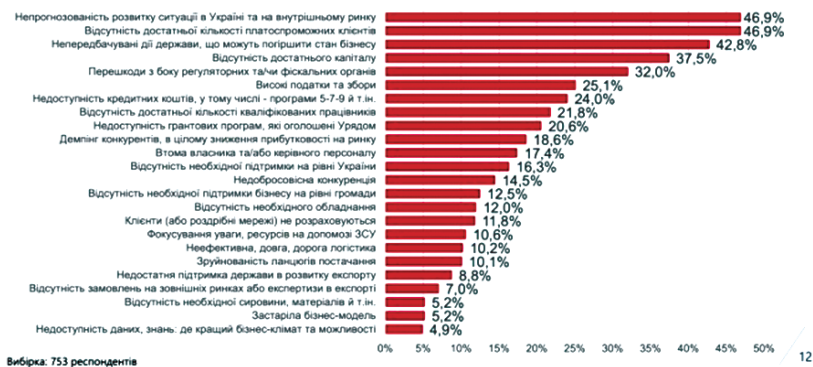

Рис. 2. Основні проблеми бізнесу під час війни у 2023 р.

Джерело: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/07/3/701842/>

Бізнес відчув також проблему дефіциту коштів, яка проявляється через припинення державного фінансування, скорочення підтримки іноземних грантодавців, зростання дебіторської заборгованості.

Таким чином, підприємства в Україні працюють в умовах підвищеного рівня впливу дестабілізуючих факторів, що зумовлює необхідність маневрування в процесах управління, адже лише завдяки вмільому менеджменту можна втримати працівників та клієнтів і продовжити функціонування з втриманням певного рівня конкурентоспроможності.

Список використаних джерел

1. Огляд продовольчої безпеки та політики. URL: <https://kse.ua/ua/oglyad-prodovolchoyi-bezpeki-ta-politiki/> (дата доступу 25.10.2023)

2. Kopytko M., Grabar N., Storozhuk O., Borutska Y., Doroshenko T. Influence of Negative Factors of War: Economic, Legal, Regional and Environmental Aspects. *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2022. Vol. 22. No. 6. pp. 13–18.

3. Копитко М. І. Навчання персоналу як елемент кадрової політики підприємства у мінливому безпековому середовищі та при актуалізації кризових ситуацій в економіці. *Вчені записки університету КРОК*, 2023. № 1 (69). С. 60–69.

4. Бліхар В., Бліхар М., Копитко М., Омельчук О., Башук В., Живко З., Віничук М., Стадник М. Національна безпека держави: філософсько-правовий і соціально-економічний аналіз : монографія. Хмельницький : В-во ХУУП ім. Л. Юзькова, 2021. 404 с.

ПРАВОВА ОСНОВА ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Під час воєнних дій на території України зникають безвісти багато людей (цивільне населення та учасники бойових дій), що спричиняє страждання та невизначеність їх родинам і близьким. Воєнні дії та тимчасова окупація частини території України є причиною зникнення людей безвісти та їх загибелі.

За даними, що зафіксовані в Єдиному реєстрі зниклих безвісти із 24 лютого 2022 року, внаслідок повномасштабного вторгнення країни-агресорки на територію України, в країні зникли безвісти понад 24 тисячі людей.

Дослідження питання правового статусу та процедури визнання фізичної особи безвісно відсутньою є актуальним питанням ще з 2014 року. Оскільки в цей час зникло більше 300 осіб, доля яких і наданий час, є не відомою.

Термін «зниклі безвісти» часто використовується набагато ширше, охоплюючи всіх осіб, чиє місцезнаходження залишається невідомим, не лише у зв'язку зі збройними конфліктами. Особа, зникла безвісти – фізична особа, стосовно якої немає відомостей про її місцеперебування на момент подання заявником заяви про її розшук. Особа, зникла безвісти за особливих обставин – особа, зникла безвісти у зв'язку із збройним конфліктом, воєнними діями, тимчасовою окупацією частини території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру, що можуть спричинити масову загибель людей.

Згідно з Конституцією України кожна людина має невід'ємне право на життя. Право на життя належить людині від народження і захищається державою. На жаль, під час війни у країні право надане кожному громадянину порушується щоденно.

Відповідно до постанови КМУ №884 від 30.11.2016 Про затвердження «Порядку виплати грошового забезпечення сім'ям військовослужбовців, захоплених у полон або заручниками,

а також інтернованих у нейтральних державах або безвісно відсутніх», під терміном «безвісно відсутній військовослужбовець» слід розуміти зниклого безвісти під час захисту Вітчизни військовослужбовця, щодо якого понад 15 днів відсутні відомості про місце його перебування, крім відомостей про самовільне залишення військової частини або місця служби.

Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» виокремлює особливості правового статусу осіб, які уповноважені виконувати функції держави. Так, ч. 1 ст. 9 говорить про те, що уповноваженою особою на виконання функцій держави, яка зникла безвісти під час збройного конфлікту, воєнних дій, заворушень всередині держави або у зв'язку з виконанням службових обов'язків з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру, зберігаються місце роботи, займана посада та середній заробіток на підприємстві, в установі, організації, незалежно від підпорядкування, але не більш як до моменту оголошення такої особи померлою у порядку, встановленому законодавством [5].

Для детального дослідження питання правового регулювання щодо зниклих безвісти за особливих обставин доцільно звернутись до Женевських конвенцій, які складаються із 4 взаємопов'язаних договорів, що містять обмеження стосовно жорстокості під час збройних конфліктів. Дані конвенції є частиною законодавства України, містять положення, спрямовані на те, щоб запобігти зникненню людей і встановити їх долю у випадку їх зникнення. Такі заходи однозначно можуть допомогти сім'ям зниклих безвісти. Один із прикладів є заснування національного інформаційного бюро для отримання та передачі інформації про осіб, які перебувають під захистом.

Так, відповідно до ст. 4 Конвенції «Про захист цивільного населення під час війни», особами, що перебувають під захистом цієї конвенції, є ті, хто в будь-який момент та за будь-яких обставин опиняються, у разі конфлікту чи окупації, під владою сторони конфлікту або окупаційної держави, громадянами яких вони не є [1].

Положення щодо ідентифікації таких осіб та надання інформації їх найближчим родичам передбаченні у статтях 122 та 123 Женевської конвенції «Про поводження з військовополоненими» [2]. Крім того, положення, спрямовані

на ідентифікацію та реєстрацію поранених і загиблих осіб, передбачені у статтях 15–17 конвенції «Про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях» [3].

Цивільний Кодекс України у статті 43 розкриває питання визнання фізичної особи безвісно відсутньою, фізична особа може бути визнана судом безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування [4].

Відповідно до статті 4 Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» визначено, що особа набуває статусу такої, що зникла безвісти за особливих обставин, з моменту внесення про неї відомостей, що містяться в заяві про факт зникнення, до Єдиного реєстру осіб зниклих безвісти за особливих обставин, у порядку, передбаченому цим Законом [5].

Визнання особи безвісно відсутньою може бути лише за рішенням суду у порядку, визначеному Цивільним процесуальним кодексом України [6].

Отже, сьогодні в Україні існує позитивна динаміка врегулювання питань пов'язаних з зниклими безвісти. Законодавство України розвивається відповідно до норм міжнародного права, збалансовуючи систему понять та створення відповідних органів та процедур для пошуку зниклих безвісти в умовах ведення воєнних дій на території України. Розшук зниклих безвісти в Женевських конвенціях опосередковується значно менше. Особа, зникла безвісти, має всі права, гарантовані Конституцією та законами України, а також має право на всебічне розслідування обставин її зникнення та встановлення її місцеперебування.

Список використаних джерел

1. Про захист цивільного населення під час війни : Конвенція від 12 серпня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.
2. Про поводження з військовополоненими : Конвенція від 12 серпня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text.
3. Про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях : Конвенція від 12 серпня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text.
4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

5. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин : Закон України від 12 липня 2018р. №2505-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#Text>.

6. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004р. №1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n8319>.

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В період воєнного стану пріоритетом для держави є дотримання прав людини і громадянина. Джерелом забезпечення прав людини і гарантією їх дотримання є Конституція України. Але виходячи з обставин, які склались на сьогоднішній день, можна говорити про те, що в умовах воєнного стану можуть запроваджуватись певні обмеження, що стосуються прав людини.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

У зв'язку з введенням воєнного стану обмежуються певні конституційні права та свободи громадян, а саме:

1. Стаття 30. Кожному гарантується недоторканість житла: у наш неспростий час, влучання в житлові будинки почастішало, за офіційними даними від початку повномасштабного вторгнення зруйновано понад 144 тисячі помешкань [2].

2. Стаття 31. Кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції: ід початку повномасштабної війни, всі листування та інші комунікації ретельно перевіряються оскільки багато є осіб які надають ворогові інформацію щодо стратегічних об'єктів.

3. Стаття 32. Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України: багато дітей залишається без батька брата чи близького родича, жінки втрачають чоловіків, батьки втрачають найдороже у своєму житті це дітей.

4. Стаття 33. Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом: ця стаття фактично стала не дійсна у непростий для нас час, оскільки є неюезпека знаходиться на певній території нашої держави.

5. Стаття 34. Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань: у наш час недоречно висловлюватись негативно стосовно військових, які втратили кінцівки захищаючи нашу територіальну цілісність.

6. Стаття 38. Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування: вибори фізично неможливо провести під час війни, тому що більшість громадян України закордоном або ж на фронті, також можлива загроза життю та здоров'ю виборців.

7. Стаття 39. Громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування: під час таких масових демонстрацій можлива загроза життю і здоров'ю учасників таких заходів.

8. Стаття 41. Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності: від ракетного удару велика кількість приватної власності зруйнована, інтелектуальна та творча діяльність пошкоджується до такого стану, що її неможливо відновити.

9. Стаття 42. Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом: більшість підприємств вимушені припинити свою діяльність у зв'язку з руйнуванням або з ризиком втрати життя і здоров'я працівників.

10. Стаття 43. Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується: кожна особа хотіла б працювати і не покидати власні домівки, проте війна вирішила за них, з 22 лютого 2022 року мінімум 5 мільйонів людей втратили роботу.

11. Стаття 44. Ті, хто працює, мають право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів: загроза масової атаки в місця де проводяться такі страйки.

12. Стаття 53. Кожен має право на освіту: існують університети які вимушені припинити свою діяльність у зв'язку з війною, більшість абітурієнтів вважає що безпечне місце для навчання знаходить на території зарубіжних країн, тому вступають не туди куди хочуть, а туди куди вимушені [3].

Під час війни багато конституційних законів вимушені обмежитись в дії, оскільки повністю їх виконання на разі не можливе. Через це і страждають українці, але надія що згодом ці статті відновляться повністю в дії з кожним днем, стає все більше і більше.

З прийняттям Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р. № 3477-IV [4], дуже важливим елементом права постає діяльність судів. На ЄСПЛ покладено зобов'язання забезпечити додержання положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [5], згідно з якими він здійснює тлумачення в своїх рішеннях. Конвенція передбачає можливість звуження прав людини лише згідно із законами та у разі суспільної необхідності. У нас зараз – це війна. Практика ЄСПЛ встановила певне застереження, яке вказує на право держави вжити всі необхідні заходи, які захищатимуть суспільну небезпеку від подій, що можуть настати у майбутньому. Проте, такі заходи повинні ґрунтуватися на достовірній інформації, якою володіє уряд держави (*A. and Others v. the United Kingdom*).

Отже, можна дійти висновку, що обмеження прав і свобод людини – це режим тимчасового звуження чи призупинення прав людини, передбачений законодавством України. Законодавство України відповідає світовій практиці, оскільки законодавством зарубіжних країн також допускаються такі обмеження.

Список використаних джерел

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 року № 389-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. росія зруйнувала в Україні майже 144 тисячі будинків. URL: <https://eco.rayon.in.ua/news/562133-rosiya-zruynuvala-v-ukraini-mazhe-144-tisyachi-budinkiv/amp>
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%>
4. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 року № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 11.09.1997 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

**Ірина КОВАЛЬ,
Андрій КРИВЕНЬ**

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року на територію України зумовило необхідність прийняття Президентом України Указу № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні».

Введення на території держави такого адміністративно-правового режиму означало, що можуть бути змінені і обмежені певні права та свободи людини та громадянина, можуть виникати нові обов'язки для громадян, можуть змінюватися особливості функціонування державних органів.

Так, згідно із статтею 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється під час воєнного стану [1].

Під час війни ворог тимчасово окупував частину території України і як наслідок деякі суди повинні були покинути їх місце розташування та перемістись в інші регіони. Тимчасово також було призупинено розгляд справ у зв'язку із вимушеним переміщенням, проте незважаючи на всі вказані обставини українське адміністративне судочинство продовжує працювати відповідно до закону та на його виконання.

Адміністративне судочинство – це діяльність адміністративних судів щодо розгляду і вирішення адміністративних справ, у порядку, встановленому Кодексом адміністративного судочинства в Україні [2].

Влада намагається зробити все можливе, щоб забезпечити громадянам їхнє право приймати участь у засіданнях за таких складних умов.

У зв'язку із цим, 01.07.2022 року Верховною Радою України на пленарному засіданні прийнято Постанову № 2343-ІХ «Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо здійснення судочинства в умовах воєнного стану».

Вказаним нормативно-правовим актом закріплено наступне:

1) під час дії правового режиму воєнного стану в Україні перебіг строків накладення адміністративного стягнення продовжується у два рази або до дня припинення або скасування режиму воєнного стану в установленому законодавством порядку;

2) під час дії правового режиму воєнного стану в Україні особи, які беруть участь у провадженні в справі про адміністративне правопорушення, можуть брати участь у судовому провадженні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів. Підтвердження особи здійснюється із застосуванням електронного підпису, або у порядку, визначеному Законом України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» або Державною судовою адміністрацією України. Суд виносить постанову про здійснення судового провадження в режимі відеоконференції за власною ініціативою або за клопотанням особи, яка притягається до адміністративної відповідальності. У разі якщо особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, заперечує проти здійснення судового провадження в режимі відеоконференції, суд може постановити рішення про його здійснення лише вмотивованою постановою, обґрунтувавши в ній прийняте рішення;

3) особі, яка притягається до адміністративної відповідальності, має бути вручена повістка про розгляд справи в суді, в якій зазначаються дата і місце розгляду справи, або бути повідомлено про нього через засоби зв'язку чи електронних комунікацій не пізніше як за три доби до дня розгляду такої справи в суді;

4) під час дії правового режиму воєнного стану в Україні перебіг строку давності виконання постанов про накладення адміністративних стягнень зупиняється до дня його припинення або скасування в установленому законодавством порядку [3].

Крім цього, за час дії воєнного стану, Верховною Радою України також прийнято Закон України від 03.03.2022

№ 2112-IX «Про внесення зміни до частини сьомої статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо визначення територіальної підсудності судових справ», якого безпосередньо дотримуються адміністративні суди та відповідно до якого: «7. У разі неможливості здійснення правосуддя судом з об'єктивних причин під час воєнного або надзвичайного стану, у зв'язку зі стихійним лихом, військовими діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або іншими надзвичайними обставинами може бути змінено територіальну підсудність судових справ, що розглядаються в такому суді, за рішенням Вищої ради правосуддя, що ухвалюється за поданням Голови Верховного Суду, шляхом її передачі до суду, який найбільш територіально наближений до суду, який не може здійснювати правосуддя, або іншого визначеного суду. У разі неможливості здійснення Вищою радою правосуддя такого повноваження воно здійснюється за розпорядженням Голови Верховного Суду. Відповідне рішення є також підставою для передачі усіх справ, які перебували на розгляді суду, територіальна підсудність якого змінюється» [4].

Варто також зазначити про правову позицію Рада Адвокатів України що забезпечення належного функціонування адміністративного судочинства, якою було запропоновано визначити таку загальну правову природу судового провадження, за яким суди мають діяти за узгодженою процедурою, виходячи з обставин поведінки учасника судового процесу. Наприклад, надавати пріоритет засіданням у режимі відеоконференції та дозволити як виняток використання інших засобів зв'язку, ніж передбачені наразі. Також, виходячи зі стану ведення воєнних дій у місцях ведення активних бойових дій та за відсутністю будь-якої інформації щодо обізнаності учасника судового процесу про таке судове засідання, або відсутності клопотання учасника судового провадження, доречно розглядати питання про зупинення провадження у справі або відкладення розгляду справи без визначення наступної дати судового засідання та ухвалювати відповідне судові рішення, в тому числі без участі сторін та інших учасників провадження [5].

Однак, здійснення адміністративного судочинства під час воєнного стану стикається з численними проблемами, серед яких:

1. Обмеження доступу до судового захисту: У воєнний період може бути обмежено право громадян на доступ до суду та можливість оскарження рішень адміністративних органів. Це може порушувати права і свободи громадян.

2. Недостатні ресурси та інфраструктура: Воєнний стан може призвести до недостатнього фінансування та ресурсів для судових органів, що може призвести до затримок у розгляді справ і зменшення якості юстиції.

3. Вплив влади на незалежність судів: У воєнний період влада може намагатися впливати на рішення судів та піддавати суди політичному тиску. Це може підірвати незалежність судової системи.

4. Перерозподіл судової компетенції: Воєнний стан може призвести до змін у системі судової компетенції, і суди можуть бути наділені новими повноваженнями, які можуть бути несумісними з принципами розділення влади.

5. Незважання на права громадян: У ситуаціях воєнного стану може бути менше уваги до захисту прав і свобод громадян, і адміністративні рішення можуть прийматися швидко, без належного розгляду і можливості оскарження.

6. Секретність і конфіденційність: У воєнний період може бути виправданим використання секретних судових процедур або конфіденційної інформації для забезпечення безпеки країни, що може обмежувати доступ до суду та право на інформацію [6].

Зважаючи на викладене, вказана проблематика щодо ефективного функціонування адміністративного судочинства в Україні під час дії воєнного стану підкреслює важливість забезпечення пошуку та розроблення збалансованого підходу до врегулювання належного функціонування адміністративного судочинства з метою безпеки та захисту прав і свобод громадян.

Список використаних джерел

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 25.09.2023).
2. Адміністративне судочинство. URL: http://advocateua.com.ua/administrative_justice/ (дата звернення: 25.09.2023).
3. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо здійснення судочинства в умовах воєнного стану : Постанова Верховної Ради України від 01.07.2022 р. № 2343-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2343-IX#Text> (дата звернення: 25.09.2023).
4. Про внесення зміни до частини сьомої статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо визначення територіальної підсудності судових справ : Закон України від 03.03.2022 № 2112-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2112-20#Text> (дата звернення: 25.09.2023).
5. РАУ закликала уточнити процедури розгляду справ у цивільній, адміністративній та господарській юрисдикціях під час воєнного стану. URL: <https://unba.org.ua/news/7329-rau-zaklikala-utochniti-proceduri-rozglyadu-sprav-u-civil-nij-administrativnij-ta-gospodars-kij-yurisdikciyah-pid-chas-voennogo-stanu.html> (дата звернення: 25.09.2023).
6. Актуальні проблеми адміністративного судочинства. URL: <https://radako.com.ua/news/aktualni-problemi-administrativnogo-sudochinstva> (дата звернення: 25.09.2023).

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Удосконалення систем соціального страхування є важливим напрямом соціальної політики держави, найбільш складним процесом у даному етапі є пенсійне забезпечення. Мета реформування передбачає справедливість при визначенні пенсійних виплат та надійний соціальний захист населення.

Аналізуючи круглий стіл, який відбувся у Києві 22 вересня 2021 року на базі інституту Горшеніна під назвою «Пенсійна реформа в Україні: бути чи не бути», необхідно зазначити, що стан пенсійної системи залежить від економічної та демографічної складової [1].

Економічна складова простежується у тому, що у нашій державі майже 11 млн пенсіонерів, а осіб, які сплачують соціальний внесок, 9,7 млн, оскільки більшість працюють нелегально, не сплачуючи податків, ще чимало людей працюють за кордоном. Натомість солідарний рівень системи пенсійного забезпечення має бути фінансовою основою для акумулювання коштів в єдиному загальнодержавному Пенсійному фонді та здійснювати їх розподіл серед категорій пенсіонерів за певними правилами, що на сьогоднішній день він не є фінансово спроможний виконувати це.

Демографічна складова пояснюється тим, що в Україні рівень народжуваності критично знизився, відповідно працездатність падає, а чисельність осіб пенсійного віку – зростає. За прогнозами до 2050 року населення України зменшиться майже на 30%, а демографічне навантаження становитиме майже 40% [2].

Через війну, за даними Міністерства соціальної політики, в Україні в березні 2023 року кількість працюючих українців і кількість пенсіонерів вперше в історії країни зрівнялася – фактично, зараз один працюючий утримує одного пенсіонера (10,7 млн. платників на 10,8 млн. пенсіонерів), у майбутньому цей розрив посилиться, оскільки додадуться військові

пенсіонери, одержувачі пенсій по втраті годувальника, з інвалідності й так далі.

Функціонування пенсійної системи залежить від певних факторів, а саме: макроекономічний стан держави; високий рівень «тінізації» економіки; значна «тінізація» виплат працівникам; високий рівень трудової міграції [3].

Макроекономічний стан держави є важливим фактором, оскільки наразі функціонування державного механізму має низькі показники, економічна криза, яка ускладнилася військовими діями, які своєю чергою не дають змоги належним чином забезпечити високий рівень життя населення.

«Тінізація» економіки відбувається через ухилення від сплати податків, оскільки з'являється брак коштів у державному бюджеті що призводить до урізання соціальних програм та зменшуються видатки на потреби суспільства.

Коли роботодавці приховують заробітну плату від оподаткування, тим самим не сплачуючи внески на соціальне страхування, також є негативним явищем і має назву «тінізація» виплат працівникам.

Одною з найбільших проблем у нашій державі є трудова міграція. Дослідження повідомляють, що від 4 до 7 млн. громадян України є трудовими мігрантами, це складає приблизно від 8,6% до 15,1% від численності всього населення, або від 19,5% до 34,1% економічно активного населення працездатного віку. Тобто за цими підрахунками третина активного населення працездатного віку здійснює міграцію [4].

Стартом пенсійної реформи стало прийняття Верховною Радою України Законів України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та «Про недержавне пенсійне забезпечення».

Відповідно до законодавства була запроваджена трирівнева пенсійна система, а саме: перший рівень – солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах солідарності та субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду; другий рівень – накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування; третій рівень – система недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної

участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат [5].

Не дивлячись на те, що на законодавчому рівні діє трирівнева система, але наразі фактично – лише її перший рівень.

Солідарна система передбачає собою, що громадяни та підприємства які працюють, сплачують обов'язкові відрахування (єдиний соціальний внесок) до Пенсійного фонду, а той вже виплачує кошти нинішнім пенсіонерам. Передбачається, що коли платник податків вийде на пенсію, то утримувати його будуть коштом грошей, які надійдуть від все ще працюючих платників податків.

Зі свого боку загальнообов'язкова накопичувальна система надає особі гарантію виплат від держави після виходу на пенсію, тобто офіційно працевлаштована особа матиме свої пенсійні накопичувальні рахунки, які наповнюватимуться частиною відрахованих коштів з заробітної плати та частиною коштів сплачених роботодавцем. Так само працююча особа може робити інвестиції, що у майбутньому надають додаткові кошти. Участь у такому пенсійному фонді планують зробити обов'язковою для працюючих громадян віком від 18 до 35 років, а далі – за бажанням [7].

Добровільно-накопичувальна система є доповненням до пенсії за солідарною системою. Тобто в Україні громадяни добровільно зможуть стати учасниками недержавних пенсійних фондів та перераховувати певний відсоток доходів у них, аби забезпечити собі пристойну старість.

Отже, аналізуючи все вище зазначене можна дійти висновку, що війна у нашій державі принесла велике потрясіння для системи соціального страхування, навантажила її та зупинила впровадження пенсійної реформи. На жаль, в Україні ще не розроблено повноцінної моделі пенсійної реформи та є певні проблеми, які можуть виникнути після повного впровадження її, а також є ті, які певним чином впливають на якісне функціонування всієї системи.

Наведемо приклади проблем на нашу думку: макроекономічний стан держави; високий рівень «тінізації» економіки; значна «тінізація» виплат працівникам; високий рівень трудової міграції та певна не довіра населення до держави; недовіра

українців до всього нового; інфляція; відсутність фонду гарантування накопичень громадян.

На нашу думку, ці проблеми можливо мінімізувати за допомогою своєчасного їх виявлення та моніторингу, а також є необхідність врахування думки експертів з багатьох галузей, адже невваженість у цьому питанні може призвести до знищення самої ідеї пенсійної реформи.

Список використаних джерел

1. «Пенсійна реформа: Це буде у 2023-му, найпізніше – у 2024 році». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3320985-pensijna-reforma-ce-bude-u-2023mu-najpiznise-u-2024-roci.html> (дата звернення: 23.10.2023)

2. Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки. Демографічні та фінансові передумови пенсійної реформи в Україні : прогноз – 2050. URL: <http://brc.undp.org.ua> (дата звернення: 23.10.2023)

3. Федина В. Особливості пенсійної реформи в Україні на сучасному етапі суспільно-економічного розвитку : збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2011 р. № 2. С. 299–307.

4. Войтюк О. Трудова міграція українців за кордон і роль міграційного капіталу. URL : <http://ukrslovo.org.ua/ukrayina/susplstvo/trudova-migratsiya-ukrayintsiv-za-kordon-i-rol-migratsijnogo-kapitalu.html>. (дата звернення: 3.10.2023).

5. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV : станом на 07.09.2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> (дата звернення: 23.10.2023).

6. Про пенсійне забезпечення : Закон України від 05.11.1991 № 1788-XII : станом на 14.08.2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12> (дата звернення: 23.10.2023).

7. «Накопичувальна пенсія: як це працює і коли з'явиться в Україні». URL : <https://chas.news/current/nakopichuvalna-pensiya-yak-tse-pratsyuie-i-koli-zyavitsya-v-ukraini>

ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ НА ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО УКРАЇНИ

Сьогодні вже, здається, всі знають, що близько 5-ї ранку 24 лютого 2022 року російська армія почала обстрілювати територію України, в багатьох містах пролунали вибухи. Як зазначила керівниця програми з питань підтримки громадянського суспільства Представництва ЄС в Україні Юлія Якобі, українське громадянське суспільство вкотре продемонструвало свою стійкість та спроможність у час повномасштабної воєнної агресії з боку РФ, однак ціна за таку залученість є надзвичайно великою[1].

Воєнна агресія з боку РФ мобілізувала громадянське суспільство України для реагування на нові виклики. Організація громадянського суспільства (далі – ОГС) – це сфера суспільних відносин поза сім'єю, державою та бізнесом, де люди об'єднуються для задоволення та/або просування спільних інтересів та відстоювання спільних цінностей. ОГС змогли швидко адаптуватися, щоб покрити велику кількість нагальних потреб, і зокрема тих, які держава не могла забезпечити сама. Діяльність українського громадянського суспільства, зокрема щодо підтримки процесу євроінтеграції України, визнано на міжнародній арені. Сьогодні організація продовжує діяти у надзвичайно складних обставинах.

Багато громадян, активних у просторі ОГС, загинули внаслідок невибіркового обстрілу цивільних транспортних засобів, які використовувалися для проведення евакуації чи доставки гуманітарної допомоги. Інші загинули внаслідок ударів російської артилерії по волонтерських центрах або були викрадені та закатовані російськими військами та насильницьки зникли. Всупереч сильному тиску, громадянське суспільство продемонструвало гнучкість, відданість і стійкість. Багато організацій переорієнтували й адаптували свої програми та продовжують забезпечувати нагальні потреби населення з початку повномасштабного вторгнення.

Через воєнну агресію загальна оцінка середовища ОГС в Україні за 2022 рік знизилася до 4,7 бала із 7 (у 2021 році – 5,2

із 7). Зауважимо, що 1 означає найнижчу можливу оцінку (надзвичайно несприятливе, авторитарне середовище), а 7 – найвищу можливу оцінку (надзвичайно сприятливе середовище). За словами Сімони Огненьовської, радниці з досліджень та моніторингу Європейського центру неприбуткового права, повномасштабне вторгнення вплинула на середовища громадянських суспільств у всіх країнах Східного партнерства, але попри це, Барометр ОГС не зафіксував значного зниження оцінки для України [2].

«Російська війна проти України має великий вплив на всі аспекти середовища, в якому працюють громадянські суспільства в регіоні. І як показують результати, в Україні, яка звичайно найбільше постраждала від війни, немає погіршення оцінки в усіх сферах, які досліджує Барометр ОГС.

Ми побачили, що навіть під час війни деякі уряди, включно з Україною та, наприклад, Молдовою підтримували середовище громадянського суспільства через прогресивні заходи, і робили це в умовах надзвичайного стану та у складних обставинах. І громадянське суспільство справді довело, що воно є важливим партнером у таких складних обставинах», – зауважила Сімона Огненьовська.

Як зазначила Мирослава Черноусько, координаторка програм Українського незалежного центру політичних досліджень, підготовка національного звіту за 2022 рік була досить складною як для українських, так і закордонних експертів(ок):

Згідно зі звітом, трійка сфер із найвищими оцінками залишилася такою ж, як і в 2021 році:

- свобода об'єднань (5,6),
- рівне ставлення (5,3),
- співпраця між державою та ОГС (5,2).

До сфер з найнижчими оцінками увійшли:

- право на приватність (4,1),
- державна допомога (4,3),
- доступ до фінансування (4,7),
- обов'язок держави захищати (3,8).

Експерт(к)и відзначили, що попри воєнну агресію з боку РФ, у більшості проаналізованих сфер відбулися позитивні зміни, які дали змогу адаптувати законодавство та практику до реалій та потреб воєнного стану.

У 2022 році відбулася потужна мобілізація організацій громадянського суспільства, що дозволило покрити багато потреб, які держава не могла забезпечити сама. Серед основних напрямків: допомога тим, хто постраждав від вторгнення, правова допомога, інформування громадян про події війни, відбудова України, забезпечення потреб військових та документування воєнних злочинів і злочинів проти людяності, вчинених збройними силами РФ та проросійськими колаборантами. Водночас ОГС у співпраці з владою зуміли створити багато гуманітарних ініціатив [2].

Молоді люди стали частіше використовувати українську мову у всіх сферах життя – як на роботі, так і в побуті. Про це під час презентації дослідження «Вплив війни на молодь в Україні» повідомив представник ГО «Аналітичний центр Cedos» Іван Вербицький, передає Укрінформ. «Молоді люди стали частіше використовувати українську мову у всіх сферах життя. Станом на 2022 уже 56% молоді спілкуються з друзями та знайомими українською, 16% – російською, 28% – українською та російською», – сказав він[3].

Крім того, за результатами опитування, у 2022 році уже 63% молоді спілкувались на роботі українською, 9% – російською, 28% – українською та російською.

У часи воєнної агресії ми бачимо консолідацію суспільства. Політичні сили об'єдналися заради перемоги. Ми побачили узгоджену роботу парламенту, де всі політичні гравці перейшли від критики до взаємодопомоги.

Якщо говорити про сферу культури, то тут теж варто говорити про дискурс сепарації. Дані досліджень показують посилення ідентифікації себе, як громадян України. Наприклад, якщо рік тому 75% ідентифікували себе, як громадяни України, то зараз 98%. Також помітна тотальна відмова від радянської ідентичності. Абсолютна сепарація від росіян, 91% не підтримують тезу, що українці та росіяни – один народ. 64% переконані, що відновлення дружніх відносин неможливе. 76% переконані, що потрібне перейменування тих об'єктів, які пов'язані із рф. І це той консенсус, якого не було до війни[3].

На тлі тимчасово переміщених осіб почалося формування міжрегіональної соціальної згуртованості та посилення горизонтальних зв'язків і стирання міжрегіональних

відмінностей. Ми також можемо говорити про нову якість тих зв'язків. Слабкі зв'язки та низька довіра поступилися сильним зв'язкам та високій довірі. Відбулася така собі трансформація і довіри, і сили соціальних зв'язків.

Отже, хочеться сказати, що наш народ сильний і стійко йде до перемоги. Люди стають ближчими одне до одного. Також хочемо виділити таке явище, як волонтерство, як своєрідну практику спротиву. Є різні аспекти волонтерства яким займаються наші громадяни: донації, допомога близьким та знайомим, інституційне волонтерство та інше. Зараз бути українцем означає бути залученим до практик спротиву, до допомоги на нашу перемогу. Перемога у війсьній агресії стає націєтворчою ідеєю.

Список використаних джерел

1. Центру прав людини ZMINA. URL : <https://zmina.info/columns/rol-gromadyanskogo-suspilstva-pid-chas-vijny-rosiyi-proty-ukrayiny/>
2. Громадський простір. URL: <https://www.prostir.ua/?news=vplyv-vijny-na-hromadyanske-suspilstvo-ukrajiny>
3. УКРІНФОРМ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3700030-vplyv-vijni-na-molod-v-ukraini.html>

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СУДОЧИНСТВА В РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Введення воєнного стану завжди супроводжується численними викликами та неспростовними обмеженнями, що стосуються не лише політичної та військової сфери, але й правової системи країни. Україна, як країна, яка переживає складну воєнну ситуацію, стикається з рядом питань, пов'язаних із забезпеченням правосуддя та проведенням судочинства в умовах воєнного стану. Однією з істотних інновацій у цьому контексті є впровадження відеоконференційних технологій для ведення судочинства.

Особливості здійснення судочинства в режимі відеоконференції в умовах воєнного стану в Україні стали актуальною темою, що вимагає детального розгляду та аналізу. Введення воєнного стану, яке пов'язане з обмеженнями у руху та доступі до окремих територій, а також ризиками для особистої безпеки учасників судового процесу, змушує розглянути нові підходи до забезпечення справедливості та забезпечення прав громадян.

Стан ведення судового судочинства у зв'язку з військовою агресією значною мірою змінив та переорієнтував діяльність ведення судом цивільної справи. ЦПК України передбачає у своїх нормах ведення цивільного судочинства за допомогою великої кількості процесуальних актів-документів та фіксування судового розгляду за допомогою технічних носіїв, з застосуванням певних правових правил, що надає цим паперам юридичної сили, але тепер, коли деякі території опинилися під окупацією, сторони та інші учасники цивільних справ у кращому випадку знаходяться у різних частинах світу, а у гіршому просто померли, дуже тяжким та відповідальним стає питання про можливість відкрити саму справу та вирішити її по суті судом [4, с. 35].

Цікавим явищем також є те, що згідно ч. 2 ст. 128 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», під час дії воєнного чи надзвичайного стану, а також під час дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), збори суддів можуть проводитися дистанційно, у режимі відеоконференції, з дотриманням вимог цього Закону. Під час проведення зборів суддів дистанційно, у режимі відеоконференції, не можуть розглядатися питання, для прийняття рішень щодо яких цим Законом встановлено необхідність проведення таємного голосування. А згідно ч. 7 ст. 11 цього ж закону учасникам судового процесу на підставі судового рішення забезпечується можливість брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції у порядку, встановленому законом. Обов'язок забезпечити проведення відеоконференції покладається на суд, який отримав судові рішення про проведення відеоконференції, незалежно від спеціалізації та інстанції суду, який прийняв таке рішення [2].

Також варто взяти до уваги те, що у ст. 212 ЦПК України зазначено, що учасники справи мають право брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду за умови наявності у суді відповідної технічної можливості, про яку суд зазначає в ухвалі про відкриття провадження у справі, крім випадків, коли явка цього учасника справи в судові засідання визнана судом обов'язковою. Учасник справи подає заяву про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду не пізніше ніж за п'ять днів до судового засідання. Копія заяви в той самий строк надсилається іншим учасникам справи [3].

Нещодавно ЄСПЛ встановив, що участь позивача в цивільному розгляді засобами відеозв'язку була сумісна з правом на справедливий судовий розгляд за обставин конкретної справи («Джеллоу проти Норвегії» (*Jallow v. Norway*), 2021 р.). ЄСПЛ також зазначив: [онлайн] розгляд [як такий] не є несумісним з поняттям справедливого й публічного слухання, але [сторонам] має забезпечуватися можливість стежити за ходом розгляду і бути заслуханими без технічних перешкод, а також має забезпечуватися ефективний і конфіденційний зв'язок з адвокатом («Сахновський проти Росії» (*Sakhnovskiy v. Russia*) [GC],

2010 р., § 98). По суті, усі передбачені Конвенцією гарантії повинні забезпечуватися однаковою мірою як у онлайн-, так і в офлайн-режимі. На думку експертів, дистанційне заслуховування свідків та експертів загалом не порушує положення статті 6 Конвенції за умови дотримання відповідних гарантій. До того ж, нова введена законопроектом процедура прийняття судових рішень в електронній формі повністю відповідає вимогам статті 6 Конвенції. Цілком обґрунтовано, що за умови участі суддів у розгляді справи дистанційно, рішення, постанови та ухвали суду приймаються, складаються й підписуються складом суду, який розглянув справу, з використанням кваліфікованого електронного підпису без складання їх паперового оригіналу [3, ст. 16–17].

Законопроектom № 7316 від 26 квітня 2022 року «Про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України (щодо здійснення судочинства в умовах воєнного чи надзвичайного стану)» пропонуються наступні зміни до законодавства України для покращення умов дистанційної участі в умовах воєнного стану:

- зміни до порядку судових викликів та повідомлень під час воєнного або надзвичайного стану (учасників справи та інших учасників судового процесу, які не мають офіційної електронної адреси, про дату, час і місце першого судового засідання у справі, про вчинення відповідної процесуальної дії повідомлятимуть будь-якими можливими засобами, на всі відомі засоби комунікації (телефонограма, СМС повідомлення, електронна пошта, повідомлення у месенджерах тощо);

- учасники справи, їх представники можуть брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів; ризики технічної неможливості участі в відеоконференції поза межами приміщення суду, переривання зв'язку тощо несе учасник справи;

- в разі виникнення обставин, які зумовлюють загрозу життю, здоров'ю та безпеці учасників судового процесу, зазначені учасники судового процесу можуть брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів.

Підтвердження особи учасника судового процесу здійснюється із застосуванням електронного підпису [5]. Проте 01 липня 2022 року даний проєкт закону було відхилено

Отже, щоб забезпечити здійснення судочинства в умовах воєнного або надзвичайного стану і розширити використання дистанційних слухань, необхідно переглянути законодавчу базу так, щоб виключити будь-який ризик порушення прав сторін під час слухань в режимі відеоконференції.

Список використаних джерел

1. Перунова О. М. Процесуальна форма цивільного судочинства під час воєнного стану. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 4. 2022. С. 35–41.

2. Про судоустрій і статус суддів України : Закон України від 02 червня 2016 року. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

4. Аналіз законодавчих ініціатив щодо удосконалення законодавства України з питань здійснення судочинства в дистанційному (онлайн) режимі в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Проєкт Ради Європи «Підтримка судової влади України для забезпечення кращого доступу до правосуддя», 2022. 137 с.

5. Про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України (щодо здійснення судочинства в умовах воєнного чи надзвичайного стану): Проєкт Закону України від 26 квітня 2022 року. № 7316. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39489>.

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

В умовах воєнного стану, дослідження негласних слідчих (розшукових) дій набуває особливої актуальності і важливості. Воєнний стан нерідко супроводжується обмеженнями прав і свобод громадян, а також підвищеним рівнем влади та контролю з боку військових і правоохоронних органів. У цих умовах негласні слідчі (розшукові) дії можуть виявити значний вплив на життя громадян та правову сферу країни.

Можна стверджувати, що негласні слідчі (розшукові) дії є одним із ключових інструментів у роботі правоохоронних та слідчих органів. Ці дії полягають у використанні різних методів, які не завжди публічно відомі та не підлягають загальному доступу. Сутність негласних слідчих дій полягає в їхній призначеності, обмеженості, та специфіці використання. Так, в умовах сучасної практики розширення переліку слідчих (розшукових) дій за рахунок негласних, що схожі на оперативнорозшукові заходи, враховуючи дотримання конституційних гарантій особи, застосовується у кримінальному судочинстві ряду розвинутих країн таких, як Велика Британія, Франція, США, Німеччина. Це слід вважати прогресивним кроком законодавця, що спрямовано на посилення правоохоронної функції держави та захисту прав свобод окремих осіб, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань [1, с. 17].

Так, відповідно до ч. 1 ст. 246 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) негласні слідчі (розшукові) дії (далі – НСРД) є різновидом слідчих (розшукових) дій, відомості про факт і методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, що передбачені цим Кодексом [2]. Дійсно, можемо стверджувати, що НСРД є різновидом слідчих (розшукових) дій, можна із впевненістю стверджувати, що їм притаманні усі ознаки останніх. У свою чергу, С. С. Кудін підкреслює, що додатковою для них ознакою, окрім перелічених, слід визначити їх негласний характер проведення (неочевидність, скритність, прихованість від осіб, які в них

не беруть участь, у тому числі й суб'єктів, відносно яких вони проводяться) [3, с. 43]. Саме негласність як властивість НСРД призвела до їх «наближення» до оперативно-розшукових заходів. Наприклад, М. В. Даньшин, зважаючи на особливий порядок проведення НСРД, відзначає, що КПК України доповнено засобами «оперативно-розшукового характеру» [4, с. 23].

Варто також зазначити думку Є. В. Чуйка, що принципово важливе значення має класифікація НСРД на дві групи в залежності від того, за якими видами кримінальних проваджень є можливим їх проведення (це істотно впливає на процесуальний режим), зокрема [2; 5, с. 431]:

1) НСРД, які можуть бути проведені у будь-якому кримінальному провадженні: зняття інформації з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем чи не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту (ч. 2 ст. 264 КПК України); дослідження інформації, отриманої при застосуванні технічних засобів (ст. 266 КПК України); установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) (ст. 268 КПК України);

2) НСРД, які можуть бути проведені виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів: аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України); накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК України); огляд і виїмка кореспонденції, на яку накладено арешт (ст. 262 КПК України); зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (ст. 263 КПК України); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК України); обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК); спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України); моніторинг банківських рахунків (ст. 269-1 КПК України); аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України); контроль за вчиненням злочину, формами якого є контрольована поставка, контрольована та оперативна закупка, спеціальний слідчий експеримент, імітування обстановки злочину (ст. 271 КПК України); виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК України); отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК України).

Таким чином, негласні слідчі (розшукові) дії в сучасному кримінальному процесі є важливими аспектами діяльності правоохоронних органів та слідчих органів. Це складний і многогранний процес, спрямований на встановлення обставин злочину, розкриття злочинів та забезпечення правопорядку. Важливо підкреслити, що негласні слідчі (розшукові) дії повинні відбуватися в рамках закону і захищати права та свободи громадян. Вони є необхідним інструментом у боротьбі зі злочинністю, але водночас вимагають обережності та контролю, щоб уникнути можливого зловживання владою. У сучасному суспільстві важливо збалансувати необхідність захисту громадян від злочинів та збереження їхніх прав та свобод.

Список використаних джерел

1. Абламська В. В. Визначення поняття, ознак та завдань негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесуальному законодавстві України. *Актуальні питання кримінального провадження у сучасних умовах*. Одеса, 2023. С. 17–19.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 24.08.2023 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 21.09.2023 р.)
3. Кудінов С. С. та ін. Негласні слідчі (розшукові) дії та використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні : навч.-практ. посібник. Харків : Оберіг, 2013. 344 с.
4. Даньшин М. В. Практичне значення встановлення міжпредметних зв'язків криміналістики з науками кримінально-правового циклу : наук.-метод. посібник. Вип. 59. 2014. С. 19–26.
5. Чуйко Є. В. Негласні слідчі (розшукові) дії – використання оперативно-розшукових методів у збиранні доказів. *Ways of Science Development in Modern Crisis Conditions: Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Internet Conference*. Дніпро, 2023. С. 430–432.

**Ельвіра КРУЦЬ,
Владислав ЮЛДАШЕВ**
(Державний податковий університет)

СУТНІСТЬ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ В СВІТІ ТА В УКРАЇНІ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У сучасному світі процес глобалізації стає все більш поширеним і охоплює всі сфери людської діяльності. Розуміння складних і суперечливих процесів глобалізації є важливим елементом розвитку сучасних випускників як компетентних споживачів, здібних підприємців, виробників, інвесторів, відповідальних громадян і патріотів своїх країн. Л. П. Сай та В. Л. Назаренко відзначають, що «суть глобалізації полягає в розвитку міжнародних відносин, економічній взаємозалежності країн, поширенні нових технологій, спільних стандартів життя, однорідної масової культури та ідеології» [1, с. 88].

Дійсно, на сьогодні процес глобалізації є однією з найактуальніших проблем, так як активно впливає на стан та розвиток перш за все економіки будь-якої країни. Все більш гострим стає питання розвитку країн з перехідною економікою та тих, що розвиваються, бо негативні наслідки глобалізації на них відбиваються найбільше та найболючіше [2, с. 65].

О. О. Плахотнік та А. А. Павленко слушно зазначають, що «глобалізація виникла як процес, який якісно відрізняється від інтернаціоналізації не лише тим, що охоплює найширші сфери життя, а тим, що означає перехід до системи відкритого національного господарства до інтегрованого світового господарства. Глобалізація – це організація та розширення економічної діяльності за межами окремих країн, вона пов'язана з економічною відкритістю, зростанням взаємозалежності у всіх сферах життя суспільства» [3, с. 63].

Основними рисами процесу глобалізації, які характерні для України та світу в цілому, зокрема: формування єдиного світового виробництва, заснованого на діяльності транснаціональних корпорацій; посилення інтеграційних процесів (відкритість і взаємозалежність економік); формування глобального ринку праці; розширення глобального фінансового

ринку (рух капіталів, інвестицій); формування глобального інформаційно-комунікаційного простору (глобальна мережа Інтернет); об'єднання бізнесу, формування нових систем глобального управління (діяльність міжнародних організацій); встановлення світових цін, залежність економіки від їх коливань; культурне примирення народів (спільна система цінностей, рівень життя, смаки тощо); порушення екологічної рівноваги [1, с. 89].

Слід зазначити, що сучасна економіка України є частиною єдиного світового простору, на який впливають складні глобалізаційні процеси. Однак парадокс нашої країни полягає в тому, що, незважаючи на передові космічні технології та значний інтелектуальний потенціал, вона постачає на світовий ринок переважно сировину, напівфабрикати та дешеву робочу силу. Так, для того, щоб брати участь у глобальних процесах, Україні необхідно посилити конкурентоспроможність національної економіки, зокрема шляхом стимулювання розвитку наукоємних високотехнологічних виробництв, підтримки інноваційної діяльності, створення технопарків, сприяння розвитку підприємництва в малому та середньому бізнесі, підтримки державних підприємств та прямих інвестицій у розвиток інтелектуального капіталу [1, с. 89].

Можемо стверджувати, що глобалізація має як позитивні, так і негативні наслідки. Глобалізація насамперед зміцнює позиції індустріально розвинених країн, дає їм додаткові переваги. Вона створює реальну тенденцію завоювання світового господарства транснаціональними корпораціями та міжнародними фінансовими конгломератами, причому у своїх корисливих інтересах, аж ніяк не на користь абстрактного «глобального» суспільства. Таким чином, глобалізація – реальність сучасного суспільства і є комплексним процесом, що впливає на різні сфери функціонування суспільства, впливає на формування світової економіки з єдиним ринком, у якому вільно переміщуються капітал, товари, послуги та робоча сила [3, с. 67].

Отже, глобалізація є невід'ємною частиною сучасного світу, і важливо розуміти її сутність та вплив, щоб адаптуватися до змін і забезпечити сталий розвиток суспільства та краї-

ни. Україна, як і інші країни, має брати участь у цих процесах свідомо і відповідально, забезпечуючи баланс між глобальними та національними інтересами.

Список використаних джерел

1. Сай Л. П., Назаренко В. Л. Сутність і види глобалізаційних процесів в світі. *Proceedings of the 8th International Scientific and Practical Conference «Global and Regional Aspects of Sustainable Development»*, № 148. Copenhagen. С. 88–90.

2. Солом'яний Є. Вплив глобалізації на розвиток України: позитивні та негативні наслідки. *Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку*. Київ, 2022. С. 65–70.

3. Плахотнік О. О., Павленко А. А. Вплив глобалізації на розвиток світової економіки та економіки України. *Економіка та держава*, № 5. 2022. С. 62–67.

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Вступ. В умовах воєнного стану проблеми взаємодії органів безпеки і оборони у сфері протидії злочинності набувають надзвичайної актуальності та складності. В таких умовах важливо розробляти та впроваджувати інноваційні інформаційні рішення, що сприятимуть ефективній роботі органів влади, поліції, армії та інших силових структур.

По-перше, важливо визначити, що розуміється під умовами воєнного стану. Воєнний стан – це особливий правовий режим, який встановлюється у разі загрози національній безпеці або в разі війни. Умови воєнного стану супроводжуються підвищеним рівнем злочинності, оскільки вони часто супроводжуються соціальною нестабільністю, економічними труднощами та загрозами безпеці населення.

Протидія злочинності в умовах воєнного стану вимагає від органів безпеки і оборони високої готовності та здатності швидко та ефективно реагувати на різноманітні злочинні акти. Однак це завдання складне через ряд об'єктивних та суб'єктивних факторів. Серед об'єктивних факторів можна виділити зростання злочинності в умовах воєнного конфлікту, зміну структури злочинів та специфіку їх виконання. Суб'єктивні фактори включають в себе рівень професійної підготовки та досвіду працівників правоохоронних органів, а також ефективність управління та координації дій між різними органами влади.

Для вирішення цих проблем важливо розробити та впровадити інноваційні інформаційні технології. Однією з можливих інноваційних рішень є створення інтегрованої інформаційної системи, яка б дозволяла збирати, обробляти та аналізувати дані з різних джерел. Така система могла б надати органам безпеки і оборони доступ до цінної інформації щодо злочинних актів, руху ворожих військ та інших потенційно небезпечних подій.

Крім того, інноваційні технології можуть бути використані для покращення способів виявлення та передбачення злочинних актів. Використання штучного інтелекту та аналітичних інструментів може допомогти визначити закономірності та тенденції у злочинності, що дозволить органам безпеки приймати більш обґрунтовані рішення та розробляти ефективні стратегії протидії злочинності.

Таким чином, вирішення проблем взаємодії органів безпеки і оборони у сфері протидії злочинності в умовах воєнного стану вимагає комплексного підходу та активного використання інноваційних технологій. Тільки таким чином можна забезпечити ефективну та результативну роботу органів правопорядку та зберегти безпеку та стабільність у важких умовах воєнного конфлікту.

Список використаних джерел

1. Застосування інформаційних технологій в правоохоронній діяльності : матеріали круглого столу (м. Вінниця, 14 груд. 2022 р.). Вінниця, 2022. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/6a849580-80a9-4a78-9bc1-2db146f25cbb/download> (дата звернення: 26.09.2023).

2. Правоохоронним органам необхідно адаптувати та зміцнювати підходи до роботи в умовах воєнного стану / С. Борзов ; Вінницька обласна військова адміністрація. URL: <https://www.vin.gov.ua/news/ostanni-novyny/53058-pravookhoronnyum-orhanam-neobkhidno-adaptuvatyta-zmitsniuvaty-pidkhydy-do-roboty-v-umovakh-voiennoho-stanu-serhii-borzov> (дата звернення: 21.09.2023).

3. Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах : матеріали Міжнар. науково-практ. конф. (м. Львів, 21 жовт. 2022 р.). Львів, 2022. URL: <https://www.lvduvs.edu.ua/uk/karta-dokumentiv/category/155-conference-2022-magazine.html?download=2738:teoriya-ta-praktyka-protydiyi-zlochynnosti-u-suchasnykh-umovakh-materialy-mizhnarodnoi-naukovo-praktychnoi-konferentsii-21-zhovtnia-2022-roku> (дата звернення: 21.09.2023).

ПРОЦЕДУРА ВИЗНАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ БЕЗВІСТИ ВІДСУТНЬОЮ АБО ОГОЛОШЕННЯ ЇЇ ПОМЕРЛОЮ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

Проблема визнання людини безвісти відсутньою або оголошення її померлою є особливо значущою для України, адже під час російсько-української війни зникло безвісти багато людей, яких досі не знайшли.

В травні 2023 Уповноважений у справах зниклих безвісти Олег Котенко назвав цифру 27 600 осіб. За словами президента Маріупольського телебачення та місцевого активіста Миколи Осиченка, щонайменше 87 000 зниклих безвісти жителів [1].

Безвісно зниклою особою вважається, людина, що зникла безвісти у зв'язку зі збройним конфліктом, бойовими діями, тимчасовою окупацією частини території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру до завершення розшуку (до встановлення місцезнаходження, місця поховання або місця, де знаходяться останки особи безвісти відсутнього)[2].

Правовий статус «особи, зниклої безвісти» не є тотожним правовому статусу фізичної особи визнаної в судовому порядку «безвісно відсутньою», адже, особа зникла безвісти, є такою, з моменту подання заяви і початку розшуку, особа безвісно відсутня, це та особа, яка встановлюється відповідно до судового порядку [3, с. 135].

Першим кроком є подання заяви про розшук зниклого безвісти за особливих обставин до відповідного територіального органу Національної поліції України. Таке звернення можуть подати родичі особи, представники військового формування (якщо особа була військовослужбовцем), органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань або інші особи, яким стало відомо про зникнення. Також заява може подаватись омбудсменом у справах зниклих безвісти з особливих причин, якщо вищезазначені особи звернулися до неї, щоб повідомити про зниклу особу [2].

Визнання фізичної особи безвісно відсутньою можливе лише в особливому порядку – в судовому порядку. Підставою для визнання фізичної особи безвісно відсутньою є її однорічна відсутність за місцем постійного проживання та відсутність відомостей про її місцезнаходження та неможливість встановити з нею будь-який зв'язок.

Заява про визнання фізичної особи безвісно відсутньою може бути подана заявником, тобто членом сім'ї, родичем, до суду першої інстанції за місцем проживання заявника або останнього відомого місця проживання (перебування) фізична особа, місце перебування якої невідоме, або за місцем її володіння. Водночас на період дії воєнного стану в державі не можна забувати про тимчасову зміну територіальної підсудності справ щодо тимчасово окупованих територій. У заяві про визнання фізичної особи безвісно відсутньою має бути зазначено, з якою метою необхідно визнати фізичну особу безвісно відсутньою (наприклад, для розірвання шлюбу другим із подружжя), обставини, що підтверджують безвісну відсутність фізичної особи, даної особи та долучити всі наявні у заявника докази (наприклад, копію заяви до правоохоронних органів із заявою про зниклу особу та її розшук, докази розміщення оголошень про розшук та встановлення місця перебування особи), можливі свідчення свідків, які стали очевидцями та останніми бачили зниклу особу, контактували з нею або бачили її викрадення чи примусове утримання окупаційною армією тощо) [4].

Оголошення фізичної особи померлою здійснюється в судовому порядку, встановленому главою 4 Цивільного процесуального кодексу України (аналогія з визнанням фізичної особи безвісно відсутньою).

Умовами оголошення особи померлою є: у місці постійного проживання особи протягом трьох років у місці її постійного перебування немає відомостей про місце її перебування; особа вважається зниклою безвісти за обставин, що загрожували їй смертю, або загиблою від певного нещасного випадку протягом шести місяців; або можливість визнання смерті такою, що настала від певного нещасного випадку або інших обставин внаслідок надзвичайної ситуації техногенного або природного характеру; у разі утворення спеціальної комісії

внаслідок надзвичайної ситуації техногенного або природного характеру – протягом одного місяця після завершення роботи цієї комісії; осіб, які зникли безвісти у зв'язку з воєнними діями чи збройними конфліктами, – через два роки з дня закінчення воєнних дій.

З урахуванням конкретних обставин справи суд може оголосити фізичну особу померлою і до спливу цього строку, але не пізніше шести місяців.

При оголошенні померлим громадянина, який пропав безвісти за обставин, що передбачали його загибель, або при оголошенні померлим громадянина, який пропав безвісти за обставин, що дають підставу припускати його загибель від певного нещасного випадку, суд може визнати днем смерті день передбачуваної загибелі (наприклад, день катастрофи пасажирського повітряного судна, день землетрусу або іншого стихійного лиха). Суд може визнати дату смерті датою смерті [5].

Отже, підсумовуючи вищевикладене, на основі проаналізованої інформації щодо безвісти зниклих осіб в Україні, встановлено, що процедура визнання безвісти відсутніми та померлими особами на окупованих територіях України має вагомe значення для родичів таких осіб.

Список використаних джерел

1. Що пропонує Україні Міжнародна Комісія з питань зниклих безвісти (МКЗБ) і чому Україна й досі проти. URL: <https://dostup.pravda.com.ua/blogs/publications/shcho-proponuie-ukraini-mizhnarodna-komisiia-z-pytan-znyklykh-bezvisty-mkzb-i-chomu-ukraina-i-dosi-proti>.

2. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин : Закон України від 02 серпня 2018. № 2505-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#top>

3. Долюк С. Ю. Окремі проблеми цивільного законодавства щодо визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 10, 2021. С. 135.

4. Процедура визнання особи безвісно відсутньою під час воєнного стану. URL: <https://jurfem.com.ua/protsedura-vyznannya-osoby-bezvisno-vidsutnoyu-pid-chas-voennoho-stanu/>.

5. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 23.10.2023).

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Допит – це слідча (розшукова) дія, змістом якої є одержання показань від особи, яка володіє відомостями, що мають значення для розслідуваного кримінального правопорушення чи іншого суспільно-небезпечного діяння. Допит являє собою процес передання інформації про розслідуване кримінальне правопорушення. Ця інформація сприймається допитуваною особою в момент спостереження за тими або іншими явищами, об'єктами, пов'язаними з подією правопорушення, запам'ятовується нею, зберігається в її пам'яті у вигляді «ідеальних» слідів, і потім під час допиту відтворюється та передається суб'єкту розслідування.

Особливим різновидом допиту є допит малолітнього чи неповнолітнього учасника кримінального судочинства. Відповідно до п. 12 ч. 1 ст. 3 КПК України, неповнолітня особа – малолітня особа, а також дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років. Особам, які не досягли 16-річного віку, роз'яснюють їх обов'язок давання правдивих показань, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань та за надання завідомо неправдивих показань [1]. До початку допиту законному представнику, педагогу, психологу, лікарю роз'яснюють їхній обов'язок бути присутніми при допиті, а також право заперечувати проти запитань та ставити власні. Тут існує колізія між ст. 226 та ст. 227 КПК України, оскільки в останній зазначається про право таких осіб ставити дитині лише уточнюючі запитання.

Згідно кримінально процесуального законодавства, допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря.

Вважаємо за необхідне на законодавчому рівні закріпити положення про призначення у таких провадженнях захисників, спеціально уповноважених на захист неповнолітніх, оскільки особливість суб'єкта кримінального правопорушення

потребує певного досвіду роботи в цій сфері, а також відповідного професійного рівня.

Слідчий має право запросити будь-якого педагога чи психолога. Проте суттєвого результату ми не отримаємо. Якщо неповнолітній підозрюваний навчається в освітньому закладі, то в цьому закладі має бути педагог, який повинен знати останнього. От його й варто залучати для проведення допиту. Коли ж неповнолітній не навчається в навчальному закладі, доречніше буде запросити педагога або психолога, який коли-небудь підтримував із підлітком контакт.

У виняткових випадках, коли участь законного представника може завдати шкоди інтересам малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого, слідчий, прокурор за клопотанням малолітнього або неповнолітнього чи з власної ініціативи має право обмежити участь законного представника у виконанні окремих слідчих (розшукових) дій або усунути його від участі у кримінальному провадженні та залучити замість нього іншого законного представника.

Показання неповнолітнього учасника кримінального судочинства мають бути зафіксовані в протоколі допиту в неспотвореному вигляді. Наприклад, слідчі часто перефразовують слова неповнолітніх і записують все так званою «юридичною» мовою, використовуючи складні терміни та конструкції, абсолютно не властиві інтелектуальному розвитку цих осіб. Доцільніше було б фіксувати показання неповнолітніх в неспотвореному вигляді, максимально близько до того, як вони цю інформацію подають. Це пов'язано з тим, що більш глибокий аналіз слів може виявити певні зачіпки, якщо дитина намагається приховати певну інформацію. Однак слідчі часто недбало ставляться до цього питання і не приділяють достатньої уваги як підготовці допиту, так і самому допиту малолітніх та неповнолітніх, що знижує ефективність таких слідчих дій.

Отже, допит неповнолітніх учасників кримінального судочинства має свої особливості, які безсумнівно мають бути враховані органами досудового розслідування та суду у провадженнях щодо такої вразливої категорії суб'єктів.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ОСВІТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Освіта – це один із духовних шляхів формування людини, процес, який полягає в передачі цінностей, вмінь та навичок від однієї групи людей до іншої. Освіта – це інструмент, який дає можливість отримати інформацію, сформуванати погляд на життя, суспільство та шляхи реалізації себе, своїх прав та свобод.

В національному законодавстві право на освіту знаходить своє відображення в статті 53 Основного Закону України, яка відповідно закріплює, що кожен має право на освіту, а держава в свою чергу забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам [1].

Окрім Конституції України право на освіту закріплене в ст. 3 Закону України про освіту», де зазначено, що кожен має право на якісну та доступну освіту. Право на освіту включає право здобувати освіту впродовж усього життя, право на доступність освіти, право на безоплатну освіту у випадках і порядку, визначених Конституцією та законами України. Також в Україні створюються рівні умови доступу до освіти; ніхто не може бути обмежений у праві на здобуття освіти; право на освіту гарантується незалежно від віку, статі, раси, стану здоров'я, інвалідності, громадянства, національності, політичних, релігійних чи інших переконань, кольору шкіри, місця проживання, мови спілкування, походження, соціального і майнового стану, наявності судимості, а також інших обставин та ознак [2].

Події 2022 року внесли свої корективи у процес навчання та здобування усіх рівнів освіти. Зміни освітнього процесу пов'язані з повномасштабним вторгненням Російської

Федерації на територію України. У зв'язку з цим Президентом України 24.02.2022 року було прийнято Указ № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», який в свою чергу був затверджений Законом України № 2102-IX, що дає підстави для обмеження окремих конституційних прав та свобод людини і громадянина, що передбачені Конституцією України [3].

Так як право на освіту не входить до цього переліку, який закріплений у статті 64 Конституції України, то держава доклала зусиль і доповнила законодавство в сфері освіти нормами, які в свою чергу є державними гарантіями щодо здобуття освіти. Одним із таких нововведень стала стаття 57-1 Закону України «Про освіту», яка передбачає, що здобувачам освіти, працівникам закладів освіти, установ освіти, наукових установ, у тому числі тим, які в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану в Україні чи окремих її місцевостях, оголошених у встановленому порядку (особливий період) були вимушені змінити місце проживання (перебування), залишити робоче місце, місце навчання, незалежно від місця їх проживання (перебування) на час особливого періоду гарантується: організація освітнього процесу в дистанційній формі або в будь-якій іншій формі, що є найбільш безпечною для його учасників; збереження місця роботи, середнього заробітку, здійснення виплати стипендії та інших виплат, передбачених законом; місце проживання (пансіон, гуртожиток тощо) та забезпечення харчуванням (у разі потреби).

Крім цього, Міністерством освіти і науки України видано наказ від 07.03.2022 р. № 235 «Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного стану» та від 28.03.2022 р. № 274 «Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні», які спрямовані на створення системи, яка б гарантувала безпечне освітнє середовище усім учасникам освітнього процесу, що дає гарантування захисту життя та здоров'я осіб, і забезпечила б комфортні умови для здобувачів освіти, особливо тим, які перебувають у лавах Збройних сил України, територіальної оборони та займаються волонтерською діяльністю [4, 5].

Щоб забезпечити доступ до навчання усім особам, у законодавство було доповнено нормами, які створили умови

для вступу у заклади вищої освіти навіть тим, хто перебуває за межами території України, шляхом подання документів не лише особисто, а й через електронні кабінети вступників. А також Наказом МОН Зовнішнє Незалежне оцінювання було замінено на Національний мультипредметний тест, який можна було виконати на території інших держав. Станом на 2023 рік, кількість таких держав становить 28 країн.

Отож, підсумовуючи усе вище сказане, варто зазначити, що державна влада усіма способами: за допомогою нововведень, змін та доповнень сприяє реалізації права на освіту. Адже, як зазначає О. Лісовий, навчання – принциповий фронт. Не можна дозволити ворогу позбавити дітей можливостей інтелектуального зростання і соціального розвитку [6].

Список використаних джерел

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>

2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

3. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>

4. Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні : Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.03.2022 № 274. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0274729-22#Text>

5. Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного стану : Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.03.2022 № 235. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0235729-22#Text>.

6. Освіта – це не про видатки. Освіта – це інвестиції і розвиток держави. URL: <https://osvitoria.media/experience/osvita-tse-ne-pro-vydatky-osvita-tse-investytsiyi-i-rozvytok-derzhavy-oksen-lisoviy/>

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Перебування нашої держави в умовах воєнного стану зумовило суттєвий перегляд правового регулювання цивільних відносин, що призвело до зміни і обмеження багатьох прав громадян.

24 лютого 2022 року назавжди змінило звичне життя українців. Агресивна війна розпочата Росією призвела до страшно-горя та жахіть, а також порушила всі усталені міжнародно-правові акти та угоди, що у свою чергу призвело до значного порушення прав людини. Актуальність даної теми полягає у з'ясуванні особливостей та перешкод реалізації цивільних прав людини в умовах війни.

Ряд обмежень запроваджених у зв'язку із прийнятим на території України воєнним станом торкнулися ряду цивільних правовідносин на цивільних прав людини, наприклад обмеження окремих видів діяльності, таких як нотаріальні діяльність, доступ до окремих видів реєстрів чи спадкування [1]. При обмеженні прав людини, зокрема й цивільних прав людини доцільним буде наголосити на врахування під час обмеження відповідних прав принципу законності та пропорційності. Тобто можна зазначити, що права людини, які підлягають обмеженню мають відповідати доцільності та законності такого обмеження, а також обмежуватися пропорційно до виникаючих обставин [2, с. 649].

З метою виправлення певних перешкод 15 березня 2022 року були внесені зміни до ЦК України, а саме щодо темпоральних меж здійснення права:

- реалізація переважного права на купівлю частки у праві спільної часткової власності;
- пред'явлення вимоги в суд про захист цивільних прав (позовна давність);
- оскарження дій виконавця заповіту.

Необхідність зазначити про рівність суб'єктів цивільного права в умовах воєнного стану. Суб'єкти правозастосування

не в змозі та не можуть встановлювати окремі переваги в об'ємі правомочностей реалізації цивільних прав людини. Щодо певних обмежень певних цивільних прав необхідно згадати про обмеження та неспроможність реалізувати окремі види підприємницької діяльності, наприклад заборона продажу алкоголю в окремі періоди воєнного стану. Також, право на підприємницьку діяльність обмежується під час комендантської години чи під час повітряної тривоги. Реалії сьогодення вимагають по новому пристосовуватися до умов та подій, які були звичними людей ще до початку війни, зокрема й щодо здійснення підприємницької діяльності [2, с. 650].

Тривала робота над проектами внесення змін у окремі книги ЦК України повномасштабна російська військова агресія вплинула на всі аспекти буття українського суспільства, у тому числі, звісно, й на функціонування правової системи України та визначення напрямків удосконалення цивільного законодавства. Це зумовлює доцільність уточнення концепції оновлення (рекодифікації) цивільного законодавства з погляду оцінки її відповідності потребам сьогодення [3, с. 46].

Починаючи з 24 лютого 2022 року в Україні на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України (недоторканність житла; таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції; невтручання в особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України; свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом; право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань; право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування; право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування; право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності;

право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом; право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працюю, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується; право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів; право на освіту), а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Питання спадкування завжди було найбільш розповсюдженим зобов'язанням у цивільному праві. В умовах повномасштабного вторгнення російської федерації зазнали зміни усі сфери суспільних відносин, зокрема й спадкова. Адже на порядку денному, опинилось питання щодо особливостей забезпечення прав громадян на здійснення своїх прав у сфері спадкового права. Адже, військові дії можуть створювати перешкоди у реалізації права на спадщини, зокрема й на майнові відносини загалом. Саме тому, актуальним є питання щодо можливості держави вироблення заходів щодо пристосування законодавства пов'язаного із спадковим правом до умов воєнного часу, з метою подальшого захисту прав учасників даного виду правовідносин [1, с. 24].

На перший погляд, воєнний стан може супроводжуватися обмеженнями цивільних прав і свобод на підконтрольних владі територіях. Проте, важливо враховувати, що навіть в умовах воєнного стану, міжнародне та конституційне право надають гарантії для збереження деяких базових прав і свобод громадян. Це включає право на життя, недоторканість особи, свободу думки, слова, право на справедливий судовий процес та заборону піддавати громадян на катування чи нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження. Такі обмеження мають бути обґрунтованими та обмеженими у часі та обсязі, а також повинні спрямовуватися на захист громадської безпеки.

Здійснення цивільних прав в умовах воєнного стану в Україні є складним завданням, яке потребує балансування між необхідністю забезпечення безпеки та збереженням фундаментальних прав і свобод громадян. Важливо, щоб будь-які обмеження були обґрунтованими, тимчасовими

та відповідали міжнародним та конституційним стандартам прав людини. Такий підхід сприяє створенню умов для відновлення миру та нормального життя на постраждалих територіях після закінчення війни.

Список використаних джерел

1. Письменний О. Сучасні проблеми інституту нотаріату в умовах воєнного стану. *Публічне право*. 2023. № 1. С. 23–30.
2. Резворович К.Р. Перешкоди реалізації прав в умовах воєнного стану. The 6-th International scientific and practical conference «Progressive research in the modern world» (March 2-4, 2023) BoScience Publisher, Boston, USA. 2023. С. 648–653.
3. Проблеми здійснення та захисту цивільних прав в умовах воєнного стану : монографія [Електронне видання] / за ред.: Є. О. Харитоновна, О. І. Харитонової, К. Г. Некіт ; упор.-укл. Ю. С. Маршук ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2023. 336 с.

РОЛЬ КІБЕРПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ У КІБЕРПРОСТОРИ

В умовах військового стану війна в інформаційному просторі може завдати не меншої шкоди, аніж війна на полі бою. Тому роль кіберполіції в розслідуванні кримінальних правопорушень, механізмів підготовки, вчинення або приховування яких передбачає використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), телекомунікаційних та комп'ютерних інтернет-мереж і систем [1]. Після початку повномасштабного військового вторгнення росії деякі напрямки роботи кіберполіції значно активізувалися, а також з'явилися цілком нові, наприклад: протидія проросійським хакерським угрупованням, які основними цілями обирали інформаційні ресурси державних органів України; запобігання масовим DDOS-атакам на приватний та державний сектори України; виявлення та реагування на антиукраїнську пропаганду в мережі інтернет, що координувалася підконтрольними Росії ЗМІ, а також ботами у соціальних мережах. Крім того кіберполіція виконує інші різноманітні функції та має специфічні повноваження для забезпечення кібербезпеки та розслідування кіберзлочинів, у тому числі тих, що потенційно пов'язані з військовими операціями [2].

Основними функціями кіберполіції є:

– моніторинг та аналіз кіберзагроз для виявлення можливих воєнних злочинів. Це включає постійний аналіз кібератак, аналіз моделей атак та виявлення підозрілої активності в кіберпросторі;

– реагування на кібератаки на об'єкти критичної інфраструктури, які можуть призвести до воєнних злочинів. Кіберполіція здатна швидко реагувати на кіберзагрози та вживати заходів для забезпечення безпеки критично важливих об'єктів;

– співпраця з іншими правоохоронними та військовими органами для забезпечення ефективного реагування на кібер-

виклики. Відповідно до міжнародних стандартів, ефективна співпраця між різними службами та відомствами є ключовим фактором у боротьбі з воєнними злочинами в кіберпросторі;

- збір та аналіз кібердоказів для ідентифікації злочинців та джерел кіберзагроз. Ця функція включає розробку та застосування методів цифрової криміналістики для визначення джерела кібератак та тих, хто за ними стоїть;

- співпраця з міжнародними партнерами для обміну інформацією та координації дій у сфері кібербезпеки. З огляду на транснаціональний характер кіберзлочинності, співпраця з іншими країнами та міжнародними організаціями є важливим елементом для ефективного виявлення та реагування на воєнні злочини.

Кіберпростір став необхідною ареною для сучасних військових конфліктів. Військові організації та злочинці можуть використовувати кібератаки для досягнення своїх цілей, включаючи розвідку, дезінформацію, вплив на критичну інфраструктуру та інші деструктивні дії.

Кібераспекти воєнних злочинів включають в себе:

- кібернетична розвідка: військові організації можуть використовувати кібершпигунство для збору інформації про потенційних супротивників, їхні військові можливості та наміри;

- кібердезінформація: злочинці можуть поширювати дезінформацію в кіберпросторі для маніпулювання громадською думкою та дестабілізації ситуації.

- атаки на критичну інфраструктуру: кібератаки, спрямовані на енергетичні, транспортні та інші важливі об'єкти, можуть завдати значної шкоди і загрожувати національній безпеці [3].

Сучасні технології відіграють важливу роль у розслідуванні воєнних злочинів у кіберпросторі. Кіберполіція використовує цілий ряд інструментів і технологій для збору, аналізу та збереження кібердоказів. До них відносяться:

- кіберкриміналістичні методи використання спеціалізованих інструментів для аналізу кібердоказів, встановлення послідовності подій і визначення джерела кібератак;

- розробка програмного забезпечення: створення спеціалізованого програмного забезпечення та алгоритмів для виявлення кіберзлочинців та відновлення кіберподій;

– моніторинг та аналіз кібертрафіку: моніторинг потоку даних у кіберпросторі для виявлення незвичної або підозрілої активності.

Ці технології допомагають кіберполіції ефективно виявляти, розслідувати та реагувати на воєнні злочини в кіберпросторі, збираючи докази та встановлюючи винних.

Список використаних джерел

1. Учасники проектів Вікімедіа. Кіберполіція України – Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Кіберполіція_України#Завдання (дата звернення: 20.10.2023). Інформація про видання. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2023/134.pdf (дата звернення: 12.10.2023).

2. Чим займається українська кіберполіція та коли до неї варто звертатися – Bazilik Media. *Bazilik Media*. URL: <https://bazilik.media/chym-zajmaetsia-ukrainska-kiberpolitsiia-ta-koly-do-nei-var-to-zvertatysia/#:~:text=Що%20більше%20комунікацій%20переходять%20на,%20пов'язані%20з%20грошима.> (дата звернення: 20.10.2023).

3. Коли кібератака стає воєнним злочином. *SWI swissinfo.ch*. URL: https://www.swissinfo.ch/eng/коли-кібератака-стає-воєнним-злочином/47585200?utm_campaign=swi-rss&utm_source=unet&utm_medium=rss&utm_content=o (дата звернення: 12.10.2023).

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДОГОВОРУ ЗАСТАВИ

Застава – поширений спосіб забезпечення виконання зобов'язань. Адже, досить часто для належного виконання обов'язків сторонами, а також для мінімізації ризику завдання шкоди виконавцю цивільно-правових угод існує зазначена правова угода.

Визначення поняття застави міститься у ст. 572 ЦКУ, де йдеться про те, що в силу застави кредитор (заставодержатель) має право у разі невиконання боржником (заставодавцем) зобов'язання, забезпеченого заставою, а також в інших випадках, встановлених законом, одержати задоволення за рахунок заставленого майна переважно перед іншими кредиторами цього боржника, якщо інше не встановлено законом (право застави). Саме застава є одним з найпопулярніших видів забезпечення зобов'язання. Як і будь який вид забезпечення виконання зобов'язання застава має певні підстави виникнення [1].

Сторонами договору застави (заставодавцем та заставодержателем) можуть бути фізичні, юридичні особи та держава. Заставодавцем може бути як сам боржник, так і третя особа (майновий поручитель). Майновий поручитель в заставних відносинах є особою, яка зобов'язується перед кредитором іншої особи відповідати за виконання боржником свого зобов'язання в повному обсязі чи в його частині. Заставодавцем при заставі майна може бути його власник, який має право відчужувати заставлене майно на підставах, передбачених законом, а також особа, якій власник у встановленому порядку передав майно і право застави на це майно (ст. 11 ЗУ «Про застава»).

Підставами виникнення відносин застави відповідно до ч. 1 ст. 574 ЦКУ є:

1. Договір – застава є двостороннім договором, який набуває чинності з моменту укладення договору, що зумовлено

правовим порядком, щодо форми та предмета застави і є найбільш поширеною підставою виникнення відносин застави.

2. Закон – відповідно до ч. 2 ст. 574 ЦКУ до застави яка виникає на підставі закону, застосовується положення ЦКУ щодо застави, яка виникає на підставі договору, якщо інше не встановлено законом. Сутність такого правила полягає у тому, що до відносин застави за законом застосовується аналогія закону – положення застави, яка виникає на підставі договору [1].

3. Рішення суду – рішення суду як підстава виникнення відносин застави, вноситься судом як запобіжний захід за відповідною справою .

Також досить важливою особливістю договору застави є саме предмет договору. Відповідно до ст. 4 ЗУ «Про заставу»:

- предметом застави можуть бути майно та майнові права.

- застави може бути майно, яке відповідно до законодавства України може бути відчужено заставодавцем та на яке може бути звернено стягнення

- може бути майно, яке стане власністю заставодавця після укладення договору застави, в тому числі продукція, плоди та інші прибутки (майбутній урожай, приплід худоби тощо), якщо це передбачено договором [2].

Ще однією досить вагомою особливістю договору застави є його зміст: у договорі застави визначаються суть, розмір та строк (термін) виконання зобов'язання, забезпеченого заставою, або посилання на договір чи інший правочин, яким встановлено основне зобов'язання, опис предмета застави, а також інші умови, відносно яких за заявою однієї із сторін повинна бути досягнута угода.

Залежно від предмета застави має характерні для неї окремі види, що визначаються особливостями самого правового механізму їх регулювання. Такими видами є:

1. Іпотека-застава нерухомого майна, що залишається у володінні заставодавця або третьої особи. Дещо розширене визначення поняття іпотеки дає ЗУ «Про іпотеку», а саме іпотека є видом забезпечення виконання зобов'язання нерухомим майном (неподільним об'єктом незавершеного будівництва, майбутнім об'єктом нерухомості), що залишається у володінні і користуванні іпотекодавця, згідно з яким

іпотекодержатель має право в разі невиконання боржником забезпеченого іпотекою зобов'язання задовольнити свої вимоги за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими кредиторами такого боржника у порядку, встановленому цим Законом.

2. Заклад – застава рухомого майна, що передається у володіння заставодержателя або – за його наказом – у володіння третій особі.

До інших видів застави також відносять:

- заставу майнових прав.
- застава цінних паперів (використовується, як застава для забезпечення платежів та кредитів).
- застава товарів в обороті або у переробці. Застава товарів в обороті або у переробці, як правило, застосовується при наданні кредиту позичальникам.

Такими позичальниками переважно виступають постійні виробники відповідної продукції, які мають стабільний оборот товарів. Предметом застави товарів в обороті або у переробці можуть бути: сировина, напівфабрикати, комплектуючі вироби, готова продукція тощо. (ст. 40 Закону України «Про заставу») [2].

Згідно зі ст. 577 ЦКУ договір застави підлягає нотаріальному посвідченню. Застава нерухомого майна підлягає державній реєстрації у випадках та в порядку, встановлених законом. Застава рухомого майна може бути зареєстрована на підставі заяви заставодержателя або заставодавця з внесенням запису до Державного реєстру застав рухомого майна, саме дата та час внесення запису до реєстру є моментом реєстрації застави.

Оцінка предмета застави здійснюється заставодавцем разом із заставодержателем відповідно до звичайних цін, що склалися на момент виникнення права застави, якщо інший порядок оцінки предмета застави не встановлений договором або законом (ч. 2 ст. 582 ЦК України).

Відповідно до ст. 585 ЦКУ право застави виникає з моменту укладення договору застави, а у випадках, коли договір підлягає нотаріальному посвідченню – з моменту його нотаріального посвідчення. Якщо предмет застави відповідно до договору або закону повинен перебувати у володінні заставодержателя, право застави виникає в момент передання йому

предмета застави. Якщо таке передання було здійснене до укладення договору застави, право застави виникає з моменту його укладення [1].

Наступною особливістю договору застави є акцесорний (додатковий) характер і залежить від основного зобов'язання, тобто застава має похідний характер від забезпеченого нею зобов'язання.

Заставою повинні забезпечуватися лише дійсні вимоги, тому заставою може бути забезпечена будь-яка дійсна існуюча або майбутня вимога, що не суперечить законодавству України, зокрема така, що впливає з договору позики, кредиту, купівлі-продажу, оренди.

Ще однією досить вагомою особливістю є те що, застава наділяє заставодержателя переважним правом перед іншими кредиторами в разі невиконання боржником (заставодавцем) забезпеченого заставою зобов'язання на одержання задоволення за рахунок заставленого майна (ч. 1 ст. 572 ЦК України) [1].

Аналізуючи вище наведенні особливості інституту застави метою застави є – стимулювати боржника до належного виконання зобов'язання.

Отже можна дійти до висновку що застава це – вид (спосіб) забезпечення виконання зобов'язання, який у силу договору, закону або рішення суду наділяє кредитора (заставодержателя) правом у разі невиконання боржником (заставодавцем) зобов'язання, забезпеченого заставою, одержати задоволення вимог (фактичних та майбутніх вимог) за рахунок предмета застави (майно та майнові права, які можуть бути відчужені заставодавцем та на які може бути звернене стягнення.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43515/conv#n2886>
2. Про заставу : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2654-12/conv#n54>
3. Про іпотеку : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text>
4. Про практику застосування судами застави як запобіжного заходу : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 березня 1999 р. № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-99#Text>
5. Мазур О. С. Цивільне право України : підручник. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/CUL/46-Civilne_pravo_Mazur.pdf

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

На сьогоднішній день Україна стикається із складною реальністю воєнного конфлікту, яка супроводжується значними матеріальними втратами. Однак, окрім негайних наслідків бойових дій, суспільство також має вирішувати питання відшкодування шкоди, завданої під час воєнного стану. Ця проблема стає важливою не лише для постраждалих громадян і їхніх сімей, але й для держави в цілому, оскільки вона пов'язана із відновленням соціально-економічної стабільності після війни.

У цьому контексті, розгляд окремих питань відшкодування шкоди набуває особливого значення. Відшкодування може стосуватися руйнувань майна, медичних витрат, втрати доходу та інших видів збитків, завданих під час воєнного стану. Такі питання вимагають ретельного аналізу і розробки правових, фінансових та соціальних механізмів для компенсації зазначених збитків.

24 лютого 2022 року Росія розпочала війну проти України. Воєнні дії на території України є руйнівним чинником для економіки й громадян. Реальні збитки важко оцінити. Тільки за перші 3 тижні бойових дій було знищено або пошкоджено більше 200 шкіл, 124 дитячих садочків, 39 лікарень, 88 закладів культури, десятки мостів, аеропортів, електростанцій і інших важливих інфраструктурних об'єктів, понад 1600 житлових будинків, а також найбільший літак у світі «Мрія». Загальні втрати економіки складають 564-600 млрд дол. [1].

Ось загальний опис можливих кроків та питань, які можуть виникнути під час відшкодування шкоди під час воєнного стану в Україні: подання заяви про компенсацію збитків, оцінка збитків, правові підстави, розгляд справи, виплата компенсації, апеляції та судовий захист.

Завжди важливо звертатися до кваліфікованого юриста або адвоката, який має розуміння справи і може надати юридичну консультацію щодо відшкодування шкоди

під час воєнного стану. До того ж важливо дотримуватися вимог і процедур, встановлених законодавством України.

У Кодексі цивільного захисту України передбачені загальні засади компенсації та відшкодування шкоди потерпілим від надзвичайних ситуацій (у тому числі воєнних дій). Відповідно до ст. 86 зазначеного кодексу забезпечення житлом постраждалих, житло яких стало непридатним для проживання внаслідок надзвичайної ситуації, здійснюється місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання шляхом: 1) надання житлових приміщень з фонду житла для тимчасового проживання; 2) позачергового надання житла, збудованого за замовленням місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання; 3) будівництва житлових будинків для постраждалих; 4) закупівлі квартир або житлових будинків [2].

Конкретні механізми, порядок та умови грошової компенсації та іншого відшкодування шкоди, завданої воєнними діями, регулюються спеціальними законами та підзаконними актами. На сьогоднішній день основними нормативно-правовими актами, що регулюють питання відшкодування збитків/пошкодження майна внаслідок бойових дій, є постанови Кабінету Міністрів України:

1. Про збір, обробку та облік інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України від 26 березня 2022 року № 380. Даною постановою затверджено Порядок подання інформаційного повідомлення про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України. Цей Порядок визначає умови, механізм та процедуру подання інформаційного повідомлення про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України. Дія цього Порядку поширюється на фізичних та юридичних осіб, об'єкти нерухомого майна яких знищено або пошкоджено внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною

агресією Російської Федерації проти України, з 19 лютого 2014 року, що є датою початку тимчасової окупації Російською Федерацією окремих територій України [3].

2. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації від 20 березня 2022 року № 326. Даний порядок встановлює процедуру визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, починаючи з 19 лютого 2014 року [4].

3. Про затвердження Порядку виконання невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків збройної агресії Російської Федерації, пов'язаних із пошкодженням будівель та споруд від 19 квітня 2022 року № 473. Даний Порядок визначає механізм оперативного реагування виконавчих органів сільських, селищних, міських рад, військових адміністрацій, центральних органів виконавчої влади, органів управління та сил цивільного захисту, спрямований на ліквідацію наслідків збройної агресії Російської Федерації, пов'язаних із пошкодженням будівель та споруд, на територіях, на яких відсутні або завершено активні фази бойових дій [5].

О. М. Бандурка вважає, що окремі норми ЦК України безпосередньо можуть бути реалізовані виключно в умовах воєнного стану, зокрема ст. 353, відповідно до якої в умовах воєнного або надзвичайного стану майно може бути примусово відчужене у власника з наступним повним відшкодуванням його вартості. Реквізоване майно переходить у власність держави або знищується. Оцінка, за якою попередньому власникові була відшкодована вартість реквізованого майна, може бути оскаржена до суду. ЦК України регламентує майновий захист цивільних інтересів, проте в умовах воєнного часу залишаються нерегульованими деякі права та інтереси фізичних та юридичних осіб як приватного, так і публічного права. Зокрема, нормами цивільного законодавства не визначено правовий механізм отримання компенсації за пошкоджене чи зруйноване житло, порядок визначення можливості його відновлення, розрахунок компенсації, суб'єктів, які відповідають за надання компенсації, відбудову пошкодженого житла чи надання заміни зруйнованого або пошкодженого житла [6, с. 16].

Окрім житла, варто врегулювати питання відшкодування вартості втраченого під час бойових дій рухомого майна. Серед питань, які потребують нагальної правової регламентації, варто назвати визначення правового режиму на окупованих територіях, наслідки правочинів, укладених під час окупації, при відповідній деокупації таких територій. Нез'ясованими в контексті цивільного права залишаються повноваження органів місцевого самоврядування на окупованих територіях [6, с. 16–17].

Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 04 квітня 2022 року № 167 було затверджено «Методику визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану». Методика визначає порядок розрахунку розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам державами, органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання та фізичними особами через забруднення ґрунтів, засмічення земель, допущених унаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану внаслідок їх дій або бездіяльності на усіх землях України незалежно від їх категорій та форм власності [7].

Шкода, завдана землі, не може бути відшкодована відразу. Найтривалішим, але гарантованим способом отримати відшкодування від держави-агресора є звернення до українського суду (господарського чи цивільного, залежно від позивача).

Вивчення питань відшкодування шкоди, завданої під час воєнного стану, розкриває складну та багатогранну проблему, яка стосується не лише економічних аспектів, а й глибоко впливає на соціальний, правовий та психологічний стан постраждалих громадян і територій.

Проведене дослідження підкреслює важливість створення ефективного механізму відшкодування збитків, зумовлених воєнними подіями. Такий механізм повинен бути комплексним та орієнтованим на потреби постраждалих, а також враховувати особливості конфлікту та інші контекстуальні фактори.

Список використаних джерел

1. KSE Institute «Росія заплатить» за підтримки уряду та Офісу президента. URL: <https://damaged.in.ua/>.
2. Кодекс цивільного захисту України від 02 жовтня 2012 року № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
3. Про збір, обробку та облік інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 березня 2022 р. № 380. VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/380-2022-%D0%BF>.
4. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 326. VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF>.
5. Про затвердження Порядку виконання невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків збройної агресії Російської Федерації, пов'язаних із пошкодженням будівель та споруд : Постанова Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2022 року. № 473. VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/473-2022-%D0%BF>.
6. Бандурка О. М. Цивільне право в умовах воєнного часу. *Проблеми цивільного права та процесу* : тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. 97-й річниці від дня народження Олександра Анатолійовича Пушкіна (м. Харків, 20 трав. 2022 р.). Харків : ХНУВС, 2022. С. 15–17.
7. Про затвердження Методики визначення розміру шкоди завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану : Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 04 квітня 2022 року. № 167. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-22>.

СУТНІСТЬ ПІТРИМКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Сьогодні, все більше тезисів про те, що нові механізми забезпечення розвитку підприємства потребують радикальної перебудови усієї діяльності та перегляд усіх аспектів ведення бізнесу [1–3]. Сюди віднесемо й вихід на нові ринки, утворення нових видів інноваційної продукції, тощо. Але поряд із цим, забезпечення соціально-економічної безпеки не потребує змін глобального характеру і вимагає зосередження уваги на негативному впливу сучасних загроз, таким чином, складність цього процесу є на порядок вагоміша. Дерево вузлів підтримки управлінського механізму забезпечення соціально-економічної безпеки представлено на рис. 1.

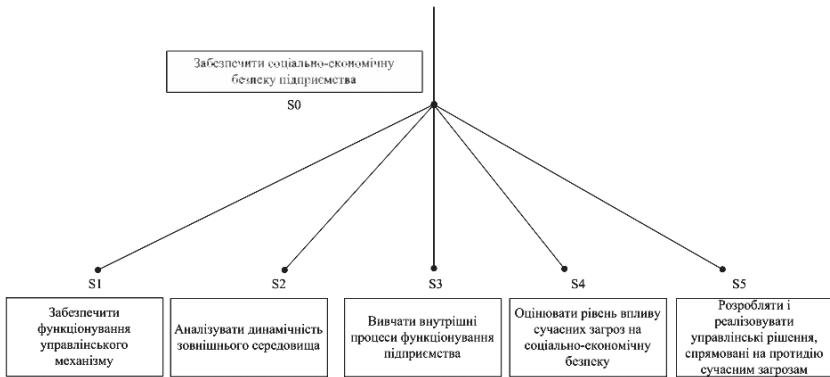

Рис. 1. Дерево вузлів підтримки управлінського механізму забезпечення соціально-економічної безпеки

Сформовано автором

Представлені на рис.1 блоки через дерево вузлів, мають, як і будь-який процес, свої входи і виходи та відповідні функції контролю й механізми уможливлення виконання. Мова йде лише про перетворення інформаційних потоків.

Так, інформація сьогодні – це ресурс для процесу підготовки, прийняття і реалізації рішень. Таким чином, ми повинні представити діаграму основних входів, виходів, функцій контролю й механізми супроводження усіх процесів (рис. 2).

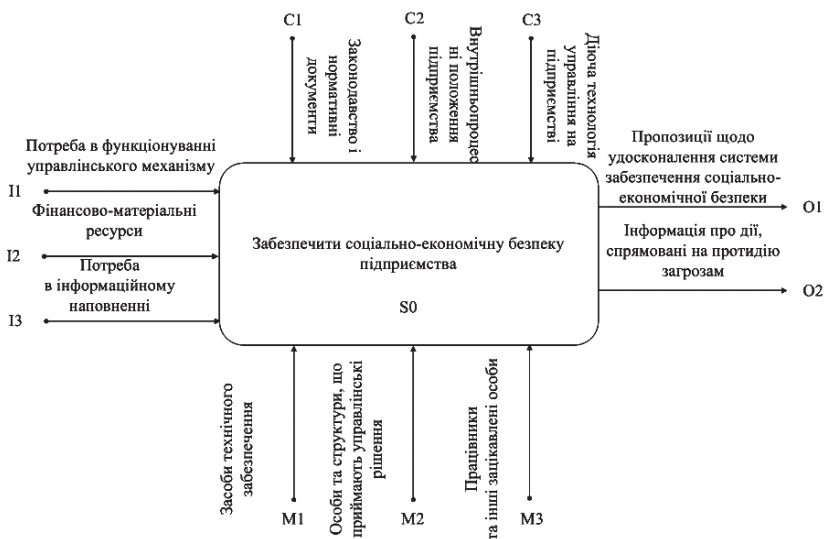

Рис. 2. Діаграма моделі підтримки функціонування управлінського механізму забезпечення соціально-економічної безпеки

Сформовано автором

Категорія функцій «С» уособлює в собі аспекти керування, які повинні бути задіяні в обов'язковому порядку, щоб досягнути успішне забезпечення соціально-економічної безпеки підприємства.

Категорія функцій «М» представляє собою те, що можна використовувати на кожному етапів, це може бути і різноманітна техніка, і безпосередні суб'єкти забезпечення безпеки тощо.

Категорія функцій «І» являє собою описову інформацію про те, якими ресурсами буде забезпечуватися функціонування управлінського механізму забезпечення соціально-економічної безпеки, і які потреби ідуть від самих суб'єктів.

Категорія функцій «О» – це описова інформація про те, що можливо отримати на виході при успішному виконанні усіх процесів й етапів.

На сьогоднішній день кожна соціально-економічна система стикнулася з складними умовами функціонування, що зумовлені як збільшенням кількості конкуруючих суб'єктів, так і значним погіршенням зовнішніх умов функціонування, що викликані пандемічними наслідками та розгортанням повномасштабної війни в Україні, розпочатою російською федерацією. Така ситуація змушує соціально-економічні системи вдаватись до пошуків нових шляхів управління та вирішення нових питань та проблем. В сучасних умовах розвитку, питання раціональної організації процесу управління соціально-економічними системами стає ключовим фактором їх виживання та забезпечення подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. Чуваков О. А. Безпека: соціально-політична сутність поняття. *Правова держава*. 2014. № 18. С. 119–123.
2. Камлик, М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : навч. посіб. К. : Атіка, 2005. 432 с.
3. Ніколаюк, С. І. Безпека суб'єктів підприємницької діяльності : курс лекцій. К. : КНТ, 2005. 320 с.

ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ: ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ВИЗНАЧЕННЯ ТА КВАЛІФІКАЦІЇ

Законодавче визначення воєнних злочинів є надзвичайно важливим аспектом міжнародного права та правосуддя. Воєнні злочини включають в себе найбільш серйозні порушення міжнародного та гуманітарного права, які вчиняються під час воєнних конфліктів. Ці злочини завдають непоправної шкоди жертвам і суспільству в цілому. Проте, проблеми в законодавчому визначенні воєнних злочинів існують і потребують уваги та перегляду, особливо в контексті воєнного конфлікту на теренах України [1, с. 3].

Однією з проблем у законодавчому визначенні воєнних злочинів є їхня неоднозначність та різні інтерпретації в різних юрисдикціях. Ця неоднозначність може виникати через відмінності у національних законах та підходах до інтерпретації міжнародних конвенцій. У багатьох випадках, визначення воєнних злочинів в законодавстві країн може бути несистемним, або ж відсутнім зовсім. Це ускладнює судовий процес та може призводити до ситуацій, коли особи, які скоїли воєнні злочини, уникають відповідальності. Крім того, інтерпретація самого поняття «воєнний злочин» може варіюватися від однієї юрисдикції до іншої. Це може породжувати ситуації, коли одні особи можуть бути визнані винними в одній країні, а в іншій – невинними, навіть якщо вони скоїли той самий злочин. Неоднозначність та різні інтерпретації визначення воєнних злочинів також ускладнюють роботу міжнародних трибуналів та органів, відповідальних за притягнення до відповідальності осіб за воєнні злочини. Боротьба з цими недоліками у визначенні воєнних злочинів є важливим завданням для міжнародного правосуддя та правозахисних організацій.

Проблема зі збором доказів у справах про воєнні злочини є однією з найскладніших та найважливіших аспектів судового процесу. Через специфічний характер воєнних

конфліктів і злочинів, зібрати переконливі та достатньо об'єктивні докази може бути надзвичайно важко. Оскільки, у багатьох випадках, особливо відносно найважливіших рішень та команд, немає письмових документів або інших записів, які б підтверджували вину осіб, що скоїли воєнні злочини. Це може бути пов'язано з тим, що багато воєнних злочинів скоюються в таємниці або ж іншими способами, які ускладнюють фіксацію подій, а багато свідків воєнних злочинів які можуть мати інформацію про такі події, можуть боятися виступати на суді або навіть бути невідомими. Особи, винні у воєнних злочинах, можуть активно руйнувати докази та приховувати сліди від розслідування. Це може включати в себе знищення документів, масові поховання жертв, чи замішування подій, що ускладнює збір доказів [2, с. 3].

З технологічним розвитком воєнні злочини можуть бути скоєні за допомогою сучасних засобів і технологій, що ускладнює їхнє виявлення та доказування. Використання безпілотників (дронів) у воєнних діях може робити воєнні злочини менш відкритими. Оператори можуть віддалено керувати цими технологіями, знаходячись на відстані від конфліктної зони, що ускладнює виявлення винних і збір доказів. Кібератаки та кіберзлочини можуть бути частиною воєнних конфліктів і спричинити серйозну шкоду не тільки військовим цілям, але і цивільному населенню. Збір доказів у справах про кіберзлочини може бути надзвичайно важким, оскільки ці атаки часто анонімні і захищені технічними засобами. Проте, супутникові зображення та системи геолокації можуть стати важливими джерелами доказів у справах про воєнні злочини. Проте, їх використання вимагає технічних знань та ресурсів, і може бути ускладненим у військових конфліктах, де доступ до такої інформації може бути обмеженим. В сучасних конфліктах генерується велика кількість цифрових даних, які можуть бути важливими доказами. Однак зберігання та аналіз масових обсягів даних вимагає потужних технологій та експертизи, що може бути викликом для правопорушників і слідчих [3, с. 3]. Для ефективного виявлення та доказування воєнних злочинів у відкритому інформаційному середовищі необхідно розвивати технічні засоби, підвищувати кваліфікацію слідчих і співпрацювати з технологічними експертами.

Висновки

Гармонізація міжнародного права та співробітництво між державами є важливими кроками у розв'язанні цих проблем. Це допоможе визначити воєнні злочини чіткіше, забезпечити справедливість для жертв та запобігти безкарності. Технологічні виклики також вимагають розвитку технічних засобів та експертизи для збору та аналізу доказів.

Список використаних джерел

1. В. П. Пилипенко склад воєнного злочину за міжнародним кримінальним правом // вебсайт. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/156902962.pdf> (дата звернення: 20.09.2023).
2. Воєнний злочин вікіпедія // вебсайт. URL: <http://surl.li/fpkfo> (дата звернення: 23.09.2023).
3. Українська гельсінська спілка з прав людини // вебсайт. URL: <http://surl.li/lmrbt> (дата звернення: 20.09.2023).

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Інформаційна безпека в умовах дії воєнного стану є надзвичайно важливим питанням, адже в сучасних реаліях війна є гібридною, вона передбачає не тільки бойові зіткнення, а й інформаційну війну. Агресор використовує інформаційні атаки для поширення дезінформації, паніки та пропаганди серед населення, що може призвести до деморалізації збройних сил та українського суспільства, підриву довіри до влади, порушення громадського порядку та інших негативних наслідків.

Тривалий час спеціальні служби Російської Федерації проводять свої спеціальні інформаційні операції, більшість із яких спрямовані на підрив національної безпеки України, її національних інтересів, ліквідацію української державності та знищення української ідентичності, провокування проявів екстремізму, панічних настроїв у суспільстві, загострення і дестабілізацію суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації в Україні [1]. З метою посилення спроможностей щодо забезпечення інформаційної безпеки держави у жовтні 2021 року була прийнята Стратегія інформаційної безпеки, яка визначає актуальні виклики та загрози національній безпеці України в інформаційній сфері, стратегічні цілі та завдання, спрямовані на протидію таким загрозам, захист прав осіб на інформацію та захист персональних даних [1]. У даній Стратегії зазначено, що інформаційна безпека України – складова частина національної безпеки України, стан захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу, інших життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, за якого належним чином забезпечуються конституційні права і свободи людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, доступ до достовірної та об'єктивної інформації, існує ефективна система захисту і протидії нанесенню шкоди через поширення негативних інформаційних впливів, у тому числі скоординоване поширення недостовірної інформації, деструктивної

пропаганди, інших інформаційних операцій, несанкціоноване розповсюдження, використання й порушення цілісності інформації з обмеженим доступом [1].

Важливим засобом протидії інформаційним атакам є формування єдиної інформаційної політики. Зважаючи на це Президент України підписав Указ № 152/2022, яким увів в дію Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану». В даному Рішенні зазначено, що в умовах воєнного стану реалізація єдиної інформаційної політики є пріоритетним питанням національної безпеки, забезпечення якої реалізується шляхом об'єднання усіх загальнонаціональних телеканалів, програмне наповнення яких складається переважно з інформаційних та/або інформаційно-аналітичних передач на єдиній інформаційній платформі стратегічної комунікації – цілодобовому інформаційному марафоні «Єдині новини #UАразом» [2].

З моменту оголошення воєнного стану були прийняті зміни до деяких нормативно-правових актів, що стосуються сфери інформаційної безпеки. Верховна Рада ухвалила законопроект про кримінальну відповідальність за незаконну фото- та відеозйомку переміщення ЗСУ та міжнародної військової допомоги під час воєнного стану [3]. Було внесено зміни до Кримінального процесуального Кодексу України, які спростили проведення слідчих дій та тимчасових доступів до речей і документів. Прокурор, слідчий має право здійснити пошук, виявлення та фіксацію комп'ютерних даних, що на них міститься, на місці проведення обшуку [4]. Також, згідно Закону України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції» було посилено кримінальну відповідальність за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції [5].

Інформаційна безпека в умовах дії воєнного стану набула важливого значення для обороноздатності держави в реаліях сучасної війни. Для забезпечення інформаційної безпеки були розроблені відповідні закони, рішення, стратегії та програми, які дали змогу ефективно протистояти інформаційним операціям держави агресора.

Список використаних джерел

1. Стратегія інформаційної безпеки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text> (дата звернення: 17.10.2023).
2. Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0004525-22#n2> (дата звернення: 17.10.2023).
3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2160-20#n10> (дата звернення: 17.10.2023).
4. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2137-20#Text> (дата звернення: 17.10.2023).
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення захищеної інформаційної продукції. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2110-20#Text> (дата звернення: 17.10.2023).

ЗУСТРІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Розвиток цивільного процесуального законодавства призвів й до зміни інституту «забезпечення позову». Створення по суті нового процесуального інституту пов'язують із необхідністю запровадження нових понять разом із заходами забезпечення позову, зокрема це попередні забезпечувальні заходи, які широко застосовуються в інших країнах [1].

Такий інститут цивільного процесу є абсолютним прогресом для всієї системи забезпечувальних заходів. Він має на меті забезпечити баланс сторін і зменшити ймовірні негативні наслідки, які можуть виникнути в результаті застосування судом забезпечувальних заходів [2, с. 497].

Тож, зустрічне забезпечення – це гарантія відшкодування можливих для відповідача збитків, і якщо метою забезпечення позову є захист інтересів позивача, то метою зустрічного забезпечення – є захист інтересів відповідача. Загалом, це певний стан, в якому зберігається в початковому положенні, певний нейтралітет, аж до ухвалення кінцевого судового рішення між позивачем та відповідачем.

Варто зазначити, що даний вид забезпечення використовується виключно тоді, коли є подана заява про забезпечення позову.

У Цивільному процесуальному кодексі України (надалі – ЦПК України), а саме у статті 154, зазначається, що найчастіше зустрічне забезпечення в здійснюється шляхом внесення на депозитний рахунок суду грошових коштів у розмірі, визначеному судом. Якщо ж позивач із поважних причин не має можливості внести відповідну суму, то зустрічне забезпечення може бути здійснено іншим шляхом, а саме:

1) надання гарантії банку, поруки або іншого фінансового забезпечення на визначену судом суму та від погодженої судом особи, щодо фінансової спроможності якої суд не має сумнівів;

2) вчинення інших визначених судом дій для усунення потенційних збитків та інших ризиків відповідача, пов'язаних із забезпеченням позову [3].

Якщо проаналізувати норми Цивільного процесуального кодексу, можна зробити висновок про те, що зустрічне забезпечення застосовується як за ініціативою суду, так і за клопотанням відповідача [4, с. 44].

Суд самостійно оцінює необхідність надання зустрічного забезпечення, і за загальним правилом, вирішення питання про зустрічне забезпечення має диспозитивний характер. Тобто реалізація заходів зустрічного забезпечення є правом суду, а не його обов'язком, за виключенням випадків, передбачених ч. 3 ст. 154 ЦПК України, в якій наведено випадки, коли суд зобов'язаний застосовувати зустрічне забезпечення [5].

Підсумовуючи можна виділити такі особливості інституту зустрічного забезпечення: 1) належність до попередніх видів забезпечення позову; 2) застосування лише у випадку забезпечення позову; 3) цільова спрямованість – захист інтересів відповідача та збереження нейтралітету сторін; 4) право на його застосування належить виключно суду, крім випадків, коли суд зобов'язаний його застосувати; 5) має співмірний характер із заходами забезпечення позову та з розміром збитків, яких може зазнати відповідач у зв'язку із забезпеченням позову [6, с. 10].

Отже, інститут зустрічного забезпечення відноситься до попередніх забезпечувальних заходів, бо його метою є запобігання виникненню можливих збитків відповідача в результаті забезпечення позову. Це інститут, що спрямований на збереження процесуальної рівності сторін і попереджає настання або гарантує відшкодування можливих для відповідача збитків з урахуванням співмірності із заходами забезпечення позову та їхнім розміром. Застосування зустрічного забезпечення є позитивним кроком розвитку процесуального законодавства України та гармонізації національного законодавства до європейських стандартів.

Список використаних джерел

1. Ціннісний підхід : Верховний суд України. *Судовий Вісник*. 29.12.2017. № 12 (140). URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/412417/> (дата звернення: 15.10.2023).
2. Таранець К. О. Інститут забезпечення позову у цивільному процесі: практичні аспекти застосування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 496–500.
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492.
4. Алексеєва Н. С. Зустрічне забезпечення як засіб захисту інтересів відповідача в цивільному процесі. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 3. С. 42–46.
5. Луспеник Д. Д. Зустрічне забезпечення – новела цивільного процесу, 21.08.2017. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/107640-zustrichne-zabezpechennya-novela-tsivilnogo-protsesu> (дата звернення: 15.10.2023).
6. Коцюруба А. І. Захист прав відповідача в цивільному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Інституту права Київського нац. університету ім. Тараса Шевченка. Київ, 2021. 20 с.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВІДБРАННЯ БІОЛОГІЧНИХ ЗРАЗКІВ ДЛЯ ПОРІВНЯЛЬНОГО ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Експертиза у кримінальному провадженні проводиться для з'ясування питань, що потребують спеціальних знань та мають істотне значення для кримінального провадження. Однак, на мою думку, питання експертизи є проблемним та мало врегульованим аби використовувати дану процедуру для примусового відібрання біологічних зразків людини.

Згідно Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) експертиза проводиться експертною установою, експертом або експертами, яких залучають сторони кримінального провадження або слідчий суддя за клопотанням сторони захисту у випадках та порядку, передбачених статтею 244 КПК, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання [1].

Відповідно до ст. 244 КПК України, сторона захисту має право звернутися до слідчого судді з клопотанням про проведення експертизи у разі, якщо для вирішення питань, що мають істотне значення для кримінального провадження, необхідне залучення експерта, проте сторона обвинувачення не залучила його або для вирішення залученим стороною обвинувачення експертом поставлені запитання, що не дозволяють дати повний та належний висновок з питань, для з'ясування яких необхідне проведення експертизи, або існують достатні підстави вважати, що залучений стороною обвинувачення експерт внаслідок відсутності у нього необхідних знань, упередженості чи з інших причин надасть або надав неповний чи неправильний висновок. Або ж якщо, сторона захисту не може залучити експерта самостійно через відсутність коштів чи з інших об'єктивних причин [1]. Тобто для експертизи запрошують особу, що має необхідні спеціальні знання в певній галузі.

При розслідуванні кримінальних правопорушень, що вчиняються проти життя та здоров'я особи; волі, честі та гідності особи; статевої свободи та статевої недоторканості особи, може застосовуватись експертиза, для проведення якої здійснюється відібрання біологічних матеріалів. Експертиза у таких випадках буде здійснюватися судово-медичним експертом або лікарем.

Під зразками, необхідними для проведення експертизи, слід розуміти матеріальні об'єкти, що відбираються стороною кримінального провадження, яка звернулася за проведенням експертизи або за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею, судом або за його дорученням залученим спеціалістом. Такими матеріальними об'єктами можуть бути зразки почерку, відбитки пальців рук, зліпки зубів, взуття, зразки слини, крові, сперми, епітелію, шрифту принтера тощо, якщо вони використовуються під час проведення експертизи як порівняльні матеріали.

Законодавець не зазначає, що саме відноситься до категорії біологічних матеріалів, але логічно до цієї групи буде внесли матеріал, що містить генетичну інформацію та може самовідтворюватися чи бути відтвореним у біологічній системі. Тобто це кров, слина, волосся, кістки, сперма, все те що містить у собі генетичний матеріал у формі ДНК.

У ч. 1 та 3 ст. 245 КПК зазначено що у разі необхідності отримання зразків для проведення експертизи вони відбираються стороною кримінального провадження, яка звернулася за проведенням експертизи або за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею. У випадку, якщо проведення експертизи доручено судом, відібрання зразків для її проведення здійснюється судом або за його дорученням залученим спеціалістом [1]. А у ч.3 цієї ж статті сказано, що відбирання біологічних зразків у особи здійснюється за правилами, передбаченими ст.241 цього Кодексу. У разі відмови особи добровільно надати біологічні зразки, слідчий суддя, суд за клопотанням сторони кримінального провадження, що розглядається в порядку, передбаченому ст.ст. 160–166 КПК України, має право дозволити слідчому, прокурору (або зобов'язати їх, якщо клопотання було подано стороною захисту) здійснити відбирання біологічних зразків примусово [1].

ДНК людини зберігається у різних рідинах та частинах тіла, тож для порівняльного методу зразків, щоб довести причетність певної особи до вчинення кримінального правопорушення, нам не обов'язково потрібні два однакові зразки. Існує можливість зробити розгорнутий аналіз ДНК навіть з маленької частинки біологічного матеріалу.

Слід мати на увазі, що докази, отримані внаслідок порушення процедури збору біологічних зразків, з порушенням прав, свобод людини, гарантованих Конституцією України, є недопустимими. З огляду на це існує необхідність внесення змін та доповнень до статті 245 КПК, де була б чітко та детально описана процедура примусового збору біологічних матеріалів.

Отже, зважаючи на вищесказане, можна зробити висновок, що законодавець детально врегульовує питання примусового відбору біологічних зразків, що, своєю чергою, може призвести до певних проблем на практиці.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

**Андрій МЕЛЬНИК,
Катерина МЕЛЬНИК**

*(Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного)*

ІСТОРИЧНІ ПОДІЇ ТА ПРОЦЕСИ, ЯКІ СПРИЯЛИ ФОРМУВАННЮ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Перехід від Декларації про державний суверенітет 16 липня 1990 року до проголошення Акту незалежності 24 серпня 1991 року – це історичний процес, який привів до відновлення незалежності України, офіційно визначеної як самостійна держава з назвою «Україна». Перед встановленням незалежності України в 1991 році у 20-му столітті відбулися ряд важливих історичних процесів та подій, які стали передумовами для цього визначного кроку. Під час Першої світової війни та після неї в Україні виникла можливість для виходу з-під влади імперій (Російської, Австро-Угорської). З 1917 по 1921 рік на території України відбулися численні революційні та повстанські рухи, що визволили певні території від імперського гніту та дали змогу визначити долю України [1].

Вперше в ХХ столітті Україна оголосила про свою незалежність 22 січня 1918 року, прописавши це у IV Універсал. Цей історичний документ встановив, що Українська Народна Республіка стає самостійною, незалежною, та суверенною державою, представницею та втіленням волі українського народу.

Під час існування Української Народної Республіки у 1918 році були прийняті важливі символи національної державності. Гербом став тризуб – символ Володимира Великого, але без хреста. Цей герб відзначався своєю унікальною символікою та історичним значенням. Гімном нації стала пісня Павла Чубинського «Ще не вмерла Україна» на музику Михайла Вербицького. Ця композиція стала не лише мелодією, а й важливим національним символом, який виражав гордість, сильний дух, та бажання вільної та незалежної України. Державним прапором став синьо-жовтий стяг, який став сучасним символом України та її суверенітету. Ці символи відображали важливість індивідуальності, історичний досвід, та бажання нації жити у власній незалежній державі.

22 січня 1919 року стало визначним періодом в історії України, коли було оголошено Акт злуки Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки. Ця подія мала значущий вплив на законодавчому, територіальному та національному рівнях і об'єднала українські землі, створивши основу для історії єдиної України. Проте після цього настали роки безперервної війни, яка включала в себе конфлікти з більшовиками, «білогвардійцями» та польським військом. Незважаючи на всі труднощі, Українська Народна Республіка існувала три роки, а її історична спадщина продовжує жити та впливати на сучасний розвиток України.

З посиленням комуністичного тоталітарного режиму, Україна поступово стала відчувати зростаючу політичну та економічну залежність від центральної влади, що розташовувалася у Москві. Ця залежність призвела до наростаючого невдоволення серед українського населення та спровокувала виникнення руху, який був спрямований на відновлення національної незалежності. Цей рух, що виник, відобразив бажання українців зберегти свою культурну, національну і політичну ідентичність, незалежності від інших держав та режимів. Цей процес набував різних форм, включаючи культурний, освітній та політичний розвиток. Він також означав активну боротьбу за права та свободи українців та бажання відновити незалежну державність. Поступово цей рух, спрямований на відновлення незалежності, набрав сили та визнання, і відзначався багатою історією і внутрішньою різноманітністю. Він включав в себе діяльність різних груп та осіб, які боролися за цільовий результат – повернення незалежності України [2].

Український рух за відновлення незалежності пройшов скрізь декілька історичних фаз, які включали як збройну боротьбу, так і ненасильницькі форми вияву національного протесту. З 1920-х до 1950-х років, відбувалася активна збройна боротьба для здобуття незалежності. У цей період героїчні воїни вели визвольну боротьбу проти колоніального гніту, в тому числі і Українська Повстанська Армія.

Протягом 1960-1980-х років, український народ продовжував виявляти свою національну свідомість і духовний патріотизм через мирні форми протесту та культурний розвиток.

Такий підхід зробив акцент на зміні українського суспільства зсередини.

У кінці 1980-х років, цей національно-демократичний рух об'єднався з східноєвропейськими революціями та відіграв значущу роль у падінні комуністичних режимів. Україна не вийшла з-під впливу радянського союзу і прагнення до незалежності стало основним каталізатором для подальших подій.

«Революція на граніті», що відбулась в жовтні 1990 року в Україні, була мирним протестом, спрямованим на визнання суверенітету України і проведення реформ у системі влади, яка функціонувала в рамках колишнього Радянського Союзу. Назва події вказує на місце її відбуття – площу Жовтневої революції в Києві (сучасний Майдан Незалежності). Основною подією «Революції на граніті» було студентське голодування та масові мирні протести, які були спрямовані на визнання суверенітету України та впровадження демократичних змін у системі влади. Ці протести тривали протягом численних днів і завершилися підписанням постанови Верховної Ради УРСР, у якій гарантувалося виконання вимог, що висунули учасниками протесту [3].

Перелічені події призвели до проголошення незалежності та відновлення суверенітету України. Таким чином, український народ зміг здійснити свою довгоочікувану мрію про незалежну державу.

Сьогодні Україна знову вимушена відстоювати свою незалежність у боротьбі проти росії. Однією з головних цілей боротьби України є збереження та відстоювання своєї територіальної цілісності та незалежності. Ця боротьба є величезним випробуванням для українського народу, яке вимагає відваги, витрат і великих жертв. Однак вона також вкрай важлива для підтвердження рішучості та стійкості України в захисті своєї незалежності і суверенітету. Ця боротьба є важливим виявом патріотизму і віри в майбутнє серед українського населення. Україна не тільки залишається стійкою перед викликами, які виникають через агресію росії, але й активно розвиває свої оборонні та політичні зусилля для забезпечення своєї незалежності. Українці визначають свою майбутню долю і продовжують боротьбу, несучи важку відповідальність за майбутнє своєї країни.

Список використаних джерел

1. Проголошення незалежності України 1991. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/1991> (дата звернення: 06.10.2023).
2. Історія становлення незалежності України. URL: <https://miskrada.kherson.ua/pro-kherson/istorija-nashogo-mista/istoriia-stanovlennia-nezalezhnosti-ukrainy/> (дата звернення: 06.10.2023).
3. Революція на граніті. URL: <https://www.maidanmuseum.org/uk/storinka/revolyuciya-na-graniti> (дата звернення: 06.10.2023).

Владислав МЕЛЬНИК

*(Національна академія
Служби безпеки України)*

НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА ЯК АТРИБУТ ІДЕНТИЧНОСТІ: СТОРІНКИ ІСТОРІЇ

Актуальність питання сучасного матеріального забезпечення тісно переплітається з економічною ситуацією минулого. Вивчивши аспекти життя минулого, теперішнього, ми зможемо передбачити всі недоліки в майбутньому. Адже, як сказав український поет М. Т. Рильський «Хто не знає свого минулого, той не вартий майбутнього». Також, у сучасному світі народ не може існувати без економіки, а економіка – без народу.

Спершу проведемо детальний аналіз понять національної економіки та ідентичності нації, з метою визначення їх взаємозв'язку. Національна економіка єдина система взаємопов'язаних галузей і сфер діяльності людини, якій властива відповідна пропорційність, рівномірно розміщена на території країни, обмежена її державними кордонами. Економіка завжди була, є і буде одним з провідних чинників впливу на фізичний та моральний стан суспільства. Адже, чим краще ВВП, тим краще буде почуватись себе народ, незалежно від ситуації, яка відбувається безпосередньо в країні та у світі.

Українська ідентичність, українство – історично сформована адаптивно-еволюційна система ознак і властивостей, які вирізняють українську людину, українську спільноту й українську культуру з-поміж інших аналогічних об'єктів. Ідентичність є невіддільною характеристикою людини, яка виявляється у визнанні своєї унікальності, з одного боку, й відчутті приналежності до певної спільноти, з іншого. Українці завжди відрізнялись від всіх патріотично налаштованою думкою та закоханістю в свою культуру та історію. Безпосереднім учасником зародження відданості та вірності своїй країні була гозацька доба – середина XVII століття. Далі розглянемо які саме роки життя Гетьманщини були основними у створенні та розвитку економічного становища та національної незалежності.

Середина XVII століття є однією з найголовніших у розвитку поняття національної ідентичності. 1648 рік призвів до кардинальних зрушень у всіх сферах життєдіяльності українського соціуму. Було зруйновано річпосполитську і створено національну політичну систему; відбулися зміни в стратифікації суспільства; набирали обертів державотворчі процеси. Як наслідок – країна опинилася перед необхідністю організації власної господарської структури, яка б відповідала економічним інтересам нової української спільноти.

Цей аспект започаткованих Національною революцією перетворень не залишився поза увагою Європи. «З усіх кінців її, – зазначав один із найвідоміших дослідників української економічної історії М.Слабченко, – з Англії, Франції, німецьких земель, Голландії, Швеції, Московії, – на Україну подалися кореспонденти, гінці та дипломати для нащупування економічного ґрунту, встановлення господарських загалом і торговельних зокрема відносин»[4, с. 23–29]. Така посилена увага могла означати одне – для Європи надзвичайно важливими були українські економічні ресурси. Отже, з 1649 року, адже були зруйновані старі (феодальні) системи управління та започатковані нові (демократично-ієрархічні), тому інтерес Європи, щодо України, різко збільшився, що значно вплине на ідентичність козацького та, в цілому, українського народу.

Загальновідомий факт, що сільське господарство залишалось основною галуззю розвитку української економіки. Розглянемо на прикладі Хмельниччини. Хмельниччина відзначилася антифеодальною боротьбою вітчизняного селянства. В наслідок утворення нової держави, уся власність польсько-магнатської шляхти втратила свої повноваження над народом. Усі володіння минулих власників перейшли до селян та козаків. Розподілення землі відбувалось шляхом займанщини, що дало змогу селянам обирати та привласнювати землю у свої володіння, оброблювати її та продавати продукцію. У результаті чого вільний народ став відроджувати економіку після феодального впливу.

Після Визвольної війни селяни мали ієрархічну систему розподілу земель. Старшинські, монастирські, казенні селяни поділялися на тих, хто мав землю, і безземельних. Власники наділів передавали землю у спадок, в оренду, купували

та продавали, організовували хутори. Зросла чисельність заможних селян, які сконцентрували значну частину надільної землі та худоби. Безземельні посполиті або займалися землеробством на старшинській, монастирській, казенній землі, що виділялась їм у тимчасове користування, або жили за рахунок продажу робочої сили[1]. Саме в такій сфері і почала сформовуватись козацько-українська ідентичність. Незабуваємо також і про соціальне життя. Воно змогло покращитись завдяки звичайним скупченням людей, які продавали товари. Так і з'явилися ярмарки.

Ярмаркова справа була однією з провідних у житті козаків. Козаки, як відомо, кочовий народ. Пересуваючись з місця на місце довгими дорогами, вони зупинялись в селищах, де проходили ярмарки та скуповувались на подальшу дорогу. Саме ярмарки започали розвиток сільського господарства, розвиток ремесл, зрушили з місця сільсько-господарську економіку; розвили зв'язок між різними населеними пунктами, ринками і землями [3]. Чим глибшим був суспільний поділ праці, тим нагальнішою ставала потреба різних соціальних та професійних груп у виробничому спілкуванні. Право проводити торги на ярмарках надавалося містам, містечкам і селам спеціальними привілеями, а саме Магдебурзьким правом (1498 р.). Кількість їхня постійно зростала. У середині XVIII ст. на території Лівобережної України – щорічно діяло 8680 ярмарок та торгів. Під час бурхливого розвитку ярмарків, паралельно розвивалась сільська та міська інфраструктури, що надало змогу розширювати виробничу справу, а тому і продажу продукції.

XVII століття було періодом бурхливого процесу виникнення міст та селищ, зростання їхньої ролі в господарському житті Гетьманщини, проте на відміну міст Західної Європи, вони мали аграрний тип, були невеликими. Жителі цих міст об'єднувались в групи, щоб вирощувати різні типи жнив: ячмінь, гречка, жито, овес, пшениця, що спровакувало масштабний розвиток винокуріння (гуральництво, броварство, медоваріння) [2, с. 133–136]. Процес виникнення винокуріння приніс шалений розвиток економіки в ті часи. Як показала практика у ті часи броварство мало більший економічний вплив, ніж продаж хлібу.

У ході детального вивчення та аналізу національної економіки та ідентичності українського народу стало очевидним, що дві, ніби різних теми, пов'язані між собою глибоким та важливим зв'язком. Національна економіка й ідентичність нації взаємодоповнюють один одного і в сукупності потужно впливають на розвиток країни. Народ створював та покращував економічне становище, а в свою чергу, зобов'язаність та відповідальність за економічну та політичну незалежність, виховувала в людях патріотизм та національну ідентичність. Економічний розвиток впливає на ідентичність нації, оскільки створює більш комфортні умови для проживання громадян. Економіка може сприяти зміцненню національного самосвідомлення та підвищенню національного гордості. Однак економічні труднощі і кризи можуть призвести до втрати ідентичності та появи конфліктів в суспільстві. А ідентичність, в свою чергу, впливає на економічне становище через цінності країни, культурну спадщину, тощо. Культурна спадщина може стати додатковим ресурсом для розвитку туризму, що подалі розвиватиме економіку. Вивчення та розуміння взаємозв'язку між економікою та національною ідентичністю дасть змогу суспільству краще себе почувати на різних етапах існування країни, забезпечуючи його культурний та економічний розвиток.

Список використаних джерел

1. Костишин Е. І. Пак Н. Т. Фінансова система України часів козацької держави (1648–1657). Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2016_28\(1\)_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2016_28(1)_19)
2. Петров А. Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/35691729/Бунятян_pdf
3. Українські землі під владою іноземних держав (друга половина XIV–перша половина XVII ст.) – Україна. *Україна – Інформаційно-довідковий сайт «Україна»*. URL: http://proukraine.net.ua/?page_id=208 половина XVII ст.) – Україна. *Україна – Інформаційно-довідковий сайт «Україна»*. URL: http://proukraine.net.ua/?page_id=208
4. Українська Л. О. Державне регулювання національної економіки: структура, методи, сучасні особливості. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2021. № 74. С. 23–29. URL: <https://doi.org/10.18664/btie.74.280879>

Ірина МИХАЙЛИШИНА
(Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького)

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

Культура має велике значення для життя суспільства і людини, виконує різноманітні функції, перш за все, вона здійснює соціальну інтеграцію і консолідацію, а також накопичення соціального досвіду, який стосується відтворення як традицій колективного життя, так і засобів самовдосконалення форм життєдіяльності. Для пояснення побудови культури вживається термін «структура культури», що включає «субстанційні елементи, які втілюються в її цінностях і нормах, функціональні елементи, що характеризують процес культурної діяльності, різні її сторони та аспекти. Структура охоплює науку, мораль, політику, право, релігію, які співіснують, взаємодіють і складають єдине ціле» [1, с. 33–34].

До складників правової культури П. Щербань відносить: «знання прав та обов'язків громадян;

повага до національної та державної символіки (говорячи про офіцерів-прикордонників, варто віднести сюди й прикордонну символіку);

усвідомлення громадянської відповідальності за здійсненні вчинки та правопорушення (щодо прикордонників, то це і відповідальність за виконання професійних обов'язків представниками правоохоронного органу);

дотримання національних та загальнолюдських моральних приписів, традицій і звичаїв (для прикордонників – прикордонної корпоративної етики);

дотримання вимог Конституції та законів України;

прагнення до засвоєння правових знань з різних галузей права;

негативне ставлення до проявів беззаконня та правопорушень (стосовно діяльності з охорони та оборони державного кордону)» [2].

На думку В. Райка, «проблема формування правової культури в офіцерського складу – це частина загальної соціальної

проблеми взаємовідносин між людьми, що визначаються суспільними взаємовідносинами, ідеологією та мораллю людей. В умовах демократичної дійсності – це частина проблеми педагогічного аспекту гуманізму, професійної етики, питань відповідності змісту правової культури характеру суспільної моралі як важливої об'єктивно існуючої закономірності виховного процесу» [3].

Погоджуємось також з думкою, що правова культура офіцера-прикордонника – це його позитивна правова свідомість у дії. Вона включає перетворення військовослужбовцем своїх здібностей і соціальних якостей на підставі правового (професійного, військово-прикордонного, службового) досвіду. Вважаємо, що правова культура містить у собі такі елементи: власне право, правосвідомість, правові відносини, законність і порядок, законотворчу, право виконавчу й інші види діяльності у сфері функціонування права у суспільстві. Рівень правової культури в суспільстві визначається розвиненістю і погодженістю цих елементів, а також масштабом і глибиною юридичної освіти і правового виховання, якісною професійною підготовкою юристів, ступенем розвитку юридичної науки і правового мислення.

Отже, показником правової культури є правова активність особистості як вища форма правомірної поведінки і правового мислення, що припускає: наявність високого рівня правосвідомості; цілеспрямовану, ініціативну правову діяльність особи, що перевершує звичайні вимоги до можливої і належної поведінки. Правова культура особи сприяє виробленню стилю правомірної поведінки.

Список використаних джерел

1. Хоружий Г. Ф. Академічна культура: цінності та принципи вищої освіти. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2012. 320 с
2. Щербань П. М. Прикладна педагогіка : навч.-метод. посібник. Київ : Вища школа, 2002. 100 с.
3. Райко В. В. Формування в офіцерського складу Державної прикордонної служби України правосвідомості як складової правової культури особистості. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького. № 36. Частина II. Серія : педагогічні та психологічні науки.* Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2006. С. 122–125.

ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

У сучасних умовах, коли світ ще не повністю подолав наслідків пандемії COVID-19 та деякі країни переживають воєнний стан (Україна, Ізраїль), питання антикризового управління для підприємств набуває особливої актуальності. Пандемія призвела до різких коливань на ринках, переривання ланцюгів поставок і зміни споживчих звичок, що створило низку економічних та організаційних викликів для бізнесу.

Водночас, воєнний стан в Україні вносить додаткову невідомість у діяльність підприємств, вимагаючи гнучкості у прийнятті рішень та готовності до раптових змін умов роботи. Особлива увага в цей період приділяється забезпеченню безпеки, як фізичної, так і інформаційної, для запобігання можливим загрозам для персоналу та активів підприємства. Система антикризового управління стає ключовою в умовах невизначеності, допомагаючи підприємствам адаптуватися до нових умов, знаходити нові можливості та забезпечувати стійкий та безпечовий розвиток. Це включає в себе не лише оперативну реакцію на виклики, але й стратегічне планування, розробку сценаріїв, вивчення ризиків та їх мінімізацію.

На нашу думку, поняття «джерела утворення кризової ситуації на підприємстві» слід трактувати комбінацію внутрішніх та зовнішніх факторів, які призводять до збою у стандартному функціонуванні підприємства, створюючи загрози його стабільності, безпеці та продуктивності. Важливим аспектом цього поняття є питання забезпечення безпеки. Якщо керівництво підприємства не розглядає аспект безпеки як пріоритетний, ймовірність виникнення кризової ситуації зростає. Забезпечення безпеки включає в себе не тільки фізичну безпеку співробітників та активів підприємства, але й інформаційну, фінансову, екологічну безпеку, тощо. Відсутність превентивних заходів у будь-якому з цих напрямків може уможливити утворення кризової ситуації. Виділимо основні джерела утворення кризових ситуацій на підприємствах України (табл. 1).

Основні джерела утворення кризових ситуацій на підприємствах

Джерело	Характеристика
Політична нестабільність	Війна в Україні, анексія Криму та інші геополітичні фактори призводять до нестабільності в країні, що впливає на діяльність підприємств
Економічний регрес	Війна обмежують доступ до деяких зовнішніх ринків, а також знижують інвестиційну привабливість країни
Інфраструктурні проблеми	Завдані удари по критичній інфраструктурі можуть призводити до перерв в енергопостачанні, транспортних з'єднаннях, забезпеченні комунікацій
Питання безпеки персоналу	Зона конфлікту, потенційні акти тероризму або саботажу створюють загрози безпеки для співробітників підприємств
Логістичні виклики	Блокади, обмеження в русі товарів та зниження транспортних можливостей впливають на здатність підприємств доставляти товари та отримувати сировину

Важливим аспектом є також формування корпоративної культури, яка б сприяла підвищенню готовності персоналу до швидкої реакції на зміни та ефективної роботи в умовах кризи. Це включає в себе навчання, тренінги, розвиток лідерських якостей керівників та формування команди, спроможної працювати під тиском [1–4].

Перспективи подальших досліджень у цій сфері можуть бути пов'язані з розробкою нових методів і технологій для прогнозування кризових ситуацій, вивченням міжнародного досвіду управління кризами та адаптацією цього досвіду до конкретних національних умов, а також розробкою інноваційних підходів до забезпечення безпеки підприємств України.

Список використаних джерел

4. Ареф'єва О. В., Прохорова Ю. В. Антикризове фінансове управління підприємством : монографія. Львів : Українська академія друкарства, 2011. 252 с.

5. Біловол Р. І. Методологічні підходи до розробки концепції антикризового управління підприємством. *Регіональні перспективи*. 2003. № 7–8 (32–33). С. 60–63.

6. Біловол Г. І. Стратегія і тактика антикризового управління підприємством. Економіка Криму. № 1 (42). *Управління і бізнес* 2013. С. 232.

7. Вишнівська, Б. Методи мінімізації фінансових ризиків. *Економіст*. 2007. № 6. С. 58–59.

ВИЗНАЧЕННЯ КЛЮЧОВИХ ПРИНЦИПІВ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-БЕЗПЕКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Безпековий аспект в контексті формування інноваційного потенціалу підприємства відіграє критичну роль, оскільки інновації, незалежно від їх потенційних переваг, можуть нести в собі нові та непередбачувані ризики. В сучасних умовах глобалізації, коли швидкість впровадження технологічних нововведень постійно зростає, підприємства потребують не просто інновацій, але й засобів їх безпечного застосування. Інноваційний потенціал визначає здатність підприємства до самовідновлення, адаптації та зростання в динамічному зовнішньому середовищі [1–3]. Проте, неврахування безпекового компонента може призвести до стратегічних помилок, що загрожують стабільності та репутації підприємства. Безпека дозволяє адекватно реагувати на потенційні загрози, які можуть виникнути внаслідок інноваційної діяльності, забезпечуючи стійке розвиток підприємства в довгостроковій перспективі.

Принципи слугують основою для визначення цілей, формування стратегій та прийняття рішень у будь-якому процесі чи системі. Особливо в контексті формування інноваційно-безпекового потенціалу підприємства принципи відіграють роль невід’ємного директиву, який забезпечує збалансованість між інноваційним розвитком та безпекою. Вони сприяють поєднанню інноваційних та безпекових стратегій, що дозволяє підприємству отримувати переваги від нововведень, уникаючи при цьому небажаних наслідків. Також, слід наголосити і на тому, що принципи забезпечують гнучкість підприємства перед змінних умов ринку, дозволяючи швидко адаптуватися до нових викликів і можливостей, не знижуючи при цьому рівень безпеки (табл. 1).

Слід також зазначити, що у випадках, коли інновації стосуються цифрових технологій, безпековий аспект набуває особливої актуальності. Інформаційні системи, додатки та інші

**Основні принципи формування
інноваційно-безпекового потенціалу підприємства**

Принципи	Сутність принципу
Принцип пріоритетності	В умовах інноваційної діяльності безпека має бути визначена як основний пріоритет, враховуючи всі можливі ризики
Принцип інтеграції	Важливо поєднувати інноваційний та безпековий підходи в єдину систему управління підприємством
Принцип адаптивності	У відповідь на динамічне зовнішнє середовище підприємство має бути готове до швидкої адаптації своїх інноваційних та безпекових стратегій
Принцип прозорості	Всі інновації та зміни в безпековій системі повинні бути прозорими для всіх зацікавлених сторін
Принцип відповідальності	Підприємство має брати на себе відповідальність за забезпечення безпеки в умовах впровадження інновацій

технологічні нововведення можуть містити вразливості, що відкривають шлях для зловмисних дій. Тому безпекове розуміння при формуванні інноваційного потенціалу є не лише аспектом ризик-менеджменту, а й ключовим елементом стратегічного планування для підприємства.

Список використаних джерел

1. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми концепції, методи : навч. посібник. Суми : Університетська книга, 2003. 278 с.
2. Сиротинська Н. М. Сутність інноваційного потенціалу промислових підприємств. *Економічний простір*. 2011. 55. С. 255–260.
3. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посіб. К. : Центр навчальної літератури, 2005. 352 с.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕЛІКТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

В житті неодноразово трапляються випадки, коли через протиправні дії інших осіб, завдається шкода, що полягає у зменшенні чи знищенні майна, зниження його вартості, завдання шкоди життю, здоров'ю та гідності, внаслідок яких виникає необхідність у захисті своїх прав та інтересів, що полягає у компенсації завданих збитків.

Збитками є:

1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки);

2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода) [1].

Норми цивільного законодавства передбачають два види шкоди. Перша, майнова, яка полягає у знищенні, зміні чи зменшенні матеріальної сфери особи, внаслідок порушення її особистих немайнових прав. Друга, моральна, втрата немайнового характеру, внаслідок страждань чи інших явищ, спричинених незаконними діями чи бездіяльністю іншої особи.

Відповідно до ст. 1166 Цивільного кодексу України, майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала.

Згідно зі ст. 1167 Цивільного кодексу України, моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала [1].

Розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від:

1) характеру правопорушення;

2) глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації;

3) ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування;

4) інших обставин, які мають істотне значення [4].

Під час визначення розміру відшкодування також обов'язково дотримуватися принципів розумності і справедливості.

Для того щоб притягнути особу до відповідальності, необхідна наявність таких умов, як: наявність шкоди, протиправна поведінка, причинний зв'язок та вина.

Особливістю відповідальності за завдання шкоди є презумпція вини. Відповідно до ч. 2 ст. 1166 ЦК України особа, яка завдала шкоди, звільняється від її відшкодування, якщо вона доведе, що шкоди завдано не з її вини. Тобто, відсутність вини зобов'язана доводити особа, яка завдала таку шкоду. При цьому, наявність шкоди та її розмір доводиться самим потерпілим. Таким чином, якщо потерпілий довів наявність шкоди та її розмір, то особа, яка завдала шкоди, повинна довести, що це сталося за відсутності її вини [2].

Однією з підстав звільнення заподіювача шкоди від деліктної відповідальності є непереборна сила, тобто надзвичайна і невідворотна зовнішня подія, яка повністю звільняє його від відповідальності за умови, що він не міг її передбачити або передбачив, але не міг її відвернути, і яка, здійснюючи вплив на його діяльність, спричинила настання шкоди. До непереборної сили належать явища суспільного характеру та вибухи епідемій, розмиви гребель і дамб. Крім того, до явищ суспільного характеру відносять війну як дію непереборної сили.

На відміну від кримінального права у цивільному праві діє презумпція вини: особа, яка порушила зобов'язання, вважається винною, поки не доведе відсутність своєї вини. Тобто для звільнення заподіювача шкоди від відповідальності необхідно довести, що непереборна сила позбавила його можливості запобігти шкоді [3].

Проте ч. 3 ст. 1166 ЦКУ передбачає, що шкода, завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи внаслідок непереборної сили, підлягає відшкодуванню у випадках, встановлених законом [1].

Також, відповідно до ч. 4 ст. 22 ЦК України на вимогу особи, якій завдано шкоди, та відповідно до обставин справи майнова шкода може бути відшкодована і в інший спосіб, зокрема, шкода, завдана майну, може відшкодовуватися в натурі (передання речі того ж роду та тієї ж якості, полагодження пошкодженої речі тощо) [1].

Законодавство виокремлюється декілька видів відшкодування шкоди, які мають свої особливості, а саме:

- відшкодування шкоди, завданої особою у разі здійснення нею права на самозахист,
- відшкодування шкоди, завданої прийняттям закону про припинення права власності на певна майно,
- відшкодування шкоди, завданої у стані крайньої необхідності,
- відшкодування юридичною або фізичною особою шкоди, завданою їхнім працівником або іншою особою,
- відшкодування шкоди, завданої органом державної влади або органом місцевого самоврядування, його посадовими або службовими особами, або у сфері нормотворчої діяльності,
- відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду,
- відшкодування шкоди, яка потерпіла від злочину,
- відшкодування шкоди, завданою малолітньою або неповнолітньою особою,
- відшкодування шкоди, завданої недієздатною особою, особою дієздатність якої обмежена,
- відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки,
- відшкодування шкоди, завданої фізичній особі каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю,
- відшкодування шкоди, внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг),
- відшкодування моральної шкоди [2].

Отже, збитки, що підлягають відшкодуванню, визначаються відповідно до реальної вартості втраченого майна на момент розгляду справи або виконання робіт, необхідних для відновлення пошкодженої речі. Особа, якій завдано збитки

має право на їх відшкодування. У разі відмови винної сторони у відшкодуванні збитків, особа має право на звернення до суду за захистом своїх прав та інтересів.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України зі змінами та доповненнями на 05.10.2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Відшкодування шкоди. Види та розмір. URL: <https://lysenko-solicitors.com/news>
3. Відшкодування майнової шкоди в цивільному законодавстві. URL: <https://darn.kyivcity.gov.ua/news/4229.html>
4. Загальні положення про відшкодування шкоди. URL: <http://nkkep.com/wp-content/uploads/2020/05/27.05-tssp-P-3132.pdf>

ЗАКОН ТА ПОРЯДОК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнної агресії на території України, яка створює реальну та потенційну небезпеку державному суверенітету, територіальній цілісності, демократичному конституційному ладу та інший національним інтересам нашої держави виникає системне питання щодо збільшення викликів, що виникають перед правоохоронними органами.

Перш за все, необхідно визначити сам термін «воєнний злочин». Хоча в законодавчих актах України відсутнє визначення цього поняття, його трактування можна знайти в Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України, затвердженій наказом Міністерства оборони України № 164 від 23.03.2017р. Там зазначено, що серйозні порушення норм міжнародного гуманітарного права є воєнними злочинами [1, абз. 2 п. 4 гл. 8 розд. 1].

Саме тому, в умовах нашого сьогодення виникає потреба в розгляданні нових методів і підходів для здійснення правосуддя на всій території України загалом, а також там де існує пряма військова протидія, розширення застосування непрямих форм протидії розслідуванню, порушення або відсутність транспортного сполучення (залізничного, автомобільного тощо), поштового та інших видів зв'язку, адже виконання поставлених перед правоохоронними органами завдань може опинитися під загрозою.

Специфіка правового регулювання протидії злочинності в умовах надзвичайних правових режимів обумовлена тим, що разом із нормами, характерними для регулювання правовідносин в умовах нормальної життєдіяльності, до нормативних компонентів правового регулювання включаються надзвичайні закони. Вони встановлюють не тільки специфічні засоби та механізми правового регулювання, але й мають свою специфіку щодо дії у просторі, часі та за колом осіб [2, С. 98].

Так, було внесено низку змін до Закону України «Про Національну поліцію». Наприклад, Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законів України щодо врегулювання окремих питань діяльності Національної поліції України під час дії воєнного стану» від 21.03.2023 р. постановляє внесення змін до законодавчих актів. А саме, розділ V Закону України про Національну поліцію» було доповнено статтею 46-1, яка передбачає застосування поліцейськими поліції особливого призначення зброї та бойової техніки під час здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України.

Не менш важливим є питання взаємодії Національної поліції з іншими суб'єктами. Так, у зв'язку із введенням 24 лютого 2022 року воєнного стану на всій території держави Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 (продовжений декілька разів Указом Президента України, останній з яких від 26 липня 2023 року № 451/2023) [3, 4], який відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» визначений як особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу [5], на Національну поліцію України відповідно до п. 34 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» покладаються повноваження щодо взаємодії зі Збройними силами України, Національною гвардією України, Державною прикордонною службою України, Державною спеціальною службою транспорту, Службою безпеки України щодо боротьби з диверсійно-розвідувальними силами агресора (противника) та не передбаченими законами України воєнізованими або збройними формуваннями [6].

Таким чином, можна зробити висновки про те, що сучасні умови вимагають постійного оновлення та адаптації законодавства, розроблення нових стратегій та методів роботи правоохоронних органів для забезпечення справедливості та захисту національних інтересів під час воєнного конфлікту.

Список використаних джерел

1. Наказ Міністерства оборони України № 164 від 23.03.2017 р. «Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України» та затверджена ним Інструкція. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#top> (дата звернення: 20.09.2022).
2. Тетерятник Г. К. Окремі питання правового регулювання кримінального провадження в умовах надзвичайних правових режимах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2020. № 48. С. 98–101.
3. Указ Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 «Про введення воєнного стану в Україні». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 13.05.2022).
4. Указ Президента України № 431/2023 від 14.03.2022 «Про введення воєнного стану в Україні». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1332022-41737> (дата звернення: 22.04.2022).
5. Закон України «Про Національну поліцію України» від 02.07.2015. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 40–41, ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 13.05.2022).
6. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 28, ст. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/law>

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В УМОВАХ ВІЙНИ: СКЛАДНА РЕАЛЬНІСТЬ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Домашнє насильство є проблемою глобального масштабу, але коли воєнна атмосфера сповнює повітря, це жахливе суспільне явище приймає ще більш виразні форми і стає тяжкою раною суспільства. Спробуємо розглянути цю складну та болючу тему.

Світова історія віддзеркалює, як воєнні конфлікти і конфлікти можуть сприяти зростанню сімейного насильства. Умови війни, зокрема постійний страх, відсутність стабільності, економічні труднощі та розпад традиційних соціальних структур, створюють сприятливий ґрунт для ескалації конфліктів у сім'ях.

Важливо враховувати, що жертвами домашнього насильства можуть стати як жінки так і чоловіки, як діти так і особи похилого віку, як люди здорові, так і особи з інвалідністю. Насильство не вибирає стать, вік чи соціальний статус жертви. Іноді домашнє насильство стає способом відволіктися від життєвих труднощів, а іноді це форма виразу гніву, стресу та безпомічності.

Домашнє насильство виразно підпадає під порушення великої кількості міжнародно визнаних прав людини, які держава зобов'язана відстоювати і захищати: права на життя і фізичну недоторканність, права не бути об'єктом знущань чи жорстокого, нелюдського або принизливого поводження, права на однаковий захист з боку закону і свободу від дискримінації за ознакою статі та інших [1, с. 279].

Домашнє насильство під час війни – це поширене явище, яке стає ще більш небезпечним, ніж у мирний час. Людям, які зазнали такого насильства зараз, складніше знайти вихід – бо вони часто обмежені у пересуванні, можливості звернутися по допомогу до близьких та друзів й відповідних структур. Це призводить до потрапляння постраждалих від домашнього насильства у ситуацію ще більшої фізичної, матеріальної та маральної залежності від кривдників [2, с. 207].

М. Лейтон, досліджуючи психологічні аспекти сімейного насильства під час війни, зауважує, що психологічні аспекти сімейного насильства під час війни показують, що стрес та тривожність серед сімей може сприяти зростанню насильства. Важливо розробити програми психологічної підтримки та консультування для постраждалих [3, с. 125].

Для боротьби із цим страшним явищем необхідно об'єднувати зусилля різних сфер суспільства. Уряд повинен затверджувати відповідні програми дій, спрямовані на запобігання домашньому насильству та захист жертв. Організації громадянського суспільства та правозахисники повинні забезпечувати підтримку постраждалим та надавати їм доступ до служб допомоги.

О. Сидорова слушно зауважила, що правові аспекти боротьби з домашнім насильством під час війни є критично важливими. Законодавство повинно бути зміцнене, а правозахисні органи повинні активно реагувати на подібні випадки для забезпечення безпеки [4, с. 215].

Самі сім'ї також мають велику роль у боротьбі з домашнім насильством. Звідки б не походила війна чи конфлікт, важливо виховувати свідомих, емпатичних та відповідальних членів суспільства, які не тільки вміють розпізнавати сімейне насильство, але й допомагають йому запобігти.

Іван Петров, досліджуючи вплив війни на структуру сім'ї та поширення насильства в цьому контексті, констатує, що війна впливає на сімейну динаміку, змінюючи ролі та взаємини в сім'ї. Насильство стає частиною цієї динаміки, і необхідно розвивати соціальні програми для розв'язання цього питання [5, с. 580].

Вирішення проблеми домашнього насильства в умовах війни – це завдання складне, але необхідне. Воєнні конфлікти завдають вже достатньо страждаючим сім'ям додаткової болі. Зусилля всіх сфер суспільства, спрямовані на захист жертв і запобігання насильству в родинах, є важливим кроком до створення більш безпечного і гуманного світу.

Список використаних джерел

1. Сукмановська Л. М. Історичні аспекти виникнення проблеми домашнього насильства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 3. С. 272–281. (Серія юридична).
2. Мілорадова Н. Е. Домашнє насильство під час війни: фактори збільшення та особливості звернення постраждалих. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 24 берез. 2023 р.). Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 207–208.
3. Лейтон М. Психологічні аспекти сімейного насилля під час війни. *Міжнародний журнал психології конфлікт*. 2019. № 25 (2). С. 123-136.
4. Сидорова О. Правові аспекти боротьби з сімейним насиллям під час війни: аналіз законодавства та практики. *Юридичний журнал*. № 42 (3). 2018. С. 215–230.
5. Петров І. Соціологічний аналіз впливу війни на сімейну структуру і динаміку насильства. *Соціологічні дослідження в умовах конфлікту*. № 35 (4). 2020. С. 567–581.

ПРЕТЕНЗІЯ ЯК СПОСІБ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ

Претензійна робота є першочерговою, попередньою стадією судового розгляду, від правильності проведення якої залежить подальше врегулювання господарських спорів. Відповідно, результати належно проведеної та виконаної претензійної роботи є наслідком розвантаження судової системи. Варто зазначити, що ж таке «спосіб вирішення господарського спору» – це процесуальний порядок, що обирається господарюючим суб'єктом для вирішення спору, тобто застосування відповідного способу вирішення, який здійснюється не лише з метою припинення конфліктних відносин, а й вирішення спору по суті.

Загальні засади досудового порядку господарсько-правової реалізації закріплені у ст. 222 Господарського кодексу України, зокрема:

1. Учасники господарських відносин, що порушили майнові права або законні інтереси інших суб'єктів, зобов'язані поновити їх, не чекаючи пред'явлення їм претензії чи звернення до суду.

2. У разі необхідності відшкодування збитків або застосування інших санкцій суб'єкт господарювання чи інша юридична особа – учасник господарських відносин, чії права або законні інтереси порушено, з метою безпосереднього врегулювання спору з порушником цих прав або інтересів має право звернутися до нього з письмовою претензією, якщо інше не встановлено законом [1].

Як зазначає науковець В. В. Резніков: «досудовий (претензійний) порядок врегулювання спорів – це сукупність заходів, які підлягають здійсненню стороною, права якої порушено, для безпосереднього вирішення спору, що виник, зі стороною, яка є порушником майнових прав чи інтересів».

Вирішення спору в досудовому порядку, іншими словами, це вирішення спору за допомогою інституту претензії. Претензія при цьому розуміється як письмовий документ,

що надсилається особою, яка вважає, що її права та законні інтереси порушені, до порушника з вимогою відновити у цих правах та інтересах без втручання юрисдикційних органів [2, с. 228].

Важливою особливістю претензії є те, що вона містить елементи доказування. Відповідно до цієї ж статті, кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається, як на підставу своїх вимог та заперечень.

Спираючись на рекомендацію Міністерства Юстиції України, щодо оформлення документа, а саме претензійної та позовної роботи, варто наголосити на наступному. Претензійна робота за своєю функцією повинна сприяти:

- забезпеченню виконання договірних зобов'язань у всіх сферах діяльності;
- економії та раціональному використанню матеріальних, трудових, фінансових, паливно-енергетичних, сировинних та інших видів ресурсів;
- зниженню непродуктивних витрат та усуненню причин і умов, що їх спричиняють;
- забезпеченню захисту і відновленню порушених майнових прав та інтересів підприємств, що охороняються законом;
- забезпеченню відповідальності порушників договірних зобов'язань;
- ефективному використанню законодавства для поліпшення економічних показників господарської діяльності та запобіганню його порушенням [3].

Чинне законодавство не встановлює загального строку для подання претензії. Але встановлює строк щодо її розгляду, а саме в місячний строк з дня її одержання, якщо інший строк не встановлено Кодексом або іншими законодавчими актами. Структурний підрозділ, який отримав претензійні матеріали, повинен у встановлений на підприємстві строк перевірити їх та надати письмовий висновок щодо обґрунтованості претензійних вимог.

Згадуючи вищезазначену рекомендацію, ми розуміємо, що претензійна робота в абсолютній більшості випадків ведеться юридичною службою. Це є однією з складових розгляду та організації претензійної роботи. Наступною складовою є *регламентація порядку пред'явлення претензій*. На підприємстві

цей порядок визначається в положеннях, та посадових інструкціях. Опісля настає етап *реєстрації та облік претензій*. За невеликої кількості претензій, заявлених і отриманих, їх реєстрація і облік ведуться в одному журналі. Та останніми етапами роботи над претензійною роботою виступають: *пред'явлення і розгляд позовних заяв та її аналіз*. Позови, що пред'являються підприємствам, підлягають реєстрації в спеціальних журналах в такому ж порядку, як і претензії. Варто зазначити, що навряд чи можна визнати успішною роботу юридичної служби, якщо нею одержано та до неї пред'явлено багато позовів. Велика кількість позовів – це результат небажання або невміння врегулювати спірні питання в досудовому порядку, невміння будувати ділові відносини з партнерами[4, с. 66–67].

Отже наприкінці хочемо зазначити, що на відміну від цивільного законодавства, господарське законодавство, чітко встановлює такий інструмент самозахисту як письмова претензія, а також визначає її зміст, порядок її надання та розгляду. Такий спосіб врегулювання спору є не досить ефективним, але за його допомогою можна уникнути пред'явлення позову до підприємства, обов'язково відповівши на нього листом.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Резніков В. В. Досудове врегулювання господарських спорів: необхідність та шляхи реформування. *Університетські наукові записки*. 2012. С. 227–238.
3. Про порядок ведення претензійної та позовної роботи на підприємстві, в установі, організації від 23.01.2007 р. № 3514/7, Мін'юст України; Рекомендації. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v14_7323-07.
4. Кузьмін Д. Л. Претензія як спосіб досудового врегулювання спору. *Вісник ЖДТУ: Економіка, управління та адміністрування*. 2009. С. 64–67.

ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ НОРМ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Організована злочинність в Україні в період з 1994 року по теперішній час, показала, що її зусилля спрямовані на набуття влади, підризу суверенітету держави та її цілісності. Така діяльність злочинних структур може проявлятися та діяти у різних формах.

Вважаємо, що сучасна організована злочинність – це переважно злочинність професійна. Підтвердженням цього припущення може слугувати зміст статей 255–255-3 Кримінального кодексу України [1], кваліфікуючі ознаки які віддзеркалюють специфіку професійної злочинності та водночас організованої злочинної діяльності.

Задля досягнення своєї мети, у різний час, в будь-якій країні та місці, вказані особи поєднують у собі ознаки ієрархії та кримінальної мережі. Вони діють на міжрегіональному, міждержавному та транснаціональному рівні. Використовують корупційне прикриття та вживають системних заходів із забезпечення власної безпеки та стійкого продовження своєї протиправної діяльності. При цьому, вдаються до викрадення людей, насильства, залякування та вбивства. Це є лише одним із напрямів їхньої протиправної діяльності.

Водночас новітні технології спілкування в інформаційному просторі стали одним з чи не головним чинником обміну інформації криміналітету за для планування та скоєння злочинів. Мережеві інформаційні структури здатні швидше адаптуватися до змін та обставин, що унеможлиблює встановлення організатора (лідера) та інших співучасників злочину, і це може розглядатися як наступний етап розвитку організованої злочинності.

Вказані зміни зумовлюють необхідність посилити оперативно-розшукову складову, особливо в контексті розширення нормотворчих норм, котрі будуть діяти перш за все

на упередження та нівелювання наявних актуальних загроз національній безпеці й обороні України.

На нашу думку, чинні положення Законів України «Про оперативно-розшукову діяльність» та «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» потребують докорінного змінення та посилення їх новими положеннями, котрі відповідали б духу оперативності, актуальності, своєчасності, упереджуваності, прогнозованості, розширюючи оперативні заходи та терміни їх виконання.

Одним із таких проблемних питань постає правотворче застосування положень п. 8 та п. 13 ст. 8 (далі – Закон України «Про ОРД», Закон) [2] та ч. 2 ст. 13 (Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю») [3], в частині виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, котрі на відміну від статті 272 (НСРД) Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [4] відрізняються за своєю правовою природою, і мають більш широке значення та природу застосування.

Відтак, виконання спеціального завдання в рамках оперативно-розшукової справи негласного оперативного співробітника (п. 8 та п. 13 ст. 8) [2], (ч. 2 ст. 13) [3] чи конфідента (п. 14 ст. 8) [2], є встановлення внутрішньої структури злочинного об'єднання, кількість членів в злочинному осередку. Джерела фінансування, злочини, які готуються чи вчиняються, а також предмети, речі, документи та знаряддя вчинення злочину. Також, метою цього заходу можна визначити як спосіб негласного впливу для встановлення контролю над організованою злочинністю, її локалізація, нейтралізація та ліквідація. Мати спроможність штучного створення сприятливих умов та відомостей за для компрометації їх лідерів та членів угруповування, відриву від злочинної організації її учасників. Створення умов, що спонукають специфічне оточення відмовитись від підготовки та скоєння злочину чи об'єднання у різні злочинні структури, порушення їх єдності в керівних елементах злочинної структури, а також руйнування організаційних зв'язків (ст. 2) [3].

Подібні проблеми вимагають постійного вдосконалення законодавства та прозорих процедур.

Саме в цьому аспекті лежать і розбіжність так і основа їх вирішення, котра вирішується єдиною метою, завданням та ціллю.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>, ст. ст. 255, 255-1, 255-2, 257 (дата звернення: 23.10.2023).

2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2136-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>, ст. 8 (дата звернення: 23.10.2023).

3. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30.03.1993 р. № 35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12>, ст.ст. 2, 13 (дата звернення: 23.10.2023).

4. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>, ст. 272 (дата звернення: 23.10.2023).

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ПСИХІКУ ПІДЛІТКІВ

Війна стала травматичною для багатьох людей, особливо страждають діти. Треба зараз звертати увагу на їхню поведінку та допомагати, щоб це не спричинило більших проблем у майбутньому. Психологи опитали тинейджерів 13–19 років, причому дві третини з них – неповнолітні. Загалом у дослідженні взяли участь 600 молодих людей з Києва, Львова, Одеси та Дніпра, а також невеличких міст і селищ. Майже три чверті (73%) підлітків найбільше хвилює війна: спричиняє тривожність та страх за майбутнє. Серед проблем, пов'язаних із повномасштабною збройною агресією, на першому місці страх за життя близьких та своє (38%), що знайомий підліткам ще з часів пандемії COVID-19. А ще невизначеність майбутнього (12%) та відсутність світла/інтернету/зв'язку (11%). Непокоїть війна загалом, сирени, вибухи, повітряні тривоги, обмеження через комендантську годину. Особливо молодь хвилюється за близьких чи друзів у ЗСУ. Також респонденти писали, що їх хвилюють вибухи в інших містах, боляче читати про загиблих [2].

Під час війни підлітки – в різній мірі – зіштовхуються з двома типами травматичних подій: несподівані травматичні події та довготривалі несприятливі події, що зумовлюють виникнення непродуктивних стратегій подолання труднощів. У результаті підлітки значно частіше, ніж їх однолітки без досвіду перебування на війні, страждають від таких проблем як тривожний розлад, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія, дисоціативні розлади (добровільна соціальна ізоляція, деперсоналізація, дереалізація, небажання розмовляти, кататонічний синдром), поведінкові розлади (зокрема агресія, асоціальна і злочинна поведінка, схильність до насильства), а також більш схильні до зловживання алкоголем і наркотичними засобами [1].

Від прямого насильства під час війни щороку гинуть сотні тисяч підлітків. Вони гинуть і як мирні жителі, які опинилися у зонах бойових дій, і як безпосередні мішені, і під час етнічних чисток.

Мільйони підлітків стали інвалідами війни через збройові поранення. Більшість із них не мають доступу до реабілітаційних послуг. Дитині, яка втратила кінцівку, доводиться чекати щонайменше 10 років, щоб їй поставили протез. Під час війни погіршується здоров'я дітей через незбалансоване харчування, обмежений доступ до питної води, антисанітарію, втрату постійного житла та доступу до медичних послуг. Неприятливі умови для життя зумовлюють зниження імунітету, тому діти починають хворіти. Програми імунізації населення припиняються, а це також чинник розвитку хвороб і навіть смертності.

НЕПОВНОЛІТНІ – НАЙБІЛЬШ УРАЗЛИВА ГРУПА.

У разі втрати свого безпечного середовища на них впливають наведені нижче чинники збройного конфлікту.

Війна стає чинником психологічних страждань дітей. Побачені наслідки бойових дій, а саме терор, втрата близьких і рідних, вимушене переселення тощо спричиняють психічні розлади.

Не менш руйнівним для здоров'я є гвалтування дітей та дитяча проституція. Ці явища дуже поширені під час окупації, етнічних чисток та в умовах вимушеного переселення. Діти хворіють на недуги, які передаються статевим шляхом, зокрема ВІЛ/СНІД, стають переносниками таких захворювань. До того ж сексуальне рабство травмує психіку дитини, гальмує її звичайний емоційний розвиток, а отже, змінює її життєві орієнтири.

Найпоширенішими психічними захворюваннями у підлітків під час війни є посттравматичні стресові розлади та депресія, а саме:

- гострі стресові реакції
- синдром дефіциту уваги і гіперактивності (СДУГ)
- панічний розлад
- тривожні розлади, характерні для дітей
- розлади сну [2].

На додаток до цього у підлітків можуть бути проблеми з поведінкою, вони стають надто сміливими та зухвалими, що також призводить до певних психічних розладів. Часто підлітки схильні до коморбідної психопатії.

Загалом, війна має серйозний вплив на психіку підлітків, і їм потрібна допомога та підтримка, щоб пережити цей важкий період у своєму житті.

Тож фахова діагностика та терапія – неодмінна складова військового часу для всіх людей, які зазнали жахів війни, зокрема дітей.

Список використаних джерел

1. URL: <https://divoche.media/2022/08/11/pidlitky-vijna-psyhologynya-krista-santandzhelo-pro-bagatovymirnist-naslidkiv-vijny/amp/>
2. URL: <https://osvitoria.media/opinions/chym-ukrayinski-pidlitky-osoblyvi-velyke-doslidzhennya-tynejdzheriv-pid-chas-vijny/>

ПОЗИЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Досліджуючи дану тематику, хочеться почати з того що громадянське суспільство має значний вплив на формування та інтеграцію демократичної системи державної влади, сприяє впровадженню системи прав людини та формуванню відкритої політичної системи. Державі було б складно функціонувати якби у ній не було свідомого громадянського суспільства. Адже держава і суспільство вони невіддільні один від одного. Сьогоднішня ситуація дає зрозуміти, що із повномасштабним вторгненням РФ на територію України відбулися значні зміни в українському суспільстві як у психічному так і у емоційному станах. Звісно, ніхто не був готовий до такої насильницької агресії від Росії, тому і з'явилися проблеми щодо емоційного напруження суспільства. Тоді ж кожен українець ввійшов у певні позиції.

Пояснюючи вплив російської агресії на суспільство неможливо не згадати про зростання рівня єдності. Адже люди переживаючи обстріли, втрату рідних, хвилювання через загибелі військових і почуття радості від звільнення українських територій від окупанта проживають спільну історичну пам'ять, вони схильні до співчуття і співпереживання що і сприяло появі відчуття єдності.

Волонтерські рухи досягли безпрецедентних масштабів в Україні. Процес вдосконалення законодавчого забезпечення волонтерського руху почав проходити прискореними темпами. Так було ухвалено Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо волонтерської діяльності» Він скасовує багато бюрократичних обмежень, які дозволяють в швидших темпах надавати волонтерську підтримку військовослужбовцям, які отримали поранення, сім'ям загиблих, людям похилого віку та іншим, які потребують соціальної підтримки. Також внесено зміни які створюють сприятливі умови для волонтерства і благодійності. Надання благодійної допомоги Україні, Збройним силам та Збройним формуванням, що стали

на захист держави і суспільства від нападників, широко поширені серед громадян і громадських організацій України. Сьогодні ми вийшли на новий рівень взаємодії що проявляється у прекрасній самоорганізації волонтерського руху та зростання довіри в українському суспільстві і звичайно на фронті де наші сміливі захисники діють напівавтономно [1].

Уже з перших днів російської агресії з різних регіонів України до військкоматів почався масовий приплив добровольців, які прагнули захищати Батьківщину із зброєю в руках. З часом добровольчі батальйони поволі почали інтегруватися у склад ЗСУ та НГУ. Тоді і до тепер мобілізаційні заходи проводяться більш ефективно і систематично. Спілки місцевих органів, громадські об'єднання і самостійні громадяни забезпечують нормальне функціонування цих підрозділів.

Неможливо забути про громадські рухи та об'єднання якими було проведено велику кількість мітингів, демонстрацій, акцій та інших мирних заходів патріотичного характеру як в Україні так і за кордоном. Частина суспільства усіма силами намагається робити все можливе задля територіальної цілісності, суверенітету і звичайно на підтримку української влади та захисників України. Деякі громадяни намагаються більше поширювати в соціальних мережах інформацію про військово-полонених, про злочини російської федерації щодо населення України, щоб охопити більше свідомих осіб разом із якими можна досягти бажаного результату. Тому що зараз більшість нашої країни як один організм, які поєднані спільною метою і йдуть до одного – до перемоги. Ще завдяки активності користувачів Інтернету та незалежних засобів масової інформації петиція із покликом визнати росію «державою-спонсором тероризму» на офіційному сайті Білого дому зібрала необхідну кількість підписів[2, с. 27–29].

Таким чином роблячи висновок із вище викладеного матеріалу хочеться додати, що із вторгненням російської федерації на нашу територію вони тільки загострили міцний спротив з боку громадянського суспільства і ще більше об'єднали наше суспільство. Тому для того, щоб більш ефективно використовувати способність громадянського суспільства для забезпечення національної безпеки України в умовах

російської агресії необхідно й надалі вдосконалювати форми і механізми держави і громадськості і звичайно розробляти і розвивати відповідну нормативно-правову базу [3].

Список використаних джерел

1. Єдність під час війни: результати соціологічного дослідження. URL: https://lb.ua/blog/cedos/561919_iednist_pid_chas_viyni_rezultati.html (дата звернення: 11.10.2023).

2. Роль громадянського суспільство України у протидії зовнішній агресії, С. 25–32. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/spa_2015_3_6.pdf (дата звернення: 11.10.2023).

3. Національна єдність під час і після війни. URL: <https://zbruc.eu/node/113781>(дата звернення: 11.10.2023).

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ОБОВ'ЯЗКУ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ЗАХИЩАТИ ВІТЧИЗНУ

24 лютого 2022 року у зв'язку з військовою агресією проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022, затвердженим Законом від 24.02.2022 № 2102-ІХ, було вперше введено воєнний стан на території всієї України строком на 30 діб. У подальшому, у зв'язку з триваючою широкомасштабною збройною агресією Російської Федерації проти України тривалість воєнного стану в Україні неодноразово продовжувалася. Крім цього, з метою забезпечення оборони держави, підтримання бойової і мобілізаційної готовності Збройних Сил України та інших військових формувань, уперше в Україні оголошено загальну мобілізацію Указом Президента України від 24 лютого 2022 року №69/2022, яка була продовжена іншими Указами Президента України [1, с. 164].

Відповідно до частини 1 статті 17 Конституції України, захист суверенітету та територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. А стаття 65 Конституції України проголошує: «захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України. Громадяни відбувають військову службу відповідно до закону».

Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» здійснює правове регулювання відносин між державою і громадянами України у зв'язку з виконанням ними конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, а також визначає загальні засади проходження в Україні військової служби. Військова служба – це конституційний обов'язок громадян України,

який полягає у забезпеченні оборони України, захисті її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності. До військовослужбовців належать особи, які проходять таку службу, зокрема у Збройних Силах України [2].

Військовий обов'язок включає: підготовку громадян до військової служби; приписку до призовних дільниць; прийняття в добровільному порядку (за контрактом) та призов на військову службу; проходження військової служби; виконання військового обов'язку в запасі; проходження служби у військовому резерві; дотримання правил військового обліку [3].

Громадяни України мають право на заміну виконання військового обов'язку альтернативною (невійськовою) службою згідно з Конституцією України та Законом України «Про альтернативну (невійськову) службу». Відповідно до частини 1 статті 1 Закону України «Про альтернативну (невійськову) службу», альтернативна служба є службою, яка запроваджується замість проходження строкової військової служби і має на меті виконання обов'язку перед суспільством. Право на заміну виконання військового обов'язку шляхом альтернативної (невійськової) служби мають лише громадяни України, релігійні переконання яких не допускають користування зброєю [4].

Висновки. Відповідно до статті 65 Конституції України захист Вітчизни – це обов'язок громадян України. Цей обов'язок поширюється виключно на громадян України, при цьому немає значення, яким чином особа набула громадянство України. В умовах повномасштабної війни російської федерації проти України та воєнного стану, що стало наслідком оголошення загальної мобілізації, дослідження обов'язку захищати Вітчизну набуває особливої актуальності. Виконання вказаного обов'язку відбувається у формі проходження військової служби. Проте громадяни мають право на заміну виконання військового обов'язку, якщо це суперечить їхнім релігійним переконанням.

Список використаних джерел

1. Публічне право як цінність: колективна монографія / за ред. Р. О. Гаврилюк та П. С. Пацурківського. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. 2022. 400 с.

2. Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) від 25.04.2019 року № 1-р(II)/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va01p710-19#Text> (дата звернення: 26.10.2023).

3. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25 березня 1992 року № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення: 26.10.2023).

4. Про альтернативну (невійськову) службу : Закон України від 12 грудня 1991 року № 1975-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1975-12#Text> (дата звернення: 26.10.2023).

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Корупція стала загрозою економічній безпеці країни, яка зачіпає всі сфери суспільного життя. З прискоренням глобалізації та розширення спектра співпраці між країнами, це явище стали розглядати не тільки як перешкоду на шляху національного розвитку окремих країн, а й як серйозну загрозу національній і міжнародній безпеці.

Для України боротьба з корупцією є частиною зусиль, спрямованих на побудову державних інститутів демократії та зміцнення ролі громадянського суспільства. Досягнуті результати (або відсутність їх) у запобіганні корупції стають важливою мірою для успіху переходу та запровадження сучасних стандартів прозорості та демократичного контролю.

Боротьба з корупцією була включена до порядку денного міжнародних організацій і фінансових інститутів, таких як ООН, Світового банку, Організації економічного співробітництва і розвитку, Ради Європи, Європейського Союзу та інших.

Антикорупційна політика стала основним полем діяльності для багатьох національних та міжнародних урядових і неурядових організацій в рамках функціонування громадянського суспільства, що захищає стандарти прозорості і підзвітності державних установ і сприяє запобіганню корупції в усіх секторах суспільства. У той же час, низка країн світу прийняли комплексні програми та заходи щодо боротьби з корупційними ризиками в контексті публічної сфери та просування стандартів доброчесності у міжнародних економічних відносинах.

Згідно Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р., «корупція – це впровадження особою, наданих їй легальних можливостей або ж зв'язаних з ними можливостей, з ціллю одержання неправомірної вигоди або ж прийняття подібної вигоди, або ж прийняття зобов'язання / пропозиції подібної вигоди для себе або ж інших осіб, або ж відповідно до зобов'язання / пропозиція чи передача неправомірної вигоди особі, або ж по її вимозі іншим фізичним

або ж юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного застосування наданих їй легальних повноважень або ж зв'язаних з ними можливостей» [1].

Форми корупції та її ознаки зображено в табл. 1.

Таблиця 1

Форми корупції та її ознаки

Форми корупції	Ознаки корупції		
	Діяння	Мета	Суб'єкт
Перша	Використання службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей	Одержати неправомірну вигоду	Особа, зазначена в ст. 3 Закону
Друга	Прийняття неправомірної вигоди або прийняття її обіцянки / пропозиції для себе чи інших осіб	–	
Третя	Обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ст. 3 Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам	Схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей	–

Примітка: розроблена автором за [2].

Згідно Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, прийнятому 34-ю сесією Генеральної Асамблеї ООН у 1979 році:

– «будь-яка корупційна дія, подібно до будь-якого іншого зловживання владою, несумісна з професією посадових осіб правоохоронних органів. Закон повинен бути повністю застосований щодо будь-якого працівника правоохоронних органів, який здійснює корупційні діяння, оскільки уряди не можуть розраховувати на виконання закону серед своїх громадян, якщо вони не зможуть або не будуть застосовувати закон проти своїх власних агентів та їхніх агентств;

– визначення корупції має підпорядковуватися національному законодавству, під якою слід розуміти, що це включає

в себе діючу бездіяльність у виконанні своїх зобов'язань або у зв'язку з виконанням ними своїх обов'язків у відповідь на подарунки, обіцянки чи стимули, які вимагаються або прийняті, або неправомірне отримання цих повідомлень після того, як діяння було вчинене або опущено» [3].

Таким чином, сучасне значення поняття корупції остаточно формується, коли воно стає невід'ємною частиною суспільного життя в більшості європейських країн. З цього періоду, корупція зараз широко розуміється як хабарництво та продаж державних службовців, так і державних органів влади. Останній етап формування поняття корупції характеризується, з одного боку, прагненням законодавчого органу до глибокої диференціації його значення на основі національних цінностей та через національні правові засоби, з іншого боку, шляхом посилення об'єднуючого впливу міжнародного права на формування сенсу цієї концепції. Проте, останнє, як показує аналіз, не веде до однозначного розуміння корупції.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. База даних «Законодавство України». *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 14.10.2023).

2. Тучак Р. Корупція як соціально-правове явище. Актуальні проблеми державного управління. Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр». 2006. № 3 (30). С. 203–209.

3. Міжнародні правові акти та законодавство окремих країн про корупцію ; упоряд.: М. І. Камлик та інші. К. : Школяр, 1999. 480 с.

ПРОБЛЕМА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Війна – це завжди жахливе лихо, яке приносить смерть, руйнування і страждання. Вона не лише завдає величезних людських і матеріальних втрат, а й призводить до зростання злочинності [1, с. 13]. В умовах воєнного конфлікту, проблема протидії злочинності набуває особливого значення і актуальності. Війна, незалежно від своєї природи та тривалості, створює складні виклики для суспільства та влади в плані забезпечення безпеки, прав людини і дотримання закону. Зростання злочинності в умовах воєнного часу є серйозною проблемою, яка може негативно позначитися на безпеці і стабільності суспільства. Важливо розробити і впровадити ефективні заходи, спрямовані на запобігання виникненню злочинів і забезпечення правопорядку та безпеки в країні. Зростання злочинності в умовах воєнного часу є закономірним явищем [1, с. 16–17]. Війна руйнує соціальні норми і звичаї, зводить нанівець правопорядок, створює атмосферу хаосу і безладу. Також створює специфічні умови, які ускладнюють боротьбу з злочинністю, зокрема політичну нестабільність, великий потік біженців і внутрішньо переміщених осіб, обмежену доступність ресурсів для правоохоронних органів. Це створює сприятливі умови для злочинців, які можуть діяти без страху перед покаранням. Це пов'язано з низкою факторів, зокрема: порушення громадського порядку і безпеки; зниження ефективності правоохоронної діяльності; поява нових видів злочинів, пов'язаних з війною; збільшення потреби в матеріальних ресурсах, що може призвести до злочинів на економічній основі [2, с. 117].

Порушення громадського порядку і безпеки є одним із найважливіших факторів, що сприяють зростанню злочинності в умовах воєнного часу. Війна створює атмосферу хаосу і безладу, що призводить до зниження ефективності контролю за дотриманням законності. Це створює сприятливі умови для злочинців, які можуть діяти без страху перед покаранням.

Зниження ефективності правоохоронної діяльності також є важливим фактором зростання злочинності в умовах воєнного часу [4, с. 169]. У воєнний час правоохоронні органи перебувають під загрозою нападів з боку противника, що може призвести до зниження їх чисельності та оснащення. Це може негативно позначитися на їх здатності протистояти злочинності. Війна також породжує нові види злочинів, пов'язаних з війною. Мародерство, контрабанда, диверсія та тероризм є лише деякими з них. Ці злочини є особливо небезпечними для суспільства, оскільки вони можуть призвести до значних людських і матеріальних втрат. Збільшення потреби в матеріальних ресурсах також може призвести до зростання злочинності в умовах воєнного часу. Війна призводить до зниження рівня життя населення, що може призвести до зростання злочинів на економічній основі. Крадіжки, розбої та шахрайство є лише деякими з них. Зростання злочинності в умовах воєнного часу є серйозною проблемою, яка може негативно позначитися на безпеці і стабільності суспільства [7, с. 13–15]. Для ефективної протидії злочинності в цій ситуації можна вжити комплекс заходів, які включають в себе:

1) Посилення правоохоронної діяльності. Правоохоронні органи повинні бути добре оснащені і навчені для того, щоб ефективно протистояти злочинності. У воєнний час правоохоронні органи часто перебувають під загрозою нападів з боку противника, що може призвести до зниження їх ефективності. Тому важливо забезпечити їм достатнє фінансування і оснащення, щоб вони могли ефективно виконувати свої функції. Крім того, необхідно підвищити кваліфікацію співробітників правоохоронних органів, щоб вони могли ефективно протидіяти новим видам злочинів, пов'язаним з війною.

2) Пропаганда законслухняності і нетерпимості до злочинів. Важливо виховувати в суспільстві повагу до закону і правопорядку. Це можна зробити шляхом проведення інформаційних кампаній, спрямованих на підвищення обізнаності населення про шкідливість злочинності [5, с. 62]. Крім того, важливо заохочувати громадян до співпраці з правоохоронними органами для запобігання і розкриття злочинів.

3) Залучення громадськості до активної участі в боротьбі зі злочинністю. Громадяни повинні бути готові до співпраці

з правоохоронними органами для запобігання і розкриття злочинів [5, с. 63–65]. Це можна зробити шляхом створення громадських патрулів, які будуть допомагати правоохоронним органам забезпечувати правопорядок на місцях. Крім того, важливо заохочувати громадян повідомляти про підозрілі особи або події правоохоронним органам.

Ясно що лише спільними зусиллями держави, правоохоронних органів і суспільства можна ефективно протистояти злочинності в умовах воєнного часу.

Загалом можна зазначити, що забезпечення прав людини і дотримання принципів гуманітарного права є ключовими завданнями у цьому контексті. Важливо вивчати та аналізувати досвід різних країн та міжнародних організацій у вирішенні цієї проблеми, і враховувати його при розробці стратегій протидії злочинності в умовах воєнного конфлікту [6, с. 10]. Протидія злочинності в умовах воєнного часу є важливим завданням, яке має вирішуватися за участю держави, правоохоронних органів і суспільства в цілому. Важливо розробити і впровадити ефективні заходи, спрямовані на запобігання виникненню злочинів і забезпечення правопорядку та безпеки в країні. Оскільки, впровадження цих заходів допоможе зменшити зростання злочинності в умовах воєнного часу і забезпечити безпеку і стабільність суспільства [3, с. 14–17].

Міжнародне співробітництво, обмін досвідом і спільні зусилля є важливими для успішного вирішення проблеми протидії злочинності в умовах воєнного часу. Такий підхід сприяє забезпеченню миру, стабільності та правосудності в конфліктних регіонах та сприяє захисту прав і безпеки всіх громадян. Також, важливою складовою протидії злочинності в умовах воєнного часу є моральне піднесення суспільства. У цей складний час важливо, щоб люди були єдині і підтримували один одного. Спільними зусиллями можливо подолати всі труднощі і забезпечити безпеку і мир в нашій країні.

Список використаних джерел

1. Вітренко О. Злочинність в умовах воєнного часу: проблеми та перспективи протидії. *Право і суспільство*. 2022. № 2. С. 12–19.
2. Клименко В. Злочинність в умовах воєнного часу: теоретичні та прикладні аспекти. *Вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2015. № 2. С. 117–122.

3. Мельник, І. Злочинність в умовах воєнного часу: досвід України та зарубіжних країн. *Юридичний вісник*. 2019. № 1. С. 12–17.

4. Протидія злочинності в умовах воєнного часу: міжнародний досвід та перспективи для України / під заг. ред. О. Є. Супруненко. К. : Національна академія внутрішніх справ України, 2022. 212 с.

5. Супруненко, О. Є. Злочинність в умовах воєнного часу: правові та правоохоронні аспекти. *Актуальні проблеми держави і права*. 2022. № 1. С. 62–68.

6. Шевчук, В. Є. Злочинність в умовах воєнного часу: особливості та тенденції. *Право і суспільство*. 2022. № 3. С. 10–21.

7. Чекман, О. І. Злочинність в умовах воєнного часу: теоретико-правові та кримінально-правові аспекти. *Юридичний вісник*. 2023. № 1. С. 12–19.

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У світлі сучасних геополітичних подій та зростаючої загрози з боку різноманітних злочинних елементів, взаємодія цих органів стає критичною для забезпечення національної безпеки, захисту громадян та збереження стабільності держави. У цій доповіді ми розглянемо деякі основні проблеми та виклики, які стикаються органи безпеки та оборони в умовах воєнного стану та спробуємо запропонувати можливі шляхи їх вирішення.

1. Зміна природи загроз

Перш за все, важливо відзначити, що природа загроз змінилася. Злочинні групи та терористичні організації стали більш аморфними та агресивними, використовуючи нові технології та засоби для досягнення своїх цілей. Ця зміна вимагає більшої уваги до співробітництва між органами безпеки та оборони для виявлення, запобігання та протидії таким загрозам.

2. Розмежування відповідальності

Один із основних викликів – недоліки у розмежуванні відповідальності між органами безпеки та оборони. Це може призвести до дублювання функцій, затримок у прийнятті рішень та невідповідностей у діяльності цих органів. Щоб вирішити цю проблему, необхідно зміцнити роль спеціалізованих координаційних органів, які б відповідали за співробітництво та координацію дій органів безпеки та оборони в умовах воєнного стану. Внутрішня розмежування відповідальності полягає в установленні ролей і обов'язків між різними підрозділами та агентствами в межах однієї держави. Зовнішня розмежування відповідальності передбачає співпрацю та координацію між різними державами або міжнародними організаціями у сфері протидії злочинності.

3. Інформаційна безпека та кіберзагрози

Зростаюча роль інформаційної війни та кіберзагроз вимагає спільних зусиль від органів безпеки та оборони для

захисту національної інформаційної безпеки. Кіберзагрози можуть бути особливо небезпечними під час воєнного стану. Для ефективної боротьби з ними органи безпеки та оборони повинні спільно працювати над створенням системи кіберзахисту. Забезпечення захисту інформаційних ресурсів та інфраструктури важливою інформацією є однією з головних задач органів безпеки та оборони. Розвинута система виявлення та реагування на кібератаки є невід'ємною частиною інформаційної безпеки. Боротьба з кіберзагрозами часто має міжнародний характер, оскільки атаки можуть виходити з-за кордону. Тому співпраця з міжнародними партнерами та обмін інформацією з ними є надзвичайно важливою для ефективного захисту інформаційної безпеки в умовах воєнного стану.

4. Необхідність спільних стратегій та навчання

Розробка спільних стратегій є ключовим кроком у покращенні взаємодії органів безпеки та оборони. Ці стратегії мають включати чіткі цілі та завдання для обох видів органів та визначати їхні ролі та відповідальність у сфері протидії злочинності в умовах воєнного стану. Важливо також враховувати специфіку конкретного конфлікту та ресурсні можливості. Проведення спільних навчань та тренувань є важливим етапом у підготовці органів безпеки та оборони до дій в умовах воєнного стану. Ці тренування дозволяють вивчити процеси прийняття рішень, комунікації та координації в реальних ситуаціях. Вони також сприяють згуртуванню команд і визначенню найкращих практик. Регулярна перевірка готовності органів безпеки та оборони до дій у воєнний період є важливою складовою покращення їхньої ефективності. Це включає в себе підготовку персоналу, випробування обладнання та систем комунікації, а також планування реагування на можливі сценарії кризових ситуацій.

5. Ресурси та бюджетна прозорість

Один з ключових факторів, що впливає на ефективність взаємодії, – недостатність фінансування обох видів органів. Це може призвести до нестачі ресурсів для виконання завдань, зокрема, в сфері протидії злочинності в умовах воєнного стану. Для вирішення цієї проблеми важливо встановити систему бюджетної прозорості та відкритості у використанні коштів на національну безпеку та оборону. Це дозволить

ефективніше розподіляти ресурси та уникнути корупційних схем. Регулярний аналіз та оптимізація витрат є необхідним елементом ефективного фінансового управління органами безпеки та оборони. Детальний аналіз бюджету може допомогти виявити можливості для зменшення витрат та більш ефективного використання ресурсів.

6. Міжнародна співпраця

Умови воєнного стану часто вимагають співпраці з міжнародними партнерами та організаціями. Проблеми взаємодії можуть виникнути при обміні інформацією, координації спільних дій та використанні міжнародних ресурсів. Міжнародні організації, такі як ООН та ЄС, можуть відігравати ключову роль у координації міжнародної допомоги та підтримки при вирішенні проблем взаємодії органів безпеки і оборони. Ефективний обмін інформацією з міжнародними партнерами є важливим аспектом міжнародної співпраці. Спільний аналіз інформації про загрози та обмін розвідувальною інформацією може сприяти розумінню загроз та розробці спільних стратегій. У деяких випадках може бути необхідно проводити спільні оперативні дії з міжнародними партнерами для боротьби з загрозами та злочинністю під час воєнного стану. Спільні операції можуть включати в себе обмін персоналом, обладнанням та ресурсами.

7. Завдання та рекомендації

Формулювання конкретних завдань для покращення взаємодії органів безпеки і оборони у сфері протидії злочинності в умовах воєнного стану. Розробка та впровадження політик та законодавства, яке сприяє покращенню взаємодії органів безпеки та оборони. Органи безпеки та оборони повинні встановити ефективний механізм взаємодії з громадськістю. Це може включати в себе створення громадських рад, консультації з представниками громадськості та відкриті комунікаційні канали для надання інформації та отримання відгуків від громадян.

Список використаних джерел

1. «Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах». URL: <http://ndekc.lviv.ua/news164.html> (дата звернення: 27.09.2023)
2. Осмислення ризику війни в Україні. URL: <https://www.rand.org> (дата звернення: 27.09.2023).

3. Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/1-2/26.pdf> (дата звернення: 27.09.2023).

4. Актуальні проблеми протидії злочинності та корупції. URL: https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2023/03/актуальні-проблеми-протидії-злочинності-та-корупції_17.02.23.pdf (дата звернення: 27.09.2023).

Катерина ПЛИСЮК

*(Навчально-науковий інститут
економічної безпеки та митної справи
Державного податкового університету)*

ВПЛИВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ НА ПРИВАТНІСТЬ І КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ ОСОБИ

Інформаційна безпека людини нерозривно пов'язана з її особистим життям і потребує особливого захисту. Особисте життя як об'єкт правового впливу – це система суспільних відносин, що характеризують існування та визначають розвиток особи як приватної (середньої) особи, стосуються лише її, не пов'язані з виконанням нею публічних функцій, вилучаються з поля зору громадськості, вони охороняються і охороняються законом.

Варто відзначити, що загальні проблеми правової регламентації слідчих дій, зокрема негласних, вивчали у своїх працях Ю. П. Аленін, О. В. Капліна, В. О. Коновалова, В. М. Стратонов, С. А. Шейфер, В. Ю. Шепітько, М. Є. Шумило та ін.

Інформаційна конфіденційність гарантується ст. 32 Конституції України. Конституційне регулювання дотримання права на повагу до приватного життя узгоджується з низкою міжнародно-правових норм: ст. 12 Загальної декларації прав людини 1948 року, ст.8 Конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 року, п.1 ст. 17 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року та ін.; а також із національним законодавством: Цивільний кодекс, Закони України «Про захист персональних даних», «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації» тощо.

Згідно з законом, тільки сама особа має право самостійно вирішувати, як і кому надати доступ до свого приватного життя, включаючи представників державних та місцевих органів. Крім випадків, які передбачені законом, вона також має право утримувати цю інформацію у таємниці, і робити це лише у важливих ситуаціях для національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Беручи до уваги практику Європейського суду з прав людини, можна стверджувати, що «приватне» життя – це не суворо

визначене захищене коло відносин, а велика сфера з досить нечіткими межами. Ця обставина пов'язана з постійним розвитком суспільних відносин. Питання «приватності» необхідно співвідносити з правами інших індивідів і суспільства. Держава контролює дотримання права на повагу до приватного життя не лише державними службовцями, а й приватними особами, такими як приватні детективи чи репортери [2, с. 14].

Зазвичай втручання в приватне життя проваджується виключно правоохоронними органами, у межах оперативно-розшукової діяльності чи застосування негласних слідчих (розшукових) дій і є законним та відповідає загальним інтересам громадськості. Проте трапляються випадки, коли в рамках розпочатих у законному порядку оперативно-розшукових справ або кримінальних проваджень щодо справжніх злочинців намагаються прослухати розмови осіб, які насправді не мають відношення до справи [3, с. 93].

Якщо говорити про інформаційний аспект приватного життя, то слід мати на увазі розмежування розуміння конфіденційності інформації фізичних та юридичних осіб відповідно до приватного права. Адже в останньому слід розрізняти інтерес юридичної особи як організації та інтерес особи, яка на підставі закону уповноважена представляти установчий документ (інший установчий документ) або спеціальний довіреність. інтереси цієї юридичної особи у правовідносинах з третіми особами.

Положення ст. 259 КПК України встановлює вимоги щодо зберігання інформації, отриманої внаслідок втручання в приватне життя. Відповідно до вимог цієї статті, якщо прокурор має намір використати під час судового провадження як доказ інформацію, отриману шляхом втручання в приватне спілкування, або її певний фрагмент, він зобов'язаний забезпечити збереження всієї інформації або дати вказівку слідчому, який проводить досудове розслідування для забезпечення цього збереження. Буквальне тлумачення такої вимоги закону є дещо некоректним. По-перше, доказами у кримінальному провадженні є не інформація, а фактичні дані, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів і обставин, що мають значення для кримінального провадження. Такі докази мають чітко

визначені процесуальні джерела. У словниковому розумінні інформація – це відомості про будь-які події, чинись діяльність, відомості про щось, відомості в будь-якій формі та на будь-якому носії [4, с. 196]. Інформація, отримана шляхом втручання в приватне спілкування, розкриває лише зміст і суть таких фактичних даних і міститься в протоколах негласних слідчих (розшукових) дій та додатках до них. По-друге, обов'язок щодо збереження всіх речей і документів, отриманих під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які планується використовувати у кримінальному провадженні, а не лише як докази, покладено на прокурора вимогами частини четвертої ст. 252 КПК України, яка встановлює загальні положення щодо реалізації та використання результатів кожної з негласних слідчих (розшукових) дій, у тому числі щодо втручання в приватне спілкування. По-третє, навряд чи доцільно зберігати всю інформацію, отриману під час втручання в приватне спілкування (до того ж протягом невизначеного часу), якщо значна її частина не матиме жодного відношення до кримінального провадження. Наприклад, проведення аудіомоніторингу особи протягом місяця може призвести до отримання досить значного поля інформації, яке складатиметься з багатьох телефонних розмов людини з великою кількістю учасників, і лише зі змісту невеликої фрагмент однієї телефонної розмови матиме значення для кримінального провадження. Тому зрозуміло, що цю процесуальну вимогу правильніше розуміти так, що збереженню підлягає вся отримана інформація, яка стосується кримінального провадження та може бути використана в доказуванні.

Викладене дає підстави для висновку, що нерозголошення стороною обвинувачення окремих процесуальних дій під час кримінального провадження в жодному разі не повинно створювати можливості для зловживань з боку прокурора, недобросовісних працівників слідчих органів підготовчого провадження, оперативних працівників чи інших осіб, а особливо якщо ці зловживання є наслідком яких може бути порушення законних прав, особистих інтересів і свобод особи. Гарантією забезпечення конституційних прав та інтересів кожного з учасників кримінального провадження або осіб, які не є його учасниками, але потрапили до відома правоохоронних

органів, служать відповідні норми вітчизняного кримінально-процесуального права. Нечіткість формулювання процесуальної норми зумовлює необхідність звернення до загальних засад кримінального процесу. Суворе дотримання цих процесуальних норм та вимог законодавства свідчить про належний рівень професійної підготовки слідчих, прокурорів, суддів та адвокатів.

Список використаних джерел

1. Панова А. В. Визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні : монографія. Харків : Право, 2017. 256 с.
2. Використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті негласних слідчих (розшукових) дій : наук.-метод. рекомендації для підрозділів Національної поліції України / Цуцкірідзе М. С., Мартовицька О. В., Романюк В. В., Бурлака В. В. та ін. Х. : Харківський нац. ун-т внутр. справ, 2022. 82 с.
3. Коваль А. А. Міжнародний досвід проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Visegrad journal on human rights*. No 6 (volume 2). 2018. С. 92–99.
4. Новий тлумачний словник української мови у 4 т. Т. 2, Ж-Обд. Київ : Аконіт, 2021. 911 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. ВРУ. № 9–10, № 11–12, № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

КОД УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ: НЕЗАЛЕЖНІСТЬ, ПАТРІОТИЗМ, НЕЗЛАМНІСТЬ ТА ЄДНАННЯ

У наші дні Україна переживає тяжкі часи, які пов'язані з російською агресією. 24 лютого 2022 року, приблизно о 5 ранку Росія оголосила про початок «воєнної операції». Було запущено крилаті та балістичні ракети по аеродромах, військових штабах і складах у Києві, Дніпрі, Івано-Франківську, Луцьку, Василькові, Харкові. Українці прокинулись не через будильник який сповіщував їх про те, що треба збиратись на роботу чи в учбовий заклад, а через звуки вибухів які й досі бентежать наші душі.

24 серпня Україна святкує День Незалежності. В стані повномасштабної війни ми зустріли вже 2 свята Дня Незалежності які можуть свідчити про нашу незламність завдяки якій ми досі є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною і правовою державою. За цей час відбулось багато подій які робили нам боляче, події Маріуполю, Азовсталі, Каховська ГЕС та інші. Це лише маленька частина нашої трагедії яка продовжується навіть зараз. Ці події лише нас єднують та підсилюють нашу лють, яка веде нас до перемоги. Ми досі тримаємось, досі продовжуємо боротися за нашу незалежність.

Значна частина українського народу яка раніше була російськомовною почала переходити на українську, приблизно 57% стали використовувати українську мову в спілкуванні або перейшли на неї повністю, про це свідчить опитування яке було проведено в жовтні 2022 року на замовлення «Суспільного». Українська свідомість та патріотизм зріс. Але що ж таке патріотизм? На мою думку це любов до своєї країни, бажання за неї боротися, збереження її історії, традицій і культури.

Історія показує, що нам попри все завжди вдавалось вистояти. Ми змогли зберегти нашу мову та культурно спадщину яку нам залишили. Завдяки нашій боротьбі ми відсвяткували 32 річницю Незалежності до якої ми так довго йшли та в решті решт змогли досягти 24 серпня 1991 року, згодом

було ухвалено основні положення Конституції України і її було введено в дію Верховною Радою України 28 червня 1996 року.

Наша Незалежність не може бути випадковістю. Незалежність – це складний довготривалий процес в якому було задіяно чимало поколінь та було пролито чимало крові українського народу, це доказ єднання народу який хоче бути вільним від будь кого.

Наша країна є нашою домівкою. Ми побудували і досі будемо свій дім, скріплюємо його, захищаємо його ціною власного життя. Якби ми не були єдиними та не трималось разом не було б такого поняття як «Україна».

Нас намагаються зламати та приєднати до чогось, що не є нам рідним. В цій ситуації ми можемо тільки боротися за свою домівку, за це місце яке ми так любимо. Вшануємо тих хто поклав свою душу та тіло за нашу свободу, та вшануємо тих хто продовжує боротьбу за нас.

З усього цього ми можемо прийти до висновку того, що український народ незламний та готовий об'єднатися щоб продовжувати боротися за свою незалежність. Попри біль втрати ми непохитно стоїмо захищаючи все що для нас таке дорогоцінне. Ми захищаємо Україну щоб знову побачити та відчувати спокійне життя. Нас не зламати.

Список використаних джерел

1. URL: <https://suspilne.media/299240-57-ukrainciv-perejsli-abo-stalicastise-spilkuvatis-ukrainskou-z-24-lutogo-opituvanna-suspilnogo/>
2. URL: <https://lexinform.com.ua/v-ukraini/kod-natsiyi-utverdzhennya-ukrayinskoyi-derzhavnosti-shlyah-cherez-pokolinnya/>
3. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/podii-shcho-formuyut-nezalezhnist/31405953.html>

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

На сьогодні в Україні проблема дотримання законних прав, свобод та інтересів дітей як з боку держави в особі посадових осіб, так і з боку самих батьків є досить актуальною. Аналізуючи статистичні дані звернень до Національної поліції та повідомлення із засобів масової інформації, ви дню, що порушення прав дітей відбувається практично щодня, у деяких випадках такі порушення супроводжуються фізичним та/або моральним насиллям [1, с. 48].

Діти складають особливу категорію населення, яка потребує надання особливого правового захисту в силу фізичної та розумової незрілості, в чітко регламентованому правовому статусі, тому що діти більшою мірою, ніж дорослі, залежать від держави, оточення та системи соціальних інститутів. Така специфіка прав дитини є підставою для виділення їх в окремий інститут права [1, с. 48].

Найвищою цінністю та одним із провідних напрямів політики кожної держави має бути забезпечення прав дитини. Захист прав дітей, забезпечення їх повноцінного розвитку – проблема і завдання національного значення, які повинні розглядатися і розв'язуватися в різних контекстах: історичному, соціологічному, культурологічному, демографічному, педагогічному і, безумовно, юридичному [2, с. 102].

У сучасних умовах, коли в Україні закладаються правові основи глибоких соціально-економічних перетворень, проблема захисту прав неповнолітніх набуває особливого змісту [3, с. 36]. Мова, зокрема, йде про закріплення певними законами та іншими нормативно-правовими актами чітко визначених правил, норм, стандартів і вимог щодо організації життєдіяльності дитини [2, с. 102].

Частиною 1 ст. 19 Конвенції ООН про права дитини визначено, що держави-учасники повинні вжити всіх необхідних заходів, у тому числі й законодавчих, для захисту дитини від усіх

форм фізичного й психологічного насильства, образ або зловживань, грубого поводження або експлуатації.

Конституція України є тією юридичною базою, норми якої визначають та гарантують охорону і захист прав, свобод та інтересів сім'ї та людини. Це такі статті Конституції України як: право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань (ст. 27); ніхто не може зазнавати втручання в його особисте та сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України (ст. 32); право на звернення до державних інституцій (ст. 40); право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю (ст. 41); право на житло (ст. 47); права та свободи людини й громадянина захищаються судом (ст. 55); право знати свої права та обов'язки (ст. 57).

Однак, незважаючи на відносно впорядковану нормативно-правову базу, результати наукових досліджень та аналіз практики щодо подолання наслідків сімейного насильства над дітьми доводять, що жорстокість і насильство продовжують поширюватися [3, с. 20].

Одним із різновидів насильства є домашнє насильство. Кримінальний кодекс України (ст. 126-1) *домашнє насильство* визначає як умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [4].

Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (ст. 1) трактує *домашнє насильство* як діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [5].

Норми чинного українського законодавства поки що не повною мірою передбачають цілісний та дійовий механізм для ефективного забезпечення прав та інтересів дитини, які, на жаль, порушуються щоденно. Залишаються високими показники поширення соціального сирітства, дитячого жебрацтва, економічної та сексуальної експлуатації, включаючи дитячу працю, жорстокого поводження з неповнолітніми дітьми, торгівлі дітьми та інші.

Як певний позитив можна оцінити ту обставину, що впродовж останніх років простежується тенденція до зниження підліткової злочинності і зменшення кількості неповнолітніх, причетних до здійснення злочинів. Водночас виявлено і притягнуто до відповідальності більше дорослих осіб, які проявляють жорстокість по відношенню до дітей.

Більшість батьків у таких сім'ях досі вважають дитину своєю власністю і переконані, що мають право робити з нею все, що заманеться: бити, позбавляти неслухняну дитину їжі тощо.

Діти в українських родинах практично необізнані щодо можливостей захисту від жорстокого поводження і отримання допомоги; вони не звертаються до відповідних служб самостійно та майже не мають надії на те, що про їх скрутне становище повідомить хтось із дорослих. За кордоном, наприклад, більшість повідомлень про випадки насильства щодо дитини надходить від представників громади (як правило, сусідів та знайомих сім'ї) та вчителів, які спостерігають за станом своїх вихованців майже щодня. В Україні можна стверджувати наявність протилежної тенденції: освітяни (перш за все шкільна адміністрація) притримуються позиції невтручання, та й діти не бажають звертатися до них за допомогою через недовіру та страх [6, с. 58].

Значною проблемою є і відсутність єдиної форми державної або відомчої звітності щодо жорстокого поводження з дітьми, зокрема в сім'ї, внаслідок чого офіційні дані, отримані з різних джерел, не дають змоги оцінити реальний рівень проблеми. Інформація, яка надається різними відповідальними органами та службами, збирається на підставі різних методологій та ґрунтується на різних засадах. Як наслідок, загальна картина щодо кількісних показників проблематики жорстокого поводження з дітьми, зокрема в родині, є щонайменше

неповною, суперечливою та такою, що не дає змоги провести ґрунтовний і достовірний аналіз ситуації.

Лєвова частка звернень з питань насильства у сім'ї надходить до органів поліції, працівники якої – такий висновок можна зробити, спираючись на дані державних соціальних служб – майже не передають до спеціально уповноваженого органу з питань попередження насильства й жорстокого поводження інформацію щодо таких випадків (незважаючи на вимоги чинного законодавства).

Отже, насильство й жорстоке поводження, зокрема стосовно дітей відзначається високою латентністю, тобто є неявною, прихованою проблемою. Іншою мовою, особи, які зазнають домашнього насильства, зазвичай або не знають, куди вони можуть звернутися по допомогу (за виключенням правоохоронних органів), або не схильні повною мірою використовувати ті можливості захисту та підтримки, які надають державні органи та служби. До цього можна додати, що випадки, коли дитина зазнає жорстокого поводження поза сім'єю, за виключенням найбільш кричущих, також, як правило, залишаються поза полем зору відповідних органів та служб [6, с. 58].

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» акцентує увагу на тому, що діти, які постраждали від домашнього насилля або стали його свідками, мають отримати належний захист та підтримку. Захист та підтримка означають, з одного боку, активне втручання поліції (правоохоронної системи), а з іншого – залучення системи соціальних послуг для надання підтримки особам, які постраждали від такого насильства [7, с. 89].

Список використаних джерел

1. Бандурка І. О. Права дитини та деякі проблеми, пов'язані з їх застосуванням. *Право.ua*. № 4, 2021. С. 48–55.
2. Малиновська Т. М. До проблеми захисту дітей, що потерпіли від домашнього насильства. *Наше право*. № 1, 2021. С. 102–107.
3. Бандурка І. О. Захист дитинства в Україні: кримінально-правові та кримінологічні засади : монографія / І. О. Бандурка ; за наук. ред.. О. М. Литвинова ; Золота миля, 2017. 432 с.
4. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

5. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 12.05.2023).

6. Ковалів М. В. Захист прав дітей від насильства й жорстокого поводження. *Захист дитини від насильства та жорстокого поводження: сучасні виклики* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 3 черв. 2021 р.) / редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 183 с. (с. 58–61).

7. Про запобігання та протидію домашньому насильству : науково-практичний коментар Закону України / кол. авт. ; за заг. ред. К. Б. Левченко, К. В. Павліченко, В. В. Чернея. Київ : МВС України ; Нац. акад. внутр. справ, 2020. 396 с.

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Конституція України визнає найвищою соціальною цінністю в державі гідність людини, її життя та здоров'я, а також недоторканність та безпеку [1]. Важливу роль у реалізації даного принципу належить поліції України.

На сьогодні в європейських країнах поширення набув термін «демократична поліція». Пауло де Мескіта Нето визначає демократичну поліцію як форму поліцейської діяльності, в якій поліція виконує свої обов'язки відповідно до закону та вимог громади, поважає права та гарантує безпеку всіх громадян у недискримінаційний спосіб [2].

Основною метою демократичної поліцейської діяльності є встановлення та розвиток взаємовідносин між поліцією та громадою, спрямованих на контроль над рівнем злочинності через обмін інформацією щодо осіб та активності в громаді, яких поліція має захищати. Однак ця мета також сприяє створенню довіри громадян до поліції та співпраці з нею [3]. Повністю досягаючи цієї мети, демократична поліцейська діяльність сприяє відчуттю громадянами власної безпеки в повсякденному житті.

Зауважимо, що встановлення демократичної поліції набуває особливої актуальності в Україні, оскільки після або під час збройних конфліктів, виникає необхідність у переосмисленні та переорієнтації підходів, навчання та методів роботи поліції. Оскільки не лише поліцейські, а й інші урядові представники впливають на цей процес, важливо, щоб ця взаємодія була сприятливою.

Пункт 3 статті 11 Закону «Про Національну поліцію України» визначає, що рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції [4]. Незважаючи на те, що рівень довіри до поліції за час дії воєнного стану виріс у перший рік майже вдвічі, у 2023 році рівень недовіри становить більше 30% населення [5].

Community policing (діяльність поліції в громаді) визнаємо одним із найкращих і найбільш ефективних методів демократичної поліції, оскільки ця стратегія відкриває двері до партнерства та взаємодії між поліцією та громадою. Діяльність поліції в громаді визначається як така, що включає три ключові компоненти: розвиток партнерства з громадою, участь у розв'язанні проблем і впровадження організаційних особливостей роботи поліції в громаді

Принцип СоР впроваджений та ефективно працює у таких країнах, як Бельгія, Болгарія, Кіпр, Чехія, Данія, Німеччина, Естонія, Іспанія, Ірландія, Італія, Латвія, Литва, Нідерланди, Польща, Велика Британія та США.

Одним з прикладів впровадження СоР є проєкт «Поліцейський офіцер громади» направлений на впровадження нового формату роботи дільничних офіцерів поліції, головною метою якого є поліцейська діяльність, орієнтована на громаду. Проєкт «Офіцер громади» у сучасних умовах війни може бути відзначений низькою активністю та недостатньою інформованістю серед громадян, іноді здається, що він існує лише формально[6]. Ця думка вказує на необхідність активізації та вдосконалення ініціативи та підвищення рівня інформованості громади щодо її ролі та можливостей у воєнних умовах. У світлі важливості цього проєкту, населення має бути більш обізнаним та залученим, оскільки «Офіцер громади» і подібні проєкти є не лише символом, але і важливим інструментом для підвищення рівня безпеки та розв'язання актуальних завдань у воєнний період і потребують додаткової державної підтримки та уваги.

Отже, підсумовуючи все вищесказане слід резюмувати, що забезпечення безпеки та взаємодія між поліцією та громадою стають надзвичайно важливими аспектами для стабільності в країні. Сучасний підхід до поліцейської діяльності, відомий як «демократична поліція», активно застосовується у багатьох країнах, сприяючи взаємодії та партнерству між поліцією та громадою. Одним із прикладів таких ініціатив є проєкт «Офіцер громади», спрямований на впровадження нового формату роботи дільничних офіцерів поліції, що під час війни має особливу актуальність.

Список використаних джерел

1. Конституція України I Розділ ст.3: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 26.10.2023).

2. Пауло де Мескіта Нето Шляхи до демократичної поліцейської діяльності в Латинській Америці. *Права людини та поліція в країнах з перехідною економікою*. 2003. 181 с.

3. Міхаель Д. Вятровські, Джек А. Голдстоун. the ballot and the badge: democratic policing. *Journal of Democracy*. 2010. P. 80–81. URL: https://www.researchgate.net/publication/236793227_The_Ballot_and_the_Badge_Democratic_Policing.

4. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 26.10.2023).

5. Як змінювався рівень довіри українців до силових та правоохоронних органів. *Слово і Діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/06/21/infografika/suspilstvo/yak-zminyuvavsya-riven-doviry-ukrayinciv-sylovykh-ta-pravoohoronnykh-orhaniv> (дата звернення: 26.10.2023)

6. Як впроваджується «Community Policing» в умовах війни: дослідження – Українська Гельсінська спілка з прав людини. *Українська Гельсінська спілка з прав людини*. URL: <https://www.helsinki.org.ua/publications/yak-vprovadzhuetsia-community-policing-v-umovakh-viyny-doslidzhennia/> (дата звернення: 26.10.2023).

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ Й ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ПРАВознавстві

Суспільні відносини, що формуються в інформаційній сфері, є одними із найскладніших явищ сучасної соціальної реальності та її невід'ємного сегмента – правової дійсності. Багатоаспектність інформаційних відносин потребує напрацювання різних підходів до їх вивчення в межах юриспруденції, водночас варто зазначити, що дослідження, присвячені цій темі, зазвичай мають фрагментарний характер. Відтак виникає необхідність у систематизації наявних дослідних підходів, наукових стратегій осмислення інформаційних відносин та їх юридичного регулювання.

З огляду на це необхідно виокремити проблемні питання із означеної сфери, які наразі є недостатньо вивченими або дискусійними в українському правознавстві.

Окремі аспекти юридичного регулювання інформаційних відносин були висвітлені в працях українських правознавців, а саме: І. В. Арістової, В. М. Брижка, Л. В. Борисової, Б. М. Гоголя, Р. А. Калюжного, О. В. Копана, Н. В. Кушакової-Костицької, С. О. Орлова, О. Г. Марценюка О. А. Присяжнюка, О. О. Тихомирова, Р. Б. Тополевського, Л. В. Ярмол та інших.

Так, характеризуючи сучасний стан наукової галузі «інформаційне право», І. В. Арістова зазначає, що ця наука лише зароджується і майже не має у своєму арсеналі фундаментальних теоретичних досліджень, що визнані всією науковою юридичною спільнотою [1, с. 246]. Предметом досліджень у вказаній сфері були переважно галузеві аспекти юридичного регулювання інформаційних відносин, і тільки в окремих випадках дослідники розглядали теоретико-правові й філософсько-правові проблеми цього регулювання.

Зокрема, у монографічному дослідженні Р. А. Калюжного, О. В. Копана, О. Г. Марценюка комплексно проаналізовано теоретико-методологічні засади реалізації права на інформацію; науково обґрунтовано шляхи і методи розвитку інститутів

інформаційного права у співвідношенні з інститутами демократії та прав людини, громадянина [2, с. 9]. Акцентовано на визначенні теоретико-методологічних засад інформаційного права, дослідженні методології реалізації права на інформацію в Україні та встановленні особливостей методів інформаційного права, узагальненні досвіду зарубіжних країн щодо регулювання інформаційних відносин у сучасних умовах розвитку українського суспільства. Досліджено й об'єктивно висвітлено реальний стан забезпечення права людини та громадянина на інформацію в правових інститутах національного інформаційного законодавства, проаналізовано проблеми, що виникають у процесі регулювання інформаційних відносин, з акцентом на реалізацію права на інформацію, зокрема у частині забезпечення гарантій прав людини на інформацію.

Українська вчена Н. В. Кушакова-Костицька присвятила окрему наукову роботу [3] обґрунтуванню філософсько-правових засад становлення і розвитку інформаційного суспільства в Україні, проаналізувавши історію, закономірності, особливості регулювання та функціонування інформаційного суспільства і в нашій, і в інших країнах, розкривши вплив інформаційного суспільства на світоглядні, правові, соціальні, політичні, моральні, культурно-освітні й інші аспекти життєдіяльності соціуму; зробивши узагальнення щодо сутності інформаційного суспільства; встановивши національні, регіональні та глобальні особливості його розвитку; окресливши перспективи становлення інформаційного суспільства в Україні та надавши прогноз щодо можливих негативних і позитивних наслідків такого розвитку в умовах глобалізації та віртуалізації всіх сфер суспільного життя. Особливу увагу приділено захисту права на отримання достовірної та своєчасної інформації як однієї з основних гарантій подальшої трансформації інформаційного суспільства [3].

На загальнотеоретичному рівні О. А. Присяжнюком досліджено правове регулювання суспільних відносин, пов'язаних із використанням мережі «Internet» як окремого виду правового регулювання суспільних відносин [4]. Від аналізу соціальних і деяких технологічних характеристик всесвітньої комп'ютерної мережі «Internet» та її ролі у системі сучасної життєдіяльності автор переходить до дослідження загальноправових проблем, появу яких спричинив розвиток цієї мережі.

Розглянуто загальнотеоретичну концепцію механізму правового регулювання мережі «Internet». Виявлено специфічні особливості законодавства України та деяких зарубіжних країн із питань використання всесвітньої комп'ютерної мережі «Internet», проаналізовано відповідні правовідносини, визначено особливості правозастосування юридичних норм, що регулюють діяльність учасників комп'ютерної мережі «Internet».

Проаналізувавши праці українських учених в окресленій сфері з 2007 р., можна зробити висновки, що на сьогодні предметом загальнотеоретичного осмислення були теоретико-методологічні аспекти реалізації права на інформацію, забезпечення розвитку інститутів інформаційного права в контексті прав людини; основи концепції правового регулювання інтернет-відносин в Україні. Із філософсько-правових позицій вітчизняними дослідниками осмислювалися засади становлення і розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Поряд із цим на сучасному етапі розвитку юридичної науки в Україні найменш дослідженими залишаються, зокрема, такі питання, як: правова природа інформації та інформаційних відносин; системні зв'язки інститутів державно-юридичного регулювання інформаційних суспільних відносин із іншими юридичними інститутами, передовсім інститутом прав людини в інформаційній сфері; вплив інформаційного суспільства на світоглядно-правові, політико-правові, морально-юридичні та інші аспекти життєдіяльності соціуму. Вивчення цих питань якраз і визначає перспективу подальших досліджень окресленої проблематики.

Список використаних джерел

1. Арістова І. В. Становлення науки «інформаційне право»: питання методології (частина перша). *Публічне право*. 2016. № 2. С. 245–253. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2016_2_35
2. Калюжний Р. А., Копан О. В., Марценюк О. Г. Теоретико-методологічні засади інформаційного права України: реалізація права на інформацію : монографія. Київ : МП Леся, 2013. 236 с.
3. Кушакова-Костицька Н. В. Філософсько-правові засади становлення і розвитку інформаційного суспільства в Україні : дис. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.12. Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2019. 514 с.
4. Присяжнюк О. А. Основи концепції правового регулювання інтернет-відносин в Україні (загальнотеоретичні аспекти) : дис ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харківський національний ун-т внутрішніх справ. Харків, 2007. 163 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах повномасштабної війни РФ проти України питання забезпечення громадської безпеки набуло нового змісту та актуальності. Протистояння серйозним викликам війни потребує від правоохоронних органів додаткових методів і засобів протидії злочинності. Так, О. М. Бандурка слушно зауважив, що «детермінантами зростання злочинності виступають не стільки самі по собі негативні соціально-економічні фактори, скільки нездатність протиставити цим факторам зважену державну економічну, соціальну, правову політику та організаційно-правовий механізм її реалізації на всій території країни, забезпечити належний правовий порядок регулювання суспільних відносин, організованість і погодженість функціонування всіх ланок системи державної влади, відповідальність державного апарату за прийняті рішення, в тому числі у сфері безпосереднього захисту прав і законних інтересів громадян від протиправних посягань, беззаконня і сваволі» [1, с. 18].

Б. Юзик та А. Кисельов доречно наголошують, що «воєнний стан є надзвичайною ситуацією, яка вимагає від держави та її органів правопорядку особливої уваги до забезпечення безпеки громадян та захисту їх прав. У таких умовах злочинність може зростати, оскільки порушення закону можуть бути спричинені не лише злочинцями, але й нормальними людьми, які перебувають під впливом стресових ситуацій» [2, с. 112]. Д. С. Харченко дотримується такої ж думки, що «воєнний стан може призвести до погіршення криміногенної ситуації в країні, оскільки такі умови можуть створювати сприятливі умови для вчинення низки злочинів» [3, с. 413].

Дійсно, протидія злочинності в умовах воєнного стану є надзвичайно важливим завданням, яке вимагає спеціального підходу та обов'язкового дотримання міжнародних норм і стандартів. Воєнний стан створює складні виклики для правоохоронних органів та суспільства в цілому, оскільки він

супроводжується підвищеною кримінальністю, гуманітарними кризами та іншими негативними явищами.

Варто врахувати, що діяльність із забезпечення громадської безпеки виконують всі державні органи та організації. Вони прямо чи опосередковано впливають на стан безпеки в державі і створюють обстановку спокою та правопорядку в регіонах, оскільки стан соціального, економічного, освітнього, культурного забезпечення сприяють забезпеченню прав і свобод людини і громадянина, а отже – виконують правоохоронну функцію держави. Виходячи з цього, слід погодитись, що діяльність правоохоронних органів під час воєнного стану в Україні значно змінилась, зокрема: розширилось коло їх повноважень, змінились умови роботи, збільшилось навантаження на підрозділи правоохоронних органів, виникла нагальна необхідність тісної співпраці з міжнародними партнерами тощо [4, с. 1031].

С. А. Євдокіменко доречно відзначив, що «в умовах сучасної практики виникає чимало факторів, що сприяють розвитку злочинності загально-кримінальної спрямованості: ускладнення можливості належного контролю за особами, звільненими з місць позбавлення волі, тих, що були раніше засуджені за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, значна кількість покинутого житла, відсутність освітлення в деяких населених пунктах внаслідок ворожих обстрілів, безробіття, низький рівень матеріального забезпечення тощо» [4, с. 1032]. Для ефективної реалізації правоохоронної функції держави важливим є: створення якісного нормативно-правового забезпечення, що регулює діяльність правоохоронних органів, а також чітке дотримання прав і свобод людини і громадянина; контроль за роботою правоохоронних органів та їх посадових осіб, а також за діяльністю суб'єктів забезпечення безпеки в державі; належне кадрове, матеріально-технічне, інформаційне забезпечення суб'єктів правоохоронної діяльності; інформування населення щодо можливості впливати на стан безпеки в державі, а також здійснювати громадський контроль за діяльністю правоохоронних органів, правова освіта населення, підвищення культурного розвитку регіонів, запровадження реальних освітніх програм, спрямованих на розвиток дітей та підлітків; якісна профілактика

злочинності з метою недопущення вчинення злочинів та правопорушень; налагодження механізму реалізації законів та підзаконних нормативно-правових актів, що направлені на здійснення правоохоронної функції держави, усунення колізій і неточностей у вказаній сфері; запровадження зарубжного досвіду і діяльність правоохоронної системи, прийняття до уваги, як позитивного, так і негативного досвіду, з метою недопущення прогалин у даній сфері [4, с. 1029].

Вище розглянуте можна підсумувати думкою Ю. В. Луценка та М. М. Денисенка, які відзначають, що «наявна збройна агресія РФ проти України і запровадження на всій території нашої держави воєнного стану потребують спеціальних правових механізмів протидії злочинності в умовах воєнного стану» [5, с. 70].

Отже, діяльність правоохоронних органів та організацій спрямована на досягнення безпечного середовища для громадян держави, в якій вони функціонують. Дотримання правопорядку і забезпечення громадської безпеки є однією з передумов становлення демократичної держави. Протидія злочинності в умовах воєнного стану має свої особливості та вимагає ефективних заходів з боку держави і правоохоронних органів. Воєнний стан створює унікальні виклики та загрози, які вимагають адаптованих стратегій і підходів.

Список використаних джерел

1. Бандурка О. М. Проблеми соціально-економічного та правового впливу на стан злочинності в Україні. *Правоохоронна функція держави : теоретико-методологічні та історико-правові проблеми*. Харків, 2016. С. 17–22.
2. Юзюк Б., Кисельов А. Використання кримінального аналізу у протидії злочинності під час дії воєнного стану. *Актуальні питання досудового розслідування*. Кривий Ріг : КННІ ДонДУВС, 2023 С. 112–114.
3. Харченко Д. С. Використання кримінального аналізу у протидії злочинам, вчинених в умовах воєнного стану. *Актуальні питання діяльності підрозділів кримінальної поліції*. Кропивницький, 2023. С. 413–414.
4. Євдокіменко С. А. Особливості діяльності правоохоронних органів по боротьбі зі злочинністю в Україні в умовах воєнного стану. *Modern research in world science*. Львів, 2023. С. 1028–1033.
5. Луценко Ю. В., Денисенко М. М. Протидія злочинності в умовах воєнного стану: теоретико-правові проблеми. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 3(44). 2022. С. 70–75.

РОЗМЕЖУВАННЯ ІНСТИТУТІВ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ

У сьогоднішній темі опіки та піклування є досить актуальною. На жаль, щодня війна забирає життя цивільних та військових. Чимало дітей через війну втратили батьків та залишились сиротами. Багатьох людей, особливо родичів дітей, які втратили батьків, турбує питання, якою ж буде їх подальша доля, чи можливо в умовах війни оформити над ними опіку. У цей період в Україні спростили процедуру оформлення опіки чи піклування над дитиною.

Уряд затвердив рішення Міністерства соціальної політики, згідно з яким діти, які залишилися без піклування батьків під час воєнного стану, можуть бути влаштовані на тимчасове влаштування до прийомних сімей або дитячих будинків сімейного типу. Крім того, постанова уряду спрощує порядок влаштування дітей-сиріт або дітей, які втратили батьківське піклування, під опіку чи піклування родичів. Проявляється це у спрощенні переліку документів для влаштування дітей, тепер не є обов'язковим проходження курсу виховання дітей-сиріт, діти, які залишилися без піклування батьків, можуть бути влаштовані до прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу на умовах тимчасового влаштування. Враховуючи, що під час воєнного стану процедура усиновлення дитини є недоступною, і буде можливою після закінчення воєнних дій, то рішення Міністерства соціальної політики є оптимальним виходом з даної ситуації. Це обумовлено тим, що травмовані війною діти, потребують опіки, догляду, затишку, уваги та підтримки [1].

Попри те, що в нашій державі досягли певних успіхів у вирішенні завдань, пов'язаних із влаштуванням таких дітей та осіб, захистом їх прав та інтересів, дана проблема вимагає подальшого поглибленого вивчення та є необхідність у дослідженні умови призначення опіки і піклування над особами і обов'язки сторін.

Дану тему досліджували у своїх дисертаціях та монографічних працях такі науковці як: Н. С. Адаховська, В. А. Кройтор,

О. Є. Кухарева, М.О. Ткалич, О. А. Андрюшкова, І. А. Яніцька, Ж. Л. Чорна.

Варто почати з того, що питання стосовно опіки та піклування регулюються Цивільним кодексом України (Главою 6) та Сімейним кодексом України (Главою 19).

Щоб зрозуміти у чому ж полягає відмінність опіки та піклування, потрібно визначити над ким і в яких випадках їх призначають.

Згідно із статтею 58 ЦК України «Опіка встановлюється над малолітніми особами, які є сиротами або позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, які визнані недієздатними» [2].

Умовою встановлення опіки є недієздатність особи. Недієздатною є особа, яка повністю не може розуміти значення своїх вчинків і керувати ними, внаслідок стійкого розладу психіки. Виключно суд приймає рішення про позбавлення дієздатності. Встановлюється опіка тільки за наявності такого рішення над особою.

Варто зазначити, якщо особа видужає, то цивільна дієздатність може бути поновлена за рішенням суду. На сьогоднішній день рішення про визнання особи недієздатною діє обмежений період часу (не більше 2 років) і підлягає продовженню, якщо покращень психічного здоров'я не відбулося.

Що стосується опіки над малолітніми особами, то на думку Ж. Л. Чорна уповноважений орган встановлює її коли:

- батьки дитини невідомі;
- батьки дитини померли;
- перебувають під слідством;
- батьки відмовились від дитини в порядку установленому законом;
- якщо батьки понад шість місяців не проживають з дитиною та без поважних на те причин не беруть участі у її вихованні та утриманні, не виявляють щодо дитини батьківської уваги та турботи або залишили (підкинули) дитину (підтверджено актами, складеними органами внутрішніх справ);
- якщо батьки понад шість місяців не можуть займатися вихованням своїх дітей (за станом здоров'я, засуджені до позбавлення волі за чинення кримінального правопорушення тощо) [3, с. 121–122].

Щодо піклування, то стаття 59 ЦК України містить у собі такий припис: «Піклування встановлюється над неповнолітніми особами, які є сиротами або позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, цивільна дієздатність яких обмежена» [2].

О. А. Андрушкова вважає, обмеження дієздатності фізичної особи – це заборона особі на підставі рішення суду самостійно вчиняти правочини щодо розпорядження майном (оплатного і безоплатного відчуження, передачі у позику, найм тощо) без згоди піклувальника. Одержання заробітку, пенсії, стипендії, інших доходів особи, яка обмежена у дієздатності, та розпорядження ними здійснюються піклувальником [4, с. 198].

Обмеження цивільної дієздатності відбувається тоді, коли:

– Особа не усвідомлює свої дій та не керує ними, через те що страждає на психічний розлад.

– Також випадки, коли фізична особа зловживає спиртними напоями, токсичними речовинами, наркотичними засобами, азартними іграми тощо і тим ставить себе, свою сім'ю, а також інших осіб, яких за законом зобов'язана утримувати, у скрутне матеріальне становище може призвести до обмеження дієздатності фізичної особи.

Необхідно розмежовувати обмеження дієздатності і її позбавлення. Обмеження дієздатності, на відміну від повної цивільної недієздатності, встановлюється, якщо людина страждає на психічну хворобу, що впливає на можливість розуміти свої дії, проте така хвороба не є постійною та хронічною.

Неповнолітніми особами, над якими встановлюється піклування вважаються діти віком від 14 до 18 років. Умови для встановлення над ними піклування збігаються з тими, що й для малолітніх осіб.

Обов'язки опікуна і піклувальника дещо відрізняються один від одного. Опікун повинен піклуватися про підопічного, створити йому необхідні побутові умови, забезпечити його доглядом і лікуванням. Дбати про використання збереження майна підопічного в його інтересах. Здійснюючи управління майном підопічного, опікун повинен врахувати його бажання, якщо він може самостійно визначити свої потреби та інтереси. Також опікун зобов'язаний дбати про виховання, розвиток та навчання малолітньої особи. Опікун, для задоволення

потреб підопічного, може самостійно здійснює витрати за рахунок аліментів, пенсії, доходів від майна тощо [5, с. 316].

Обов'язки піклувальника – створити для неповнолітнього необхідні побутові умови, дбати про його розвиток, виховання, навчання. Вжити за потреби заходи щодо захисту цивільних прав, інтересів підопічного. Дотримуватись обмежень про надання згоди на укладення деяких правочинів підопічним [6, с. 67–68].

Опіка та піклування встановлюється судом та уповноваженим органом. Опіку над малолітньою особою та піклування над неповнолітньою особою встановлює орган опіки та піклування, крім деяких випадків. Судом встановлюється опіка та піклування над малолітньою особою, якщо встановлять, що особа позбавлена батьківського піклування (опік); над фізичними особами, коли особу визнали недієздатною (опіка); над неповнолітньою особою, якщо встановлять, що особа позбавлена батьківського піклування (піклування); над фізичними особами, коли суд встановив обмеження цивільної дієздатності особи (піклування) [7, с. 10].

Підсумовуючи все вище сказане, можна дійти висновку, що опіка та піклування відрізняються за такими критеріями:

1) за особами, над якими встановлюються права. Опіка встановлюється над малолітніми (діти до 14 років) та недієздатними, а піклування – неповнолітніми та обмежено дієздатними особами;

2) обставини та умови за яких призначається опіка чи піклування. Умови для їх призначення над малолітніми та неповнолітніми дітьми в основному збігаються, над обмежено дієздатними особами встановлюється у випадку, коли вона зловживає спиртними напоями, токсичними речовинами, наркотичними засобами, азартними іграми тощо і тим ставить себе, свою сім'ю, а також інших осіб, яких за законом зобов'язана утримувати, у скрутне матеріальне становище, також, якщо особа не усвідомлює свої дії та не керує ними, через те що страждає на психічний розлад, а от над особою, що позбавлена дієздатності, коли вона повністю не може розуміти значення своїх вчинків і керувати ними, внаслідок стійкого розладу психіки;

З)обов'язки опікуна та піклувальника. Піклувальник зобов'язується створювати неповнолітньому необхідні умови життя, піклуватися про його розвиток, виховання та навчання, у разі необхідності вживати заходів для захисту цивільних прав та інтересів підопічного і дотримуватися правил надання дозволу на здійснення підопічним певних правочинів, а опікун – піклуватися про підопічного, створювати йому необхідні побутові умови, забезпечувати догляд і лікування, дбати про майно підопічного і наглядати за його використанням, піклуватися про виховання, розвиток і навчання неповнолітнього, а також може вільно витрачати доходи підопічного на задоволення його ж потреб.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 22 березня 2022 р. № 349. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/349-2022-%D0%BF#Text>
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Ж. Л. Чорна. Окремі питання встановлення опіки над фізичними особами. *Українські наукові записи*. 2011. Випуск 2. С. 120–125.
4. О. А. Андрюшкова. Поняття та підстави обмеження цивільної дієздатності фізичної особи за законодавством України та зарубіжних країн. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. «Право»*. 2012. Випуск 19. С. 195–20.
5. І. А. Яніцька. Поняття та значення інституту опіки та піклування, їх розмежування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. С. 315–117.
6. В. А. Кройтор, О. Є. Кухарєва, М.О. Ткалич. Цивільне право України : навч. посібник. У 2-ох частинах. Ч. 1. Запоріжжя. 2016. С. 284.
7. Н. С. Адаховська. Правове становище органів опіки та піклування у правовідносинах опіки над майном. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. «Право». 2012. Випуск 2(6). С. 15.

КІБЕРШАХРАЙСТВО В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Незважаючи на те, що сьогодні популярність Інтернету та технології хмарних обчислень забезпечили зручність життя людей, Інтернет також надав злочинцям зручну платформу для вчинення злочинів. Інтернет-шахрайство (або кібершахрайство) є одним із найпоширеніших майнових злочинів, який у результаті еволюції та впливу технологій вчинюється з використанням нових, раніше не досліджених методів, хоча за результатами нагадує звичайне шахрайство. Кібершахрайство належить до злочинів, тобто кримінально караних діянь, відповідальність за які в Україні передбачена Кримінальним кодексом.

Відповідно до п.8 ч. 1 ст.1 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 5 жовтня 2017 року № 2163-VIII кіберзлочин (комп'ютерний злочин) – це «суспільно небезпечне винне діяння у кіберпросторі та/або з його використанням, відповідальність за яке передбачена законом України про кримінальну відповідальність та/або яке визнано злочином міжнародними договорами України» [1]. Після повномасштабного вторгнення росії на територію України кількість кримінальних правопорушень у сфері інформаційних технологій різко збільшилась. Країна-агресор використовує інтернет-технології задля дезінформації щодо вторгнення в Україну, пропаганди ворожих ідей тощо. За результатами опитування, проведеного «Опендатабот» та Нацбанком України, в якому взяли участь 112,9 тис. громадян, жертвами злочинних схем за період від початку повномасштабної агресії стали 11% українців [2].

У зв'язку з цим, Верховна Рада України внесла зміни до таких законів України як «Про електронні комунікації» стосовно питання підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам №2137-IX від 15 березня 2022 року [3] та «Про внесення змін

до Кримінального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану» «2149-IX від 24 березня 2022 року. Згідно останнього документу несанкціоноване втручання в роботу інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж карається штрафом від однієї тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, караються штрафом від трьох тисяч до семи тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від двох до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк [4].

Серед поширених схем шахрайства у воєнний час можна виокремити: пропозиція оренди неіснуючого чи вже зайнятого житла для осіб, які змушені покинути власні домівки; фейкові перевезення та квитки для в'їзду в місто; недійсні талони на паливо; маніпуляції з продажу затребуваних під час війни товарів; надання недостовірної інформації про родичів, полонених військових; різного роду збори у соціальних мережах на допомогу військовим, постраждалим особам.

Найбільш цинічними виглядають кібершахраї, які видурюють гроші з родичів зниклих безвісти чи військовополонених. Це справжні покидьки. Багато випадків кібершахрайства маскується під виглядом збору коштів для військових. Це і створення фейкових організацій для збору коштів, використання профілів справжніх українських фандрейзерів у соціальних мережах, зміна реквізитів для перерахування коштів тощо. У соціальній мережі Facebook активізувалися шахраї, які спекулюють на темі грошових виплат внутрішньо переміщеним українцям, про це повідомляє Державна служба спеціального зв'язку та захисту: «Урядова команда реагування на комп'ютерні надзвичайні події України CERT-UA, яка діє при Держспецзв'язку, попереджає про зростання кількості шахрайських сторінок у соціальній мережі Facebook. Зловмисники використовують тематику грошових компенсацій, фінансової допомоги від ООН, Європейського суду з прав людини, Товариства Червоного Хреста тощо» [5].

Звичайно, українська держава намагається підвищувати ефективність заходів боротьби з кіберзлочинністю за допомогою посилення відповідальності за наведені кримінальні правопорушення, розширення меж діяльності правоохоронних органів щодо розслідування кіберзлочинів. Однак проблема постає в тому, що кримінологічні дослідження у більшості випадків спираються на облікові дані злочинності, при цьому відсутнє вивчення причин кібершахрайства. Пропозицією постає масштабне, глибоке дослідження проблеми з метою розробки більшого кола заходів із протидії кібершахрайству. Необхідно інформувати населення про методи шахраїв, аби не тільки попереджати вчинення нових кримінальних правопорушень, але й виявляти потенційних злочинців.

Список використаних джерел

1 Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 5 жовтня 2017 року № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення 16.10.2023).

2 11% громадян зазнали кібершахрайства від початку повномасштабного вторгнення. *MS.Detector.Media*. URL: <http://surl.li/mngsk> (дата звернення: 25.10.2023).

3 Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам»: Закон України від 15.03.2022 №2137-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2137-20#n85> (дата звернення: 17.10.2023).

4 Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану : Закон України від 24 берез. 2022 №2149-IX: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2149-20#Text> (дата звернення: 17.10.2023).

5 Стережіться «виплат»: ПриватБанк попереджає про нову схему шахрайства. УНІАН. URL: <http://surl.li/mngsq> (дата звернення: 21.10.2023).

РОЛЬ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ВЗАЄМОДІЇ З ПРАВООХОРОННИМИ ТА ВІЙСЬКОВИМИ СТРУКТУРАМИ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ

Військовий конфлікт ставить перед суспільством ряд незвичайних викликів, які вимагають координованої дії на різних рівнях управління. У цьому контексті, роль місцевої влади та громадських організацій у взаємодії з правоохоронними та військовими структурами стає критично важливою. Ця тема не тільки актуальна, але й багатогранна, оскільки стосується юридичних, психологічних, етичних та соціальних аспектів суспільного життя. Існує безліч питань, на які потрібно знайти відповіді: як забезпечити законність та порядок під час конфлікту? Яким чином місцева влада та громадські організації можуть ефективно координувати свої дії з військовими та правоохоронними органами? Як зберегти довіру громадян до інститутів влади та до самої ідеї соціальної справедливості? Дана робота має на меті визначити ключові параметри цієї складної проблематики. Він служить відправним пунктом для розгляду юридичних норм та психологічних механізмів, які формують основу для взаємодії між зазначеними структурами. Осмислення цієї теми спрямоване на пошук ефективних стратегій управління, які б дозволили забезпечити стабільність, порядок та соціальну солідарність в умовах військового конфлікту.

Історичний контекст військових конфліктів вказує на важливість ролі місцевої влади та громадських організацій в стабілізації соціально-економічної ситуації та забезпеченні правопорядку. Однак, ця роль змінюється відповідно до хронологічних рамок і геополітичних обставин, включаючи тип конфлікту, ступінь його інтенсивності та залучення зовнішніх факторів.

Традиційно, місцева влада була сприймана як підпорядкований елемент у структурі влади, що функціонує під наглядом

центральної влади. Однак, в умовах військового конфлікту, місцева влада набуває нової ролі як медіатора і координатора між цивільним населенням та військово-правоохоронними структурами. В такий спосіб, вона може впливати на ефективність ведення війни, обмеження цивільних втрат та скорочення деструктивного впливу конфлікту на соціальну структуру [1]. Громадські організації, зі свого боку, можуть діяти як каталізatori громадської активності та довіри до влади, що є особливо важливим у періоди військових дій. Їхня роль стає ще більш критичною, коли місцева влада не може або не хоче виконувати свої обов'язки. Громадські організації можуть заповнювати вакуум влади, надаючи екстрену допомогу, інформуючи громадян і навіть координуючи дії з військовими та правоохоронними органами. Таким чином, розуміння історичного контексту дозволяє нам оцінити динаміку взаємодій між місцевою владою, громадськими організаціями, військовими та правоохоронними структурами. Це, в свою чергу, допомагає формулювати більш точні та ефективні стратегії їх взаємодії в умовах військового конфлікту [6].

В умовах військового конфлікту, юридична система нерідко стає випробуванням для місцевої влади та громадських організацій, які змушені адаптуватися до нових викликів. Центральне питання полягає в тому, як закони та нормативно-правові акти можуть фасилітувати або, навпаки, ускладнювати цю адаптацію. Нерідко існуюче законодавство не передбачає гнучких механізмів для взаємодії між цивільними і військовими структурами, що може призвести до правового вакууму. Місцева влада в цьому контексті опиняється на перехресті інтересів. З одного боку, вона зобов'язана слідувати законам, прийнятим на національному рівні, включаючи ті, що регулюють військову діяльність і надзвичайні ситуації. З іншого боку, місцева влада має відповідати за потреби своїх громадян, що може вимагати гнучкості та швидкого реагування, не завжди передбаченого законодавством. У свою чергу, громадські організації, діючи в юридичному полі, можуть використовувати нормативно-правову базу як інструмент для мобілізації громадської думки та впливу на рішення, прийняті на різних рівнях управління. Це може включати в себе адаптацію змін в законодавство, підняття питань прав людини в умовах

конфлікту, а також координацію гуманітарних заходів з правоохоронними та військовими органами [2].

На нашу думку юридична складова взаємодії між місцевою владою, громадськими організаціями та військово-правоохоронними структурами в умовах військового конфлікту є критично важливою для забезпечення правопорядку та соціальної стабільності. Це демонструє необхідність розробки гнучких юридичних механізмів, які би враховували специфіку військових і надзвичайних обставин, а також дозволяли ефективну координацію між різними сторонами.

Психологічна динаміка взаємодій між місцевою владою, громадськими організаціями, та військово-правоохоронними структурами в умовах військового конфлікту є комплексною та багатогранною [3]. Це полягає не лише в управлінні стресом та емоційним навантаженням, але і в формуванні довіри та соціальної когезії. Зокрема, ефективність взаємодії часто залежить від психологічної готовності усіх сторін до співпраці, що в свою чергу впливає на соціальну резистентність громади. Влада зіграє ключову роль у формуванні психологічного клімату. Її здатність забезпечувати чітку комунікацію, прозорість рішень та відкритість для громадського діалогу визначає рівень довіри громадян. Вищий рівень довіри може полегшити взаємодію з військовими та правоохоронними структурами, оскільки громадяни більш схильні дотримуватися норм та рекомендацій, виходячи з віри у компетентність та доброзичливість влади. Громадські організації відіграють не менш важливу роль у психологічній динаміці, виступаючи мостом між місцевою владою та населенням. Їхня активність може служити каталізатором для психологічної підтримки та ресоціалізації жертв конфлікту, а також для мобілізації громадських ресурсів на підтримку військових та правоохоронних заходів [5].

Отже, в умовах військового конфлікту, взаємодія між місцевою владою, громадськими організаціями, правоохоронними та військовими структурами виявляється критично важливою для забезпечення стабільності, порядку та соціального благополуччя. Осмислення цієї теми підкреслює, що юридичні та психологічні аспекти цієї взаємодії є невід'ємними компонентами ефективного управління кризовими ситуаціями. Місцева влада відіграє ключову роль у формуванні

нормативно-правової бази, що регулює цю взаємодію, та в забезпеченні її виконання. Її дії мають бути орієнтовані на забезпечення прав і свобод громадян, на підтримку військових та правоохоронних структур, а також на створення умов для ефективної громадської участі. Громадські організації доповнюють цей процес, функціонуючи як канал комунікації між громадянами та органами влади, та нерідко забезпечуючи психосоціальну підтримку та допомогу жертвам конфлікту. Їх роль в утвердженні принципів права та справедливості, а також в підтримці публічної довіри, не можна недооцінювати.

Отже для забезпечення ефективної взаємодії всіх згаданих сторін потрібно розробляти інтегровані стратегії, що враховують як юридичні, так і психологічні аспекти. Такий підхід не тільки полегшує координацію дій, але й сприяє підтримці соціальної когезії та довіри, що є критично важливими факторами для успішного вирішення конфлікту та подальшої реконструкції суспільства.

Список використаних джерел

1. Гусев Є. Роль місцевої влади в умовах гібридної війни: виклики та перспективи. *Український геополітичний журнал*. 2022. Вип. 5. С. 60–71.
2. Коваленко І. Місцева влада та військовий конфлікт на сході України: юридичний аспект. *Журнал правових студій*. 2015. 3(27). С. 12–20.
3. Мельник О. Громадські організації в зоні АТО: психологічні виклики та рішення. *Соціальна психологія*. 2017. Вип. 6. С. 34–45.
4. Петренко В. Правоохоронні органи в умовах військового конфлікту: досвід України. *Український правничий журнал*. 2021. Вип.4. С. 80–90.
5. Шевченко Л. Етичні та психологічні аспекти діяльності громадських організацій в зоні конфлікту. *Етика та сучасність*, 2018. Вип. 1. С. 12–19.
6. Ярошенко Т. Взаємодія місцевої влади та військових структур: кейс Донбасу. *Політичні інститути та процеси*, 2019. Вип. 2. С. 24–33.

ПРОБЛЕМА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті висвітлені проблеми злочинності, їх способи вирішення та протидію злочинів в умовах воєнного стану в Україні

Військова агресія РФ та запровадження воєнного стану суттєво позначилося на динаміці злочинності в нашій країні, відбулися зміни та трансформація злочинних проявів в період війни. Збройне вторгнення російських військ та напад на Україну мали наслідком те, що стрімке на перший план вийшла нова категорія злочинів, яких раніше або взагалі не було, або вони були в невеликій кількості. Під час війни, коли противник руйнував цивільну інфраструктуру і частина громадян України була змушена залишити свої будинки, все частіше зафіксують випадки, коли майно людей було викрадено із занедбаних чи пошкоджених будівель чи комерційних об'єктів, які не утримувалися належним чином та були не захищені.

Теоретико-прикладні проблеми протидії організованим злочинності в різні часи порушувалися у працях О. М. Бандурки, В. В. Голіни, Л. М. Давиденка, М. І. Даньшина, О. М. Джужи, А. Е. Жалінського, А. П. Закалюка, А. Ф. Зелінського, О. Г. Кальмана, В. М. Куца, О. М. Литвинова, О. Ю. Шостко та інших дослідників. Однак, поряд з беззаперечною значущою існуючих напрацювань, не можна не вказати і на те, що питання протидії організованим злочинності в умовах війни, а також, що не менш важливо, з погляду глобальної перспективи, не потрапили до фокусу уваги дослідників в достатній мірі.

У 2022 році діяльність правоохоронних органів здійснювалась в умовах підвищеного навантаження, що пов'язано з виконанням як безпосередньо функцій з протидії злочинності так і з виконанням завдань з відсічі та стримування збройної агресії російської федерації. Військова агресія призвела до масового вчинення військовослужбовцями збройних сил країни-агресора воєнних злочинів, у тому числі на тимчасово окупованих територіях України; суттєвого зростання кількості

зброї та боєприпасів у цивільного населення країни; тимчасової окупації окремих районів території країни; руйнування об'єктів критичної інфраструктури, у першу чергу енергетики; масового переміщення біженців; підвищення рівня безробіття, як наслідок погіршення фінансово-економічного благополуччя населення України.

Під час несення служби наші поліцейські стикаються з такими проблемами як недостатня кількість відпочинку через часті зміни на роботі, а також через ситуацію в країні йде погіршення не тільки фізичного, а й морального здоров'я працівників. Важливим є те, що в поліції є недостатня кількість кадрів для роботи, що змушує інших отримувати більше навантаження.

Досить серйозною проблемою, що актуалізується в умовах війни, залишається інертність системи протидії злочинності загалом та організованій злочинності, зокрема. Цей чинник обструкції реформування правоохоронного та безпекового секторів країни у напрямі інтеграцій антикримінальних та політичних практики полягає у певній законсервованості форм, методів, напрямів діяльності суб'єктів протидії злочинності, відносної сталості функціональних та структурних параметрів останньої. Подолання функціональної інертності залежить від трьох основних чинників: а) стану спеціального правового регулювання; б) виконавської дисципліни, законності в діяльності спеціалізованих суб'єктів протидії злочинності; в) кадрового складу останніх. У відповідності до цього необхідно організувати наукову та правотворчу роботу у напрямі вироблення правових форм, повноважень, методів діяльності правоохоронних органів щодо їх взаємодії з недержавними політичними акторами, презентованими на рівні органів місцевого самоврядування, а також місцевих осередків політичних партій, громадських організацій. На другому етапі має відбутися розгортання навчання (підвищення кваліфікації, впровадження відповідного матеріалу, вимог в навчальні програми вищих навчальних закладів, в тому числі й зі специфічними умовами навчання тощо) новим напрямом, формам діяльності, її правовим основам; розроблення методик профілактичної роботи із залученням можливостей недержавних політичних акторів тощо. Третій етап пов'язаний

з правозастосовною діяльністю правоохоронних органів, її моніторингом, корегуванням.

Принагідно зауважимо, що первинні елементи такого правого регулювання вже закладено в низці нормативно-правових актів. Наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 88 Закону України «Про Національну поліцію» керівники територіальних органів поліції повинні не менше одного разу на два місяці проводити відкриті зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування на рівнях областей, районів, міст та сіл з метою налагодження ефективної співпраці між поліцією та органами місцевого самоврядування і населенням. На таких зустрічах обговорюється діяльність поліції, визначаються поточні проблеми та обираються найефективніші способи їх вирішення. Згідно з ч. 1 ст. 89 цього Закону поліція взаємодіє з громадськістю шляхом підготовки та виконання спільних проєктів, програм та заходів для задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань 2. Відтак, впроваджується партнерська модель взаємодії поліції з населенням, що в цілому слід визнати позитивним з точки зору наявності значного кримінально-превентивного потенціалу.

Так, відповідно до ч. 2 ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію» з метою визначення причин та/або умов учинення правопорушень планування службової діяльності органів і підрозділів поліції здійснюється з урахуванням специфіки регіону та проблем територіальних громад. В той же час зміст, форма, рівні організації заходів щодо виявлення причин та умов правопорушень не розкриваються. Також відсутня інформація про суб'єктів, які мають здійснювати дослідницьку, інформаційно-аналітичну роботу кримінологічного (в тому числі й політико-кримінологічного) спрямування, яким чином отримані дані можуть реалізуватися. Вирішення та правове врегулювання цих питань необхідно здійснювати в межах та у руслі загальної концепції протидії злочинності. У зв'язку з цим звертає на себе увагу положення п. 1 ч. 1 ст. 16 зазначеного вище Закону, в якій йдеться про те, що Міністр внутрішніх справ України забезпечує формування державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони та захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства

і держави, а також надання поліцейських послуг та контролю її реалізацію поліцією. Однак про формування політики у сфері протидії злочинності нічого вказується, не дивлячись на те, що поліція є органом, покликаним серед іншого й протидіяти злочинності, що прямо вказується у ст.ст. 1, 2 вказаного Закону. Водночас, згідно п. 3 ч. 1 ст. 22 Закону України «Про Національну поліцію» керівник поліції вносить на розгляд Міністра внутрішніх справ України пропозиції щодо забезпечення формування державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони та захисту прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності (курсив наш), надання поліцейських послуг³. З цієї норми випливає два питання: 1) якщо пропозиції щодо формування державної політики у сфері протидії злочинності керівником поліції вносяться Міністру внутрішніх справ, то чому в повноваженнях останнього відсутні положення щодо розгляду, врахування, затвердження цих пропозицій; 2) на чому мають ґрунтуватися такі пропозиції, якщо інформаційно-аналітична, науково-дослідна робота щодо їх формування нормативно не визначена? І якщо перше питання цілком «безболісно» може бути зняте через внесення відповідного доповнення до п. 1 ч. 1 ст. 16 вказаного Закону, то друге – передбачає первинного опрацювання на концептуальному рівні. Вважаємо за доцільне приділити окремий розділ в Законі України «Про Національну поліцію», присвячений протидії злочинності.

Національна поліція, за аналогією з повноваженнями і завданнями Національного агентства з питань запобігання корупції, має забезпечувати формування та реалізацію політики у власній сфері управлінського впливу, зокрема, – протидії злочинності: а) шляхом розроблення проекту Стратегії протидії злочинності (засад державної кримінологічної політики) та спрямованих на її виконання державних програм. Затвердження цієї Стратегії доцільно (також за аналогією з положеннями Закону України «Про запобігання корупції» та затвердженням Антикорупційної стратегії) віднести до сфери повноважень ВРУ, а державні програми на виконання Стратегії протидії злочинності мають вже розроблятися на рівні центрального органу управління поліцією її територіальних підрозділів; б) моніторингу, контролю за виконанням державних

програм протидії злочинності на галузевому, місцевому рівні. Невід'ємною складовою Стратегії та програм має стати розширення взаємодії з недержавними політичними акторами.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
2. Герасименко, О., & Орлов, Ю. (2023). Проблеми протидії організованій злочинності в умовах війни: від актуальних викликів до стратегічного управління. *Вісник Кримінологічної асоціації України*, 28(1), 72–86. URL: <https://doi.org/10.32631/vca.2023.1.06>
3. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2022 році. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2022/Zvit_polic_2022.pdf

ОСОБЛИВОСТІ НЕЗЛАМНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Сьогодні Україна та український народ переживає важкі часи війни. Щодня у складних бойових умовах, під кулями та ракетами російських терористів ціною свого життя прикордонники та ЗСУ перешкоджають штучному роз'єднанню країни, демонструючи кращі риси захисників Батьківщини, а саме незламність українського народу. Сьогодні для багатьох українців питання свободи та волі, як ніколи є важливим. Військовий напад рф на Україну сприяв формуванню єдності та згуртованості українського народу у боротьбі за національну самобутність та перетворенню на консолідовану націю, яка, об'єднавшись, виявила національне прагнення до свободи та вільного волевиявлення.

Україна відзначила своє 30-річчя як окрема та незалежна держава, засвідчивши унікальність своєї території, мови та історії. Протягом тривалого часу вона боролася за право на незалежність, пройшла тернистий шлях розвитку та реалізації своєї національної самосвідомості та самоповаги.

За роки незалежності в Україні відбулися події, які довели її здатність справлятися з викликами часу та проблемами. Найпомітнішими з них були Акт проголошення незалежності України, Всеукраїнський референдум, прийняття Конституції України, Помаранчева революція, Революція гідності, захист територіальної цілісності України, декомунізація тощо. Найтрагічнішими з цих подій були революційні події 2004 року, 2013–2014 рр., а також антитерористична операція з 2014 року та захист територіальної цілісності України в 2022–2023 роках. Ці події стали унікальною реакцією української та світової громадськості, знайшовши відображення у низці художніх, документальних та публіцистичних досліджень, що висвітлюють дискурс про трагедію, страждання, біль та втрати української нації, але водночас відображають незламність української нації [1, с. 59–60].

Серед науковців існує думка, що патріотизм є складовою національно-етичного та культурного виховання, що є невід'ємною частиною формування індивідуальних переконань та ідеології. Патріотизм визначає чесноти людини і тягне за собою готовність йти на жертви заради нації, її захисту та добробуту, зміцнює такі риси як почуття обов'язку та відповідальності за народі державу, нетерпимість до несправедливості та незламність. Майстерне володіння військовослужбовцями справою захисту країни містить у собі не тільки досвідну складову (відповідні знання, уміння, навички), але й забезпечує психологічну підготовку відповідного змісту і моральним розвитком. Неодноразово на зламах історії людство вражали приклади незламності духу українських вояків, патріотизм, що не задумуючись йшли на смерть і у вічність заради процвітання своєї Батьківщини [3, с. 51].

Науковці визначають національний характер українського народу як цінність рис української нації, які формувалися протягом усього періоду етногенезу українського народу. Зокрема, український національний характер визначають природно-географічні, культурно-історичні, соціально-економічні, соціально-політичні умови життя українського народу, який проявляється в культурі, мові, традиціях, звичаях, обрядах, звичках, уподобаннях українського народу. Для національного характеру української нації притаманні господарливість, працьовитість, гостинність, доброзичливість, обережність, винахідливість, хоробрість, рішучість, незламність, героїзм, самопожертва [2, с. 297].

Загальновідомо, що національна ідентичність – це складне явище, позбавлене статичності, яке зазнає зміни трансформацій у кожному наступному поколінні через переосмислення подій минулого. Зміна геополітичного статусу країни після здобуття незалежності не принесла істотного покращення її ментального фону, який продовжував визначатися ідеологами радянських інституцій. Таким чином, спроба повернути українців до радянської системи, руйнування здорових цінностей і моральних орієнтирів, порушення трудової етики, нехтування важливими національними символами та кодами, нехтування мовою – усе це створило основу для майбутньої

революції змін. Посягання провладних політичних структур з чітко вираженою прорадянською позицією на типowo український менталітет викликало соціальне невдоволення та обурення, а згодом – і масовий опір [4, с. 70]. Трагічні події сприяли перетворенню людей на консолідовану націю, яка, об'єднавшись, виявила національне прагнення до свободи та вільного волевиявлення. Ціною численних втрат було сформовано нову національну ідентичність, шляхом зміцнення менталітету, загартовування національного характеру та відображення незламності української нації.

Особливо високий рівень громадської активності спостерігався під час Революції гідності у 2013–2014 рр. Через тимчасове намагання української влади затвердити авторитарний режим чи скасувати курс на євроінтеграцію був рішуче відкинутий двома Майданами – Помаранчевою революцією Революцією гідності. Повномасштабне військове вторгнення РФ в Україну в 2022 році сприяло формуванню єдності та згуртованості українського народу у боротьбі за національну самобутність. [5, с. 147].

Незважаючи на всі негаразди останніх років – анексію Криму і розв'язування війни на сході України та повномасштабного вторгнення на територію України – незламний характер українського менталітету, історичний досвід народу, патріотизм та широка підтримка практично всіх цивілізованих країн світу неодмінно призведе до нашої перемоги. За ці часи український народ довів собі та всьому світу, що для кожного з нас Україна – це понад усе, що українці є символом непереможності та незламності. За весь період повномасштабної війни український народ, українські міста і села продемонстрували, що вороги не будуть панувати на нашій землі. Попереду в українського народу дуже важкий період, але незважаючи на всі труднощі ми зможемо протистояти натиску РФ та зберегти код нашої української нації, який утворюють незалежність, патріотизм, незламність та єднання.

Список використаних джерел

1. Доманська О. Український національний характер та культурний час у культурологічному вимірі. *Культурологічна думка*. 2015. № 8. С. 59–64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kultdum_2015_8_10.
2. Костюк П. Кодідентичності : науково-публіцистичне видання. Львів: Універсум, 2018. 456 с.
3. Ковтун Ю. В. Патріотичне виховання військовослужбовців як основа становлення української національної еліти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки*. 2016. Вип. 1. С. 49–53. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vzduffn_2016_1_10.
4. Стьопін А. Менталітет українського народу як основа його національної ідентичності. *Докса*. 2017. Вип. 1. С. 69–81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/doksa_2017_1_7.
5. Родінова Н., Лазарева А. Незламність української нації – важливий урак для світу. *Літопис Волині*, № 26. С. 146–150. URL: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2022.26.23>

ВПЛИВ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ НА ІНДЕНТИФІКАЦІЮ ТА ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ

Міжнародний кримінальний суд виник як результат потреби міжнародної спільноти карати серйозні порушення міжнародного права та запобігти їх подальшому вчиненню. Протягом своєї історії суд перетворився з ідеї до дієвого інституту міжнародного права. Перші замахы створення такого судового органу були здійснені після Першої світової війни, але конкретніші кроки були зроблені після Другої світової війни зі створенням Нюрнберзького та Токійського трибуналів. Однак, не могли служити постійним рішенням для міжнародних злочинів. Спроби створити постійний міжнародний кримінальний суд були відновлені в 1980-х і 1990-х роках, коли світ став свідком страшних геноцидів та злочинів проти людяності, особливо в Югославії та Руанді. Це призвело до створення тимчасових трибуналів організацій об'єднаних націй для цих країн. Кульмінацією цих зусиль стало прийняття Римського статуту в 1998 році, що заклало основу для створення кримінального суду. Суд почав свою роботу у 2002 році і з того часу активно займається розглядом справ про воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид. Отже, створення МКС є результатом зростання міжнародної обуреності щодо безкарності за найбільш серйозні порушення міжнародного права та потреби в ефективному механізмі їх розгляду та карання винних [2].

Міжнародний кримінальний суд є унікальним судовим органом, створеним для розгляду найбільш тяжких порушень міжнародного права, які загрожують миру та безпеці людства [1]. Його компетенція та юрисдикція базуються на Римському статуті та регулюються строгими принципами, які визначають обсяг та межі діяльності суду. Кримінальний суд має юрисдикцію над чотирма основними категоріями злочинів: геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини

та злочини агресії. Ці категорії злочинів визначені у Римському статуті, який встановлює конкретні елементи кожного злочину. Діяльність міжнародного суду є доповненням до національних судових систем.

На нашу думку кримінальний суд може втручатися лише у випадку, коли держава-член не хоче або не може розслідувати та судити злочини, які входять до його юрисдикції. Такий підхід відображає принцип доповнення діяльності суду. Крім того, юрисдикція суду може бути активована трьома способами: державою-членом Римського статуту, Радою Безпеки ООН або самим Прокурором суду за певних обставин.

Міжнародний кримінальний суд відіграє ключову роль у визначенні та класифікації воєнних злочинів, надаючи їм ясний юридичний контур та встановлюючи стандарти відповідальності на міжнародному рівні. Через свою роботу, суд вносить значний вклад у розвиток міжнародного гуманітарного права, зокрема в частині, що стосується захисту цивільних осіб під час воєнних дій. Міжнародний кримінальний суд опирається на Римський статут для визначення воєнних злочинів[2]. Статут надає докладний перелік дій, які вважаються воєнними злочинами, включаючи, зокрема, вбивство, тортури, заборонене використання зброї, атаки на цивільних осіб та інші серйозні порушення міжнародного гуманітарного права. Завдяки своїм рішенням та діяльності, Міжнародний кримінальний суд служить джерелом інтерпретації міжнародного гуманітарного права, допомагаючи формулювати норми та стандарти поведінки для держав та збройних формувань у конфліктних ситуаціях. Його роль не обмежується лише судовими процесами, але й просуває педагогічний аспект, освітлюючи важливість дотримання міжнародних норм та договорів. Таким чином, Міжнародний кримінальний суд виступає не лише як судовий орган, що визначає та карає воєнні злочини, але й як інституція, що формує та зміцнює міжнародне гуманітарне право, спрямоване на захист прав людини у воєнних конфліктах.

Суд стоїть на передовій боротьби проти безкарності, взявши на себе завдання притягнути до відповідальності осіб, винних у вчиненні воєнних злочинів. Його роль не обмежується лише юридичною процедурою, але впливає

на глобальний порядок, підсилюючи віру в справедливість та закріплюючи принцип того, що ніхто не є винятком із під міжнародного права.

Використовуючи Римський статут як основний документ, Міжнародний кримінальний суд має повноваження розслідувати, засуджувати та карати осіб за вчинення воєнних злочинів, злочинів проти людяності, геноциду та злочинів агресії[3]. Через судовий процес, осіб, визнаних винними, може бути засуджено до ув'язнення чи інших форм покарання, залежно від тяжкості вчиненого злочину. Крім безпосереднього карання, роль Міжнародного кримінального суду також полягає в тому, щоб віддавати справедливість жертвам, забезпечуючи їх права, відновлення та компенсацію. Діяльність суду демонструє міжнародній спільноті, що порушення міжнародного гуманітарного права не лишаються без уваги і мають наслідки. Таким чином, Міжнародний кримінальний суд відіграє критичну роль у встановленні справедливості на міжнародному рівні, служачи захистом прав людини та гарантом того, що винні у вчиненні воєнних злочинів не залишаться безкарними.

Отже, роль Міжнародного кримінального суду у визначенні та каранні воєнних злочинів стала ключовою у зусиллях міжнародної спільноти щодо забезпечення справедливості та відновлення порядку в умовах після конфліктних реалій. Цей суд виявився центральним елементом в системі міжнародного права, зокрема з огляду на боротьбу з безкарністю, яка часто супроводжує воєнні конфлікти. Спираючись на Римський статут, Міжнародний кримінальний суд ретельно визначає та класифікує воєнні злочини, створюючи чіткі напрямки для їх розслідувань. Він служить джерелом інтерпретації міжнародного гуманітарного права, визначаючи, які дії можна вважати воєнними злочинами та забезпечуючи їх належний правовий статус. Але, понад усе, велика цінність суду полягає в його здатності притягнути до відповідальності осіб, винних у вчиненні цих злочинів. Його рішення не лише покликані забезпечити справедливість для жертв, але й служать превентивною функцією, показуючи потенційним правопорушникам, що вони не залишаться безкарними. Основна місія Міжнародного кримінального суду – зміцнювати міжнародний правопорядок і гуманітарні принципи. Його діяльність відображає зобов'язання

міжнародної спільноти перед людськістю: захищати найбільш уразливих, встановлювати справедливість та відновлювати довіру до міжнародних інституцій. Завдяки його роботі, світова спільнота отримала ефективний інструмент для виявлення, розслідування та судового розгляду воєнних злочинів, що гарантує, що жоден злочин не залишиться без уваги. Тому Міжнародний кримінальний суд є важливим кроком вперед у створенні більш справедливого та безпечного світу для всіх.

Список використаних джерел

1. Маник О. В., Маник І.А. Основні властивості доказів воєнних злочинів при їх оцінці Міжнародним кримінальним судом Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Ф-т № 1. Харків : ХНУВС. 2022. С. 255–257.
2. Хань, О. О. Історичні моделі міжнародного кримінального судочинства. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Ф-т № 1. Харків : ХНУВС. 2022. С. 408–412.
3. Юртаєва, К. В. Проблеми та перспективи виконання в Україні вироку міжнародної судової установи. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2016. № 3 (14). С. 99–109.

ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ І ВИЗНАЧЕННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Забезпечення правосуддя та відповідальності за воєнні злочини є необхідною умовою для створення стабільності та миру в світі. Проблеми законодавчого визначення та кваліфікації воєнних злочинів залишаються актуальними, але розв'язання цих проблем можливе шляхом спільних зусиль.

Міжнародні організації, як ООН, повинні виступити катализаторами у вирішенні цих питань, сприяючи обговоренню та уніфікації визначень та норм в міжнародному праві. Держави повинні покласти основний акцент на дотримання і ратифікацію міжнародних угод, спрямованих на забезпечення відповідальності за воєнні злочини.

Зміцнення правосуддя, збільшення обсягів фінансування для міжнародних судів та розширення їхніх повноважень є ключовими кроками у боротьбі з безкарністю. Подолання проблеми доказів вимагає інноваційних підходів, залучення сучасних технологій та міжнародної експертизи [1].

Освіта та інформаційна кампанія щодо важливості відповідальності за воєнні злочини може сприяти формуванню глобальної свідомості та підтримки для боротьби з цією проблемою.

Успіх у боротьбі з воєнними злочинами вимагає рішучості з боку міжнародної спільноти та віри у пріоритет правосуддя. Досягнення цієї мети можливе через:

1. Співпрацю та діалог: Держави повинні спільно обговорювати проблеми визначення та кваліфікації воєнних злочинів та шукати спільні рішення. Діалог та співпраця можуть сприяти уніфікації підходів та створенню більш чітких правил [2].

2. Підтримка та розвиток міжнародних механізмів: Діяльність міжнародних організацій та судів, таких як Міжнародний Кримінальний Суд, потребує підтримки та посилення. Вони є важливими інструментами у забезпеченні відповідальності за воєнні злочини.

3. Прозорість та незалежність: Важливо забезпечити, щоб розслідування та проведення процесу були прозорими та незалежними від політичних впливів. Це допоможе уникнути можливих перешкод у справедливому вирішенні справ.[3]

4. Залучення громадськості: Громадськість має важливу роль у тиску на владу для дотримання закону та визначення винних осіб. Інформаційні кампанії, публічні обговорення та акції можуть впливати на рішення держав та міжнародних організацій.

5. Запобігання конфліктам: Найкращий спосіб боротьби з воєнними злочинами - це запобігати виникненню конфліктів. Дипломатичні зусилля, миротворчі місії та розвиток демократії можуть допомогти у запобіганні конфліктів та війн.

Висновок

Питання воєнних злочинів, їх законодавчого визначення та кваліфікації, є надзвичайно важливими в сучасному світі, оскільки вони стосуються справедливості, безпеки та захисту прав людини в умовах конфлікту. Дослідження цієї теми виявляє численні проблеми та виклики, з якими ми стикаємося, проте також пропонує шляхи для подолання цих труднощів.

Перше, що варто підкреслити, – це необхідність створення єдиного міжнародного стандарту термінології та визначень для воєнних злочинів. Це допоможе уникнути плутанини та сприяти однозначному розумінню цих понять у всьому світі.

Друге, важливе питання – це визначення суб'єкта відповідальності за воєнні злочини. Досягнення балансу між військовою покорою та відповідальністю за виконання злочинних наказів залишається завданням, що потребує уваги.

Збільшення ефективності збору доказів, зміцнення системи міжнародного правосуддя, підвищення свідомості громадськості та залучення міжнародного тиску – це інструменти, які допоможуть в боротьбі з воєнними злочинами та забезпечать покарання винних осіб.

Наприкінці, важливо підкреслити, що запобігання конфліктам та воєнам залишається найкращим способом боротьби з воєнними злочинами. Миротворчі заходи, дипломатичні ініціативи та підтримка прав людини сприяють уникненню конфліктів та зменшенню їхнього впливу на людей.

Загалом, вирішення питань воєнних злочинів вимагає спільних зусиль міжнародної спільноти, розвитку міжнародного правосуддя та підтримки з боку громадськості. Це завдання важливе для створення світу, де права та справедливість переважають над насильством та безкарністю, і для забезпечення миру, гідності та безпеки для всіх громадян планети [4].

Список використаних джерел

1. Визначення воєнних злочинів у міжнародному кримінальному праві. URL: <http://surl.li/lnvkc> (дата звернення: 25.09.2023).
2. Кримінально-правові відповіді на виклики воєнного стану в Україні. URL: <http://surl.li/lnvnx> (дата звернення: 25.09.2023).
3. Основні проблеми кваліфікації злочинів, вчинених в умовах воєнного стану. URL: <http://surl.li/lnvqx> (дата звернення: 25.09.2023).
4. Воєнні злочини: проблеми законодавчого визначення та кваліфікації. URL: <http://surl.li/lnvxr> (дата звернення: 25.09.2023).

ЗАБОРОНА КАТУВАНЬ І ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ

Згідно зі статтею 28 Конституції України, «Кожен має право на повагу до його гідності. Ніхто не може бути підданий катуванню, жорсткому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню» [1]. Ця стаття є важливим конституційним обмеженням, яке захищає права і гідність громадян від незаконного втручання з боку державних органів. Поліція має дотримуватися цієї заборони і вживати сили лише в межах, передбачених законом, для забезпечення громадського порядку та безпеки, а також для запобігання та розслідування злочинів. Будь-яке незаконне застосування фізичної сили або жорсткого поводження з боку поліції може призвести до їхньої відповідальності перед законом.

Закон України «Про Національну Поліцію» визначає правовий статус та компетенцію поліції в Україні та містить норми щодо використання фізичної сили та спеціальних засобів поліцією, а також заборону катувань та жорсткого поводження. Згідно статті 43 ЗУпНП, поліцейський зобов'язаний заздалегідь попередити особу про застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї і надати їй достатньо часу для виконання законної вимоги поліцейського, крім випадку, коли зволікання може спричинити посягання на життя і здоров'я особи чи та\або поліцейського або інші тяжкі наслідки, або в ситуації, що склалася, таке попередження є невинуватим або неможливим; поліцейські зобов'язані надати невідкладну медичну допомогу особам, які постраждали в результаті застосування заходів примусу [2].

Покарання щодо осіб, які здійснюють катування і жорсточе поводження у поліцейській діяльності, може варіюватися залежно від конкретного випадку, законодавства країни і її міжнародних зобов'язань. Важливо, щоб такі покарання були відповідними тяжкості порушення і забезпечували відповідальність і справедливість. Ось деякі можливі види покарань:

1. Кримінальна відповідальність: Особи, які здійснюють катування і жорстоке поводження, можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності за злочини, пов'язані з фізичною та психологічною травмою жертв. Покарання може включати позбавлення волі, амністію, штрафи тощо.

2. Дисциплінарна відповідальність: Поліцейські, які порушують стандарти професійної поведінки та зловживають своєю посадою, можуть бути піддані дисциплінарній відповідальності, яка може включати деякі адміністративні санкції, відсторонення від служби або звільнення.

3. Цивільні судові справи: Жертви катувань та жорстокого поводження можуть подавати цивільні позови проти осіб, які їм завдали шкоду, і вимагати компенсацію за фізичну та моральну шкоду, витрати на лікування та інші збитки.

4. Міжнародна відповідальність: Якщо держава не вживає відповідних заходів для запобігання катуванням і жорстокому поводженню або не розслідує та не притягає до відповідальності винних осіб, вона може бути відповідальною перед міжнародними організаціями і судами.

5. Реформа поліції та навчання: Покарання може також включати в себе реформу поліції, навчання правоохоронців щодо прав людини та обов'язків їхньої посади, а також зміни в структурі і системі контролю правоохоронних органів.

У кожній країні покарання може бути встановлено відповідно до її законодавства і міжнародних зобов'язань. Важливо забезпечити, щоб покарання були ефективними, справедливими та здатними запобігти подібним порушенням у майбутньому, а також захистити права жертв катувань і жорстокого поводження.

Конвенція проти катувань і інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання – це міжнародний документ, який був прийнятий Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй (ООН) у 1984 році і набрав чинності у 1987 році. Офіційна назва цієї конвенції – «Конвенція проти катувань і інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання». В Конвенції термін «катування» означає будь-яку дію, якою будь-якій особі навмисне заподіюють сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати

від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчиненні яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду, коли такий біль або страждання заподіюються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, чи з їх відома, чи за їх мовчазної згоди. В цей термін не включаються біль або страждання, що виникли внаслідок лише законних санкцій, невіддільні від цих санкцій чи спричиняються ними випадково. невіддільні від цих санкцій чи спричиняються ними випадково [3].

Головні положення цієї конвенції включають наступне:

1. Заборона катувань і жорстокого поводження: Конвенція безпосередньо забороняє катування та будь-яке інше жорстоке, нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження, незалежно від обставин.

2. Заборона видачі осіб у країни, де їм загрожує катування: Конвенція забороняє видачу осіб у країни, де їм загрожує катування або інше жорстоке поводження.

3. Заборона використання доказів, одержаних через катування: Докази, одержані через катування, не можуть використовуватися в судовому процесі.

4. Обов'язок розслідування і відповідальності: Держави-учасниці зобов'язані розслідувати випадки катування і жорстокого поводження, а також притягати до відповідальності тих, хто здійснив або сприяв таким діям.

5. Попередження катувань: Держави-учасниці повинні приймати ефективні заходи для запобігання катуванням, включаючи навчання правоохоронців та інших посадових осіб про заборону катувань.

Ця конвенція є важливим міжнародним інструментом для боротьби з катуваннями і жорстоким поводженням та захисту прав людини. Україна є однією з країн-учасниць цієї конвенції і має зобов'язання дотримуватися її положень та забезпечувати їх виконання на національному рівні.

Отже, заборона катувань і жорстокого поводження в діяльності поліції є фундаментальним принципом, який відображає основні цінності правової держави та гарантує

захист прав і гідності громадян. Дотримання цієї заборони є важливим елементом побудови справедливого і демократичного суспільства, де права людини захищаються та поважаються.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Закон України про Національну поліцію від 02.07.2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
3. Конвенція проти катувань і інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 1984 р. URL: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CAT.aspx>

ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Події російсько-української війни, особливо повномасштабного наступу росіян у лютому – березні 2022 р., переконливо показують, що єдино прийнятною перспективою українського державотворення є побудова національної держави – української України. Тому основою національного державотворення має стати усвідомлення простої ідеї: не існує України без українців.

У сучасній юридичній літературі численні дефініції поняття нації зводяться до декількох найбільш поширених її значень.

Так, проф. П. Рабінович схиляється до думки щодо перспектив такого розуміння нації, що «майже тотожне поняттю населення держави» [1, с. 10]. Інший український правознавець В. Колісник, висвітлюючи основні підходи щодо поширеного в юридичній літературі розуміння значення поняття «нації», зупиняється, зокрема, на одному з них, яке взагалі зводить його до тривіального позначення держави практично без будь-яких застережень [2, с. 36].

Зауважимо, що такий підхід, загалом, корелюється з панівним у міжнародному праві розумінням поняття «народ» у значенні «нація». Однак у цьому випадку йдеться не про будь-який народ, а лише про такий, що має власну державність, суверенність і, головне, – політичну єдність, а відтак може виступати як самодостатній суб'єкт зовнішніх стосунків [3, с. 347].

Коли йдеться про концепції політичної та етнічної націй, то, висловимо такі міркування. По-перше, типологія націй усебічно розроблена у світовій та вітчизняній науковій думці. Їх детальний огляд в українській історіографії здійснено, зокрема, в численних працях історика Г. Касьянова [4].

А В. Коннор взагалі вважає, що нація – це етнічна група людей, що самоусвідомлює свою індивідуальність, і доки її представники не усвідомлять свою унікальність,

вона так і залишиться етнічною групою, а не нацією [5, с. 45]. У своїй іншій праці, що перекладена українською, з промовистою назвою: «Коли сформувалась нація?», дослідник наголошує на декількох тезах, загалом важливих для бачення і наукового розуміння нашої проблеми. Він висловлює думку, що «національна самосвідомість – це явище, притаманне не елітним групам, а масам; і ці маси, донедавна ізольовані у глибоких сільських нетрях, напівписьменні або суцільно неписьменні, в плані самоототожнення з тією чи тією групою можна вважати просто німими». Іншими словами, національну самосвідомість творять не маси, а еліта шляхом писаного слова, «дуже часто поняття нації, притаманне еліті, не можна приписувати масам» [6, с. 535].

Отже, у світовій та вітчизняній науці вироблено десятки дефініцій поняття нації, однак єдиновизнаного наукового визначення не існує. Це – об'єктивно, оскільки з феноменом нації пов'язані багатогранні функції, які нормують і легітимізують майже усі прояви суспільного буття людини. Пανівні в сучасній юридичній літературі численні дефініції поняття нації зводяться до декількох найбільш поширених його значень: як тотожне поняттю населення держави; як етносоціальної спільноти, що характеризується нерозривною єдністю соціально-економічних і культурних властивостей; як усіх громадян держави, незалежно від їх (національного чи соціального) походження, мови та/чи релігії. Вважаємо найбільш адекватним розуміння нації як народу, що об'єднаний в одну спільноту на ґрунті спільних громадянських, чи національно-громадянських, цінностей та інтересів й піднесений запасом державницьких сил, наділений змогою до самоідентифікації, побудови держави й відмежування від інших націй державними кордонами, а також – інтегрування представників інших націй до складу своєї держави на правах національних меншин.

Список використаних джерел

1. Рабінович П. М. Соціальна сутність держави: національно-етнічний та національно-політичний аспекти. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні* : матер. II регіональної наукової конференції. Львів : ЛДУ, 1996. С. 10–13.

2. Колісник В. П. Національно-етнічні відносини в Україні: теоретичні засади та конституційно-правові аспекти : монографія / Харківська правознавча група. Х. : Фоліо, 2003. 240 с.

3. Нельга О. В. Українська етносоціологія : навч. посіб. Ч. 1. К. : Персонал, 2015. 539 с.

4. Касьянов Г. В. Теорії нації та націоналізму. К. : Либідь, 1999. 351 с.

5. Connor W. A. Nation is a Nation, is a State, is a Ethnic Group, is a... Hutchinson / J. and Smith A. (eds.) Nationalism. Oxford; New-York, 1994. P. 392.

6. Коннор В. Коли сформувалася нація? // Націоналізм : антологія / упор. : О. Проценко, В. Лісовий. К. : Смолоскип, 2000. С. 529–537.

ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ МАТЕРІАЛЬНОЇ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВНАСЛІДОК ДТП

Прогрес транспортної інфраструктури, приносить не тільки зручність та комфорт ужиття людей, але й несе за собою такі наслідки як ДТП, оскільки будь-який транспорт – це джерело підвищеної небезпеки. Захист прав осіб, постраждалих у ДТП та відшкодування завданих їм збитків регулюються, зокрема положеннями Цивільного кодексу України, законів України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», «Про страхування», «Про дорожній рух», а також Правилами дорожнього руху, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 року № 1306 тощо [1].

Відповідно до ч. 2 ст. 1187 Цивільного Кодексу України, шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки, відшкодується особою, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право, договір підряду, оренди тощо) володіє транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку [2]. Відповідальність, у таких випадках, несе винна особа, яка є водієм автомобіля чи особа, яка керувала таким автомобілем і з вини такої сталася ДТП.

Виключеннями є ч. 5 ст. 1187 Цивільного Кодексу України, відповідно до яких, особа, яка здійснює діяльність, що є джерелом підвищеної небезпеки, відповідає за завдану шкоду, якщо вона не доведе, що шкоди було завдано внаслідок непереборної сили або умислу потерпілого [2].

Матеріальна шкода у ДТП (дорожньо-транспортна пригода) означає фізичні пошкодження або втрату майна, такі як автомобілі, мотоцикли, будівлі чи інші речі, що мають матеріальну цінність, в результаті дорожньо-транспортної події. Це може включати в себе поламани деталі, подряпини, зіпсоване або знищене обладнання, а також інші матеріальні збитки.

Оцінка матеріальної шкоди є важливою для вирішення страхових питань та компенсації витрат, пов'язаних з відновленням чи заміною пошкоджених об'єктів.

Відповідно до Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» кожен власник в обов'язковому порядку повинен оформити страхування цивільно-правової відповідальності своїх наземних транспортних засобів [3].

Страхування – це фінансовий механізм, який надає захист від фінансових втрат чи ризиків, пов'язаних з непередбачуваними подіями.

У статті 33 «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» передбачено, що у разі настання дорожньо-транспортної пригоди, яка може бути підставою для здійснення страхового відшкодування (регламентної виплати), водій транспортного засобу, причетний до такої пригоди, зобов'язаний невідкладно, але не пізніше трьох робочих днів з дня настання дорожньо-транспортної пригоди, письмово надати страховику, з яким укладено договір обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності (у випадках, передбачених статтею 41 цього Закону, МТСБУ), повідомлення про дорожньо-транспортну пригоду встановленого Моторо транспортного страхового бюро України зразка, а також відомості про місцезнаходження свого транспортного засобу та пошкодженого майна, контактний телефон та свою адресу. Якщо водій транспортного засобу з поважних причин не мав змоги виконати зазначений обов'язок, він має підтвердити це документально [3].

У разі настання страхового випадку страховик (страхова компанія) у межах страхових сум, зазначених у страховому полісі, відшкодовує у встановленому законом порядку оцінену шкоду, заподіяну внаслідок ДТП життю, здоров'ю, майну третьої особи [4].

Відповідно до ст. 1194 Цивільного Кодексу України, особа, яка застрахувала свою цивільну відповідальність, у разі недостатності страхової виплати (страхового відшкодування) для повного відшкодування завданої нею шкоди зобов'язана

сплатити потерпілому різницю між фактичним розміром шкоди і страховою виплатою (страховим відшкодуванням) [2].

Отож, відшкодування шкоди особою, яка її завдала, можливе лише за умови, що у страховика не виник обов'язок з виплати страхового відшкодування, чи розмір завданої шкоди перевищує ліміт відповідальності страховика.

Внаслідок заподіяння під час ДТП шкоди виникають цивільні права й обов'язки, пов'язані з її відшкодуванням. Зокрема, потерпілий набуває право отримати відшкодування шкоди, а обов'язок виплатити відповідне відшкодування виникає у страховика особи, яка застрахувала цивільну відповідальність (у визначених указаним Законом випадках – Моторного (транспортного) страхового бюро України та в особі, яка застрахувала цивільну відповідальність, якщо розмір завданої нею шкоди перевищує розмір страхового відшкодування, зокрема на суму франшизи, чи якщо страховик не має обов'язку здійснити страхове відшкодування (регламентну виплату). Тобто внаслідок заподіяння під час ДТП шкоди (настання страхового випадку) винуватець ДТП не звільняється від обов'язку відшкодувати завдану шкоду, але цей обов'язок розподіляється між ним і страховиком.

Список використаних джерел

1. Захист прав осіб, постраждалих у ДТП, та відшкодування завданих збитків. URL: <https://minjust.gov.ua/m/zahist-prav-osib-postrajdalih-u-dtp-ta-vidshkoduvannya-zavdanih-zbitkiv>
2. Цивільний кодекс України зі змінами та доповненнями на 05.10.2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15#Text>
4. Морозов Є. А. Відшкодування шкоди заподіяної внаслідок ДТП. URL: <https://blog.liga.net/user/emorozov/article/48074>

ІМПЕРАТИВНІ ОСНОВИ МЕТОДУ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Різноманітні суспільні відносини, які регулюються правом, вимагають певного поєднання правових засобів, що свідчить про те, що метод правового регулювання – це спосіб регулювання певного кола суспільних відносин, який зумовлений використанням тієї чи іншої сукупності конкретних правових засобів.

Основними методами правового регулювання в теорії права є диспозитивний (від лат. *dispositive* – розпоряджатися) та імперативний (від лат. *imperative* – володарювати, наказувати) [1]. Імперативний метод правового регулювання полягає в детальній класифікації та регламентації поведінки суб'єктів суспільних відносин за допомогою правових норм, які не можуть самостійно сформулювати інші правила поведінки. З точки зору реалізації цей метод є переважно обов'язковим, тобто не дозволяє суб'єктам вільно самодисциплінувати свою поведінку та відхиляється від конкретних вимог правових норм [1].

У першу чергу необхідно вказати, що Конституція України вбачає своїм головним обов'язком захист законних прав та інтересів, створивши для цього охоронну функцію держави. У даному випадку це використання імперативного методу регулювання у цивільному судочинстві [2, с. 349]. Відповідно основними способами правового регулювання, на яких ґрунтується цей метод, є зобов'язування та заборона. Імперативний метод є характерним насамперед для публічного права, оскільки ґрунтується на підпорядкуванні одних суб'єктів відносин іншим, не припускає ані самостійності суб'єктів у виборі ними варіантів поведінки, ані можливості врегулювання відносин суб'єктами за їхнім розсудом [4].

Імперативність методу правового регулювання визначається тим, що всі цивільні процесуальні відносини є відносинами «підпорядкування та контролю», оскільки суд, зобов'язаний строго дотримуватися вказівок закону

та вимагати цього від усіх учасників цивільного процесу. Лише суд, як орган влади уповноважений використовувати примусові заходи, які передбачені нормами цивільного законодавства [8, с. 27].

Цивільним процесуальним правовідносинам властивий імперативно-диспозитивний характер. Ці відносини виникають між суб'єктами, які наділені взаємними правами й обов'язками. Цей характер цивільних процесуальних правовідносин відображається у владних функціях і повноваженнях суду. Імперативні і диспозитивні основи цивільного процесуального права взаємозумовлені та залежать один від одного, але імперативний метод не дає права вибору. Провадження у справах відкриваються суддею на підставі належно оформлених та поданих заяв. А волевиявлення учасників цивільного процесу (диспозитивний аспект) набувають статусу юридичних фактів тільки після їх підтвердження або прийняття судом (імперативний аспект) [7, с. 181].

Хочеться відмітити, що значну кількість процесуальних дій суд повинен здійснити не з волі сторін, а відповідно до вказівки в законі. Наприклад, суд повинен призначити час і місце засідання, розпочати чи закрити провадження у справі, розглянути позовну заяву або залишити її без розгляду та повернути. Всі вищезазначені дії мають вплив на дію і закриття цивільного процесу та є обов'язковими для виконання. Імперативність норм за своїм призначенням обмежують автономію осіб. Тому тут наявна саме імперативність, коли немає права вибору, діяти чи не діяти [3].

Що стосується безпосередньо Цивільного Процесуального Кодексу, то можна знайти відображення численних імперативних норм. Низку процесуальних дій суд зобов'язаний вчинити не з ініціативи сторін і не за своїм розсудом, а за прямою вказівкою закону. Зокрема, суд відкриває провадження у справі, призначає час і місце судового засідання, відкладає розгляд справи, залишає позовну заяву без руху, повертає її. У цьому разі суд діє за обов'язком, а не за своїм розсудом [4].

Тобто, хоча цивільні процесуальні правовідносини носять характер добровільності, але все ж таки на першому плані виступає імперативність. Сутність справи залежить від рішення, прийнятого суддею, тому хочеться зазначити, що судові

рішення або наказ є прикладами прояву методу імперативності, оскільки сторони зобов'язані виконати приписи суду[9, с. 93].

Імперативні основи методу цивільного процесуального права є обов'язковими в наступних аспектах:

- процесуальні загальнообов'язкові правила забезпечують переважне становище суду як органу влади;
- одиними з основних юридичних фактів виступають владні процесуальні дії суду;
- суд має право контролю за діями сторін;
- цивільний процес базується на чітко визначеному порядку здійснення правосуддя – цивільний процесуальній формі [5, с. 20–22].

Імперативність вказує на те, що неможливо скасувати покладений обов'язок на особу за умови існування обставин, визначених нормою, тоді як самий зобов'язаний суб'єкт об'єктивно не може позбавитись вибору виконувати обов'язок чи ні [6, с. 12–13].

Отже, імперативний метод є важливим інструментом правового регулювання, який допомагає забезпечити додержання прав та обов'язків учасників цивільних процесуальних відносин. Цивільні процесуальні правовідносини є підпорядкованими імперативному методу, оскільки суди здійснюють свої дії відповідно до закону, а не на власний розсуд. Ця імперативність проявляється в обов'язковості загальних процесуальних правил, підкреслюючи перевагу судів як органів влади та контроль за діями учасників процесу, задля забезпечення законності та справедливості у цивільному провадженні.

Список використаних джерел

1. Загальна теорія держави і права. М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків : Право, 2009. 584 с.
2. Я. Романюк, Проблеми застосування цивільно-правових норм у цивільному судочинстві України : монографія. Київ, 2016. С. 349–350.
3. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–42. Ст. 492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 15.10.2023).

4. Неклеса Ю. В. Принцип диспозитивності цивільного процесуального права: проблеми дефініції, Форум права. 2010 № 3. С. 305–311. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-3/10njvppd.pdf>
5. Цивільне процесуальне право України : навч. посібник / за ред. С. С. Бичкової. 2007. С. 20–22.
6. Васильєв В. Диспозитивність норм цивільного права з точки зору формальнодогматичного підходу. *Підприємництво, господарство і право*. 2018 № 274. С. 12–13.
7. Гетманцев О. В., Кондрат'єва Л. А., Остафійчук Л. А., Паскар А. Л., Татулич І. Ю. *Цивільне процесуальне право України*, 2022. С. 181–313.
8. Бортнік О. Г. Цивільний процес : навч. посібник. Харків, 2022, с. 25–26.
9. Самолюк Ю. М. Судове рішення у цивільному процесі: спірні питання, № 1(14), 2009. С. 90–93.

СЛІДЧИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ ЯК СЛІДЧА (РОЗШУКОВА) ДІЯ

Науковці поняття слідчого експерименту у переважній більшості трактують тотожно. Зокрема, дослідники одностайні у тому, що зміст цієї слідчої (розшукової) дії полягає у проведенні спеціальних слідчих дій з метою перевірки та уточнення відомостей, що мають значення для встановлення обставин кримінального провадження, отримання нових доказів припущень та доказів.

Слідчий експеримент є слідчою (розшуковою) дією, яку проводить слідчий або прокурор відповідно до ст. 240 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України). Метою його проведення є перевірка різних версій задля перевірки фактичних даних, отриманих під час допиту підозрюваного, свідка або потерпілого, а також виконання інших слідчих (розшукових) дій. Нерідко слідчий експеримент є незамінним способом, який допомагає перевірити наявні факти та отримати нові докази.

Необхідно зазначити, що результативність проведення слідчого експерименту в значній мірі залежить від ретельності його підготовки. Цю підготовку можна розділити на дві фази: а) підготовка до виїзду на місце проведення слідчого експерименту та б) підготовка на самому місці до виконання слідчих (розшукових) дій. Варто вказати, що слідчий експеримент є похідною слідчою дією, але його затягування, тобто несвоєчасне проведення, значною мірою негативно вплине на результати перевірки обставин провадження.

Основними умовами слідчого експерименту є те, що він має:

- проводитись максимально наближено в тих умовах, у яких відбулось кримінальне правопорушення;
- необхідно проводити різноманітні неодноразові поетапні дослідження та випробувальні дії, щоб відобразити максимально наближено дану слідчу дію;

– застосування під час експерименту ідентичних приладів, механізмів, пристроїв і матеріалів, що були використані під час вчинення злочинної події;

– алучення свідка, потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого до участі у проведенні експерименту;

– експериментальні дії повинні бути максимально схожими за послідовністю, способом, характером, темпом з тими, що мали місце насправді;

– проведення слідчого експерименту з кожним підозрюваним (обвинуваченим) окремо.

Щодо різновидів слідчого експерименту, то їх виділити можна наступним чином:

1) проведення експерименту для перевірки сприйняття подій;

2) проведення експерименту для визначення можливостей вчинення певних дій;

3) здійснення експерименту для оцінки ймовірності настання подій;

4) експеримент для визначення послідовності подій;

5) проведення експерименту для розкриття механізму утворення слідів;

6) проведення експерименту для встановлення часового характеру перебігу певної події.

Відповідно до ч.ч. 5 та 6 ст. 240 КПК України, проведення слідчого експерименту допускається лише за умови, що це не загрожує безпеці осіб, їх життю чи здоров'ю та не принижує честь та гідність учасників кримінального судочинства. Не допускається проведення слідчого експерименту у житлі чи володінні особи, якщо вона не надала згоду на це. Водночас допустиме проведення аналізованої слідчої дії на підставі ухвали слідчого судді за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, або прокурора, яке розглядається в порядку, передбаченому КПК України, для розгляду клопотань про проведення обшуку в житлі чи іншому володінні особи [1].

Для ефективного здійснення слідчого експерименту застосовуються технічні засоби, якими фіксують увесь процес експерименту. Це, зокрема, необхідно робити у випадках, коли: 1) підозрюваний вказує на деталі обстановки, що свідчать про його поінформованість щодо обставин досліджуваної

події; 2) декілька підозрюваних під час окремо проведених перевірок їхніх показань на місці події вказують на одні й ті самі деталі обстановки; 3) підозрюваний вказує на деталі обстановки, які не збереглися на момент проведення цієї слідчої дії, наприклад місце, де знаходилися викрадені речі.

Важливим є те, що при відтворенні подій обов'язкова присутність не менше двох понять [1].

Отже, зважаючи на вищесказане, можна зробити висновок, що слідчий експеримент є важливою складовою кримінального розслідування. Він включає в себе проведення різних досліджень та випробувальних дій для отримання нових доказів і перевірки обставин провадження. Для успішного проведення слідчого експерименту важливо дотримуватися визначених процедур, а також враховувати технічні аспекти та безпеку учасників. Результативність проведення слідчого експерименту в значній мірі залежить від ретельності його підготовки та дотримання встановлених норм і правил. Зазначені різновиди слідчого експерименту включають в себе різні методи та підходи до проведення досліджень та дій, кожен з яких може бути застосований в конкретних обставинах задля досягнення мети розслідування.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

**Олексій ТАРАСКОВ,
Владислав ПАВЛЕНКО**

*(Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького)*

МОЖЛИВОСТІ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ОБОРОННІЙ СФЕРІ

Зовнішня політика та політика безпеки охоплює питання, які стосуються безпеки ЄС, включаючи поступове оформлення спільної оборонної політики, що свого часу привело до формування спільної оборони Союзу. Політика безпеки Євросоюзу спрямована на зменшення ризиків та джерел небезпек, які можуть загрожувати територіальній цілісності та політичній незалежності Європейського Союзу та його держав-членів, їх демократичній природі, економічній стабільності, а також стабільності сусідніх з ЄС регіонів. Згідно з Амстердамським договором, оборона сфера проголошувалася невід'ємною частиною розвитку Союзу, забезпечуючи йому доступ до операційних можливостей – надання гуманітарної допомоги, проведення рятувальних робіт, здійснення миротворчих місій, залучення збройних формувань до вирішення кризових конфліктних ситуацій [2, с. 135].

Важливим моментом для розвитку оборонної сфери ЄС став франко-британський саміт в Сен-Мало у 3–4 грудня 1998 р. «Феномен Сен-Мало». Його проведення було обумовлено низкою чинників, яким, проте, не завжди приділяється достатня увага. Декларація Сен-Мало стверджувала, що Європейський Союз повинен виконувати відповідну його потенціалу роль на міжнародній арені. Важливим завданням є повна і швидка реалізація положень Амстердамського договору, що стосуються сфери безпеки та оборони. Це включає відповідальність Європейської ради за прийняття рішень про поступальний розвиток спільної оборонної політики. Для досягнення цих цілей потрібно наділити Євросоюз потенціалом для самостійних дій, підкріпленим надійними військовими силами, механізмом прийняття рішень про їх використання. Автори декларації акцентували те, що зміцнення збройних сил Європи має спиратися на сильну і конкурентоспроможну

європейську військову промисловість і технологічну базу. Важливим елементом декларації Сен-Мало був запропонований в ній принцип взаємодії між ЄС і НАТО в антикризовій сфері, згідно з яким Європейський Союз міг діяти самостійно в ситуаціях, «в які НАТО не буде залучена повністю»[2, с. 134].

Сформульована в Сен-Мало ініціатива отримала подальший розвиток. Країни-члени ЄС брали на себе зобов'язання розвивати колективний військовий потенціал на основі чинних «національних, двосторонніх та багатонаціональних» збройних формувань. Особливу увагу планувалося приділити вдосконаленню засобів розвідки, стратегічного транспорту, систем командування і управління, необхідність зміцнення індустріальної і технологічної бази, гармонізації та стандартизації вимог до військової продукції, процедур планування. До участі у своїй майбутній антикризовій діяльності ЄС прагнув залучити якомога більше коло партнерів (членів НАТО, нейтральні країни). Зазначалося, що ЄС зможе виконувати більш складні операції в міру розвитку потенціалу і засобів, що знаходяться в його розпорядженні [1, с. 213].

Серйозною проблемою залишалася відсутність домовленості між ЄС і НАТО про гарантований доступі до ресурсів альянсу при проведенні європейських операцій. Укладення такої угоди є важливим для сфери безпеки та оборони. Досягнення ЄС в галузі будівництва колективного антикризового потенціалу, підсумовані в Лакені, можна вважати суперечливими. З одного боку, за три роки європейцям вдалося виконати роботу, яку не вдавалося здійснити протягом майже 50-ти років. З іншого боку, головний елемент сфери оборони й безпеки – збройні сили швидкого реагування – існував здебільшого на папері, і приведення його в оперативний стан ускладнювалося не тільки браком тих чи інших засобів. Активація оперативного потенціалу ставала все більш проблематичною, з її затримкою виникали розбіжності вже політичного характеру: момент найбільшої єдності ЄС з питання будівництва сфери безпеки та оборони, який припав на Сен-Мало і саміти в Кельні і Гельсінкі, був пройдений, а передумов для нового аналогічного імпульсу не передбачалося. У цьому контексті слід зазначити, що терористичні акти 11 вересня 2001 року не здійснили істотного впливу на сфери безпеки

та оборони. Країни ЄС висловили солідарність з США, надали допомогу для ліквідації наслідків трагедії і заявили про тверду рішучість боротися з тероризмом, однак більшість конкретних заходів з протидії радикалам відносилися до сфери внутрішніх справ і правосуддя.

Широкомасштабна війна росії проти України, змінила картину світу, зумовила ризиків та загроз, спричинила турбулентні процеси у політичному, економічному, безпековому середовищах, наслідки яких важко спрогнозувати. Об'єднана Європи продемонструвала рішучу підтримку Україні в боротьбі з агресором. Поступово сформувалася нова якість стратегічного партнерства Україна-ЄС, головною складовою якої є спільне протистояння російській інтервенції. ЄС здійснює політичну, дипломатичну, гуманітарну, військову, фінансову допомогу Україні. Оновлюється й посилюється санкційна політика проти росії. Держави ЄС постачають Україні широку номенклатуру зброї та військового обладнання, здійснюють фінансування українського оборонного сектору через Європейський фонд миру. Допомога ЄС сприяла організації ефективного опору російської агресії і стабілізації соціально-економічного ситуації. Однак, темпи й обсяги є недостатніми для забезпечення воєнних потреб України. Вагомим напрямом підтримки є поглиблення економічного співробітництва України з країнами ЄС.

Список використаних джерел

1. Гребенюк М., Пошедін О. Європейський Союз від економічної інтеграції до організації колективної оборони? *Політичний менеджмент*. 2012. № 2. С. 212–218.
2. Корнійчук Л. В. Проблеми реформування Європейського Союзу на сучасному етапі. *Політичне життя*. 2018. № 1. С. 132–137.

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Збройна агресія російської федерації і її повномасштабне вторгнення на територію України змусили весь державний апарат і суспільство в цілому перейти до оперативного функціонування в умовах правового режиму воєнного стану.

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

Фігель О. Ю. вважає, що обмеження прав і свобод людини та громадянина – це певні заборони, які покликані змінити поведінку особи через обмеження суб'єктивного права. Загалом аналіз чинного законодавства України та міжнародних актів доводить, що перелік прав, які зобов'язується гарантувати українська держава за умови дії режиму надзвичайного стану, не суперечить мінімальним вимогам, встановленим європейською спільнотою [2]. Наприклад, ст. 15 Європейської конвенції про права людини та основоположні свободи містить вказівку на заборону відступу за умов виникнення надзвичайної ситуації від таких зобов'язань держави: гарантування права на життя (ст. 2 Конвенції), заборони катування чи нелюдського ставлення (ст. 3), заборони рабства чи підневільного стану (ч. 1 ст. 4) та заборони покарання без вказівки на те в законі (ст. 7 Конвенції) [3].

Звертаючись до зарубіжного досвіду, зауважимо, що перші спроби законодавчо закріпити у чинних Конституціях можливість державної влади вживати виняткових заходів

у разі настання надзвичайної ситуації можна зустріти ще у Конституції Сполучених Штатів Америки. Так, ч. 2 ст. 9 цього акта містить вказівку на те, що права населення, закріплені Habeas Corpus Act не можуть бути обмеженими чи порушеними з боку держави за винятком випадків, коли цього вимагає громадська безпека через вторгнення або повстання. При цьому право звертатись до збройних сил із вимогою забезпечити громадський порядок надано Конгресу (ч. 15 ст. 8 Конституції США) [4].

Однак, незважаючи на всі складнощі сучасних реалій, права людини підлягають виключній охороні. Це зумовлено тим, що положення Конституції України визнають найвищою соціальною цінністю людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку. Жодна людина не має бути позбавлена права на життя.

Права людини, що не можуть бути порушені чи обмежені під час воєнного стану:

- рава на рівність та повагу до гідності особи,
- право на особисту недоторканність,
- право на укладання шлюбу,
- право на громадянство,
- право на справедливий суд, юридичну допомогу та захист,
- право на житло.

Права, що можуть бути обмежені під час воєнного стану:

- Військове комендування може обмежувати право людей на вільне пересування. Це і введення комендантської години, і заборона або обмеження вільного вибору місця проживання. Також може бути встановлений особливий режим в'їзду та виїзду з населених пунктів тощо.

- Під час воєнного стану людина може бути позбавлена права на майно. Примусове відчуження майна допускається в установленому законом порядку за умови подальшої компенсації. Воєнний стан передбачає можливість втручання у приватне життя осіб. Зокрема, контроль засобів зв'язку, перевірка речей, документів, житла тощо. Також воєнний стан може обмежувати права людей на вільний вибір праці, громадяни

під час війни можуть залучатися до суспільно-корисних робіт. Впровадження трудової повинності також регламентується законом.

– Заборонено проводити вибори та референдуми, що обмежує права громадян на участь в управлінні державними справами. Під заборону і масові збори та акції.

– Застосування катувань і жорстоке поводження повністю нівелюють принцип людської гідності. Тому їх використання є абсолютною заборону на теренах усього цивілізованого світу, навіть коли мова йде про війну[5].

Таким чином, основоположні права людини і громадянина не підлягають обмеженню навіть у період дії воєнного стану. Адже без їх забезпечення і гарантування неможливим є існування людини і держави у правовому демократичному полі.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T001647?an=126>
2. Фігель Ю. О. Обмеження прав людини в умовах воєнного стану / Ю. О. Фігель. *Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія «Юридична»*. 2015. Вип. 2. С. 222–230. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvlkau_2015_2_24.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
4. Конституція США. URL: https://uk.wikisource.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%A1%D0%A8%D0%90
5. URL: <http://legalclinic.nlu.edu.ua/2022/05/06/prava-lyudyny-i-gromadyanyna-pid-chas-diyi-voyennogo-stanu/>

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ І БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ

Соціальний захист населення є невід'ємною складовою соціальної політики будь-якої держави. Серед науковців відсутня єдина думка та єдиний підхід щодо тлумачення поняття соціальний захист.

Так, наприклад, І. М. Сирота вважає, що термін «соціальний захист» належить до функції держави, яка піклується про матеріальне забезпечення непрацездатних громадян.

У свою чергу, В. Ш. Шайхатдінов висловлює думку, що до соціального захисту входить діяльність держави та органів місцевого самоврядування, громадських організацій, підприємств щодо створення сприятливого навколишнього середовища, охорони материнства та дитинства, здійснення допомоги сім'ї, охорони здоров'я громадян, професійної підготовки громадян, забезпечення зайнятості населення, охорони праці, регулювання заробітної плати та доходів населення, забезпечення громадян житлом, регулювання права власності громадян. Соціальний захист є практичною діяльністю щодо реалізації основних напрямів соціальної політики.

Соціальний захист – це діяльність соціально орієнтованої держави, яка здійснюється через комплекс організаційно-правових та соціально-економічних заходів, метою яких є:

- по-перше, створення для працездатних громадян належних умов для забезпечення своїх соціально-економічних та духовних потреб;
- по-друге, гарантоване забезпечення громадянам, які потребують соціальної допомоги, рівня життя не нижче від прожиткового мінімуму.

В Україні конституційне закріплено поняття «соціальний захист», яке включає право на забезпечення громадян у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також по старості та в інших випадках, передбачених законом.

Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, здійснюваним за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними (Конституція України, стаття 46) [1, ст. 46].

Отже, кінцевою метою соціального захисту є надання кожному члену суспільства незалежно від соціального походження, національної або расової приналежності можливості вільно розвиватися, реалізовувати свої здібності [6].

Якщо звернутися до ст. 24 Конституції України, яка проголошує, що не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичними, релігійними та іншими переконаннями, за статтю, етнічним та соціальним походженням, майновим станом, місцем проживання, мовними та іншими ознаками, стає зрозуміло, що соціальний захист є одним з інститутів, який забезпечує права і свободи громадян [1, ст. 24].

Соціальний захист населення України – це багатогранна система взаємопов'язаних з усіма законодавчими і виконавчими рішеннями різних рівнів економічних, правових і соціальних гарантій реалізації найважливіших соціальних прав кожного члена нашого суспільства незалежно від його місця проживання, працездатності, статі, віку.

У широкому розумінні соціальний захист – це система організаційних, правових та економічних заходів щодо забезпечення основних соціальних прав громадянина в Україні.

Структурно соціальний захист має такі складові:

а) державний соціальний захист – загальна система соціального захисту (загальнообов'язкове державне страхування та державна соціальна допомога);

б) спеціальний соціальний захист;

в) додатковий соціальний захист і недержавне соціальне забезпечення (недержавне пенсійне забезпечення та недержавні соціальні послуги).

Соціальна безпека – це стан життєдіяльності людини та суспільства, що характеризується сформованою, сталою соціальною системою забезпечення соціальних умов діяльності

особистості, її соціальної захищеності, стійкості до впливу чинників, які підвищують соціальний ризик. Забезпечення соціальної безпеки в будь-якій країні здійснюється засобами державної, насамперед соціальної політики.

В Декларації про державний суверенітет України соціальна безпека розглядається як «стан гарантованої правової та інституціональної захищеності життєво важливих соціальних інтересів особи й суспільства від внутрішніх і зовнішніх загроз» [4].

Сьогодні актуальність забезпечення соціальної безпеки людини, держави, суспільства є пріоритетним завданням для України в умовах посилення зовнішніх та внутрішніх загроз національній безпеці [1].

Соціальна безпека людини в Україні закріплена на конституційному рівні. Так, згідно з Конституцією України

– «є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою» (ст. 1);

– «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» (ст. 3);

– «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» (ст. 3),

– «усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними» (ст. 21);

Тому постійним об'єктом соціальної безпеки держави виступає людина, її життєво важливі потреби, права, свободи та інтереси. Об'єктами соціальної безпеки держави є слабозахищені соціальні верстви, групи, спільноти. Основу такого регулювання становить система соціальних гарантій, які мають забезпечувати реалізацію передбачених Конституцією соціальних прав і свобод людини [2].

Безпека людини є ключовою складовою стратегічного напрямку, визначеного ООН як сталий людський розвиток [5].

Він передбачає поліпшення якості життя людей за такими сферами:

– соціальне та економічне забезпечення;

- екологічно сприятливе середовище для життя; підвищення безпеки життя;
- покращення стану здоров'я.

Сьогодні в Україні ПРООН здійснює цілеспрямовану діяльність щодо зміцнення особистої та громадської безпеки, зменшення напруженості в українському суспільстві, запобігання конфліктам, забезпечення захисту прав людини та зміцнення довіри до держави для посилення здатності країни протистояти кризам.

Як зазначено в доповіді ПРООН «Безпека та правосуддя в Україні» (Security and justice in Ukraine), рівень територіальної громади є базовим у забезпеченні безпеки людини [3].

На думку міжнародної експертної спільноти, діяльність поліції, місцевих органів влади, інститутів громадянського суспільства та інститутів правосуддя є більш чутливою до потреб місцевого населення, конкретної людини, що виступає важливим компонентом у процесі конструктивної трансформації відносин між особистістю, громадою та державними установами для забезпечення безпеки і правосуддя в Україні.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Харазішвілі Ю. М., Грішнова О. А. Якість життя в системі соціальної безпеки України: індикатори, рівень, загрози. *Економіка України*. 2018. № 11–12. С. 684–685.
3. UNDP report «Security and justice in Ukraine Perspectives from Communities in Three Oblasts». *This report was prepared by Survey Methodological Expert Heather Goldsmith*. URL: http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/democratic_governance/security_justice_perspectives.html.
4. Декларація про державний суверенітет України. *Відомості Верховної Ради УРСР* 1990. № 31. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12>
5. Преамбула Устава ООН. URL: <http://www.un.org/ru/sections/uncharter/preamble/index.html>
6. Державна програма зайнятості населення на 2001–2002 р., затв. Законом України від 7 березня 2002 р.

ПОШИРЕННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З початком повномасштабної російсько-української війни в нашій країні загострилась проблема торгівлі людьми. Це пов'язано зі значною кількістю людей, які виїхали з країни на тимчасове проживання до Європи, стали внутрішньо переміщеними особами або були примусово вивезені до сусідніх росії чи Білорусі. Незаконне затримання, ув'язнення та примусове використання цивільного населення у збройних конфліктах, надзвичайно загострили проблему трудової та сексуальної експлуатації.

За даними Міжнародної організації праці, у світі в рабстві перебувають близько 40 млн людей, з них 71% – жінки, кожною четвертою жертвою є дитина [1]. Торгівля людьми може набувати різних форм. Це насамперед трудове рабство, примусове жебракування, в основному дітей та інвалідів, сексуальна експлуатація, втягнення в злочинну діяльність. Проте, торгівля людьми здійснюється і для примусового вилучення органів, проведення дослідів над людиною тощо. У країнах Європи понад 140 тис. осіб потрапляють у ситуації, пов'язані з насильством та сексуальною експлуатацією, кожному сьому постраждалу від торгівлі людьми особу використовували для зайняття проституцією. В Україні за 30 років від торгівлі людьми в Україні постраждали близько 300 тис. осіб [2].

З початком війни різко зросла кількість випадків торгівлі людьми, насамперед жінки та діти, які змушені покинути Україну через російську агресію, стикаються з ризиками торгівлі людьми. Часто до торгівлі людьми причетна організована злочинність. Жертв сексуальних злочинів заманюють в Інтернеті брехливими обіцянками, змущуються в приватних помешканнях у приймаючих країнах або перехоплюють безпосередньо на кордоні торговці людьми під прикриттям. Пошуки в Інтернеті сексуальних послуг і порнографічних зображень саме українських

жінок і дітей від початку війни зросли на 600 відсотків [3]. Для попередження сексуального рабства і насильства ОБСЄ запустила кампанію «Будь у безпеці», в межах якої потенційних біженців попереджають про практику торговців людьми перед тим, як вони покинуть свою країну, а також пропонують звертатися на гарячу лінію.

Також ОБСЄ намагаються переконати уряди та парламенти країни вживати більш жорстких заходів проти торгівлі людьми, зокрема збільшувати розміри штрафів та юридично зобов'язати онлайн-провайдерів видаляти веб-сайти, які сприяють даним злочинам.

Не позбавлені ризиків стати здобиччю торговців людьми і українці, що залишились в країні. Втрата роботи, будь-якого доходу внаслідок війни, обмежені можливості забезпечити головні потреби внутрішньо переміщених осіб, біженців та постраждалого від війни населення призводять до збільшення кримінальних структур, які займаються торгівлею людьми. В Україні від початку року поліцейські задокументували 116 фактів торгівлі людьми, підозри оголошені 65 особам. За даними Нацполіції, цьогоріч установлено 80 постраждалих від торгівлі людьми, серед них 37 чоловіків, 27 жінок і 16 дітей [1].

Жертвами злочинців можуть ставати і чоловіки. З початку 2023 року тільки в Києві 21 людина звернулася за отриманням статусу постраждалих від торгівлі людьми. З них: 6 звернень – від жінок, а 15 – від чоловіків. Серед них є й діти, яких вдалося повернути з Росії, військовополонені та внутрішньо переміщені особи, які зазнали трудової експлуатації [4].

Оцінюючи зусилля України в боротьбі з торгівлею людьми, необхідно зазначити, що наша держава однією з перших у Європі ухвалила закон про кримінальну відповідальність за здійснення зазначеного злочину. Ключовими актами у національному законодавстві, що діє у сфері протидії торгівлі людьми є такі нормативно-правові акти: Конституція України, Кримінальний кодекс України, Закон України «Про протидію торгівлі людьми», Закон України «Про охорону дитинства», Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» тощо.

Слід зазначити, що Міністерство соціальної політики України підтримало важливу соціальну ініціативу Міжнародної організації з міграції (МОМ) з питань протидії торгівлі людьми. Цілий місяць один із поїздів київського метрополітену інформуватиме населення про тривожні сигнали експлуатації людей, тобто в кожному вагоні розповідатиметься окрема історія, що пов'язана з трудовою чи сексуальною експлуатацією, примусовим дитячим жебрацтвом.

Отже, що торгівля людьми залишається серйозною проблемою усього світу. А в період війни ризик торгівлі людьми значно зростає. Тому щоб не стати жертвою злочинців потрібно сприймати інформацію критично та перевіряти її в офіційних джерелах, звертатися за допомогою до відповідних державних органів, а також перевірених агентів.

Список використаних джерел

1 Нацполіція від початку року викрила 116 випадків торгівлі людьми. Укрінформ: веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3775778-nacpolicia-vid-pocatku-roku-vikrila-116-vipadkiv-torgivli-ludmi.html> (дата звернення: 18.10.2023).

2 30 липня – Всесвітній день протидії торгівлі людьми. *Міністерство соціальної політики України*. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/22987.html> (дата звернення: 19.10.2023).

3 Через війну в Україні зросла кількість випадків торгівлі людьми – ОБСЄ. *Суспільне. Новини: веб-сайт*. URL: <https://suspilne.media/355300-cerez-vijnu-v-ukraini-zroslo-kilkist-vipadkiv-torgivli-ludmi-obse/> (дата звернення: 20.10.2023).

4 Торгівля людьми: з початку року понад 20 киян стали жертвами. Куди звертатися і як себе обезпечити. *Суспільне. Новини: веб-сайт*. URL: <https://suspilne.media/596821-torgivla-ludmi-z-pocatku-roku-ponad-20-kian-stali> (дата звернення: 21.10.2023).

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ В СФЕРІ УКЛАДЕННЯ ШЛЮБУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Сім'я є важливим інститутом для кожної людини, основним осередком суспільства, але сьогоднішня внесла корективи в усі звичні для нас сфери життя та діяльності. Повномасштабна війна стала найскладнішим випробуванням за всю історію незалежності нашої держави. Із 24 лютого 2022 року, із дня нападу росії на Україну, розпочалася перебудова правової системи України і підлаштування норм права до воєнного стану з урахуванням всіх труднощів, які виникають щодня. Саме через це сформувався запит на зростання діджиталізації, адже за таких умов звичні для нас дії стало вчиняти складніше.

Термін «діджиталізація» походить від англійського «*digitalization*» і в перекладі означає «оцифровування», «цифровізація», або ж «приведення в цифрову форму». В юридичній літературі можна зустріти і термін «діджитизація». Варто відразу підкреслити, що «діджитизація» – це те ж саме, що і «оцифровування» в перекладі, а «діджиталізація» – це «цифровізація».

З цього приводу О. Збанацькі зазначає, що «словосполучення, похідні від слова *digit*, а його українська транскрипція «діджит» і транслітерація «дигіт» у законодавстві України майже не знайшли свого відображення, що є свідченням віддання переваги його українському аналогу – «цифра». Дотримуючись такого принципу, слова «діджиталізація» або «дигіталізація» теж мають український аналог – «цифровізація» [1, с. 104].

Реєстрація актів цивільного стану, таких як народження, одруження, смерть та інші, є важливою процедурою незалежно від ситуації, включаючи режим воєнного часу. Укладення шлюбу під час війни також отримало певні нововведення за допомогою цифровізації.

У ст. 21 Сімейного кодексу України вказано, що шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану [2]. Варто

зазначити, що відбулося нове регулювання щодо державної реєстрації шлюбу, коли один із наречених є військовослужбовцем, поліцейським чи медиком.

У своїй статті С. Азізова зазначає ряд актуальних особливостей щодо процедури укладення та розірвання шлюбу під час війни. Серед них вона згадує: загальний порядок реєстрації шлюбу, дистанційне одруження, реєстрація шлюбу поза межами ДРАЦС і реєстрація шлюбу в посольстві або в консульстві. Звертаючи увагу на особливості дистанційного одруження авторка статті вказує, що, враховуючи обмежену можливість з'явитися до відділу ДРАЦС для подання заяви та проведення офіційної реєстрації шлюбу у військових, правоохоронців, медиків та інших категорій осіб, які не можуть відриватися від виконання військового або професійного обов'язку, передбачено спеціальний порядок реєстрації шлюбу. За спрощеним порядком той з наречених, хто не може бути присутнім під час реєстрації шлюбу, подає заяву своєму безпосередньому командирі (керівнику), який має засвідчити справжність підпису на заяві та передати її до відділу ДРАЦС. Після отримання заяви відділ ДРАЦС зареєструє шлюб без особистої присутності одного з подружжя, який при цьому може під'єднатися за допомогою відеозв'язку [3, с. 864].

Також була закріплена можливість, у визначених випадках, державної реєстрації шлюбу протягом доби (без додаткових доплат за терміновість). На порталі «Дія» можна подати заяву на реєстрацію шлюбу і одразу обрати місце та час, формат та зал, де пройде церемонія, а також додаткові послуги, які супроводжують захід. Записатися на бета-тест можна тільки парою (наречені). Заявки проходять реальний процес реєстрації. Щоб подати заяву про шлюб у Дії, потрібно: 1) авторизуватися на порталі Дія та перейти у розділ «Сім'я»; 2) обрати послугу «Заява про шлюб»; 3) заповнити заяву; 4) сплатити адміністративний збір; 5) підписати заяву електронним підписом. Після цього партнер отримує посилання на заяву електронною поштою. Він має авторизуватися у кабінеті на порталі, перейти за посиланням з пошти та підписати заяву електронним підписом [4].

В Мінюсті зазначають, що після спрощення процедури одруження військовослужбовців, які захищають Україну

на фронті, кількість зареєстрованих шлюбів збільшилася. Безперечно, процес діджиталізації має позитивний вплив на всі сфери діяльності, адже розвиток технологій не стоїть на місці та неабияк полегшує долати деякі труднощі та незручності.

Підсумовуючи вищесказане бачимо, що діджитал-інструменти стали невід'ємною частиною нашого повсякденного і професійного життя. Доцільно вважати, що в майбутньому надання адміністративних послуг буде повністю цифровізовано, адже це зменшує витрати, збільшує продуктивність та ефективність прийняття рішень.

Список використаних джерел

1. Діджиталізація як сучасна тенденція розвитку інституту освіти : матеріали I міжнародної наукової конференції ІКС-2012, (м. Львів, 25–28 квітня 2012 р.) Львів : «НУ Львівська політехніка», 2012. 384 с.
2. Сімейний кодекс України від 1 січня 2002 року № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21–22. Ст. 135.
3. Азізова С. «Особливості укладення і розірвання шлюбу під час воєнного стану: досвід України». *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. Ст. 862–866.
4. На порталі «Дія» доступна нова послуга. URL: <https://diia.gov.ua/news/podati-zayavu-pro-shlyub-za-10-hvilin-ne-vihodyachi-z-domu-na-portali-diya-dostupna-nova-posluga>

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Захист законних прав і свобод громадян є одним із ключових обов'язків держави. Однак існують ситуації, коли їх обмеження є невідворотним і здійснюється виключно у спосіб та за допомогою засобів, передбачених чинним законодавством. Стаття 64 Конституції України встановлює виключення, за яких можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод людини. Такою підставою безпосередньо виступає впровадження воєнного або надзвичайного стану.

Указом Президента України від 24.02.2022 року № 64/2022 в Україні введено воєнний стан. Відповідно до ч. 3 Указу № 64/2022 на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а саме: недоторканність житла; таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції; невтручання в особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України; свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом; право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань; право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування; право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації; право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом; право на працю; право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів; право на освіту [1].

Варто зазначити, що воєнний стан як особливий правовий режим, який вводиться в країні або окремих її місцевостях

у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, крім надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, ще передбачає тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав та свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Також, може запроваджуватися трудова повинність для працездатних осіб, не залучених до роботи в оборонній сфері та сфері забезпечення життєдіяльності населення і не заброньованих за підприємствами, установами та організаціями на період дії воєнного стану з метою виконання робіт, що мають оборонний характер. Варто зауважити, що за працівниками, залученими до виконання суспільно корисних робіт, на час виконання таких робіт зберігається попереднє місце роботи (посада) [2, с. 1–10].

Визначально, що Конституція України як основний гарант забезпечення і захисту прав і свобод громадян містить перелік прав, які не можуть обмежуватися навіть в період дії воєнного стану. Зокрема, не може бути обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками; громадяни України не можуть бути позбавлені громадянства і права змінити громадянство; не можуть бути порушеними невід'ємне право на життя; на повагу до гідності, на свободу та особисту недоторканність; не підлягає обмеженню право направляти індивідуальні або колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади та місцевого самоврядування; не можуть бути обмеженими право на житло, на шлюб і рівні права та обов'язки в шлюбі і сім'ї; неприпустимим є порушення рівності дітей у своїх правах незалежно від походження; не підлягає обмеженню право на захист прав і свобод у суді; на відшкодування коштами держави або органів місцевого самоврядування матеріальної і моральної шкоди, заподіяної незаконними рішеннями органів державної влади; не може бути обмеженим право на професійну правничу

допомогу; право не притягуватися двічі до юридичної відповідальності одного виду за одне і те ж правопорушення; презумпція невинуватості; право на захист і відмову свідчити або давати пояснення чи показання щодо себе, членів сім'ї або близьких родичів, коло яких визначено законом [3].

Отже, основоположні права людини і громадянина не підлягають обмеженню навіть у період дії воєнного стану. Адже без їх забезпечення і гарантування неможливим є існування людини і держави у правовому демократичному полі.

Список використаних джерел

1. Права громадян гарантовані державою в умовах воєнного стану. URL: <https://pol-otg.gov.ua/news/1661405876/> (дата звернення: 14.10.2023)
2. Закон України від 12 травня 2015 року «Про правовий режим воєнного стану». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 28, ст. 250).
3. Юридична клініка НЮУ ім. Ярослава Мудрого «Права людини і громадянина під час дії воєнного стану». URL: <http://legalclinic.nlu.edu.ua/2022/05/06/prava-lyudynu-i-gromadyanyna-pid-chas-diyi-voyennogo-stanu/> (дата звернення: 15.10.2023).

Наталія ЧУПРУН
(Фаховий коледж ЗВО
«Університет Короля Данила»)

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ЯК ЗАГРОЗА ЄДНОСТІ СУСПІЛЬСТВА

Інформаційні конфлікти супроводжують історію людства на всіх етапах його розвитку. Спочатку вони відбувалися на релігійному та ідеологічному рівні, і для боротьби з інакомовцями використовувалися різноманітні репресивні заходи. У віддаленому минулому це була інквізиція, а у ХХ столітті – режими тоталітарних держав активно придушували противників ідеології. В наш час кожен із нас знайомий із поняттям «інформаційна війна», оскільки сучасний світ надзвичайно залежить від потоку інформації. Видатний американський вчений Маклюен висловив цікаву ідею, що «Істинно тотальна війна – це війна, за допомогою інформації».

Інформаційна війна стала однією з актуальних тем сьогодення. Ця форма конфлікту, в основному, базується на використанні інформаційних технологій та засобів комунікації для досягнення стратегічних цілей. Інформаційна війна може відбуватися на різних рівнях, включаючи міждержавні конфлікти, політичну боротьбу, а також вплив на громадську думку і переконання громадян.

Інформаційна війна – це форма конфлікту, в якій використовуються інформація та засоби комунікації для досягнення стратегічних цілей без застосування фізичної зброї. Це може включати в себе дезінформацію, кібератаки, маніпуляцію громадською думкою, психологічну війну та інші методи впливу на інформаційний простір [1].

За умов становлення інформаційного суспільства, війна за допомогою інформації стає дедалі ефективнішим засобом ведення політичного протиборства, та є в деякому сенсі більш швидким та прихованим засобом досягнення політичної мети. Перш за все, вирішальним параметром на користь інформаційної війни є відсутність будь-яких санкцій, спроб притягнення до відповідальності та міжнародного тиску. Якщо за ведення агресивної війни на державу можна

накласти ряд торговельних, фінансових, економічних і навіть політичних обмежень, а конкретних осіб притягнути до міжнародної кримінальної відповідальності, то за організацію інформаційного протистояння покарати просто неможливо. Це вже питання трансформації міжнародного права щодо відповідної галузі [2, с. 28].

Однією з ключових стратегій в інформаційній війні є використання дезінформації та маніпуляції інформацією. Це включає в себе поширення фейкових новин, спотворення фактів і подачу інформації у сприятливому світлі для досягнення певних політичних або стратегічних цілей. Дезінформація може впливати на формування патріотичних переконань та думки громадян.

Кібератаки та кібершпигунство є ще однією важливою складовою інформаційної війни. Ці атаки можуть бути спрямовані на руйнування інфраструктури, викрадення конфіденційних даних або вплив на електронні системи. Вони можуть також створювати негативний образ держави або організації. Інформаційна війна активно використовує соціальні мережі і медіа для поширення впливових повідомлень та дезінформації. Соціальні мережі стали основним джерелом інформації для багатьох людей, і вони можуть бути використані для маніпуляції громадською думкою та формування патріотичних переконань.

Психологічна війна включає в себе використання психологічних методів для впливу на відчуття, емоції та переконання людей. Це може включати в себе поширення пропаганди, яка впливає на патріотизм та національний дух громадян. Пропаганда (лат. *propaganda* дослівно – «яка підлягає поширенню (віра)», від лат. *propago* – «поширюю») – форма комунікації, спрямована на поширення фактів, аргументів, чуток та інших відомостей для впливу на суспільну думку на користь певної спільної справи чи громадської позиції. Пропаганда зазвичай повторюється та розповсюджується через різні засоби масової інформації, щоб сформувати обраний результат суспільної думки [3].

Дезінформація та маніпуляція інформацією можуть спричиняти зміну громадської думки та переконань. Фейкові новини та змішані повідомлення можуть змінювати

сприйняття подій, навіть якщо вони не відповідають дійсності. Це може впливати на патріотизм, формуючи різні погляди на події та обставини. Патріотичні переконання можуть бути підірвані через маніпуляцію інформацією. Спеціально розроблені кампанії можуть використовувати національні символи та образи для досягнення політичних або геостратегічних цілей. Це може призвести до розділення суспільства та ослаблення патріотизму. Зростаюча усвідомленість інформаційної війни та її методів може допомогти захистити патріотичні переконання. Освіта та інформаційна грамотність стають ключовими факторами у попередженні впливу дезінформації та маніпуляції інформацією.

Дезінформація та інші методи інформаційної війни можуть призводити до розділення суспільства та поглиблення конфліктів. Поширення образів та стереотипів може сприяти роз'єднанню громадян за політичними, соціальними та етнічними лініями. Інформаційні платформи, такі як соціальні мережі та медіа, можуть бути використані для створення об'єднуючих ініціатив. Вони можуть об'єднувати громадян для спільного вирішення проблем та захисту національних інтересів.

Підвищення рівня інформаційної грамотності може допомогти суспільству більш ефективно протистояти впливу інформаційної війни. Освіта та навчання громадян можуть допомогти визначати дезінформацію та виявляти маніпуляцію інформацією.

Інформаційна війна є серйозною загрозою для сучасного суспільства, яка може впливати на патріотизм та об'єднання громадян. Вплив цієї форми конфлікту стає особливо помітним в епоху загальної доступності інформації та медіа. Однак свідоме та інформоване суспільство може стати бар'єром перед дезінформацією та маніпуляцією інформацією. Для захисту від впливу інформаційної війни, громадяни повинні бути свідомими споживачами інформації. Важливо перевіряти джерела інформації, критично оцінювати новини і розвивати навички розпізнавання дезінформації. Суспільство повинно бути єдиним у відповіді на інформаційні загрози та підтримувати інформаційну грамотність.

Завдяки взаємодії та спільним зусиллям суспільство може забезпечити свою захищеність від інформаційної війни та зберегти патріотизм. Об'єднані громадяни можуть бути більш стійкими до впливу дезінформації та сприяти зміцненню національного духу та патріотизму.

Список використаних джерел

1. Інформаційна війна. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
2. Калініченко Б. М. Роль засобів масової інформації в інформаційній війні: політичні детермінанти впливу та протидії : дис. ... докт. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2021. 421 с.
3. Шпилик С. Інформаційна війна, пропаганда та пр: такі схожі й такі різні. *Галицький економічний вісник*. 2014. Том 47. № 4. С. 178–188.

Анастасія ШАРДАКОВА

*(Інститут права, психології та інноваційної освіти,
Національний університет «Львівська політехніка»)*

ВПЛИВ ІСТОРИЧНОГО СПАДКУ НА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ІДЕНТИТЕТУ ПІД ЧАС ВІЙНИ: АСПЕКТИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ТА ПАТРІОТИЗМУ

Україна, як історично багата і культурно різноманітна країна, завжди була на перетині світових подій та впливів. Через століття боротьби за свою незалежність і гідність, український народ сформував свій унікальний національний ідентитет, який нині випромінює незалежність, патріотизм, незламність та єднання.

У контексті сучасної глобальної нестабільності та воєнних конфліктів, які впливають на багато країн, розуміння механізмів функціонування громадського суспільства в умовах війни стає надзвичайно актуальним. Їх дослідження та вплив на формування «коду української нації» є важливим кроком у розумінні сучасних викликів і можливостей для України та інших країн, що переживають подібні складні моменти.

Історія України, подібно до калейдоскопу, складається з численних яскравих фрагментів, які допомагають розкрити унікальний національний ідентитет цієї країни. Незалежно від того, чи йшлося про Київську Русь, Галицько-Волинську державу, Чернігівське князівство або гетьманську епоху, кожен період в історії сприяв формуванню українського духу і усвідомленню важливості незалежності.

Однією з найважливіших сторінок історії була Козацька Річ Посполита, коли козаки, які вбачали своє покликання у захисті своєї території, виявили неймовірну сміливість та віру в незалежність. Їх боротьба стала символом патріотизму та відданості своїй нації[1].

Однак історія України також несе в собі біль і трагедію, зокрема Голодомори. Від голоду в Україні загинуло 4,8 млн людей різного віку, втрати серед ненароджених після голоду склали 2,7 млн – майже 7,5 млн осіб. Ці страшні події відображають велику ціну, яку український народ заплатив за своє право на незалежність та гідність [2].

Не можна забувати і про період Революції Гідності в 2013–2014 роках, коли український народ об'єднався, щоб вистояти проти авторитарного режиму та виразити свою волю до незалежності та єднання.

24 лютого 2022 року росія розпочала широкомасштабну війну проти України. Загинули щонайменше 9 тисяч цивільних. В ООН наголошують, що це лише перевірені та документально підтверджені смерті, і що реальна кількість загиблих є набагато більшою. Реальні втрати від російської агресії – людських життів, руйнувань, збитків – українцям ще доведеться дізнатися і осмислити в майбутньому. Кардинальна мета московських агресорів – не допустити всебічного формування й утвердження української національної ідентичності, яка є найпотужнішим морально-психологічним підґрунтям, фундаментом розвитку соборної вільної України[3]. Тому війна зараз є найбільшим випробуванням здатності українців захищати свою свободу та право бути українцями.

Війни та конфлікти не лише ставлять під загрозу фізичну безпеку, але і спонукають народ до зміни свого підходу до незалежності, патріотизму та єдності. Сучасна Україна переживає випробування, які вимагають від громадян патріотичного ставлення до своєї держави та її цінностей [4].

В умовах загострення багатьох почуттів, як то, справедливості–несправедливості, почуття безпеки для себе та рідних людей, а також усвідомлення кардинальної зміни ціннісної картини світу відбувається природне зростання патріотичних настроїв серед українців, формування патріотизму без примусу. Найбільш потужним та вирішальним фактором у формуванні патріотичних настроїв у людей є власний емоційний досвід сприйняття реальних подій, адже в умовах переживання колективної травми, в них відбувається формування ціннісного ядра патріотизму[5].

Громадянське суспільство в Україні та інших країнах активно реагує на виклики сучасних воєнних конфліктів. Воно стає джерелом підтримки та єдності в умовах війни. Громадяни виявляють підтримку та патріотизм через участь у волонтерських рухах, підтримку воїнів, а також культурну та соціальну активність [6].

Важливо підкреслити, що формування «коду української нації» є процесом, що триває. Сучасні виклики та загрози вимагають від українців постійної готовності захищати свої цінності та ідентичність. Віримо, що зрозуміння цих процесів може допомогти суспільству краще впоратися з викликами, які стоять перед Україною та іншими країнами у сучасному світі.

Патріотизм українців показує, що національний ідентитет – це не лише абстрактна ідея, але і справжнє почуття єдності, гордості та відданості. Він об'єднує нас, незважаючи на географічні кордони та соціальний статус, і надає нам силу протистояти викликам сучасного світу. Тож патріотизм залишається не лише словом, але і ділом. Він буде мотивацією для кожного з нас внести свій внесок у розвиток країни, в підтримку національних цінностей та в об'єднанні для спільної мети.

Український патріотизм – це вогонь, який палає в серцях українців, і цей вогонь ніколи не повинен згасати. Він освітлює наш шлях у майбутнє та надихає на досягнення великих речей.

Список використаних джерел

1. Вегеш М. Історія і політика. В 4-х т. Т. 2. Історія Карпатської України. Видавництво Ужгородського національного університету, Ужгород 2005. С. 3–262.
2. Джеймс Мейс. Ваші мертві вибрали мене. Київ, Українська прес-група, 2008. 672 с.
3. Плохій С. Російсько-українська війна: повернення історії. Київ, 2023. 400 с.
4. Бех І. Д., Чорна К. І. Концептуальні засади українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді : посібник. Київ, 2015. 28 с.
5. Волошина Н. М. Соціально-філософський вимір патріотизму сучасного українського суспільства : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03. Київ, 2010. 22 с.
6. Семенюк С. Правдива історія України-Русі. Київ, 2022. 312 с.

**«ЗА І ПРОТИ» ПРОЄКТУ ЗАКОНУ УКРАЇНИ
«ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ
УКРАЇНИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СВОБОДИ
ВІД ВТРУЧАННЯ В ПРИВАТНЕ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ»**

Верховною Радою України зареєстровано проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо забезпечення свободи від втручання в приватне життя людини» [1], який передбачає декриміналізацію діянь, пов'язаних із ввезенням на територію України творів, зображень або інших предметів порнографічного характеру, їх виготовлення і зберігання, а також декриміналізує створення та утримання місць розпусти і звідництво. Це спричинило високий рівень резонансу та обговорення в суспільстві, адже дана категорія кримінальних правопорушень значно порушує права людини.

Так, представники ГО «Ла Страда – Україна», зазначають про те, що запропонований склад злочину є занадто вузьким, та не враховує інші дії, зокрема ті, які межують з порнографією, сталкінгом та сексуальними домаганнями, наприклад, погрози розповсюдження порнографії без згоди особи, яка у ній зображена, або надсилання особі, яка не давала згоду на її отримання, або фейкова порнографія, коли обличчя особи накладається на порнографічне зображення [2]. Ми підтримуємо зазначену думку, та вважаємо, що частину 1 ст. 302 КК України потрібно залишити без змін у нинішній редакції, оскільки це залишить відкритим широкість питання розповсюдження порнографії в Україні, але при цьому варто звернути увагу на запропоновані у законопроекті ознаки, а саме: «розповсюдження або збут порнографії без згоди особи, яка у ній зображена, або виготовлення такої продукції із зображенням особи, якій не відомо про такі дії» [1]. Переконані, що зазначена частина ст.302 КК України висвітлює гостру проблему сучасності, де з метою наживи чи шантажу особа, яка розповсюджує фото відео специфічного характеру може спричинити моральну

шкоду іншій особі та принижує її честь і гідність, які охороняються ст. 28 Конституції України [3], в тому числі спричинення зазначених дій можуть потягнути за собою негативні наслідки та непоправно вплинути на особу, фото чи відео, якої використовується. Зміни не стосуватимуться дитячої порнографії.

Щодо виключення статті 302 КК України «Створення або утримання місць розпусти і звідництво», то на наш погляд пояснювальною запискою до законопроекту не є достатньо обґрунтованим. Розглядаючи створення або утримання таких місць маємо розуміти, що це тягне за собою відкрите питання щодо легалізації проституції. Ми вважаємо, що така думка має право на існування, але чи готове наше суспільство до таких змін, чи займає дане питання важливе місце в сьогоденні під час повномасштабного вторгнення?

Проблематику порноконтенту активно обговорювали і раніше, адже це одна з багатьох сфер, якою активно зловживали недобросовісні правоохоронці. На наш погляд, цікавою була петиція щодо легалізації проституції № 22/032759-еп від 16.01.2017 [4]. Автор зазначав про те, що проституція повністю легалізована у 9 країнах Європи, зокрема у Німеччині, Австрії, Швейцарії та Великій Британії. У зазначених країнах, повії платять податки, мають медичну страховку. Наприклад, у Великій Британії легалізація проституції та легких наркотиків збільшила ВВП країни приблизно на 10 млрд фунтів. Автор петиції зазначає про те, що маючи таке довічне явище як проституція, яке контролюється криміналом та доходи від котрого йдуть у кишені сутенерів, проституцію потрібно легалізувати [4]. На момент подання петиції вона викликала обурення та не набрала достатню кількість голосів, однак, після довгих обговорень був створений законопроект № 9623, який вже зібрав підтримку громадськості, у 2022 році.

Ми вважаємо, що легалізація порнографії, проституції, а звідси й декриміналізація ст. 302 КК України може мати позитивний виток в нашій державі, однак виключно за умови приведення у відповідність національного законодавства, задля дотримання прав осіб, які будуть задіяні у такому виді діяльності.

Варто погодитись із тим, що ініціатива щодо легалізації порнографії в Україні може сприяти захисту прав осіб,

які беруть участь у створенні порнографічного від їх експлуатації, сприятиме дотриманню права особи на приватність, надасть можливість доступу до правової допомоги, у разі порушення їх прав. Легалізація може сприяти розробці освітніх та медичних програм для осіб, які працюють у порнографічній індустрії, зокрема з питань сексуального здоров'я [5].

Враховуючи вищевикладене, вважаємо, що проєкт закону фактично декриміналізує створення або утримання місць розпусти без жодного альтернативного законодавчого регулювання відповідальності за такі діяння. Тому ми пропонуємо розробити нормативно-правовий акт за прикладом Закону України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор», які так само були заборонені та легалізовані у 2020 році [6].

Водночас необхідно посилити кримінальну відповідальність за порушення норм такого закону, задля того, щоб уникнення порушення прав осіб, які безпосередньо приймають участь у цій діяльності, а також приховування доходів з даного виду діяльності.

Список використаних джерел

1. Проєкт Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо забезпечення свободи від втручання в приватне життя людини від 18.08.2023 р. № 9623. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/4252> (дата звернення: 05.09.2023).

2. Декриміналізація порнографії. Позиція ГО «Ла Страда-Україна/La Strada-Ukraine». URL: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid02gtcTthGujYfuP758Xb7THBcJrJL3MshRtXViZFxxvzBbBVKRLKbNHJRRLW2FfBeTl&id=100080034127989 (дата звернення: 05.09.2023)

3. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.09.2023)

4. Офіційне інтернет-представництво Президента України. Електронні петиції № 22/032759-еп «Легалізація проституції» автор Білозьоров О. Б. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/32759#:~:text=%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8E%20%D0%BB%D0%B5%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B0%20%D1%83%209,%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%2C%20%D1%82%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%B6%20%D1%87%D0%>

В0%D1%81%D1%82%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%20%D0%B2%20%D0%A1%D0%A8%D0%90(дата звернення: 05.09.2023).

5. Консорціум. Легалізація порнографії в Україні: що потрібно знати? 15.08.2023. URL: <https://lgbti-consortium.org.ua/media/legalizatsiya-pornografii-v-ukrayini-shho-potribno-znati/>(дата звернення: 05.09.2023).

6. Томах К. Про доцільність легалізації проституції в Україні. Адвокат Народу. 02.03.2023 р. URL: <https://advokat-narodu.com/blog/ugolovnoe-pravo/docilnist-legalizaciyi-prostituticii-v-ukrayini> (дата звернення: 05.09.2023).

ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ ЯК ВИД ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ В УКРАЇНІ

Збройна агресія російської федерації, яка мала прихований характер свого початку і проводилась в переважній більшості в політичній, економічній, соціальній, інформаційних сферах згодом перейшла в гібридну війну проти України із прихованим залученням регулярних підрозділів [1, с. 9].

Повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року стало початком нового етапу російсько-українського збройного протистояння, так званої «спеціальної військової операції в Україні».

Факт нападу росії на Україну є військовою агресією – застосуванням збройної сили державою проти суверенітету, територіальної цілісності, політичної незалежності іншої держави, несумісним зі Статутом ООН. Зокрема, згідно з пунктом 4 статті 2 цього документу, передбачено зобов'язання держав утримуватися від загрози силою чи її застосування як проти територіальної недоторканності або політичної незалежності будь-якої держави, так і будь-яким іншим чином, несумісним з цілями Об'єднаних Націй» [2].

І при оголошенні війни, і при військових діях, розпочатих без її оголошення, сторони конфлікту повинні дотримуватися норм міжнародного права, що накладають обмеження щодо ведення збройного протистояння. Зокрема, відповідно до IV Гаазької конвенції та додаткових протоколів до Женевських конвенцій, заборонено завдавати ударів по незахищених містах, селищах і будівлях; здійснювати грабіж і мародерство; вбивати або ранили противника, який, поклавши зброю або не маючи можливості оборонятися, здався; використовувати зброю, боєприпаси або матеріали, створені з метою заподіяти зайві страждання тощо. Згадані вище нормативно-правові акти містять й інші положення, що регулюють зобов'язання сторін збройного конфлікту дотримуватися правил ведення війни [3].

Особливо це набуло актуальності в умовах тотального нехтування міжнародного гуманітарного права зі сторони російських окупаційних військ та вчинення ними важких воєнних злочинів – порушень законів і звичаїв війни, що включають вбивства, жорстоке поводження з військовополоненими, вбивство заручників, розкрадання державної або приватної власності, безглузде руйнування населених пунктів, що не зумовлене військовою необхідністю [4, с. 121].

Протягом року війни, станом на 26 лютого 2023 року, Генеральна Прокуратура України порушила 68 тисяч кримінальних проваджень за фактами воєнних злочинів, вчинених російськими окупантами. Ці випадки є проявами делінквентної поведінки – сукупності протиправних діянь, спрямованих на завдання шкоди окремим особам або суспільству в цілому. Така поведінка є не лише соціально неприйнятною, а ще й такою, за яку передбачена карна відповідальність [5].

Воєнні злочини – один з чотирьох видів злочинів, за які, згідно з Римським статутом, передбачена відповідальність. Одним з інших видів також є злочини агресії. Згідно з статтею 8 Римського статуту, під злочином агресії розуміється планування, підготовка, ініціювання або вчинення особою, яка спроможна фактично здійснювати контроль за політичними чи військовими діями держави або керувати ними, акту агресії, який за своїм характером, важкістю та масштабами є грубим порушенням Статуту ООН [6].

Війна росії проти України зумовила необхідність застосування нових шляхів протидії агресії. Найбільш ефективним, на даний момент, є міжнародний економічний вплив на країну-агресора та підтримка України західними партнерами, зокрема надання озброєння, техніки та боєприпасів. Важливим кроком також є розслідування воєнних злочинів росії в Міжнародному кримінальному суді, що в майбутньому дозволить не лише притягнути керівництво та високопосадовців рф до відповідальності, а також після закінчення війни отримати репарації.

Свавілля та вседозволеність російських окупантів після 24 лютого 2022 року набули нових масштабів порівняно з періодом проведення АТО (ООС), що зумовило потребу пошуку нових підходів для притягнення до відповідальності винних

осіб. Цей процес, ймовірно, триватиме протягом декількох років чи навіть десятиліть. Однак необхідно пам'ятати, що правового вирішення скоєних воєнних злочинів, що є проявами делінквентної поведінки, можна буде досягти лише в тому випадку, коли військовослужбовці Сил оборони України не уподібнюватися російським окупантам, порушуючи норми Міжнародного гуманітарного права.

Список використаних джерел

1. Грицай М., Телелим В. Гібридна війна як форма глобального протистояння. Досвід України у протидії їй. *Гібридна агресія Російської Федерації: досвід протидії України, наслідки для Європи* : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського 17 листопада 2021 р. м. Київ). Київ : НУОУ, 2022. С. 9.

2. Агресія військова. Велика українська енциклопедія: веб-сайт. URL: https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%B3%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%96%D1%8F_%D0%B2%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0 (дата звернення: 21.10.2023).

3. Основні положення Міжнародного гуманітарного права. *На Урок: веб-сайт*. URL: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-osnovni-polozhennya-mgp-318076.html> (дата звернення: 21.10.2023).

4. Репецький В. М., Лисик В. М. Поняття та ознаки воєнних злочинів. Альманах міжнародного права. Одеса : міжнародний гуманітарний університет, 2009. С. 121.

5. 200 воєнних злочинів щодня: кримінальні провадження проти російських окупантів. *Українське радіо: веб-сайт*. URL: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=100866> (дата звернення: 21.10.2023).

6. Війна, конфлікт, агресія. Як правильно називати боротьбу українців та дії росіян. *Твоє місто: веб-сайт*. URL: https://tvoemisto.tv/blogs/viyna_konflikt_agresiya_yak_pravyлно_nazyvaty_borotbu_ukraintsiv_ta_dii_rosiyan_130268.html

**Ігор ШЕВЧЕНКО,
Артем БУТКО**

*(Харківський національний університет
внутрішніх справ)*

ПРОФІЛАКТИКА ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ СПІВПРАЦІ ОРГАНІВ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Воєнний стан є надзвичайним правовим режимом, коли виникає потреба щодо захисту суверенітету та територіальної цілісності держави. Основне завдання в умовах воєнного стану – забезпечення національної безпеки, однак це може призвести до зростання кількості злочинів. Існуючі проблеми та виклики потребують координованих дій органів безпеки та оборони.

На нашу думку, в умовах воєнного стану, держави стикаються з особливими обставинами, які впливають на процеси профілактики та розслідування злочинів. По-перше, зміна правового режиму, що призводить до необхідності адаптації правоохоронних органів до нових професійних реалій, в свою чергу це може ускладнити роботу з профілактики та розслідування злочинів. По-друге, наявність військових дій та екстремальні обставин можуть стати підґрунтям для зростання злочинності, зокрема військових злочинів, шпигунства, диверсій або злочинів проти гуманності тощо. По-третє, відсутність стабільності та постійний ризик для життя можуть вплинути на ефективність та оперативність розслідувань, а також на здатність дотримуватись стандартів прав людини під час затримань або допитів. В цілому, в умовах воєнного стану постає питання щодо необхідності особливого підходу до профілактики та розслідування злочинів, з акцентом на координацію дій між органами безпеки, оборони та правосуддя, для забезпечення ефективності захисту прав і свобод громадян.

Ще однією проблемою в умовах воєнного стану є потенційна недостатність ресурсів для правоохоронних органів. Переміщення людей, знищення інфраструктури та зміни в соціальному середовищі можуть зробити традиційні методи

профілактики та розслідування злочинів недостатньо ефективними [2]. Це, у свою чергу, вимагає від працівників поліції бути гнучкими, інноваційними та готовими адаптуватися до швидко змінюваних обставин. Окрім цього, воєнний стан може призвести до зростання інформаційних війн та пропаганди, що ускладнює процес встановлення правди в контексті розслідувань. Такі обставини за часту призводять до спотворення інформації, розповсюдження чуток та фейків, що може заважати об'єктивному та своєчасному розслідуванню злочинів. Також необхідно враховувати психологічний тиск, під яким перебувають як цивільні особи, так і працівники поліції в умовах воєнного стану. Це може призвести до підвищеного рівня стресу, втоми, емоційного вигорання, що, в свою чергу, може впливати на якість розслідувань. Для протидії сучасним викликам, в умовах війни, слід розробляти спеціальні програми професійної підготовки та психологічної підтримки для працівників поліції, які працюють в умовах воєнного стану, забезпечувати їх належними ресурсами та засобами, а також сприяти міжнародному співробітництву в сфері обміну досвідом та методиками розслідувань у подібних умовах[5].

У сучасному світі складно уявити ефективну систему національної безпеки без глибинної інтеграції та співпраці між органами безпеки та оборони. Ці структури, хоча й мають різні завдання, але за часту стикаються з аналогічними викликами, які вимагають координованих дій. Однією з ключових можливостей для такої співпраці є розвиток спільних інформаційних платформ. Інтегровані системи збору, аналізу та обміну інформацією забезпечують оперативний доступ до необхідних даних, що є важливим для прийняття швидких та обґрунтованих рішень [2]. Науково-технічне співробітництво також відкриває нові горизонти для обох сторін. Спільна розробка новітніх технологій може вести до створення ефективних засобів розвідки, спостереження та контролю, а також до удосконалення засобів зв'язку та інших систем. Додатково, організація спільних навчань і тренувань для органів безпеки та оборони може не лише підвищити професіоналізм особового складу, але й допомогти у формуванні єдиної стратегії дій у кризових ситуаціях[6]. Спільні доктринальні підходи до питань безпеки і оборони також можуть сприяти гармонізації дій обох структур.

В умовах глобалізації та зростаючих загроз від «неурядових акторів», таких як терористичні групи, злочинні синдикати або хакерські групи, координація дій між органами безпеки та оборони стає не тільки бажаною, а й відповіддю на існуючі виклики. Отже, усі ці можливості співпраці не просто стимулюють інтеграцію між органами безпеки та оборони, але й відкривають шлях до формування більш стабільної, безпечної та захищеної держави.

В умовах воєнного стану правоохоронні органи стикаються із підвищеним ризиком злочинності та особливими умовами для їх розслідування. Адаптація до цих умов та використання належних методів профілактики та розслідування є ключовими для забезпечення правопорядку та безпеки громадян.

На даний час є актуальним: Створення спеціалізованих підрозділів – створення підрозділів, які спеціалізуються на роботі в умовах воєнного стану, може сприяти швидшому реагуванню та ефективному розслідуванню злочинів;

Підвищення кваліфікації персоналу – специфіка роботи в умовах воєнного стану вимагає додаткової підготовки правоохоронців, організація спеціалізованих тренінгів та навчальних програм є важливою; Забезпечення адекватного обладнання та ресурсів – наявність сучасних засобів зв'язку, транспорту, а також технічних засобів розслідування може підвищити ефективність дій правоохоронних органів; Співпраця з міжнародними партнерами – обмін інформацією, навчальним досвідом та ресурсами з міжнародними партнерами може підвищити готовність та ефективність дій у відповідь на злочини; Збереження прозорості та дотримання прав людини – навіть у умовах воєнного стану, необхідно забезпечувати дотримання основних прав громадян та прозорість дій правоохоронних органів; Створення каналів для громадського зв'язку – залучення громадськості, особливо місцевих спільнот, може бути важливим джерелом інформації та підтримки [1].

З урахуванням вищезазначеного, ефективна профілактика та розслідування злочинів у умовах воєнного стану вимагає комплексного підходу, який об'єднує стратегічне планування, ресурсне забезпечення, освіту та міжнародне співробітництво.

Профілактика та розслідування злочинів в умовах воєнного стану представляють собою особливо складний аспект діяльності юридичних та правоохоронних структур країни. Воєнний стан, який характеризується особливими умовами, викликає ряд унікальних проблем і викликів, пов'язаних із забезпеченням правопорядку та безпеки громадян. Перш за все, викликами для профілактики злочинів є динамічність ситуації, обмежена доступність ресурсів, а також потенційні обмеження в зв'язку з введенням воєнного стану. Ці фактори можуть призвести до збільшення кількості злочинів, особливо тих, що пов'язані з діями агресора, спробами дестабілізації ситуації чи зловживанням владою. З іншого боку, можливості для співпраці між органами безпеки та оборони лежать в площині розширення оперативних можливостей. Ця співпраця може включати обмін інформацією, координовані операції, спільну підготовку та тренування, а також розробку спільних методологічних та доктринальних підходів до забезпечення безпеки. Однак успіх такої співпраці в значній мірі залежить від довіри між органами, якісної комунікації та здатності до швидкого реагування на змінювані умови. Також важливим є дотримання міжнародних стандартів прав людини, незалежно від особливостей воєнного стану, що стає запорукою підтримки міжнародної спільноти та власних громадян.

Отже, попри численні виклики, воєнний стан також відкриває нові можливості для співпраці між органами безпеки та оборони. Враховуючи глобальний характер сучасних загроз, така співпраця не тільки можлива, але й необхідна для забезпечення стабільності, безпеки та правопорядку в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми організації охорони громадського порядку: навч. посібник. Львів : ЛДУВС, 2021. 204 с.
2. Джафарова.О. Зінченко. Д. Права жінок-військовослужбовців під час військового стану. Гендерна політика в умовах воєнного стану: правовий вимір. Наук.-дослід. ін-т публ. права. Одеса : Юридика. 2023. С. 297-303.
3. ЗінченкоД. А. Сидоренко В.М. Загальний розвиток використання міжнародного досвіду працівниками поліції у сфері протидії кіберзлочинам і торгівлі людьми. МВС України. Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС. 2023. С. 44-46.

4. Зінченко Д. А. Дерунов М. І. Розвиток комунікативної компетентності майбутніх працівників поліції Сучасні напрями вдосконалення педагогічної майстерності викладачів. Міністерство юстиції України, Академія державної пенітенціарної служби. Чернігів, 2023. С. 234–236.

5. Макарова, О. П. Емоційний стан працівників поліції під час військової агресії в Україні. Соціально-психологічне забезпечення діяльності сил безпеки та оборони України. МВС України, Нац. акад. Нац. гвардії України, Каф. психології та педагогіки гуманіт. ф-ту. Харків: НА НГУ. 2023. С. 78–81.

6. Моїсєєва А. Які повноваження надано поліцейським на час дії воєнного стану? Закон і бізнес: сайт. 16.06.2022. URL: <https://zib.com.ua/ua/151773.html> (дата звернення: 02.09.2023).

7. Оновлена доктрина публічного адміністрування у секторі безпеки і оборони України : кол. монографія / І. М. Коропатнік, Н. П. Христинченко, І. М. Шопіна, М. В. Ковалів та ін. Львів : СПЛОМ, 2021. 480 с.

8. В умовах війни поліцейські отримали додаткові повноваження // LIGA ZAKON: сайт. 17.03.2022. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/210031_v-umovakh-vynipoltseysk-otrimali-dodatkovo-povnovazhennya (дата звернення: 02.09.2023).

ВЗАЄМОДІЯ ТА ПАРТНЕРСТВО ПОЛІЦІЇ І НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Питання взаємодії та партнерства Національної поліції із населення набуває ще більшої своєї актуальності внаслідок збройної агресії з боку російської федерації та введення режиму воєнного стану на всій території України. З 24 лютого 2022 року в Україні введено воєнний стан. З цього моменту перед органами (підрозділами) Національної поліції України окрім підтримання правопорядку в регіонах країни постало ще одне дуже важливе завдання – забезпечення безпеки громадян під час пожеж, швидке та всебічне надання допомоги тим, хто цього особливо потребує у складний для країни і суспільства час.

Для прикладу, працівники ДСНС та підрозділів поліції Харківського гарнізону щодня вживають комплекс заходів для створення безпекового простору на території регіону та допомагають населенню долати важкі наслідки воєнного часу. Зокрема поліцейські відділів поліції міста Харкова відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» надають невідкладну домедичну і медичну допомогу особам, які постраждали внаслідок воєнних дій, а також особам, які опинилися в безпорадному стані під час пожеж під час бомбардувань житлових будівель в місті Харкові та області [1, с. 32].

Зважаючи на вказаний правовий режим, обставини та умови взаємодії органів Національної поліції із населенням в значній мірі змінюються, адже держава перебуває в умовах війни, що значною мірою впливає на правосвідомість звичайних громадян щодо необхідності надавати допомогу із захисту та оборони держави, забезпечення та підтримання правопорядку.

Зазначимо, що для виконання завдань за призначенням особовий штаб Національної поліції України працює в посиленому режимі. У регіонах збільшено кількість вуличних патрулів, забезпечено громадський порядок на соціально важливих об'єктах, зокрема на станціях Харківського та Київського

метро. Офіцери поліції також виконують правоохоронні функції на блокпостах. За таких обставин Верховна Рада України внесла відповідні зміни та доповнення до ст. 23, 24 Закону України «Про Національну поліцію» щодо розширення основних та додаткових повноважень МВС [4].

Багаторічна практика поліцейських органів європейських країн показала, що одним із найважливіших інструментів роботи поліції є взаємодія з громадськістю. Водночас партнерство поліції та населення буде успішним лише за умови довіри з обох сторін.

Наразі однією з найпоширеніших моделей партнерства поліції та громадянського суспільства у світі є модель «Community Police», яка неодноразово вивчалась науковцями у мирний для країни час [3, с. 85].

У свою чергу, на нашу думку, слід виділити кілька ключових аспектів, що характеризують взаємодію поліції з населенням в умовах воєнного стану в Україні:

1. Мобілізація громадськості.

В умовах збройної агресії російської федерації поліція в Україні активно співпрацює з громадськістю для забезпечення безпеки та оборони. Громадські організації, волонтери та активісти долучаються до спільних зусиль з поліцією для надання допомоги військовим і цивільному населенню.

2. Інформаційна взаємодія.

Поліція активно використовує інформаційні ресурси для взаємодії з населенням. Важливою частиною цього є розповсюдження актуальної інформації щодо зони збройної агресії та веденні бойових дій, правил безпеки та контактів для надання допомоги.

3. Консультації та підтримка.

Поліція забезпечує консультації і психологічну підтримку для громадян, які постраждали внаслідок конфлікту або втрати рідних.

4. Захист прав людини.

Однією з основних функцій поліції є захист прав людини, і ця роль підсилюється в умовах війни. Поліцейські повинні реагувати на порушення прав людини і забезпечувати правопорядок на всій території на якій діє воєнний стан.

5. Співпраця з місцевими органами влади.

Поліція співпрацює з місцевими органами влади для координації дій і забезпечення безпеки в різних регіонах України.

6. Міжнародна підтримка.

Україна отримує підтримку від міжнародних партнерів, включаючи гуманітарну та фінансову допомогу, яка допомагає поліції та населенню в умовах воєнного стану.

На підставі наведених аспектів щодо взаємодії та партнерства поліції з населенням в умовах воєнного стану в Україні, можна зробити кілька важливих висновків:

1. Умови воєнного стану в Україні підкреслюють важливість активної участі громадян у забезпеченні безпеки і підтримці військових дій. Громадяни активно долучаються до партнерства з поліцією через волонтерські ініціативи та спільні заходи.

Поліція в Україні використовує інформаційні ресурси для забезпечення громадської безпеки. Інформаційна відкритість і доступність актуальних даних допомагають населенню дізнатися про ризики та правила безпеки в зоні конфлікту.

Важливою функцією поліції залишається захист прав людини, навіть у воєнний період. Це стосується попередження порушень прав громадян та реагування на них у відповідності до міжнародних стандартів.

Поліція успішно співпрацює з іншими місцевими та міжнародними органами влади для координації зусиль і забезпечення безпеки населення у прифронтових та інших регіонах України.

Узагальнюючи, взаємодія та партнерство поліції з населенням в умовах воєнного стану в Україні виявляються надзвичайно важливими для забезпечення безпеки і прав громадян. Громадська активність, інформаційна робота, спільна координація та підтримка мають критичне значення для подолання викликів, які виникають у зв'язку з війною та конфліктом.

Список використаних джерел

1. Гусаров С. М. Сучасний стан побудови організаційної структури Національної поліції України. Проблеми сучасної поліцейстики : тези доп. наук.-практ. конф. / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ. Харків : ХНУВС, 2022. С. 32–37.

2. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

3. Пендюра М. М., Старицька О. О. Поліцейська деонтологія : навч. посібник. Київ : ФОП Маслаков, 2020. 276 с.

4. Про Національну поліцію України : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Цивільне процесуальне право України і врегульоване ним цивільне судочинство побудовані на принципах, в яких відображені основні засади функціонування права та здійснення судочинства.

Значення принципів цивільного процесуального права визначається їх впливом на нормотворчу та правозастосовну діяльність. При розробці чинного законодавства та внесенні змін до нього не може допускатись суперечностей нових норм права закріпленим принципам.

У практиці правозастосування принципи визначають загальні підходи у здійсненні правосуддя, сприяють правильному розумінню і тлумаченню норм процесуального права, становлять основу застосування аналогії права. Принципи слугують базою для направлення теоретичних концепцій будь-якої галузі права, у тому числі цивільного процесуального права. Розвиваючись разом із суспільством в умовах політичних та соціально-економічних перетворень, принципи вдосконалюються та створюють додаткові умови для забезпечення гарантій захисту прав і законних інтересів учасників процесу.

В науці цивільного процесуального права є проблема класифікації принципів цивільного процесу, якій приділяється значна увага. Такий інтерес пов'язаний із впливом принципів на зміст законодавчих норм, що регулюють цивільні процесуальні правовідносини, зокрема вони сприяють виявленню та виключенню із закону норм, які не відповідають принципам, систематизації процесуального законодавства [2]

З позиції практичного застосування принципів цивільного процесуального права оптимальним є їх поділ за сферою поширення. Разом з тим, такий підхід до класифікації викликає чималі суперечки серед теоретиків. Так, поділ принципів залежно від сфери суспільних відносин відбувається на:

– загально-правові принципи (поширюють свою дію на право в цілому та характеризують особливості змісту права;

- міжгалузеві (принципи цивільного процесуального права та деяких інших суміжних галузей права);
- галузеві (характерні тільки для цивільного процесуального права) [3].

Розглядаючи особливості принципів цивільного процесу, вчені дійшли висновку, що їх значення полягає у :

- встановленні змісту, структури цивільно процесуального законодавства;
- визначенні мети цивільного судочинства та методів досягнення цієї мети;
- характеристиці змісту діяльності суб'єктів цивільного судочинства;
- визначенні істотних риси, які виражають сутність процесуального судочинства [4]

А. М. Колодій, зауважує, що принципи права є критерієм оцінки права та методологічною основою вдосконалення, тому що саме на засадах принципів оцінюють рівень й ефективність реалізації права, його пізнають і поліпшують [5, с. 5].

Принципи цивільного процесу є об'єктивними за своїм змістом. Вони визначаються тими соціальними обставинами, які існують в суспільстві.

Їх впровадження та закріплення дозволяє досягти низку цілей :

- забезпечення гуманності цивільного судочинства, дотримання основоположних конституційних принципів;
- встановлення «золотої середини» між інтересами особи та держави, позивача та відповідача тощо;
- створення своєрідної програми, сталих ціннісних орієнтирів розвитку цивільного процесуального права;
- обмеження сваволі держави при прийнятті змін до цивільно-процесуального законодавства, адже так чи інакше усі його положення повинні відповідати та не суперечити принципам.

Система принципів базується на їх стійкому зв'язку між собою. Реалізуючи ту чи іншу правову норму, необхідно враховувати всі принципи права [5, с. 76]. Таке розуміння значення принципів права більшою мірою підходить і до розуміння функціонального призначення принципів цивільного судочинства, яке виявляється в правотворчій та в правозастосовній діяльності.

Необхідно законодавчо визначити систему принципів цивільного процесу. Найефективніше цю ідею можна реалізувати шляхом закріплення такої системи принципів в окремому розділі ЦПК України, яка б дозволила визначити якісну та кількісну сторону принципів, що складають дану систему.

Отже, принципи цивільного судочинства мають важливе значення, оскільки вони є необхідною умовою вдосконалення діяльності судових органів, їх суворе дотримання і реалізація є важливою гарантією захисту прав, свобод та інтересів особи. У принципах цивільного процесу концентруються погляди законодавця на характер і зміст сучасного судочинства щодо розгляду й вирішення судами цивільних справ.

Список використаних джерел

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40 – 41, 42. С. 492.
2. Борисова А. М. Принципи цивільного процесу як єдина цілісна система. *Науковий юридичний вісник*. № 2/2016.
3. Тимченко Г. П. Принципи цивільної юрисдикції: Теорія, історія, перспективи розвитку : монографія. К., 2006.
4. Кройтор В. А Система принципів цивільного процесуального права: *Теоретичні проблеми правознавства*. 2008 р.
5. Лаврів О. Я. Система принципів трудового права України : автореф. дис. канд. юрид. наук. Х., 2007.
6. Колодій А. М. Конституція і розвиток принципів права України (методологічні питання) : дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 1999. 436 с.
7. Загальна теорія держави і права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків : Право, 2009. 584 с.

СВОБОДА ВІД САМОВИКРИТТЯ ТА ПРАВО НЕ СВІДЧИТИ ПРОТИ БЛИЗЬКИХ РОДИЧІВ ТА ЧЛЕНІВ СІМ'Ї

Однією з найважливіших засад кримінального провадження є свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї. Дана норма також закріплена у Конституції України, а саме у ст.63 де вказано, що особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом [1].

Кримінальний процесуальний кодекс (далі – КПК України) зазначає, що жодна особа не може бути примушена визнати свою винуватість у вчиненні кримінального правопорушення або примушена давати пояснення, показання, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні нею кримінального правопорушення [2].

Свобода від самовикриття як галузева засада кримінального провадження включає декілька суб'єктивних прав: право не говорити (не коментувати) нічого щодо висунутого обвинувачення, право не відповідати на питання, право не свідчити проти себе та своїх родичів, сім'ї, право заздалегідь бути проінформованим про ці права

При використанні свободи від самовикриття та права не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї, метою допитуваного є:

1) захист особою своїх законних інтересів під час кримінального провадження, якими є наприклад, зацікавленість у притягненні до відповідальності лише у разі доведеності її вини без особистого сприяння, захист честі та гідності тощо;

2) прагнення до збереження родинних стосунків, у випадку небажання щоб хтось із близьких родичів чи членів сім'ї був притягнутий до кримінальної відповідальності на основі її показань.

Однак, це аж ніяк не означає, що підозрюваний (обвинувачений) має право свідчити проти завідомо для нього

невинуватої особи (з метою свого захисту) про вчинення нею кримінального правопорушення, оскільки в такий спосіб він буде порушувати її законні права та інтереси. Неправдиві показання у такому випадку можуть стосуватись будь-яких обставин, але не вказівки на конкретну особу, яка нібито вчинила кримінальне правопорушення в якому саме його підозрюють чи обвинувачують.

Питання вимоги надання правдивих доказів підозрюваним (обвинуваченим) в літературі не закріплено, адже закон надає можливість захищатися всіма засобами і способами, як тими, що передбачені, так і тими, що не передбачені законом, але не суперечать йому. На даний момент в законодавстві не міститься норми щодо заборони використання підозрюваним, обвинуваченим при своєму захисті неправдивих повідомлень про вчинення кримінального правопорушення завідомо невинуватою особою.

Фактично свобода від самовикриття означає право не свідчити проти себе, навіть якщо при цьому особа дає неправдиві показання щодо іншої завідомо невинуватої особи що підтверджується відсутністю у КК України норми, яка б передбачала кримінальну відповідальність підозрюваного / обвинуваченого за давання завідомо неправдивих показань. Тому таку обмову можна до певної міри вважати способом захисту від негативних наслідків висунутої підозри чи обвинувачення. Проте навряд чи можна вважати обмову способом захисту його законного інтересу, оскільки при цьому він порушує права і свободи, честь і гідність інших осіб.

Слід зазначити, що особа може відмовитись від давання показань щодо себе чи членів сім'ї не лише у разі загрози настання кримінальної відповідальності, а й будь-якого іншого виду юридичної відповідальності.

Також важливим моментом є те, кого варто відносити до близьких родичів та членів сім'ї. Законодавець закріплює це поняття у п. 1 ч. 1 ст. 3 КПК України. До близьких родичів та члени сім'ї належать чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням,

а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі [2]. Я погоджуюсь з думкою науковців про те, що цей перелік варто розширити для кращого розуміння цього поняття, а також можна додати до цього переліку зятя/ невістку, батьків чоловіка/ дружини, адже вони перебувають із підозрюваним не лише у родинних відносинах, а ще й у довірливих [3].

Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що реалізація аналізованого принципу є гарантією дотримання прав людини і громадянина.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
3. Навроцька В. В. Право на свободу від самовикриття, викриття членів сім'ї чи близьких родичів як одна із процесуальних гарантій. *Вісник Луцького державного університету імені Є.О. Дідоренка*. 2020. Вип. 3(91). URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3592/1/%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%80%D0%BE%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf>.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабна агресія РФ обумовила суттєве погіршення криміногенної ситуації в нашій країні. У таких умовах розуміння специфіки тенденцій злочинності має бути першоосновою наукового обґрунтування ефективних правоохоронних заходів [1, с. 67].

З початком збройної агресії українці згуртувалися для того, щоб дати гідну відповідь агресору, забезпечити армію всім необхідним, допомогти людям, змушеним тікати з власних домівок через ворожі обстріли. Одночасно розпочались поставки гуманітарної допомоги з усього світу.

Але, на жаль, серед наших громадян є й ті, які цинічно наживаються на гуманітарній допомозі. І непоодинокими є випадки вчинення таких дій службовими особами різних рівнів. Наприклад, на початку червня 2022 року СБУ оголосило підозру заступнику голови Чернігівського ОВА. За даними Служби безпеки України, посадовець сприяв використанню у комерційних цілях автомобілів швидкої медичної допомоги, які були передані в Україну з Італії у якості гуманітарної підтримки [2].

Статтю 201-2 КК України запроваджена кримінальна відповідальність за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги [3]

З приводу доцільності введення відповідальності згідно статті 201-2 КК України існують різні думки. Шевчук А. В. та Боднарук О. М. вважають криміналізацію даного діяння очевидно своєчасним, доречним, нагальним і ефективним превентивним кроком. На їх думку, це загалом позитивно сприятиме зміцненню довіри, адже дозволить швидко та ефективно притягати до відповідальності тих, хто нехтує нормами моралі у такий складний час [3, с. 211].

Якісні кримінально-правові норми є однією із гарантій захисту порушених прав громадян та притягнення винних до відповідальності за вчинене діяння. Тож прийняті зміни

щодо криміналізації незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є доречною відповіддю на виклики часу. Важливим аспектом у запобіганні кримінальним правопорушенням щодо незаконного використання гуманітарної допомоги є належне виконання правоохоронцями своїх службових обов'язків. Іноді, на жаль, ними не надається належна правова оцінка цим діям [4, с. 146].

Ще одним явищем у злочинності, що набуло поширення під час воєнного стану є шахрайство з благодійними зборами. Це кримінальне правопорушення зараз набуває нових схем: шахрайство через фейкові збори коштів для ЗСУ чи ВПО, евакуаційні перевезення, «гроші від ООН», шахрайство з орендою житла, якого насправді нема, з талонами на пальне і т. ін. Наприклад, після ракетного удару по мирним людям на вокзалі у Краматорську соцмережі облетіли фото однієї постраждалої сім'ї, де матері ампутували одну ногу, а 11-річній доньці довелося ампутувати обидві ноги. Родина оголосила збір коштів на лікування, чим і скористалися шахраї, які не гребували заробити гроші на людській біді. З різних акаунтів по соціальних мережах ширилися їх пости з фото сім'ї та проханням допомоги [8].

Ще одним проявом злочинності під час війни, на який ми звертаємо увагу, є корупція. У той час як на фронті армія звільняє українську землю, коли всі українці працюють на перемогу і підтримують економіку, корупція продовжує бути однією із найгостріших проблем. Наприклад, від початку війни у ЗМІ з'являлися повідомлення про корупцію на митниці та продовження усталених практик «розпилу» бюджетних коштів [6]. Щодо цього Бондаренко О.С. вважає, що феномен національної єдності, який виник в суспільстві після початку повномасштабної війни, може стати не лише атрибутом перемоги, а й забезпечити антикорупційні реформи. Науковець вважає, що саме військові дії об'єднали абсолютно всіх громадян України для протидії спільному ворогу, тому це відчуття єдності може бути використано й у подальшому мирному житті для протидії корупції [7, с. 382].

Як справедливо зазначає Голіна В.В., для практичного втілення кримінологічної політики недостатньо знань про стан

злочинності та дотримання гуманістичних і демократичних переконань. Необхідна ефективна діяльність суб'єктів запобіжного впливу [8, с. 196].

Отже, для запобігання та протидії злочинності в умовах воєнного стану потрібно здійснювати ряд систематичних та взаємоузгоджених між собою заходів загального та спеціального характеру. Доцільно усунути недоліки чинного законодавства, всебічно доповнювати його необхідними нормами, здійснювати профілактику кримінальних правопорушень, підвищувати правову культуру громадян через виховні та інформаційні заходи. У той час, коли на фронті армія захищає наш суверенітет та незалежність, органи державної влади мають спрямувати усі зусилля на належний захист прав та свобод громадян.

Список використаних джерел

1. Оболенцев В. Ф. Класифікаційні характеристики системи запобігання злочинності. *Науковий вісник Ужгородського нац. ун-ту. Серія «Право»*. 2015. № 35. Ч. II. Т. 3. С. 66–69.

2. Продаж гуманітарки: СБУ оголосила про підозру заступнику голови Чернігівської ОВА. URL: <https://pravdatut.ua/news/9841>.

3. Шевчук А.В., Боднарук О.М. Псевдоволонтерство та «білокомірцеве мародерство»: кримінально-правові новели. Права людини та публічне врядування в сучасних умовах : матеріали V Міжнародного правничого форуму, 10 червня 2022 р., м. Чернівці / уклад. І. В. Ковбас, І. І. Бабін, О. І. Ющик, І. Ж. Торончук, П. І. Крайній. Чернівці : Технодрук, 2022. С. 210–213.

4. Шепітько М. В. Юридико-психологічні передумови формування системи протидії злочинам проти правосуддя, які вчиняються слідчим або прокурором. Питання боротьби зі злочинністю. Харків : Право, 2018. Вип. 35. С. 146–155.

5. Фейковий збір коштів на відомій трагедії в Краматорську. URL: <https://without-lie.info/factcheck/feykovyy-zbir-koshtiv-na-vidomiytrahedii-v-kramatorsku>

6. Війна в Одесі – корупція повернулась на Одеську митницю. URL:<https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/-vijna-koruptsiji-ne-pereshkoda-naodeskij-mitnitsi-zatjahujut-rozmitnennja-tovariv-i-vimahajut-khabari.html>

7. Бондаренко О. С. Феноменом національної єдності як передумова протидії корупції в Україні. Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 19–20 травня 2022 року) / редкол.: проф. А. М. Куліш, В. В. Миргород-Карпова, А. В. Стеблянко. Суми : Сумський державний університет, 2022. С. 381–383.

8. Голіна В. В. Кримінологічна політика як основа розробки теорії і практики запобігання злочинності в Україні. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 133. С. 192–203.

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПАРЛАМЕНТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Проблеми реалізації представницької функції Верховної Ради України є надзвичайно важливими як для науки конституційного права України, так і для політичної та державно-правової діяльності, а тим паче в умовах воєнного стану. Головним призначенням Верховної Ради України є волевиявлення народу з питань загального та державного значення.

Застосування терміну «парламент» до Верховної Ради України свідчить про прийняття кількох основних положень доктрини парламентаризму, під якою розуміється державний устрій, що характеризується чітким розмежуванням законодавчих і виконавчих функцій під формальним верховенством Верховної Ради України як представницького законодавчого органу – парламент – по відношенню до інших органів державної влади. Звісно, це не означає буквального відтворення всієї системи парламентаризму в сучасних реаліях України загалом.

Конституція України 1996 р. визначає статус Верховної Ради України як парламенту та єдиного органу законодавчої влади в Україні[1], тоді ж к попередні осовні закони держави закони – Конституція 1978 р. (ст. 97)[2]. та Конституційний Договір 1995 р. (ст. 6 ч. 1)[3] конституювали Верховну Раду України тльки як єдиний орган законодавчої влади України. Це означає, що за новою Конституцією України іншої законодавчої влади, а отже й органів поза парламентом, які б її здійснювали, в Україні немає.

Проблематика організації роботи Верховної Ради України раніше розглядалася такими вченими як Ю. Г. Барабаш, О. А. Берназюк, З. О. Погорелова, В. Ф. Погорілко, І. Є. Словницька, О. В. Совгіря, В. М. Шаповал та іншими.

Метою є теоретичне дослідження особливостей діяльності парламенту в умовах воєнного стану.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року створило нові реалії та загрози для роботи вищих

державних органів, пов'язані переважно з безпековим аспектом. Адже в умовах російсько-української війни, що триває, визначальним фактором є наявність і дієвість Верховної Ради України (повноваження якої, наприклад, розширені в період дії воєнного стану) та інших ключових державних інституцій, забезпечення національної безпеки, ефективності всієї вертикалі влади та збереження державного управління в цілому. Адже, як відомо, на початку тотального вторгнення саме від Верховної Ради України відповідно до ст. 85 Конституції України залежало як найшвидшого затвердження указу Президента України про введення воєнного стану [1].

Норми Конституції України та інших законів регулюють роль, функції та повноваження за особливих умов. Зокрема, відповідно до Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» від 2010 року, порядок організації та проведення позачергової сесії Верховної Ради України розглядає питання про схвалення указів Президента України про введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях, про загальну або часткову мобілізацію, про оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації та оголошення стану війни чи миру за бажанням Президента України, затвердження рішення Президента України про застосування Збройних Сил України та інших військових формувань у разі збройної агресії проти України (статті 11, 189-191) [1].

Крім того, відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 2015 року особливості здійснення повноважень державних органів та органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану, особливо Верховної Ради від України, як і Президент України, діють виключно на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України. В умовах воєнного стану особа, на яку покладено виконання функцій держави чи територіального самоврядування, не несе відповідальності, у тому числі кримінальної, за рішення, дії чи бездіяльність, негативні наслідки яких не можна було передбачити або на які поширюється виправданий ризик, якщо такі дії (бездіяльність) були необхідні для відсічі збройної агресії проти України або ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту (ст. 9).

У разі введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях Верховна Рада України працює в сесійному режимі. Передбачено, що у разі розірвання повноважень Верховної Ради України під час воєнного стану, її повноваження тривають до дня першої сесії Верховної Ради України, обраної після скасування воєнного стану. Крім того, повноваження Верховної Ради України, встановлені Конституцією України, не можуть бути обмежені в умовах воєнного стану (ст. 12) [4; 5].

Слід підкреслити, що законодавством встановлено додаткові гарантії законності в умовах воєнного стану, зокрема заборонено: - змінювати Конституцію України; - внесення змін до Конституції Автономної Республіки Крим; - проведення виборів Президента України, а також виборів до Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування; - проведення всеукраїнських та місцевих референдумів; - керівництво страйками, масовими зборами та акціями.

Важливо, що протягом місяця правового режиму воєнного стану український парламент розглянув та ухвалив понад 70 законів, а також постанов про звернення до іноземних держав та міжнародних організацій. Серед основних напрямків законодавчої роботи Верховної Ради України сьогодні можна виділити наступні: обороноздатність країни, економічний блок, соціальний блок, покарання колаборантів, диверсантів, мародерів [6].

Важливою особливістю організації роботи Верховної Ради України в умовах воєнного стану стало обмеження прямої трансляції відкритих пленарних засідань парламенту та засідань Погоджувальної ради. Як зазначають Ю. Кириченко та С. Чудрі, під час війни більшість рішень Верховної Ради України приймаються таємно з міркувань національної безпеки, лише після інформування українського народу про свої засідання та прийняті рішення [7, с. 62]. Таким чином, незважаючи на те, що такі кроки обмежують відкритість роботи Верховної Ради України, їх слід визнати виправданими в умовах російсько-української війни, що пояснюється як міркуваннями безпеки (у сенсі попереднього нерозголошення місця та часу, зустрічей) і бажанням обмежити надмірну політизацію таких зустрічей. Водночас після запровадження

воєнного стану не лише через безпекові ризики, а й через відсутність онлайн-трансляцій засідань Верховна Рада України значно прискорила оцінку та ухвалення законопроектів. В той же самий час, політико-правова особливість організації діяльності Верховної Ради України після парламентських виборів 2019 року та створення в ній т.з. «монобільшості» в умовах воєнного стану покладає на останю особливу відповідальність [8].

Підсумовуючи вищевикладене слід зазначити, що організація роботи Верховної Ради України, як вищого представницького та єдиного законодавчого органу, має враховувати ризики та загрози, зумовлені широкомасштабною російсько-українською війною. Адаптація організації роботи парламенту в умовах воєнного стану сьогодні має здебільшого ситуативний та недостатньо системний характер, характеризується поглибленням відхилень парламентської практики та підзаконних актів від законодавчо встановлених Регламентом правил і процедур Верховної Ради України. Вирішення проблем і завдань у роботі Верховної Ради України та її органів в умовах воєнного стану має базуватися на балансі між ефективністю та безпекою роботи Верховної Ради України та її відкритості та відповідності існуючим парламентським процедурам.

Список використаних джерел

1. Конституція України 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
2. Конституція (Основний Закон) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/888-09#Text>
3. Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України. URL: [...180#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/180#Text)
4. Про правовий режим воєнного стану Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*, 2015, № 28, ст. 250). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
5. Про Регламент Верховної Ради України Закон України 10 лютого 2010 року № 1861-VI. *Відомості Верховної Ради України*, 2010, № 14–15, № 16–17, ст. 133). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>

6. Головні напрями роботи законотворчості Верховної Ради на сьогодні. URL: <https://cutt.ly/0G5Z8yY>

7. Кириченко Ю., Чоудрі С. Парламент України у воєнний час. *Український часопис конституційного права*. 2022. № 2. С. 59–63.

8. Стецюк П. Феномен парламентської «монобільшості» у Верховній Раді України (політико-правові аспекти) : зб.: *Парламентаризм в Україні та країнах Європи: історико-правова ретроспектива і сучасність* : матеріали 14-тої Всеукраїнської наукової конференції / Наукові конференції історико-правової проблематики. Вип. 14 / Терлюк І. Я. (упорядкування) / ІППО НУ «Львівська політехніка». Львів : Л-Прес, 2022. С. 79–84.

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Нині наша держава зіткнулася з безпрецедентним у сучасній історії викликом – збройною агресією, яка зачіпає всі сфери суспільного життя, в тому числі й правоохоронні органи у боротьбі зі злочинністю. Важливим аспектом такого реагування залишається досудове розслідування кримінальних правопорушень для реалізації кримінально-правових завдань. У зв'язку з цим особлива увага приділяється захисту конституційних прав громадян у кримінальних провадженнях в умовах воєнного стану. Розроблення нових підходів здійснення правосуддя на територіях, де через пряму військову агресію виконання завдань правоохоронних органів опинилося під загрозою.

Сучасний стан проведення обшуку житла чи іншого володіння особи в умовах воєнного стану висвітлено у працях А. М. Безносок, І. В. Гловюк, В. А. Завтур, Г. К. Тетерятник, І. Ф. Літвінової, В. В. Рогальської та інших.

Розслідування кримінальних правопорушень передбачає застосування слідчих (розшукових) дій, які сприяють виявленню доказів та виявленню джерела доказової інформації. Під час обшуку може проводитися пошук прихованих речей (знарядь злочину, речових доказів, трупів, розшукуваних осіб, арештованого майна тощо), порядок якого встановлено ч. 3 ст. 208, ст. 223, 234–236 КПК [1, с. 774]. Обшук – це обґрунтована доказами, що є у кримінальному провадженні, слідча (розшукова) дія, суть якої полягає у примусовому обшуку особи, місця проживання чи іншого володіння особи з метою з'ясування деталей кримінального правопорушення, з'ясування фактів злочину, пошук знаряддя злочину або майна, яке здобуте внаслідок його учинення, інших речей і документів, важливих для кримінального провадження, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб [2, с. 141–149].

У спрощеному порядку проведення обшуку в умовах воєнного стану, що пов'язано з обмеженням прав громадян в ч. 1 ст. 615 КПК України, де передбачено, що під час обшуку житла чи іншого володіння особи за об'єктивних обставин проводяться відповідні слідчі дії. Оперативно-розшукові заходи проводяться без залучення понятих, якщо є небезпека для їхнього життя чи здоров'я. При цьому проведення обшуку чи огляду житла чи іншого володіння особи, хід і результати обшуку особи мають бути задокументовані безперервним відеозаписом наявними технічними засобами [3].

Посилаючись на ст. 615 КПК України, законодавець надав можливість слідчим та прокурорам в умовах військового стану проводити слідчі та розшукові дії цілодобово. Незважаючи навіть на те, що обшук в умовах воєнного стану можна проводити в нічний час, навіть в цей час його можна проводити без залучення понятих, якщо на це є об'єктивні обставини та із обов'язковим застосуванням безперервного відеозапису [4].

Також, відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 615 КПК України, законодавцем передбачена ситуація на період воєнного стану, коли слідчий суддя з об'єктивних причин не може виконувати свої повноваження в порядку ст. 233–235 КПК України у такому разі, дані повноваження покладаються на керівника відповідного органу прокуратури, який в свою чергу виносить постанову про проведення обшуку, яка повинна відповідати загальним вимогам ухвали слідчого судді, а саме: 1. Зазначення юридичної адреси, де має проводитися обшук. 2. Що саме відшукується в ході проведення обшуку. 3. Строк дії постанови прокурора про проведення обшуку (не більше місяця з моменту винесення до дати обшуку) [5, с. 312].

Отже, обшук житла чи іншого володіння особи в умовах воєнного стану, впливають на хід досудового розслідування, а саме – частково обмежує права і свободи громадян, гарантії недоторканності житла тим самим, надаючи більше повноважень правоохоронним органам. Водночас, незалежно від тимчасових змін законодавства в умовах воєнного стану, зміст і форма кримінального провадження мають відповідати засадам верховенства права та дотримуватись загальних засад об'єктивного та справедливого кримінального провадження.

Список використаних джерел

1. Благута Р. І., Гуцуляк Ю. В., Дуфенюк О. М. Кримінальне процесуальне право України : навч. посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2017. С. 774.
2. Гловюк І. В. Проблемні питання забезпечення належної правової процедури обшуку. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2018. № 14. С. 141–149.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України, редакція від 24.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n5092> (дата звернення: 19.09.2023).
4. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану : Закон України від 14.04.2022 № 2201-IX. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text> (дата звернення: 19.09.2023).
5. Переверзева С. Д. Особливості проведення обшуку в умовах воєнного стану в Україні. ХНУВС. 2022. С. 312.

Ірина ЯНІНОВИЧ

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

КОД УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ: ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

Українці – це безумовно давня нація, яка складалася на теренах Придніпров'я протягом кількох тисячоліть. Вона має свої особливості: історію, мову, культуру, котрі відрізняють її від інших народів та етносів світу [1].

Розглядаючи суть та зміст поняття «код нації» – можна пояснити, що це «жива матерія», «вшита» в державу і народ; це, в свою чергу, і менталітет, і асоціації, і образи і т. д.

За три десятка років в Україні ми не один раз переосмислювали патріотизм, і, відповідно, – у суспільстві поставали нові образи патріота. На світанку незалежності це був у більшості випадків представник інтелігенції – вчитель, митець... Він знав «заборонену» історію. Володів зброєю боротьби за незалежність – українською мовою.

Звичайно, що велику роль у формуванні будь-якої нації відіграє мова, що є основним ідентифікатором народу. Всі українські захисники споконвіку ведуть боротьбу, яка триває і досі саме за українську мову. Як би дивно це не звучало, але в наш час в уявленні людей «патріот» – це людина, яка перш за все розмовляє рідною мовою, готова захищати свою країну і допомагати в її відновленні.

Із прадавніх часів вишиванка була для українців не просто одягом. У ній були зашифровані сакральні символи, які зберігають історію народу, його ідентичність. Сьогодні вишивка – ніби стародавній літопис, через який можна доторкнутися до історії та культури кожного куточка України [2].

Беручи до уваги культурну спадщину народу, потрібно зазначити, що вона відіграє вкрай важливу роль у формуванні та розвитку ментальної пам'яті і національної свідомості народу, суспільно-політичних поглядів громадян, вибору ними орієнтирів у подіях та процесах сьогодення. Збереження та вивчення історико-культурної спадщини у випадку українського народу покликане виконати ще одне надамбітне завдання – будучи артефактами подій минувшини, вона засвідчує тяглість

націогенезу українців, його нетотожність з сусідніми народами, в т. ч. з «братами-слов'янами», тривалу боротьбу проти поневолення та за незалежну державність [3].

Великий і трагічний 2014 рік породив ще один образ – патріота-воїна, добровольця, солдата, сержанта, офіцера, волонтера. Хтось добровільно йшов на фронт, хтось возив на «передову» набої та продукти, хтось вдома шив захисні сітки. Тоді ніхто не з'ясовував стосунки, хто більший патріот, а хто менший. Хто любить Україну, а хто не дуже [4].

За кордоном при знайомленні з українцем іноземцю спадає на думку багато слів, з якими йому асоціюється наш народ: незалежність, незламність, вишиванка, єднання, протистояння. Цьому, звичайно, є пояснення. Споконвіку північний сусід посягав на нашу територію і майже з часів початку існування Української держави її незламний народ веде боротьбу, яка триває і досі.

За рік, що минув від повномасштабного вторгнення, український народ продемонстрував світові приклади мужності, стійкості, сміливості, кмітливості та єдності перед ворогом. Повномасштабний напад пришвидшив консолідацію української нації. Національна єдність стала основою успішного спротиву. Українці вистояли й довели свою спроможність перемагати російську військову агресію. Збройні Сили України захищають рідну землю, відстоюють незалежність України та не дозволяють знищувати все українське. Відважний український народ ціною своїх життів боронить не лише себе, а й увесь світ [5].

Список використаних джерел

1. Що в собі приховує код української нації? URL: <https://www.0532.ua/news/620163/so-v-sobi-prihovue-kod-ukrainskoi-nacii>
2. Українська вишиванка: історія, символіка та особливості – від Карпат до Донбасу – Вітаємо на Закарпатті! URL: <https://zaktour.gov.ua>
3. Наталія Чорна. Культурна спадщина України: проблеми вивчення, збереження та використання. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського*. Вип. 36. 2021. С. 67–74.
4. Олександр Корнієнко. Патріотизм 2.0. Як любити Україну в XXI столітті. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/ukrajina-yak-proyavlyayetsya-spravzhniy-patriotizm-novini-ukrajini-50179295.html>
5. «365 днів незламності України та українського народу!». URL: <https://kndise.gov.ua/365-dniv-nezlamnosti-ukrayiny-ta-ukrayinskogo-narodu/>

ЗЛОЧИННІСТЬ ТА ЇЇ ПРОТИДІЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Першочергового значення у подоланні існуючої кризи функціонування системи протидії злочинності набуває наукове осмислення кримінологічної сутності відповідних глибинних змін і процесів, їх різностороннє дослідження, аналіз впливу на соціальну реальність [1, с. 89]. Слід зауважити, що саме кримінологія є провідною наукою, яка найбільш змістовно і ґрунтовно вивчає злочинність, вона інтегрована з широким колом як суспільних, так і точних наук, що обумовлює її багатогранність, комплексність та системність. Здатність кримінології відповідати характеру соціальних проблем, потреб і запитів, вчасно реагувати на виклики сьогодення підкреслює процес взаємовпливу та взаємообумовленості науки і практики [2, с. 255].

Із запровадженням воєнного стану до Кримінального кодексу України внесли низку важливих доповнень та розширили повноваження правоохоронців, які сьогодні працюють в посиленому режимі. Поряд зі звичним розкриттям крадіжок чи оформленням дорожньо-транспортних пригод правоохоронці призвичаїлися й до нових завдань – виявлення диверсантів, колаборантів та розкрадачів гуманітарної допомоги. Так, з початком воєнного стану правопорушення не зникли, але правоохоронці розпочали плідну роботу для запобігання та розкриття злочинів які вчинюються громадянами України, значну увагу приділили безпосередньо патрулюванню та охороні громадського порядку, для відвернення та протидії випадків вчинення правопорушень. У 2022 році, за перший рік повномасштабної війни з РФ, правоохоронні органи зареєстрували 362, 6 тис. справ. По 132,4 тис. оголосили підозри, до суду дійшли 114,9 тис. справ. При цьому закрили 244,2 тис. проваджень. Було заарештовано 7,4 тис. злочинців.

За неповний 2023 рік (з січня по липень) в Україні зареєстровано вже 302,6 тис. кримінальних справ, по 110,6 тис. повідомили про підозри. До суду направили 90,5 тис. проваджень,

а 117,1 тис. – закрили. Цього року відправили до в'язниці вже 4,3 тис. зловмисників. Ця приблизна статистика дає нам розуміння що органи НПУ плідно працюють не зважаючи на складну ситуацію в країні, та продовжують виконувати свій обов'язок перед державою та громадянами, забезпечуючи охорону та порядок [3].

Як було вище зазначено, в період воєнного вторгнення рф на територію України, деякі громадяни вирішили нажитись на цьому та зайнятись мародерством або колобораціонізмом, маючи в цьому корисливий мотив, деякі з них перейшли на бік ворога та допомагали в організації низки воєнних злочинів, такі як обстріли інфраструктури країни, освітніх та медичних закладів, викриття позицій підрозділів ЗСУ, а також будинків цивільних громадян, які здавалося б не несуть ніякої загрози для ворога. Такі особи несуть найвищу міру покарання, а саме згідно із ч. 2 ст. 111 ККУ «Державна зрада», відповідно цій статті особи вчинивши відповідні дії караються позбавленням волі на строк п'ятнадцять років або довічним позбавленням волі, з конфіскацією майна [4]. На даний момент працівники поліції та інших підрозділів виконують свою роботу, працюють вдень та вночі для того, аби виявити та притягнути до відповідальності всіх осіб які вчинили правопорушення, а особливо ті, які діють на користь ворога.

На нашу думку та особистим дослідженням, можна сказати те, що ситуація наразі складна та потребує плідної роботи, не лише з боку правоохоронних органів, а і безпосередньо громадян, адже все починається саме з людини, і кожен вирішує яким шляхом йому піти, але слід пам'ятати, війни рано чи пізно закінчуються, а людиною потрібно бути завжди. Головне пам'ятати, що зменшення злочинності та наявність здорової свідомості людей, це головна складова вільної, незалежної та сильної держави, яку ми повинні разом розвивати та розбудовувати, розвивати свою культуру та відповідний рівень серед європейських держав.

Список використаних джерел

1. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Парадокси протидії злочинності. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 3013. № 3. С. 83–90.
2. Злочинність і протидія їй в умовах війни: глобальний, регіональний виміри. Вінниця, 2023. С. 254–255. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/04b79918-b360-4d01-8d1e-454ecd4fadc0/content>
3. Аналітичний портал «Слово і діло». URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/08/21/infografika/suspilstvo/yak-zminylysyia-rezultaty-roboty-pravoohoroncziv-pochatkom-velykoji-vijny>
4. Кримінальний кодекс України. ст. 111 «Державна зрада».

ПРАВО ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З початком повномасштабної війни, котру почала країна-терорист рф проти України функціонування всього державного та суспільного механізму нашої держави зазнало вимушених змін. Не минули ці зміни і цивільне законодавство та судочинство, зокрема й інститут права власності. Право власності громадян України гарантується статтею 41 Конституції, яка передбачає, що право приватної власності є непорушним. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності [1].

Примусове ж відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості.

Примусове відчуження майна полягає у позбавленні власника права власності на індивідуально визначене майно, що перебуває у приватній або комунальній власності та яке переходить у власність держави для використання в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану за умови попереднього або наступного повного відшкодування його вартості.

Вилучення майна, на відміну від примусового відчуження – це позбавлення державних підприємств, державних господарських об'єднань права господарського відання або оперативного управління індивідуально визначеним державним майном з метою його передачі для потреб держави в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану. Вилучення здійснюється без відшкодування вартості.

В Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, місцевого самоврядування

запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених Указом Президента України про введення воєнного стану, заходи правового режиму воєнного стану, серед яких примусово відчужувати майно, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучати майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку та видавати про це відповідні документи встановленого зразка (пункт 4 частини першої статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану») [3].

Також хоча зазначити, що під час воєнного стану забороняється реєструвати право власності у зв'язку з укладенням договорів відчуження нерухомого майна про встановлення довірчої власності на нерухоме майно, якщо такі договори укладаються від імені фізичної особи – відчужувач на підставі довіреності. Якщо з дня попередньої державної реєстрації нерухомого майна не минув місяць, реєструвати право власності на таке майно забороняється. Винятком є набуття права власності в порядку спадкування та реєстрація у зв'язку з визначенням часток у праві спільної сумісної власності. В умовах воєнного стану неможливо зареєструвати право власності внаслідок внесення майна як внеску до статутного капіталу юридичної особи, у тому числі у зв'язку з передачею майна у власність фізичних та юридичних осіб, які вибули засновники.

Отже, в умовах воєнного стану може бути застосована лише процедура відчуження приватного майна та комунального майна з подальшою компенсацією вартості, а вилучення відбувається виключно за рахунок державного майна та без компенсації вартості такого майна. Рішення про відчуження майна може приймати виключно військовоє управління за погодженням з органом місцевого самоврядування. Право на компенсацію вартості майна у разі його примусового відчуження в умовах правового режиму воєнного стану мають юридичні особи комунальної та приватної форми власності та фізичні особи, у яких відчужено будівлі, споруди, транспортні засоби та інше майно для потреб держава в правовому режимі воєнного стану. Відшкодування за примусово відчужене

майно здійснюється військовим управлінням за рахунок коштів державного бюджету. При цьому відшкодування може бути здійснено як до, так і після його відчуження майна. Компенсація за примусово відчужене в правовому режимі воєнного стану майно з наступним повним відшкодуванням його вартості здійснюється протягом п'яти наступних бюджетних періодів. У разі якщо після скасування воєнного стану відчужене майно збереглось і колишній власник наполягає на його поверненні, таке повернення здійснюється в судовому порядку [2].

Повернення майна здійснюється на підставі рішення суду, яке набрало законної сили, відповідно до якого колишній власник повинен повернути кошти, які він раніше отримав у зв'язку з відчуженням майна (за вирахуванням розумної плати за використання цього майна). Крім того, колишній власник майна, яке було примусово відчужено, може вимагати надання іншого майна, якщо це можливо. Отож, повномасштабна війна внесла значні зміни в правове регулювання права власності та всіх супутніх питань, котрі мають свої особливості.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Примусове відчуження та вилучення. *Закон і Бізнес*. 2022. URL: <https://zib.com.ua/ua/151781.html>
3. Про правовий режим воєнного стану від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

ЗМІСТ

Благута Р. І.

Вступне слово

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ:
ШЛЯХ СУПРОТИВУ ТА ЄДНАННЯ.....3

Авраменко О. О.

СОЦІАЛЬНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ
ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЗЛОЧИННІСТЬ ТА ПРАВОПОРЯДОК.....6

Артимович А. М.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО
СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....9

Афтанасів В. М.

ПРОБЛЕМИ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ЛЮДСЬКИХ ОРГАНІВ
У КОНТЕКСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА.....13

Бакай Ю. Ю.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....17

Бандура Б. В.

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ
НА СИСТЕМУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ.....20

Барабах М. О.

ПРАВО НА БЕЗОПЛАТНУ ПРАВНИЧУ ДОПОМОГУ
В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ.....23

Барабах М. О.

ПРИНЦИП НЕВТРУЧАННЯ У ПРИВАТНЕ ЖИТТЯ
У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПРАВОЗАСТОСОВНІЙ ПРАКТИЦІ.....27

Бедрій В. Р.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ.....31

Безклубна А. В.

ГЕНОЦИД НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ
ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ.....35

Бельчик Д. Л.

ОХОРОНА ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ ПОЛІЦІЄЮ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....38

Березовська В. С.

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ: ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ.....41

Бєлова В. С. ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	46
Благута Я. М. СТАН ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	48
Боднарчук Д. О. ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ.....	50
Бойко А. В. ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	54
Болобан Р. Ю. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ КІБЕРАТАК ЯК ЕЛЕМЕНТІВ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	56
Бондарчук І. С. КОНЦЕПЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ З НАСЕЛЕННЯМ НА ЗАСАДАХ ПАРТНЕРСТВА.....	59
Васюк С. В. ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ПРОВЕДЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ ЗАХОДІВ З ПРОТИДІЇ ПРОТИПРАВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБОВИХ ОСІБ ДЕРЖАВНОЇ МИТНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ.....	63
Вихопень Р. П. КІНЦЕВИЙ МОМЕНТ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПОЗОВУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	66
Вознюк І. І. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ДІЛЬНИЧНИХ ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ ТА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ОФІЦЕРІВ ГРОМАД НА ПОЛІЦЕЙСЬКІЙ ДІЛЬНИЦІ.....	69
Войтенко К. Є. ПОВНОВАЖЕННЯ, ЯКІ НАДАНО ПОЛІЦЕЙСЬКИМ НА ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ.....	73
Войтович А. О. НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ ПРОГРЕС І ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД.....	76
В'юник Я. Б. ПРАВА, СВОБОДИ, ЗАКОННІ ІНТЕРЕСИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	79
Газдун М. І. ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ ПОТЕРПІЛИХ В «ЗЕЛЕНІЙ КІМНАТІ».....	82

Галкіна М. М. УМОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ.....	86
Гапоненко В. К. НАДАННЯ ПІЛЬГ В СТРУКТУРІ ОСВІТИ ДЛЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ.....	89
Гащук К. А. ГАРАНТІЇ ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО ТА ВОЄННОГО СТАНУ.....	92
Гиренко В. О. ЗАГРОЗИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	95
Глюз В. М. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ.....	98
Гога І. Р. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ТА ОГЛЯДУ ТРУПА ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВА ЧЕРЕЗ НЕОБЕРЕЖНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	102
Голодишин А. Р. ОСОБЛИВОСТІ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	105
Гонсьор М. П. СУБ'ЄКТИ, ДО ЯКИХ МОЖУТЬ БУТИ ЗАСТОСОВАНІ ЗАХОДИ БЕЗПЕКИ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	108
Грицан В. М. ВИМУШЕНА ТРУДОВА МІГРАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА БІЗНЕС В УКРАЇНІ.....	111
Гульчук Є. В. ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА ЖИТЛО ГРОМАДЯНАМИ, ЩО ПОТРЕБУЮТЬ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	113
Гуменюк М. О. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ БІЖЕНЦІВ.....	117
Гутник М. О. ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ВИЗНАЧЕННЯ ТА КВАЛІФІКАЦІЇ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ.....	122
Дзех Я. А. ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	125

Діденко О. В. КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА ВІДНОСНО ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ.....	128
Дідух Є. В. ПАТРІОТИЗМ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ.....	131
Дмитерко А. С., Глушко А. О. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	134
Долгун О. В. МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ НА ВИПАДОК БЕЗРОБІТТЯ.....	137
Долгун О. В. ПРОБАЦІЙНИЙ НАГЛЯД ЯК НОВИЙ ВИД ПОКАРАННЯ.....	141
Дудка І. І. ОБМЕЖЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	145
Дузяк К. В., Любас К. Р. ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ.....	147
Дурманова А. О. РОЛЬ СІМ'Ї У ФОРМУВАННІ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ДИТИНИ.....	150
Ємельяненко А. О. ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ СЕРЕД МОЛОДИХ ВЧЕНИХ.....	153
Єпik М. Р. ВЕКТОРИ КІБЕРАТАК ТА МЕТОДИ ЗАХИСТУ ВІД НИХ.....	156
Желновач І. О. ДЕЗІНФОРМАЦІЯ В ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: МЕТОДИ ВІЯВЛЕННЯ ТА НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ.....	159
Заблоцька А. О. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВЧОГО ЕТАПУ ПРАД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВТЯГНЕННЯ ОСОБИ У ЗАНЯТТЯ ПРОСТИТУЦІЄЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	162
Завгородний А. Р. ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	165

Заворотна Ж. С. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПРИКОРДОННИКІВ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	168
Задворний В. С. СУЧАСНІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЮ БЕЗПЕКОЮ.....	171
Зайцева Л. С., Шило А. А. ОЗНАКИ ГЕНОЦИДУ В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ.....	174
Звізло Б. М. ПРАВА ТА СВОБОДИ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	177
Зінченко Д. А., Голко Д. О. ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ ОРГАНАМИ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ.....	180
Зінченко Д. А., Марченко С. В. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА НА ВИЗНАЧЕННЯ ТА КВАЛІФІКАЦІЮ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ.....	185
Злупко М. Л. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ.....	190
Іващук В. О. РОЛЬ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ У ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ.....	193
Ісаєва О. В. ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ: ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВІ СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ.....	195
Калитяк Б. С. НЕЗЛАМНІСТЬ – ПСИХОЛОГІЧНА ОСОБЛИВІСТЬ УКРАЇНЦІВ.....	198
Кінарьов В. М. ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	200
Кіслова О. В. ПРАВОВА ОСНОВА ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	203
Коваль І. І. ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	207

Коваль І. І., Кривень А. М. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ.....	211
Ковбаса К. П. ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	216
Коломієць А. Ю. ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ НА ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО УКРАЇНИ.....	220
Кошулап С. Ю. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СУДОЧИНСТВА В РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	224
Крива С. М. ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.....	228
Круць Е. М., Юлдашев В. С. СУТНІСТЬ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ В СВІТІ ТА В УКРАЇНІ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	231
Кузовко В. О. КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	234
Куц С. І. ПРОЦЕДУРА ВИЗНАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ БЕЗВІСТИ ВІДСУТНЬОЮ АБО ОГОЛОШЕННЯ ЇЇ ПОМЕРЛОЮ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ.....	236
Куц С. І. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	239
Лазар А. М. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ОСВІТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	241
Літвінова Ю. О. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	244
Лішневець М. І. РОЛЬ КІБЕРПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ У КІБЕРПРОСТОРІ.....	248

Ломовцева А. С. ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДОГОВОРУ ЗАСТАВИ.....	251
Лужецька В. Р. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	255
Маланчук А. М. СУТНІСТЬ ПІТРИМКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	260
Маленюк М. Ю. ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ: ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ВИЗНАЧЕННЯ ТА КВАЛІФІКАЦІЇ.....	263
Мартиненко В. С. ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ.....	266
Мацуї Д. С. ЗУСТРІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ.....	269
Мацуї Д. С. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВІДБРАННЯ БІОЛОГІЧНИХ ЗРАЗКІВ ДЛЯ ПОРІВНЯЛЬНОГО ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	272
Мельник А. Б., Мельник К. О. ІСТОРИЧНІ ПОДІЇ ТА ПРОЦЕСИ, ЯКІ СПРИЯЛИ ФОРМУВАННЮ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ.....	275
Мельник В. В. НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА ЯК АТРИБУТ ІДЕНТИЧНОСТІ: СТОРІНКИ ІСТОРІЇ.....	279
Михайлишина І. О. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ.....	283
Мойса В. В. ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ НА ПІДПРИЄМСТВАХ.....	285
Мойса Т. В. ВИЗНАЧЕННЯ КЛЮЧОВИХ ПРИНЦИПІВ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-БЕЗПЕКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА.....	287

Мундяк С. М. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕЛІКТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ.....	289
Нагорна Д. А. ЗАКОН ТА ПОРЯДОК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	293
Нахвостач А.-С. ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В УМОВАХ ВІЙНИ: СКЛАДНА РЕАЛЬНІСТЬ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ.....	296
Небожук О. В. ПРЕТЕНЗІЯ ЯК СПОСІБ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ.....	299
Невмержицький С. М. ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ НОРМ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	302
Нестерчук Я. О. ВПЛИВ ВІЙНИ НА ПСИХІКУ ПІДЛІТКІВ.....	305
Ніколайчук Д. Я. ПОЗИЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ.....	308
Оксентій В. Л. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ОБОВ'ЯЗКУ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ЗАХИЩАТИ ВІТЧИЗНУ.....	311
Осташ М. В. ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	314
Паламарчук А. Г. ПРОБЛЕМА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ.....	317
Пінкевич В. Г. ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	321
Плюсюк К. О. ВПЛИВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ НА ПРИВАТНІСТЬ І КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ ОСОБИ.....	325
Поспішна А. С. КОД УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ: НЕЗАЛЕЖНІСТЬ, ПАТРІОТИЗМ, НЕЗЛАМНІСТЬ ТА ЄДНАННЯ.....	329
Походжай Ю. М. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	331

Прихожай М. В. ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ.....	336
Радченко А. М. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ Й ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ПРАВОВИЗНАВСТВІ.....	339
Рапацька О. С. ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	342
Росяк С. Т. РОЗМЕЖУВАННЯ ІНСТИТУТІВ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ.....	345
Саєнко С. Л. КІБЕРШАХРАЙСТВО В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	350
Самарський О. В. РОЛЬ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ВЗАЄМОДІЇ З ПРАВООХОРОННИМИ ТА ВІЙСЬКОВИМИ СТРУКТУРАМИ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ.....	353
Самойленко А. В. ПРОБЛЕМА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	357
Семен І. І. ОСОБЛИВОСТІ НЕЗЛАМНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ.....	362
Сидоренко В. М. ВПЛИВ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ НА ІДЕНТИФІКАЦІЮ ТА ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ.....	366
Слободянюк Д. О. ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ І ВИЗНАЧЕННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ.....	370
Стах А. Є. ЗАБОРОНА КАТУВАНЬ І ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ.....	373
Строкань С. С. ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ.....	377
Строчан К. Ю. ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ МАТЕРІАЛЬНОЇ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВНАСЛІДОК ДТП.....	380

Стус В. І. ІМПЕРАТИВНІ ОСНОВИ МЕТОДУ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА.....	382
Стус В. І. СЛІДЧИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ ЯК СЛІДЧА (РОЗШУКОВА) ДІЯ.....	387
Тарасков О. В., Павленко В. А. МОЖЛИВОСТІ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ОБОРОННІЙ СФЕРІ.....	390
Фаста М. О. ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	393
Філіпова Д. Р. СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ І БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ.....	396
Цуркан І.О. ПОШИРЕННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	400
Черевко В. В. ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ В СФЕРІ УКЛАДЕННЯ ШЛЮБУ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	403
Чернієнко Є. О. ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	406
Чупрун Н. М. ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ЯК ЗАГРОЗА ЄДНОСТІ СУСПІЛЬСТВА.....	409
Шардакова А. С. ВПЛИВ ІСТОРИЧНОГО СПАДКУ НА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ІДЕНТИТЕТУ ПІД ЧАС ВІЙНИ: АСПЕКТИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ТА ПАТРІОТИЗМУ.....	413
Шатило В. М. «ЗА І ПРОТИ» ПРОЄКТУ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СВОБОДИ ВІД ВТРУЧАННЯ В ПРИВАТНЕ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ».....	416
Шворак О. В. ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ ЯК ВИД ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ В УКРАЇНІ.....	420
Шевченко І. Ю., Бутко А. О. ПРОФІЛАКТИКА ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ СПІВПРАЦІ ОРГАНІВ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ.....	423

Шелест Н. С. ВЗАЄМОДІЯ ТА ПАРТНЕРСТВО ПОЛІЦІЇ І НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	428
Штокало С.-М. Р. ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ.....	432
Штокало С.-М. Р. СВОБОДА ВІД САМОВИКРИТТЯ ТА ПРАВО НЕ СВІДЧИТИ ПРОТИ БЛИЗЬКИХ РОДИЧІВ ТА ЧЛЕНІВ СІМ'Ї.....	435
Шуляк Т. В. ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	438
Шумик О. М. ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПАРЛАМЕНТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	441
Якубівська Ю. В. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	446
Янінович І. А. КОД УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ: ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ.....	449
Яценко С. В. ЗЛОЧИННІСТЬ ТА ЇЇ ПРОТИДІЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	451
Яцишин Т. В. ПРАВО ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	454
ЗМІСТ.....	457

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
В УМОВАХ ВІЙНИ
(осінні читання)

Збірник тез
Всеукраїнської наукової конференції
здобувачів вищої освіти
м. Львів, 24 листопада 2023 року

Упорядник
Л. В. Павлик,
кандидат юридичних наук

Макетування *Галина Шушняк*

Формат 60×84/16.
Умовн. друк. арк. 27,20.
Зам № 86-23.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.